1

Sosyalist Birlik

ZORUNLU BİR TARİHÇE

MART 1989 2500 TL.

Mart 1989/1

Sosyalist Birlik

AYLIK DERGİ

Sahibi ve Yazılşleri Müdürü
Atilla Aytemur

Yazı Kurulu
Yavuz Alogan, Kâmil Arslantürkoğlu, Atilla Aytemur, Halil Berktay, Oral Çalışlar, Necmi Demir, Oktay Kutlu

Yönetim Yeri
Başmusahip Sokak, Tan Han 10/11
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel, 527 03 99

Avrupa Temsilciliği
Mehmet Emin Yıldırım
Frederik Hendrik Str. 64/2
1052 Hx Amsterdam/HOLLANDA
Tel: (20) 88 10 26

Yazışma Adresi
P.K: 1164 Sirkeci
(34437)/İSTANBUL

Abone Koşulları
6 Aylık: 12.500 TL.
12 Aylık: 25.000 TL.

Yurtdışı Abone
60 DM

Basıldığı yer
Uygun Basın ve Ticaret Ltd.Şti.

Dağıtım
GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler
Papirüs Basım
Tel: 527 03 99

başlarken

Sosyalistlerin büyük çoğunluğunun birlik umutlarının giderek arttığı bir dönemde, yayın hayatımıza başlıyoruz. Herkes bu durumda rahatlıkla bize şu soruyu sorabilir: Birlik için yola çıkıp, kendi içinizde bölünmüyor musunuz? Haklı ve yerinde bir endişe. Ancak, görüldüğü kadarıyla birliğe giden süreç, çetin ve karmaşık bir yol izleyecek. Bizim deneyimimizde ortaya çıktığı gibi, her akım içinde, geçmişini daha cesur sorgulayan, renkli ve çok sesli bir örgüt ihtiyacını daha içten duyanlar ile, bunlara kıyasla kendi geleneğine daha bağlı kalan ve "birlik ancak benim etrafımda olur" diye düşünenler şeklinde iki ayrı eğilim, giderek belirginleşiyor. İkinci eğilim, kendi geçmişini sorgulama konusunda da tutucu davranıyor.

Bu iki eğilimi, bir yapı içinde korumak ve çok sesliliğe buradan da yürümek mümkün. Ancak, "sadece bizim dediğimiz doğrudur" diyenlerin, yeni fikirlere, eleştiriciliğe, eski yapıların kırılmasına karşı tahammülsüzlüğü, böyle bir olasılığı zorlaştırıyor. Statükoculuk, kendi grubuna sıkıca sarılma alışkanlığı, yenileşme ve eleştiri isteğini kendi varlığına karşı bir tehdit olarak görüyor ve öfke duyuyor. Onun için belki de, böyle geçici farklılaşmalardan geçerek birliğe ulaşacağız.

Çıkarken, dergimizin bazı ilkelerini açıklamak istiyoruz:

Sosyalist demokrasiyi en önemli ilkelerimizden biri olarak görmekteyiz. Tepede küçük azınlıkların bütün yetkileri elinde topladığı, buyrukçu, bürokratik ve anti-demokratik örgütlenme geleneği, ülkemizde devrimci mücadelenin gelişmesine, renkli ve canlı bir kültür yaratılmasına büyük zararlar verdi. Katılımların asgariye indirildiği, düşüncede ve eylemde inisiyatiflerin köreltildiği, bu nedenle beyinlerin kireçlenmeye başladığı olumsuz deneyleri aşmak zorundayız. Daha önce öne sürülmüş gerekçeler ne olursa olsun; demokrasiyi ve kitle katılımını yokeden hiçbir anlayış, artık bunca deneyden sonra kabul edilemez; kabul edilmediği gibi, ülkemiz sosyalistlerinin büyük çoğunluğunun bugün ulaştğı bilinç düzeyinin de gerisinde kalır.

Dergimiz, kendi konumu içinde, demokratik, inisiyatifi geliştirici bir anlayışla; gerçek karar verenin ve yönetenin bu dergiyi yaratanlar olması gerektiği anlayışıyla, yayın hayatına başlamaktadır. Yazı Kurulumuz, dergiye katkısı olanlarca seçilecektir. Şimdiki Yazı Kurulu, böyle bir seçim gerçekleştirilene kadar, geçici olarak görevi üstlenmiştir. Dergiyi yaşatanların, gerekli gördükleri an tüm Yazı Kurulunu veya tek tek üyelerini değiştirebilmelerini; derginin siyasi çizgisi konusunda, bir izleyici gibi değil, aktif, katılan ve karar veren bir rol oynamalarını amaçlıyoruz. Bu konudaki somut çözüm önerilerimizi, önümüzdeki sayılarımızda okuyucularımızla tartışarak geliştirmek kararındayız.

Solda çıkan her siyasi derginin, bir siyasi örgütlenme yaratmak ve bağımsız bir güç oluşturmak gibi bir misyonu olagelmiştir. *Sosyalist Birlik*'in böyle dar bir amacı yoktur. Amacımız, dar kadro partilerinden, grupçuluktan daha ötelere yürümek; Türkiye sosyalistlerinin ideali olan birleşik partinin yaratılmasına hizmet etmektir. Sosyalist Parti dahil tüm devrimci safları, bu birliğin unsurları olarak değerlendiriyoruz. Birleşik sosyalist parti hedefine ulaşmak, sırf bu mütevazi derginin çabalarıyla gerçekleşemeyecek kadar kapsamlıdır. Dervim ve birlik isteyen, sosyalizm isteyen örgüt, grup ve kişilerin bir potaya akıtılması, buradan ortak programlara yürünmesi, acil olarak önümüzde durmaktadır. Biz, bu sürece giden yolda, elimizden gelen herşeyi yapmaya hazırız.

Birlik platformunu geliştirmek amacıyla bir ortak dergi, bu yolda atılacak ilk adım olabilir. Bu fikri çeşitli gruplar içinde geçmişten beri savunan arkadaşların olması, birçok çevrenin böyle bir girişime sıcak bakması, gerçekleşme şansını artırıyor. Bu adımın atılması ve ortak bir dergi çıkarılması halinde, biz bu girişime dergi olarak katılmaya hazır olduğumuzu açıklıyoruz.

Türkiye'nin siyasi durumunu, sosyal ve ekonomik yapısını, sosyalizmin dünya çapındaki sorunlarını tartışacak ve bir program oluşturulması amacıyla, nerede birleştiğimizi, farklılıklarımızı ise nasıl bir çoğulculuk içinde yaşayabileceğimizi netleştirecek ortak bir derginin zamanının geldiği düşüncesindeyiz.

Bu arada ise *Sosyalist Birlik* dergisi, birliğe giden süreçte yayın hayatını sürdürürken, Türkiye'nin sosyal ve siyasi hayatına geniş bir yelpaze içinde yaklaşacaktır. Birliği savunan tüm arkadaşlara, gruplara, eğilimlere dergimiz sayfaları açıktır. Yapılacak her türlü öneri ve katkı

isteğini sevinçle karşılayacağız.

İşçi sınıfının ve köylülüğün bulunduğu durumun tahlili, millî mesele, kadın hareketi, gençlik, çevre sorunları gündemimizde önemli bir yer tutacaktır. Emperyalist sistemin günümüzdeki işleyişi ile sosyalizmin 70 yıllık tecrübe birikiminin yarattığı sorunları, bu sorunlara dünya çapında aranan çıkış yollarını, dikkatle izlemeye, tartışmaya ve okuyucularımıza aktarmaya çalışacağız.

Yazı Kurulu üyelerimiz dahil, zengin bir fikir çeşitliliğine sahibiz. Ana noktalarda birleşmekle birlikte, çeşitli konularda da ayrı düşünüyoruz. Bunları dergimizin sayfalarında tartışacağız. Ayrı düşünceleri, bir zenginlik ve gelişme unsuru olarak görüyoruz.

Yeknesaklık ve "herşeyi ben doğru bilirim" anlayışı, Solda fikir hayatının çoraklaşmasına neden oldu. Türkiye sosyalistlerinin önünde, kitle demokrasisini geliştiren, konuşma ve tartışma tarzını modernleştiren, düşünen-araştıran bir ortamın yaratılmasına hizmet eden, yaftalar asmayan, sıfatlar kullanmayan, düzgün bir iç yaşantıyı amaçlayan yeni bir sosyalist kültürün inşası ve eski geleneksel hataların aşılması görevi durmaktadır. Sosyalistler, çağdaş ve gelişmiş bir iç kültür yaratmak ve topluma böyle bir mesaj vermek noktasına gelmişlerdir.

Dergimizin bu sayısı, yıllardır içinde olduğumuz siyasi hareketin ortaklaşa çıkardığımız dergilerindeki görevlerimizden son günlerde ayrılmak zorunda kalışımız sürecini ve bu dergilerin yönetiminde çoğunluğu oluşturan arkadaşlarla fikir ayrılıklarımızı ele alıyor. Bir anlamda ilk sayımız, esas olarak bu konuyla sınırlı bir Özel Sayı niteliği taşıyor. Kendimizi tanımlamak açısından, böyle bir zorunluluk vardı. Bundan sonraki sayılarımız, tabii ki bu tartışmalarla sınırlı olmayacaktır. Zorunlu olmadıkça geçmişe dönmeyeceğiz; geleceğe, Türkiye'nin ve dünya sosyalizminin sorunlarına yöneleceğiz. İlk sayıdaki özel içeriği anlayışla karşılayacağınız umuduyla "MERHABA" diyoruz.

Sosyalist Birlik

zorunlu bir tarihçe

Yeni bir dergiye, aslında yeni şeyler söyleyerek başlamak lazım. *Sosyalist Birlik* gibi, başlıbaşına bir "franksiyon" olmaya değil de, adı üstünde, Türkiye Solunun *geleceğine,* akımlararası mekanda birşeyler inşa etmeye yönelen bir proje, geçmişle, hele özel bir geçmişle, önümüzdeki süreçlere ışık tutma ölçüleri dışında uğraşmamaya, büsbütün dikkat etmek zorunda.

Gelgelelim, olan bitenin açıklanması da gerek. Bilindiği gibi içlerinden bazıları 1968'de *Aydınlık* ile başlayan özgül bir gelenekte yirmi küsur yıldır yer alan, diğer bazıları ise gene 1960'lardan beri devrimci mücadelenin ön saflarında bulunup 70'lerin sonlarına doğru Türkiye İşçi Köylü Partisi'ne katılan bir grup, Şubat ayının ilk haftası içinde, bu yazının eklerinde tam metnini okuyacağınız bir Basın Açıklaması (Belge 9) yaparak, *2000'e Doğru* dergisi Yayın Kurulu ile *Saçak* dergisi Yazı Kurulu'ndan istifa ettiler. Ne olmuştu ki?

Bu işin kısa özeti şudur: Defalarca söylediğimiz gibi, bütün Solda bir harmanlanma ve değişim yaşanmakta. Türkiye Sosyalistleri olarak bugünkü krizimiz, parçalanmışlığın ve halktan kopukluğun içiçe geçmesiyle oluştu: Ayrılık, geniş, birleşik kitlesel bir sosyalist parti mi, yoksa dar kadro partisi (partileri) mi noktasında düğümleniyordu. Eski geleneklerin her biri içinde, bunu gitgide daha iyi görenler var. Bu ileri kesimler, halen bulundukları yerlerin eski siyasi kültürünü Birlik yönünde değiştirme mücadelesi veriyorlar. Ancak bu özlem ve çaba, tek tek eski geleneklerin merkezlerinde yer alan; Eski Teori'lerle ve bunlardan türeyen parçalanmışlık halinin devamıyla tüm düşünce tarzları, duygulanımları, kişilikleri ve çıkarları özdeşleşmiş bulunan, muhafazakâr karakterli küçük gruplarca tepkiyle karşılanıyor ve bastırılmak isteniyor. Bu çelişmenin sert bir çatışmaya dönüşmesi ve karşılıklı dostça ikna yöntemleriyle çözülememesi, hiç de bir zo-

runluluk değil. Hatta aslında Solun genel çıkarları tam tersini; tek tek eski geleneklerin bir dönem boyunca kendi içlerinde çokseslileşebilmesini, bir "nekahat" (iyileşme, toparlanma) aşamasının sabırla, yumuşaklıkla yaşanabilmesini, ne kadar geçici karakterde de olsalar, gene de dışarıdan bakanların içini burkan, umutlarını kıran bölünmelerin hiç meydana gelmemesini gerektiyor. Ne ki, yenilikçi birlikçi muhalefetlerin ellerinde olan şeyler var: ellerinde olmayan şeyler var. Bırakalım, bütün Solun birliğinin, eski geleneklerden bir teki içindeki birlikten daha büyük, daha yüce bir amaç olmasını, başlıbaşına o eski çevrenin birliğine biçtiğimiz olanca değere karşın, çok kötü bazı sözler ve davranışlar karşısında, Muhalefetin henüz bölük pörçük, dağınık itirazlardan başlayarak, her noktada muhafazakârlık ile mukayese ve mücadele içinde giderek oluştuğu, sistemleştiği bütün bir ilk dönem boyunca, *aynı kurullarda yan-yanalık ve ideolojik tartışma,* hayli zor da olsa bir ölçüde gerçekleşti. Tek tük birkaçımız (hepimiz değil), *2000'e Doğru* ve *Saçak* yönetimleri ile diğer bazı forumlarda, yer yer hakarete kadar varan her türlü gerginliği göğüslemek pahasına fikirlerimizi söyleyip yazabildik. Ama bu aşamada dahi, sözkonusu olanak herkese tanınmadığı gibi, dışarıya büyük bir çoğulculuk ve demokrasi şeklinde sunulan bu kazanımın, sınırlı yararlanıcıları açısından ağır bir bedeli oldu. Ayrıca, bizim kendi geleneğimize özgü kişilik sorunlarının da katkısıyla, adıgeçen kurulların iç ortamı hep daha da sertleşmek yönünde gelişti; muhafazkâr reaksiyon katılaştıkca, muhalefeti "ya ehlileştirme, ya susturma" diyebileceğimiz manevralar çoğaldı; yıllar yılı kolay kolay unutulmayacak lâflar, toplantılarda gitgide daha fazla sarfedilir oldu; insan ilişkileri anormalleşti; sosyalist ahlâkı zedeleyen emrivakiler başgösterdi ve böylece, *en azından şimdilik, aynı kurullarda beraber çalışma olanağı kalmadı.* Bunun üzerine, bizim Yeni'mizin, başka Yeni'lerle birlikte, hep beraber Solun ortak geleceğini yaratabilme şansı uğruna, kendi Eski'sinin kuşatmasından sıyrılarak vücut bulması, kendini ortaya koyması ve serbestlik kazanması, kaçınılmaz oldu.

Bu son aşamanın anlatımında yer yer kişilikler düzlemine inmek zorunda kalacağımız için sıkılıyor ve okuyucularımızdan peşinen özür diliyoruz. Bu, bizim getirmeye çalıştığımız siyasi kültür değişimine aslında aykırıdır; hâlâ bizim içimizde yaşayan Eski'dir, bir bakıma doğum lekelerimizdir; aylardır bizlerin kişilikleri üzerinde yapılan sınırsız, insafsız ve gerçek dışı spekülasyonlar yanında, burada yapacağımız bazı küçük karşı-değiniler miktar ve dozaj açısından çok hafif tartsa da, bizim açımızdan fazladır ve ilk ve son olmasına çalışacağız. Bu kayıtla, şimdi, sürecin bazı nirengi noktalarını kısa kısa belirlemeye çalışacağız. İşlerin antagonistleşmesinin kimden, hangi taraftan, ne gibi alışkanlıklardan kaynaklandığı konusunda takdiri, tamamen okuyucuya bırakıyoruz.

bazı belgeler

Saçak Yazı Kurulunda, *2000'e Doğru* Yayın Kurulunda ve nihayet Sosyalist Parti içinde ve çevresinde bir muhalefet kanadının oluşması, aslında sekiz-dokuz yıllık bir süreçtir. Bu sürecin tarihi, farklı köken ve bakış açılarından başlayan eleştiri ve itirazların giderek bütünleşmesinin tarihidir; geçici, kısmı, yer yer tek yanlı olabilen ilk kestirimleri, ön formülasyonları aşarak netleşmenin tarihidir; dağınık ve bölük pörçük fikirlerin zaman içinde sistemleşmesi ve tutarlılık kazanmasının tarihidir.

12 Eylül 1980, Türkiye Solunun farklı kesimlerini, farklı açılardan zor durumda bıraktı. Bizim özgül buhranımız, bir buhran olduğu hemen farkedilmese de, Türkiye çapında ve dünya çapında, kendi Eski Teori'mizden türettiğimiz öngörülerin hemen hepsinin tersinin çıkması biçiminde patlak verdi. "Saldırıya geçecek" dediğimiz Sovyetler Birliği, durdu; "artık kesin inişte" dediğimiz ABD ise toparlandı ve hem dünya halklarına, hem SSCB'ye karşı şahin kesildi. Bu, Türkiye içinde, askeri müdahalenin aynı modeli uygulamasıyla tekrarlandı. Kısacası, ne Amerika, ne "Devlet Partisi", halklar ile SSCB arasında bir ayırım veya Solun farklı akımları arasında bir ayırım veya (bizim anladığımız) "Marksizm" ile (gene bize göre) "sahte sol" arasında bir ayırım yapmadılar. Objektif olarak, aynı kaderi paylaşma durumu doğdu ve hemen aynı anda, Solun diğer akımlarının uğradığı baskılara karşı ne diyeceğimiz ve ne yapacağımız sorunu doğdu - bu akımlara ve insanlarına karşı 1980 öncesindeki söylemimiz ile realite arasında, yeni koşullarda, zihinlerimizde bir uçurum açıldı. Bu gibi görece dolaysız algılama ve pratik problemlerin ötesinde, aslında darbe ile Türkiye üzerinde ABD nüfuzunun yeniden istikrar kazandığını, hatta bütün dünyada merkezinde Amerika'nın yer aldığı uluslararası kapitalist sistem açısından böyle bir gelişmenin olduğunu sezmeye başladık; bunun sonucunda, uluslararası ölçekte (hani,

halkİların mücadelesi artık "sosyal-emperyalizm"e karşı gelişecekti? Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilişkisi, acaba her şeye rağmen farklı mıydı? vb.) ve ulusal ölçekte (baş çelişme yeni mi değişmişti, yoksa eskiden de böyleydi de biz mi farkında değildik?) tahlillerimizde bir dizi başka çatlak belirdi. Nihayet, 12 Eylül'ün monolitik, tekelci otoritarizmine karşı esaslı bir Demokrasi platformu geliştirme zorunluluğu, bizi genel olarak çoğulculuk konusunda; bir yandan Sosyalist Topluma ilişkin olarak kendimiz hayli monolitik, tekelci sayılabilecek perspektifler taşırken, diğer yandan günümüz toplumunda çoğulculuğu ve demokrasiyi ne derece tutarlı ve içtenlikli bir şekilde savunabileceğimiz konusunda; buradan da giderek, bir yandan halktan, kitlelerden, aydınlardan kopukluğumuz ve diğer yandan, varolan sosyalizmin eleştirisi açısından dünya çapındaki ana düşünce mecrasından kopukluğumuz konusunda, giderek derinleşen sorgulamalara sevketti. Bu ortamda ayrıca, diğer, bizden farklı demokrasi **güçleriyle temasa gelmemiz de, onlarla hangi** program(lar) temelinde birlikte çalışabileceğimiz; geniş bir parti içinde beraber olup olamayacağımız; böyle geniş bir partinin, sadece geçici bir önlem olarak değil, uzun vadede arzu edilip edilmeyeceği gibi, bir dizi pratik sorun yarattı. Kısacası, bugün Sosyalist Parti içindeki Muhalefet kanadının platform Taslağı'nda özgün olarak yer alan, ya da artık muhafazakârlığın **savunamadığı ve buna karşılık Muhalefetin ise ısrarlı olduğu, *Solda geniş bir birlik, çoğulcu bir sosyalist demokrasi, dünya çapında sosyalizm beğenmezlikten ve ülke içinde diğer sosyalistleri beğenmezlikten vazgeçmek, dar kadro örgütlerinin parçalanmışlığını ve* (özünde hayatın dışında kalmaktan gelen) *tekrar tekrar parçalanma eğilimini kitlesel bir emek ve sosyalizm partisiyle aşmak, Marksist partilerin iç yaşantısını da çoğulculuk yönünde demokratikleştirmek, bütün bunlara bağlı olarak sadece diğer Sol akımların değil, kendimizin de kapsamlı bir özeleştiriyi, bir muhasebeyi gerçekleştirmemiz* gibi temel fikirlerin nüveleri, içinde yaşadığımız ülkenin ve dünyanın pratiği zemininde uçverdi.**

Ve çok önemlidir: O günlerde şimdiki anlamıyla bir Muhalefet sözkonusu değildi ama, *bu fikirleri gündeme getiren, tartışmaya açan, bir kısmını kabul ettiren, bir kısmını kabul ettiremeyen her halükârda Eski'nin kabuğunu zorlamakta ısrar eden, hep, bugün Muhalefet'te yer alan ve Sosyalist Birlik dergisinin Yazı Kurulu çevresinde birleşen arkadaşlar oldu.* (Muhafazakârlık ise hep pasif kaldı; esas olarak ayak sürürken, kâh yeni fikirlerin bir kısmını koopte etmeye, kâh-aynı anda! - bu yeni fikirlerin asıl taşıyıcılarını "sağcı, oportünist" diye damgalamaya, susturmaya ve marjinalleştirmeye çalıştı.) Nitekim, bizim saflarımızda "Sosyalizmin Sorunları" diye anılan geniş problemler öbeği, 1980'lerin başlarında ilk olarak *Mehmet Gündüz, İlkay Demir, Necmi Demir* tarafından ortaya atıldı. Bu arkadaşlar, meseleyi partide ve toplumda çoğulculuk noktasından yakaladılar ve buradan hareketle ("Sovyet sosyal-emperyalizmi" teorisinin bütününü yada Sovyetler Birliği'nin niteliği konusunun o gün için özel olarak sorgulamasalar bile), varolan sosyalizmin eleştirisinde sivri ucun Stalinizme yöneltilmesinin yolunun açtılar, Muhafazakârlık ise bu yüzden M. Gündüz'e *Saçak* dergisinde sivil toplumculuğun eleştirisini Oral Çalışlar, Salih Ural ve Halil Berktay'la birlikte başlatan kişilerden biri olmasına rağmen - "sivil toplumculuğun başı" yaftasını astı. (O münakaşaların, günahları ve sevaplarıyla, kendisi açısından toplu bir değerlendirmesini, bu sayımızda başlayıp gelecek sayımızda sürecek olan "Teorik Tartışmanın Seyir Defteri" yazısıyla, Mehmet Gündüz yapmakta.) 1983'lerden itibaren *Oral Çalışlar,* yeni şeylerin inşası çabası içinde insanlara hoyrat davranılmasına, ideolojik tartışmaların antagonistleştirilmesine, feodalliklere, keyfi kişi yönetimine, bazı insanların olur olmaz gerekçelerle habire kenarlara sürülmesine ve devrimci ortamdan uzaklaştırılmasına, bütün bunlara eşlik eden dargörüşlülüklere karşı çıktı: pratikteki tavrıyla kadroları, tabanı, demokrasiyi, neşeli bir gönüllülüğe dayalı fedekârlığı, fikir farklılıklarının yumuşakça ele alındığı bir çalışma tarzını savundu.

Gene 1985-1988 yıllarının "Birleşik Sosyalist Parti" arayışı ve tartışmalarında, *Mehmet Gündüz, Oral Çalışlar* ve *Necmi Demir* erken başgösteren sabırsızlık ve dışımızdaki solu küçümseme eğilimlerine ve birlik sorununun kuvvet gösterileriyle çözülebileceği anlayışına karşı uyarılarda bulundular: bunun da adı, "birlik budalalığı" ve "SP'nin kurulmasına karşı çıkmak" oldu. *Oral Çalışlar*'ın gerçekte nelere dikkat çekmiş olduğunu, o günlerde yazdığı bir mektuptan okuyabilirsiniz (aşağıda, Belge 1) Tekrar *Mehmet Gündüz,* SP Tüzük Taslağı'nda yer alan "hizip yasağı" ve "kapali toplantı yasağı"nın bizatihi **kanatlılığın daraltılmasına dönüştürülmemesi gereğine işaret ettiğinde (ki, aradan geçen zaman**

ve bugün "hizip" diye Tüzük dışına itilmek istenmemiz, bu endişenin de ne kadar haklı olduğunu ispatlamıştır), bu sefer söyledikleri çarpıtılarak "gizli hizipçi" diye tanıtıldı.

Üçüncüsü, *Halil Berktay,* 1986 sonundan itibaren hem çalışma tarzındaki hoyratlığa ve insanların ezilmesine karşı tavır aldı; hem de teori planında, önce uygun kurul ve forumlarda sözlü olarak, daha sonra *Saçak* dergisinde 1988 yılı boyunca yayınlanan yazılarıyla, neşteri doğrudan doğruya "Kruşçevci karşı-devrim", "sağ revizyonizm yoluyla kapitalizme geri dönüş" ve "Sovyet sosyal-emperyalizmi" teorilerine vurdu. Bunun bedeli, "en tehlikeli sağcılık", "müthiş bir reformculuk","Kruşçevcilik","İdeolojik ihanet" vb. nitelemeleriyle dayatıldı.

Gene Berktay, 1980'lerin ortalarından itibaren çeşitli forumlarda hep "sağ hataların köklerinin 12 Eylül öncesinde olduğunu", "1978-80 arasını bir altınçağ gibi görmemek gerektiğini" söylüyordu ve nitekim *Saçak*'taki 1988 yazılarında da, Sovyetler Birliği'nin niteliği sorununa girer girmez, bu konudaki geçmiş görüşlerimizin bir dökümünü ve eleştirisini mecburen yaptı. Ve tabii derhal bu yüzden de saldırıya uğradı: Göz göre göre çok geciktiği için çıbanlaşmış muhasebe sorunlarına bu küçük iğne batırış, "bireycilik", "Sola dalkavukluk sevdası", "muhasebede ayrı davranma ve ön alma gayretkeşliği", hatta ve hatta "Sovyetler ve Çin gibi büyük güçlere göz kırpma, farklı profil verme çabası" diye yorumlandı. Daha önce Halil Berktay görüşlerini defalarca anlatmış, ancak bu meselelerin kollektif bir tarzda halledilmesi umudu kalmayınca,görüşleri hep hafifsemeyle karşılanınca, kendi imzasıyla yazmaya yönelmişti - ama ne gam! Gelinen noktada, herhangi bir konuyu Doğu Perinçek'ten önce ortaya atmanın, herhangi bir insanın ayrı bir teorik kişiliğinin oluşmasının tarifi, artık "ön alma gayretkeşliği" oluyordu.

Bütün bu anlatımın ortaya koyduğu gibi, bugün Muhalefet'te ve *Sosyalist Birlik* Yazı Kurulunda yer alan arkadaşların tek tek getirdikleri görüş ve eleştirilerin hepsini aşan, daha da büyük bir teorik ve pratik sorun vardı aslında: Bunun adı İç Demokrasi sorunuydu ve bütün dar kadro akımlarının ortak anti-demokratik alışkanlıklarının bizim koşullarımızda hem özel tezahür biçimini, hem de esas payandasını, kendimize özgü bir kişisel liderlik kültü meydana getiriyordu. Nitekim yukarıda sıraladığımız bütün yenilikçi gelişmelere karşı giderek sertleşen muhafazakâr reaksiyonlar, hep, kendi konumunun tehdit edildiğini düşünen o kişisel liderlikten kaynaklandı. Bu da bizim açımızdan çok öğretici oldu - bize, terkettiğimiz kurullarda kalan bazı arkadaşlarımızın hâlâ kavrayamadıkları bir gerçeği; Doğu Perinçek'in herkesçe çok eleştirilen *hatâlarının*, "ideolojik çizgisi her zaman en doğru" bir liderin "ikincil, kişisel hataları" değil, başlıbaşına bir ideolojik mesele olduğunu: her düzeltme ve gelişme denemesinin karşısına kişisel liderlikkültünün dikildiğini ve bir barikat oluşturabilmek için öncelikle demokrasiyi tatil ettiğini, dolayısıyla, bu problem çözülmeden genel olarak ilerlemenin mümkün olamayacağını kavrattı. Tekrar ediyoruz: Bize bunu, kişisel liderliğin kendisi kavrattı. Kimse, "Muhalefet acaba hangi ideolojik pazarlıklarla birleşti ki?" türünden garip sorular ortaya atması; bugün Platform Taslağı'nın genel havuzuna geçmişten gelip dökülen tek tek pınarların mantıksal iç bağlantıları esasen aşikârdır ama, bunların hepsini daha hızlı birleştiren de, kişisel liderlik kültünün muhafazakâr reaksiyonunun boyutları ve dozajı oldu.(Aslında acıdır: *2000'e Doğru* ve *Saçak* kurullarında kalan bazı arkadaşlarımız, bunu en iyi bilmek durumundadırlar; onları, kişisel ve keyfi bir liderliğin, daha nice olumsuzluğunu yaşayacakları yıllar bekliyor.) Böylece Stalinizmin eleştirisi damarı, hoyrat ve keyfi bir çalışma tarzının eleştirisi damarı, Solun Birliği sorununa yaklaşımda bencilliğin ve sekterliğin eleştirilmesi damarı, kanatlılığın güdük bırakılmak istenmesine direniş damarı, açık ve içtenlikli bir özeleştiri isteği damarı, "Kruşçevci geri dönüş" hipotezinin çürütülmesi damarı, geldi, geldi, 1988 yılı boyunca ve özellikle son aylarda, bir büyük,ortak iç demokrasi davasını mayalandırdı.

Zaten son kriz de, esas olarak bu meseleden patladı. Geçmişe baktığımızda, daha Sosyalist Parti kurulur kurulmaz, henüz sistemli bir muhalefet dahi olmayan hoşnutsuzluklar birikimine karşı yönetimin benimsediği yıldırma, karalama, bastırma tavrının derhal daha büyük problemler yarattığını (ve yönetimin bunu hiç, ama hiç anlamadığını) görüyoruz. Nitekim bakınız: Özellikle Solun Birliğine karşı tavırda ve Parti-içi demokraside başgösteren tıkanma belirtilerine karşı kaleme alınan "Beş Perspektif Önerisi" (bu yazının eklerine, Belge 2), Muhalefet'in aslında ilk sistemleştirme denemesiydi. Bugün bakıldığında bizler de görüyoruz ki, doğal olarak henüz hamdı, eksik ve yanlışları vardı. Ama alt tarafı, Parti'nin tartışmasına sunulmuş bir görüştü; rahatlıkla tartışılabilirdi; dahası, tar-

tışmaya açılması demokrasi ve Tüzük icabıydı. Oysa 8 Mayıs 1988'de *Atilla Aytemur* arkadaşımız tarafından Merkez Karar Kurulu'na sunulan bu metne Parti yönetiminin tepkisi, "Beş Perspektif"i *"anti-parti" ilan etmek, il ve ilçelerdeki demokrasi Panoları'na dahi asılmasını ve dağıtılmasını, tabanda okunması ve okutulmasını yasaklamak* oldu. Ve tabii bu yüzden ortalık sakinleşeceğine, Parti'de huzur kalmadı; hem, her yerden bu yasakçılık daha fazla eleştirilmeye başlandı, hem de, bundan ders çıkarmayan, buyrukçulukla işleri yürütebileceğini sanan yönetim katı bir inada saplandıkça, ortalığı gerginlik kapladı. Kısaltılmış notları daha sonra *Saçak*'ta yayınlanan 6-7 Ağustos 1988 Kriz Tartışması, bu gergin ortamda gerçekleşti. Burada Muhalefet'ten arkadaşların Doğu Perinçek'in kriz tahlillerini çeşitli açılardan sorgulamaları üzerine, (bu konuda, 22 Ocak 1988 İstanbul Konuşmaları metninde, Halil Berktay'ın söylediklerine bakınız), bir kere daha her türlü tatsızlık çıktı: Ferah bir çok-seslilik çağrısıyla başlayan toplantıda, rasyonel düşünme olanaklarını iptal edici ajitasyon hakim oldu; "sağcılar ve lapacılar bloku" gibi sıfatlara başvuran Doğu Perinçek, "benden korksunlar, sağcılar korksunlar benden, açık söylüyorum, korkuyorlar ve korkmalıdırlar" diyerek (tabii bunlar tutanaklarda yoktur), sosyalistler arasında ne aradığı belli olmayan "korku" ve "korkutma", "ezme", vb. kavramlarına yaygınlık kazandırdı. Bu konferansın yarattığı ağır havaya karşı, o sırada SP Başkanlık Kurulu üyesi olan *Yavuz Alogan* ve *Feyyaz Kurşuncu*, iki gün sonra Parti yönetimine hitaben önemli bir uyarı mektubu yazdılar (aşağıda, Belge 3). Başkalarının ayıbı için biz utanarak söylemek zorundayız ki, Merkez Karar kurulu önünde Parti yönetimi tarafından bu mektup "provokasyon" (?) olarak nitelendi; Alogan ve Kurşuncu, SP Başkanlık Kurulu'ndan istifa ettiler. Aynı günlerde, hapishaneden tahliye olarak dergiye gelen ve görev isteyen *Oral Çalışlar* ise, Yayın Kurulu çoğunluğunun lehte oyuna karşın Doğu Perinçek'in ısrarıyla Yayın Kuruluna alınmadı (aşağıda, Belge 4 ve Belge 7). Dahası, "Beş Perspektif"in yasaklanmasına yöneltiği sürekli eleştiriler ve farklı görüşleri nedeniyle, SP kurucularından, MKK Y. üyesi *Atilla Aytemur*, ansızın Başkanlık Kurulu kararıyla İstanbul İl Yönetiminden alındı; diğer bazı İstanbul İl Yönetim Kurulu üyeleri de ideolojik sorgulamalara maruz bırakıldı. Tabanda bu kadar haksızlığa karşı büyük bir tepki oluşunca, parti yönetimi, "Parti-içi Demokrasi" konusunda Ankara ve İstanbul'da birer toplantı düzenlemeye mecbur oldu. Ancak yönetimin disiplini yeniden tesis etmeyi umduğu bu "eğitim toplantıları", bunun yerine, tabandan gelen kapsamlı, muhtevalı eleştirilerle geçti ve ilk defa burada, Muhalefet sözcüleri bundan böyle sistemli bir Muhalefet kanadı oluşturacaklarını, Ankara, İstanbul ve İzmir'de, Tüzüğün verdiği hakkı kullanarak kanat toplantıları yapacaklarını açıkladılar. Parti yönetimine verilen dilekçelerle, bu toplantıların tarihleri 15 Ocak 1989 (Ankara), 22 Ocak 1989 (İstanbul) ve 28 Ocak 1989 (İzmir) olarak belirlendi.

Bunu izleyen haftalarda, ilginç bir gelişme oldu: Doğu Perinçek Gorbaçov'un Birleşmiş Milletler konuşmasını bahane ederek, Türkiye Solunun gündeminde birinci derecede yer alan sosyalistlerin birliği, sosyalist demokrasi ve muhasebe tartışmalarını gölgelemek, kendi muhafazakâr hattını ve çıkmazlarını gizlemek amacıyla tartışmayı başka bir platforma kaydırmayı hedefleyen bir kampanya başlattı. Ardından, her iki derginin yayın ve yazı kurullarındaki insanların bir bileşiminden oluşan, ama tam olarak kurul mensuplarıyla da örtüşmeyen bir "sohbet toplantısı" düzenledi. Bu, *Saçak* dergisinin Şubat sayısında sözümona "tutanak"ları yayınlanan 5-6 Ocak 1989 toplantısıdır. Bu "tutanak"ların gerçeği nasıl eğip büktüğü hakkında, 8 Şubat tarihli istifamızda (aşağıda, Belge 9), bazı açıklamalarda bulunduk. Ancak şimdilik şu kadarını tekrarlayalım ki, gündemi önceden bildirilmeyen bu toplantı, "sohbet"ten çok uzak bir sürekli saldırı ve taciz havasında geçti. Özellikle *Halil Berktay*, ağır tehditlerle tuhaf vaatlerin birkaç dakika arayla birbirini izlemesinden oluşan, inanılması güç bir muamele tarzına uğratıldığı gibi, ne bunlar, ne de *Halil Berktay*'ın ve diğer arkadaşlarımızın tepkileri ve geçmişe ya da bugüne yönelik eleştirileri, *Saçak* Yazı Kurulu çoğunluğunun sonuçta yayınlamayı uygun gördüğü kişisel notlara yansıtılmadı. Tartışmaların ileri bir saatinde, Doğu Perinçek birdenbire toplantıya, bir ortak bildiri yayınlanması önerisini getirdi. Arkadaşlarımız hep iyi niyetle, birliği korumak için mümkün olan her şeyi yapmak arzusuyla, sözkonusu bildiri taslağını, sonuna kadar madde madde ayrıntılarıyla tartıştılar. Düzeltmeye ve iyileştirmeye çalıştılar; sonunda, (a) gene de tatmin olmadıklarını, üzerinde iki hafta düşüneceklerini, (b) böyle bir bildiri gerçekten birliği korumaya hizmet edecekse, saflardaki çelişmelere taraf önde gelen başka arkadaşların da görüşlerinin

alınması gerektiğini, ayrı ayrı belirttiler. Dahası, sözkonusu bildirinin imzalanması dayatması, kanat toplantılarının yapılmaması talebiyle birlikte getirilmiş olduğundan, her halükarda kanat toplantılarının yapılacağını söylediler. İlginçtir: *Saçak* Yazı Kurulu çoğunluğunun kendi istediği gibi yayınladığı notlarda, bütün bu itirazlar ve şerhler yokmuş da bildirinin imzalanması konusunda tamamen anlaşmaya varılmış gibi bir hava yaratılmaya çalışılmaktadır.

İki gün süren, çok yorucu ve gergin 5-6 Ocak toplantısı sona erip de toz duman biraz yatışır gibi olduğunda, Muhalefet olarak bu manevrayı sükunet içinde tahlil etmeye çalıştık. Şu sonuca vardık: Muhafazakârlık, bizlerin muhalefet taslağında da belirttiğimiz gibi, samimi ve düzgün bir reformculuk eleştirisinin ötesinde, sırf kendi tecrit olmuş sağcı çizgisini örtbas etmek amacıyla, abartılmış bir "Gorbaçov reformculuğu" yeldeğirmeni yaratıp buna karşı savaş açmakla, bir yandan eski kamplaşmaları geri getirmeye ve fiilen birlik potansiyeli diye bir şey bırakmamaya; diğer yandan, Muhalefet'i ehlileştirmeye ve hizaya getirmeye, olmazsa susturmaya yöneliyordu. Özünde, tekkecilik ve tekke-içi yekparelik arayışıydı sözkonusu olan; buna karşı çıkılmalıydı. Bu tesbitten sonra, bu sayımızda okuyacağınız, şu ana kadar Sosyalist Parti içinde ve çevresinde, üç kanat toplantısında 150 civarında devrimcinin imzaladığı Platform Taslağımızı kaleme aldık; 15, 22 ve 28 Ocak'ta, tasarladığımız kanat toplantılarımızı aynen gerçekleştirdik (22 Ocak İstanbul Toplantısı Konuşmalarımızı, gene bu sayımızda, temel bir metin olarak sunuyoruz). Fakat şunu belirtelim: Bu 22 Ocak toplantısında, muhafazakârlığın önde gelenlerinin arkadaşça ve birleşici olmayan saldırılarıyla da karşılaştık. Bu arada, *Saçak* Yazı Kurulunun ertesi gün, yani 23 Ocak'ta toplanması kararlaştırılmış olduğu halde, yani aradan geçen zamanda bizim kaçırdığımız veya gitmediğimiz hiçbir Yazı Kurulu toplantısı yapılmamış olduğu halde, 22 Ocak Pazar öğleden sonra, örneğin Hasan Yalçın ve Ender Helvacıoğlu arkadaşlarımızın "*Saçak*'ta şunları yayınlayacağız, bunları yayınlayacağız" diye, gayet öfkeli bir tarzda deklarasyonlarda bulunduklarını görmek ve dinlemek de, bizim için ilginç oldu. *Saçak* dergisinin Şubat sayısında, Yazı Kurulu çoğunluğunun bu noktada "ne var canım, arkadaşlarımız 'yayınlanmasını öneriyoruz' demek istiyorlardı; ayrıca gelir tartışırdınız, iknaya açıktık" yollu bir tevile yönelmesi abestir; hal ve tavırlarından da, Türkçenin kullanımından da gayet açıktı ki, H.Yalçın ve E.Helvacıoğlu orada, önceden alınmış bir kararı, bizim gıyabımızda ve Yazı Kurulu dışında alınmış bir kararı ağızlarından kaçırmışlardı. Başka bir deyişle, aslında bize karşı savaş ilan edilmişti de, şimdi bizim gidip, kendi kendimize karşı savaş ilanına katılmamız isteniyordu. Havanda su dövmekti bu. Bu yüzden, aşağıda Belge 5 olarak yayınladığımız kısa notla, 23 Ocak günkü *Saçak* Yazı Kuruluna gelmeyeceğimizi duyurduk. Bunun üzerine *2000'e Doğru* Yayın Kurulu, yazılı veya sözlü hiçbir gerekçe göstermeksizin, *Kamil Arslantürkoğlu* ile *Halil Berktay*'ın üzerlerindeki kurucu hisselerini devretmelerini istedi. Bundan sonrasının aşağı yukarı kesintisiz bir anlatımı, Belge 6, Belge 7, Belge 8 ve Belge 9'da yer alıyor. Kısacası, "kişisel liderlik" dediğimiz olay tamamen çığrından çıktı; arkadaşlık bağlarını zedeledi. Bize de, çalışılması imkansızlaşmış kurullardaki biçimsel varlığımıza son vermek kaldı.

Şimdi deniyor ki, "*2000'e Doğru* MİT ile dövüşürken bu yapılır mı?" Bunu söyleyen arkadaşların, bizim o kadar gözettiğimiz, üzerine titrediğimiz birliği korumak için, biraz kendilerinin birşeyler yapmaları lazımdı. Birlik onlar için de değerli idiyse, daha önce düşünecekleri bunu: Öncelikle birliği "boyun eğdirmek" biçiminde almaktan vazgeçmeleri lazımdı, bunun mümkün de olamayacağını görmeleri lazımdı; hakaret ve saldırılara "samimi ideolojik tartışma" gözüyle bakabilen bir siyasi kültürü sürdürmemeleri lazımdı; şimdi hayıflanacaklarına, o zaman farklı fikirler karşısında düşmanca mücadele yöntemlerine başvurma eğilimlerini, yerlerinden fırlayarak bağırıp çağırmaya düşkünlüklerini frenlemeleri lazımdı; bu denli yoğun bir kişi yönetimiyle, bırakalım devrim yapmayı, doğru dürüst bir siyasi hareket bile olunamayacağını azıcık anlamaları lazımdı. Muhafazakarlığa sınırsız saldırı özgürlüğü vermek, sabrı ve olgunluğu ise hep Muhalefet'ten beklemekle, hiçbir şeyin yürüyemeyeceğini içlerine sindirmeleri lazımdı.

...ve gelecek: nasıl bir parti?

Gelişip güçlenen, Muhalefet'tir. Bu satırların yazıldığı sırada, Sosyalist Parti içinde ilçe kongreleri dönemini yaşıyoruz. SP'nin aktif unsurlarının yarısından fazlasının toplandığı İstanbul'da, yedi ilçe içinde en önemlilerinden birini (Eminönü'nü) Muhalefet kazandı ve bir diğerini daha (Kadıköy ilçeyi) az farkla kaybetti. Çok önemli bir husus: *İstanbul çapında Muhalefet'in oy oranı yüzde 35'i aştı.* İzmir'de, anakent alanı içindeki

dört ilçe yönetiminden ikisinde Muhalefet çoğunluk sağladı. Bunun dışında, İstanbul'da ve bir kısım ilçe örgütünde, ya muhalif bilinen insanlar da, merkezi yönetimin bütün dışlama ve liste deldirmeme çabalarına rağmen, başından itibaren yer aldı, ya da bizatihi bu tür oyunlara duyulan tepki yüzünden, yeni ilçe yöneticileri seçimlerden hemen sonra muhalif bir tutum içinde olduklarını açıkladılar. Bütün bunların anlamı nedir? Muhalefet daha çok yeni; alt tarafı Ocak ayında bir Platform Taslağı kaleme aldı ve sadece üç büyük kentte birer kanat toplantısı yapabildi. Bundan sonra muhafazakâr merkez yoğun bir karşı-taarruza geçti ve Muhalefet'in kanat toplantılarında yarattığı kuvveti dağıtmaya çalıştı. Her yerde, eğitim toplantıları düzenlendi; kişisel liderlik kültünün olanakları sonuna kadar kullanıldı. Muhalefet'e karşı yapılmadık tezvirat kalmadı. *Bütün bunlara rağmen muhafazakâr merkez, Muhalefet'i yerinden kıpırdatamadı.* Eritemedi, dağıtamadı, Muhalefet'ten tek bir insan kazanamadı. Artık muhafazakâr yönetim ciddi olarak düşünmeli; ya demokrasi temelinde kanatlı bir hayatı, ya da dar, çorak ve kaskatı bir partiyi seçmelidir.

Bunun da ötesinde, şöyle bir gerçek var: İster haftalarca süren "eğitim" taarruzunda olsun, ister ilçe kongrelerinde olsun, *muhafazakârlık tek bir yeni ve canlı fikir, geleceğe dönük tek bir olumlu proje sunamadı.* Sunamazdı da. Toplum çapında baktığımızda, genellikle iktidarlar yeni proje getirme ve gündemi belirleme insiyatifini ellerinde tutar, muhalefetler ise eleştirmekle yetinmek zorunda kalırlarken, Sosyalist Parti içinde ve çevresinde Muhalefet yeni fikir, yeni proje getirdi; muhafazakarlık ise kendi misyonunu "Muhalefet'i ezmek" olarak tanımladı. Bu dinlememe inadı, bu katılık, bu negatiflik, şimdiden söyleyebiliriz, muhafazakarlığın çıkmazı ve nihai yenilgi nedeni oldu. Sosyalist Parti çok küçük bir partidir, "gövdesiz", "sırf baş" bir partidir nerdeyse — Ankara'da, Altındağ ilçe kongresinde 16 oy, Yenimahalle ilçe kongresinde 14 oy, en büyük Çankaya ilçe kongresinde 35 oy kullanıldı. İzmir'de, 40 kayıtlı üyesi olan merkez ilçenin kongresi, 21 kişi gelsin de çoğunluk sağlansın diye iki saat geç başladı. İstanbul'da bile, en kalabalık Kadıköy ve Eminönü ilçelerinde kullanılan toplam oy sayısı 40-50 arasında oynadı. İnsan biraz düşünür, bu küçücük alanda yeni yeni gerginlikler, zoraki kamplaşmalar ve bölünmeler yaratmadan, ben bu partiyi nasıl büyütebilirim, nasıl çıkartabilirim duvarlarının dışına diye muhafazakârlık hiç düşünmedi bunu; düşünmek şöyle dursun Muhalefet'in gelişmesi karşısında telaşa kapıldığından, "elde avuçta var olanı korumak" zihniyetiyle, geçmişe seslenmeyi, insanların geçmiş alışkanlıklarına seslenmeyi seçti. *Bu yönelişin en ufak bir geleceği yoktur.* Statik bir mevzidir, bu; dinamik, oynak mücadeleye elverişli bir mevzi değil, sadece pasif savunmaya yarar bir mevzidir; bir bunkerdir. Küçük ve dar bir grubu ayakta tutmaya yarayan bir bunker — Evet, muhafazakarlık, "tarihin tekrarı" fantazisine sığınmış; günümüz dünyası ve Türkiyesi bazında, 1990'lar bazında yaşayan bir tutamak, bir hayat bağı ve alanı, bir varlık hakkı bulamadığı için, geçmişe geri dönmüş ve böyle bir bunkere girmiştir. Bu, toplumdan bütünüyle kopmak demek olduğundan, sağcılıkla mücadeleyse mesele, aslında yapılan toplum içinde sağcılıkla mücadeleden vazgeçmek, toplumu sağcılığa bütünüyle terketmek anlamına da gelmektedir. Bundan sonra çok daha iyi görülecektir: Muhafazakarlığın çizgisi, sadece yukarıdan bir söylemle idare eden, kitle çalışmasının başına somut, özel siyasetlerle geçme potansiyeli olmayan bir çizgidir; kendi mahalline, kitlesine, doğal çevresine karşı sorumluluk taşıyan, onlara hizmet vererek halkla bağ kuran bir çizgi değil, sadece belli bir anda merkez ne diyorsa parti salonlarında onu aynen tekrarlatan bir çizgidir. Muhafazakarlık, kendi kendini, işte böyle daracık surların içine çekmiştir.

Muhalefet ise geleceğe ve solun birliğine yönelmiştir. Aşağıdan, çevreden, tabandan, büyük kentlerden, işçi sınıfının ileri kesimleri ve gerçek doğal önderlerinden, gerçekten somut ve özel siyasetlerle kitle çalışması yapmak isteyen kadrolardan, gençlerden, kadınlardan, büyük bir fikir potansiyelini temsil eden aydınlardan, nice tecrübelerden geçmiş çeşitli akımların uyanık önder kesimlerinden, *yeni bir nesil, yeni bir dalga* gelmektedir. Türkiye toplumunun göreli ileriliği, bu yeni neslin, yeni dalganın gelebilmesidir, zaten. Ve Muhalefet de bu yeni dalganın Sosyalist Parti içine ve çevresine isabet eden bir kesiminden başka bir şey değildir. *Ve bir gelecek projesi vardır Muhalefet'in: Geniş, birleşik bir Sosyalist Parti. Dar bir kadro örgütü değil; büyük, zengin ve çeşitlilik içinde bir kitlesel emek ve sosyalizm partisi. Kişisel liderlik değil; kollektif önderlik ve taban demokrasisi. Devrimciliği içe dönük kıstaslarla ölçen bir kapalı devre solculuğunun partisi değil; devrimciliği insanların kendi doğal ortamlarında oluşturdukları kitle bağlarının nicelik ve*

niteliğiyle değerlendiren bir parti. Merkezden anons edilen ve laf düzeyinde kalan "kampanya"larla yetinen bir parti değil; taban örgütlerine özel siyasetler üretip kendi kitlelerinin başına geçme konusunda inisiyatif tanıyan bir parti. Dolayısıyla işçi önderleri, aydınları, sendikacıları, kadınları, gençleri olan bir parti. Sıcak ve sevgi dolu bir parti. Fikir tartışmalarında YANLIŞ ve DOĞRU dışında hiçbir değerlendirme sözcüğünün, laf olarak da kullanılmadığı, üslup olarak da ucundan sezdirilmediği bir parti. "Eleştiri" diye insanların manen sopalanmadığı bir parti. Her türlü siyasi tartışma ve danışma arayışından, bütün tarafların ve bütün bireylerin başları dik, ruhları engin ve ferah, kardeşlik duyguları içinde çıkabildiği bir parti. İnsanların hayattan, toplumdan kopmadan somut devrimci faaliyetlerde bulunabildikleri bir parti. Neşeli, canlı, değişik, Türkiye halkının renklerini, bütün renklerini taşıyan bir parti. Bir dergah değil; hayatın içinde, hayatı değiştiren bir parti. Türkiye'nin siyasi hayatının ana mecrası içinde bir parti. Yaratıcı teoriyi bilen, ama jargon konuşmayan; analizlerinde radikal ve bilimsel, politikalarında somut ve özel, üslubunda kucaklayıcı ve kitlesel bir parti.

Bu partiyi mutlaka yaratacağız. Hep beraber. Sosyalist Parti'yle birlikte. Bütün solla birlikte.

YAZI KURULU

Belge 1

oral çalışlar'ın mektubu

(10 Ocak 1987)

Oral Çalışlar'ın 1987 Ocak ayında cezaevine girmeden önce, o dönemdeki tartışma noktalarındaki fikirlerini içeren mektubundan bazı bölümleri aktarıyoruz.

siyasi duruma ilişkin bazı düşünceler

(...)

İstikrarı halk ve demokrasi güçleri bozmak istiyor. 12 Eylül'den önce halk ve devrimci güçler statükoyu korumaya çalışıyorlardı. Sağcı kuvvetler, Anayasa dahil, daha önce mücadele ile kazanılmış hakları geri almak istiyorlar, halk ise kazandığını kaybetmemek istiyordu. O gün bir anlamda statükocu konumda olan ilericilerdi. Fakat günümüzde durum değişiktir. Gericilik kendi lehine kurduğu statükoyu korumak istiyor, halk ise bu prangalı statükoyu bozmak için harekete geçmiştir.

Önümüzdeki dönemin istikrarsızlık yılları olduğu görünmektedir. Türkiye bir cendere içine hapsedilmiştir, üzerine dar elbise giydirilmiştir. Fakat elbise daha şimdiden orasından burasından patlamaktadır. İnsiyatif ivmesinin ibresi halktan yana görünüyor. Zorlayan ve değiştirmek isteyen odur.

Ancak, gericilik geçtiğimiz yıllarda epeyce güç biriktirdi. Önemli bir fikri birikim ve bunun sonucu kurumsal kuvvet kazandı. Halk, haklarını almak üzere harekete geçtiği an, bir yandan devletin yarattığı otoriter kurumlaşmayla, öte yandan semirmiş ve kuvvet biriktirmiş gericilikle karşı karşıya kalacaktır. Bu yüzden demokrasi mücadelesinin önünde ciddi engeller vardır. Ancak karamsar olacak bir durum yok. En kötü günler geride kaldı. Suskunluk ve durgunluk yerini yavaş da olsa harekete bırakmaktadır. Halk açısından önümüzde dünden daha elverişli bir durum vardır. Bu tahlilden kimse yumuşak bir dönem yaşayacağımız sonucu çıkarmasın. Ciddi güçlükler vardır. Burada önemli olan ivmenin yönüdür. Çünkü tayin edici olan budur. Canlanan halk zayiat verse de ilerleyecektir. İlerleyen bir kuvvetin çetin engellerle karşılaşmasından korkulacak bir durum yoktur. En kötü-

sü, durgunluk ve cansızlıktır. Geçtiğimiz yıllar bu açıdan son 25 yılın en kötü dönemidir. Şimdi bu durum geride kalmaktadır.

"devrimciler, azınlıkta" değil çoğunluktadır

(...)

Önümüzdeki dönemde daha güç, ama insanların canlanması ve mücadele etmesi açısından daha elverişli koşullar oluşacaktır. Dün ayakta kalan devrimciler, yarın için daha sağlıklı ve güvenilir bir potansiyeldir. Onların ezici çoğunluğuna inanmak ve güvenmek gerekiyor. Devrimcilerin çoğunluğuna güvenmeyen, onları küçümseyen ve hor gören anlayış çok zararlıdır. Her şeyi kendi içinde bulunduğu koşullarda ve diğer kuvvetlerle mukayese içinde değerlendirmek gerekir. Kafada çizilen insan tipleri ve ülke koşullarıyla değil var olan gerçekle iş yapıyoruz. Ölçülerimiz de buna göre olmak zorundadır. "Devrimciler azınlıkta" değil çoğunluktadır. Kadrolara, "hamur", "ortadirek" yakıştırması kibirli ve kendini bilmez bir tutumun ifadesidir. Ayrıca kazanıcı ve geliştirici değildir.

Var olanı değiştirmek istiyoruz. Gerçekten de son yılların durgunluğu önemli zayiatlara yol açtı. Ayakta kalan kuvvetler ise, olumsuz koşullardan etkilendi ve yaralar aldı. Günümüz yaraların sarılması ve kuvvetlerin toparlanması ve ayağa kaldırılması günüdür. Ama nasıl? Bir doktorun ve hastabakıcının duyarlılığıyla mı, yoksa bir kasap acımasızlığı ve biçiciliğiyle mi? Günümüzde yarayı ondurmak, hastayı öldürmekten daha zordur. En kolayı insanları uçurumdan yuvarlayabilmektir. Koşullar buna elverişlidir. Önemli olan ve doğru olan, sabırla ve inatla insanları değiştirebilmek ve ilerletebilmek için çabalayabilmektir. Herkesi yere serip, sonra da "ben haklıydım" demek marifet değildir, hele devrimcilik hiç değildir.

İnsanların mücadele azmini ve direncini tayin eden esas etken, devrim dalgasının durumudur. Objektif temel budur. Bu gerçekten yola çıkarak ve bu gerçekle bağlı olarak bir değiştirme ve ilerleme çizgisi izlenirse başarı kazanılır. Kafamızda ne şema yaparsak yapalım, en sonunda varolan gerçekle sınırlıyız. Gerçekten öte bir zorlama ilerleyeceğim derken, daha geri noktalara sürüklenmeye neden olur.

Liberalizmle mücadele, siyasi ve fikri planda ve Türkiye çapında bir perspektif ve yönelimle başarılı olacaktır.

Oral Çalışlar

Belge 2

beş perspektif önerisi

(6 Mayıs 1988)

siyasi tahlil

Türkiye'de 12 Eylül ile birlikte Amerikancı büyük burjuvazinin en iri kesimlerinin baskıcı rejimi kurulmuştur. Bu rejimin sınıfsal arka planında büyük burjuvazinin en tekelleşmiş kesimleri ve bunlarla içiçe geçmiş olan asker ve sivil bürokrasinin doruklarındaki çok dar kesim yer almaktadır. Büyük burjuvazinin iç pazara daha çok dayanan kesimleri, orta ve küçük burjuvazi hakim blokun tekelci ekonomisi nedeni ile sıkıntıya sürüklenmekte ve esas gücünü emekçilerin oluşturduğu muhalefet zeminine kaymaktadırlar.

Bu rejim, çeşitli aşamalardan geçerek şekillenmiştir. Salt asker güdümlü rejim senaryosu tutmamış ve 12 Eylül rejimi delinmiştir. Bundan sonra Amerikancı hakim blok, halka karşı gerici barajını, cunta denetimli artı, otoriter kurumlaşmalı, artı, ANAP çoğunluklu parlamentarizm noktasında kurmaya girişmiştir.

"Uzatmalı, fakat örtülü askeri rejim projesi başarısızlığa uğramıştır. Ancak 12 Eylül'ün, bunalımı emekçi yığınlara yükleme ve dünya kapitalizmi ile daha sıkı entegrasyon programı, ANAP iktidarı eliyle sürdürülmektedir." (*Saçak,* Başyazı: "Bonapartizmin Tescillenen iflası", Sayı: 29, Haziran 1986)

ANAP, büyük burjuvazinin en Amerikancı, en işbirlikçi, anti-demokratik kesimlerinin temsilcisidir. ANAP'ın parlamentarizmi, halkın bastırıldığı, burjuva muhalefetin kısıtlandığı eşitsiz koşullarda, depolitize edilmiş bir ortamda kazanılan seçimlere dayalı bir parlamentarizmdir.

"Başlangıçta Bonapartizmle belli çatışmaları olan ANAP, izlediği halka karşı ekonomik politikalar nedeniyle, süreç içinde, başta 1982 Anayasası olmak üzere otoriter kurumlaşmanın mirasçısı ve bekçisi niteliğini kazanmıştır. ANAP artık Bonapartist güçlerle uyum içinde emekçi hak ve menfaatlerinin bastırılması politikalarının sahi-

bi ve hakim sınıfların esas partisi haline gelmiştir." (*Saçak*, "Bugün Demokratik Sürece Katkıda Bulunmak İçin SHP'ye Oy Verelim", Sayı: 32, Eylül 1986)

Bugünkü Evren-Özal ittifakı halka karşı kurulan cunta, artı, gerici parlamentarizm ittifakının siyasi ifadesidir. Bu ittifak, halkın demokrasi mücadelesinin önünde kurulmuş ve direnmeye çalışan gerici rejimi ve sınıfsal yapıyı temsil eder. Evren ve Özal arasında elbette çelişmeler vardır, önemlidir ve yararlanılmalıdır. Ama bu, bu ittifakı bir bütün olarak halkın baş hedefi olduğu gerçeğini unutturmamalıdır.

"Bonapartizm ile ANAP arasındaki çelişmeler çok derin ve toplumun özgürleşmesi açısından belirleyici boyutlara ulaşamayacaktır." (*Saçak* "İnişe Geçen ANAP, Gerileyen Bonapartizm", Sayı: 19, Ağustos 1985).

Türkiye'de bugün baş çelişme, Amerikancı hakim blok ve onun otoriter kurumlaşma rejimi ile Türkiye halkı arasındadır. Bu, siyasi ifadesini, Evren-Özal ittifakı ile demokrasi güçleri arasındaki saflaşmada bulmaktadır. Türkiye'nin baş sorunu demokrasinin kazanılmasıdır. Bu mücadelenin başarıya ilerlemesi için, hakim blokun otoriter kurumlaşma rejimini ve onların siyasi temsilcisi Evren-Özal ittifakını azami ölçüde tecrit etmek gerekir.

"Ülkemizde çeşitli güçler arasında siyasi mevzilenme, 82 Anayasası ile belirlenmiş dar çerçeveyi korumak ve sürdürmekte bu çerçevenin dışına çıkmak sorununda odaklanmış durumda. Bir tarafta, Bonapartist güçler ve geleceğini bunlarla ittifak etmekte gören ANAP; diğer tarafta DYP'de sosyalist akıma kadar uzanan bir saflaşma oluşuyor." (*Saçak* "Demokrasi Cephesinde Dört Çarpışma", Sayı: 26, Mart 1986).

"Başçelişmenin karşı kutbu, siyaset düzleminde somutlanmış mücadelede, toplumsal dönüşümün ilerlemesinin o an için önüne dikilmiş esas engeli, azami ölçüde tecrit edilmesine ihtiyaç duyulan hedefi belirlerken baş çelişmenin bu tarafında ise o hedefe karşı nesnel olarak birleşilebilecek tüm potansiyel yer alır... Örneğin bugün Türkiye'nin hayati sorunu demokrasidir... Demokrasi etrafındaki çelişmenin bir tarafında, seçimlere katılan güçler arasında düşünürsek, ANAP yer alıyor." (*Saçak* "Sonbahar Seçimleri, Sayı: 31, Ağustos 1986).

Bu tahliler ışığında Türkiye'deki kriz sorununa baktığımız zaman krizin derinleşmesinin demokrasinin gelişmesini getireceğini söyleyebiliriz. Siyasi gericilik bugünkü statükoculuğu dolayısıyla bütün yatırımı baskıcı rejimini sürdürmek yolunda kullanmaktadır. Ve barajını bu rejim etrafında kurmaya çalışmaktadır. Siyasi gericilik, gerici ANAP egemenliğinin de yardımıyla rejimi tahkim edecek askeri operasyon ve bastırma harekatlarında bulunabilir. Bunun ötesinde yeni bir darbenin bu rejimin siyasi ve ekonomik çizgisinden farklı ne alternatifi olacaktır? Diğer yandan en gerici darbeler bile toplumun beklentilerinden, ruh halinden ve toplumun akış yönünden tamaman kopuk ve zıt yönde olamazlar. Bugün toplumsal gelişme, 12 Eylül öncesinde olduğu gibi huzur taleplerine doğru değil, demokratik ve ekonomik haklara doğrudur.

Bu nedenlerle, statükoya vurmak ve bu rejimin krizini derinleştirme gerici değil, devrimci sonuçlar getirecektir. "Statükonun kapısını vuran var ve bunu en çok statükonun sahipleri duyuyor." (*Doğu Perinçek*, "Çalkantılara Dayanıklı Politikalar", *2000'e Doğru* Sayı: 14, Nisan 1988) "Bugün Türkiye bir kriz yaşıyor. 12 Eylül'den kurtulmaya çalışan canlı organizma statükoyu çatırdatıyor." (Hasan Yalçın, "İstikrarın İstifası" *2000'e Doğru*, Sayı: 2, 11, Mart 1988)

"Bugün devrimci görev en geniş parlamenter ittifaklarla militarist girişimleri göğüslemek" değil, "rejimin ve düzenin krizini derinleştirmek ve halk demokrasisi güçlerini geliştirmektir. Bugünkü rejimden de daha gerici bir askeri darbe endişesiyle ve halk güçlerinin dağınıklığı nedeniyle krizi körüklemekten, statükonun barajına yüklenmekten kaçınan bir tutum almak hata olur.

İşçi mücadelelerinin ve öğrenci hareketlerinin gelişmeye başlamasıyla devrimci saflarda doğan iyimser hava olumludur. Görülüyor ki kitle mücadelesi, ileri atılma, duralama biçiminde bir dizi dalgalanmalarla ilerlemektedir. Gelişmenin yönü, mücadelelerin daha da kitleselleşmesidir. Bu süreç içinde bir dizi öncü çarpışmalar olacaktır. Sosyalist Parti, bu mücadelelerde ön safta yerini almalıdır. Meşruluk kitlelerin gözündeki meşruluktur.

Bugünkü rejimin daha gerici bir alternatifi yoktur, ama ilerici alternatifleri vardır. Bunlardan biri, halk demokrasisidir. Diğeri, düzenin de tehlikeye girdiği koşullarda devreye sokulacak olan burjuva demokrasisidir. Bugünkü gerici barajın yıkılması, suların demokrasiye doğru akmasını getirecektir. Toplumdaki saflaşma böyledir ve her şey bunu gösteriyor. Nitekim bugün Özal-Evren ittifakı çevresinde kümelenenlerin dışında başka bir gerici darbe odağı ya da sınıfsal güç göstermek mümkün değildir. Bütün bunlardan dolayı gelecekte krizin çözüm alternatifleri içinde gerici bir darbe yerine halk demokrasisi ve burjuva demokrasisi alternatifleri yer alıyor ve geleceğin mücadelesini bu iki demokrasi alternatifi arasındaki yarışma oluşturuyor. Görev, krizi derinleştirir ve gerici baraja yüklenirken, öncelikle halkın güçlerini gerçek alternatif haline getirmeye çalışmaktır.

Toplumdaki demokrasi yönündeki gelişme ve uluslararası koşullar karşısında, ANAP iktidarı da ödünler vermektedir ve bundan sonra da daha büyük ödünler verebilir. Bu sürpriz değildir. Ancak bu, ANAP'ın demokratikliğinin değil, halkın mücadelesi karşısında statükoyu gerileye gerileye koruma çabasının bir ifadesidir.

Halkın muhalefeti durgunluk ortamında değil, krizin derinleştiği ortamda gelişir. Bu yüzden halkın saatinin, krizin saatine göre geri kalmasından endişe etmeye gerek yoktur. Krizin saati ilerledikçe bu, halkın saatinin de önemli niteliksel sıçramalarla ilerleyeceği anlamına gelir. Soruna böyle bakmazsak, o zaman doğan boşluğu daha gerici bir gücün dolduracağı endişesiyle, krizden rahatsız olan gerici güçlerle ittifaka sürüklenmek kaçınılmaz olur. ANAP'ya muhayyel bir gerici darbeye karşı parlamenter bir güç olduğu gerekçesiyle ittifak yapmayı dü-

şünmek, halktan kopmak anlamına gelir. Hele halkın, her zamankinden daha fazla ekonomik cendere içine sokulduğu şu koşullardı.

Krizin bir boyutu da Türkiye'nin içinde bulunduğu Ortadoğu'daki karışık durumdur. Türkiye'nin kargaşalıktan yararlanarak ve Amerika'dan yeşil ışık alarak bir Kerkük-Musul macerasına atılmak tehlikesi vardır. Ancak görüleceği gibi, bu macerayı körükleyen güçlerin önemli bir kısmı bugünkü iktidar odağının yakın çevresinde bulunmaktadırlar ve daha önemlisi böyle bir maceraya devlet ve hükümet güçleri aracılığıyla girişilebilir. Bu da bize Türkiye'nin böyle bir maceraya sürüklenmesini önlemek için,Evren-Özal ittifakına karşı mücadeleyi yoğunlaştırma görevinin zorunluluğunu bir kere daha gösteriyor. Kaldı ki son gelişmeler böyle bir maceraya girişmenin o kadar kolay olmadığını göstermiştir.

Bütün bu mücadelelerin başarıya ulaşması büyük güçlerin seferber edilmesiyle mümkündür. Bu da birinci olarak öncü güçlerin, öz güçlerin seferberliğini, ikinci olarak bu öz güçlerin kitlelerle birleşmesini, kitleler içinde güç toplamasını, kitlelerin mücadeleye sevk edilmesini zorunlu kılıyor. Özgüçlerin toparlanmasında ve kitlelerin seferber edilmesinde bugün tutulacak halka sosyalistlerin birliği yoluyla bir öncü partinin inşa edilmesidir. Sosyalist Parti'nin kuruluşu bu yönde bir adımdır. Ancak daha yapılması gereken çok iş vardır. Sosyalist Parti'nin oluşum süreci içinde ortaya atılan *sosyalistlerin birliği, solun muhasebesi, sosyalizmin sorunlarının tartışılması, parti içi demokrasiyi ve kanatlılığı* gerçekleştirmiş bir öncü partinin yaratılması gibi siyaset ve yönelimler, özgüçlerin toparlanmasında ve kitlelere gitmede bugün de Sosyalist Parti'nin önündeki başlıca siyasetler olarak durmaktadır.

sosyalistlerin birliği ve muhasebe

Türkiye'de demokrasi mücadelesinin canlanması, 1985 yılının sonlarına doğru, sınıfın öz güçlerini, öncüsünü birleştirme ihtiyacını yakıcı bir sorun olarak gündeme getirdi. Demokrasiyi kazanma mücadelesinin kalıcı başarılar elde etmesinin vazgeçilmez şartı, emekçilerin birleşik siyasi partisinin siyaset sahnesine çıkması ve kitlelere öncülük etmesiydi. Sosyal demokrasi bu canlanan mücadeleye öncülük edecek potansiyel ve yetenekten yoksundu. "Türkiye yeniden demokrasi dalgasının yükseldiği bir döneme girmiş bulunuyor"du. (*Saçak*, Başyazı, "Birleşik Sosyalist Parti", Sayı: 27, Nisan 1986)

Saçak dergisi bu siyasi tahlilden hareket ederek ihtiyacı şöyle ortaya koyuyordu: "Demokrasi güçleri kendilerini siyaset alanında daha fazla hissettirdikçe, demokratik talepler de hayata daha fazla geçecektir. Demokrasinin kazanılmasında en önemli taleplerden biri ise, kuşkusuz, emekçilerin kendi siyasal örgütlerinin gerçekleştirilmesidir. Emekçiler bağımsız siyasal örgütlenmeleriyle ortaya çıkıp motor rolü oynamadıkları takdirde halkın demokratik baskısının daha zor anlarda sürekliliğini koruması oldukça güçleşecektir." (*Saçak*, "Demokrasi Güçleri İlerliyor", Sayı: 21, Ekim 1985)

Aynı sayının takdim yazısında birlik ve muhasebe ihtiyacı şu üç ana nedene bağlanarak açıklanıyordu: "1- Türkiye'de solun, somut ifadesiyle demokrasi eğiliminin yükselişe geçmesi artık elle tutulur bir olgudur, 2- Sosyal demokrasi, bu yükselişi köklü dönüşümlere ve kalıcı başarılara ulaştıracak bir düşünce yapısına ve sosyal iticilere sahip değildir, 3- Bütün çelişmelerin Türkiye'nin 2000 yıllarına demokratik bir ülke olarak girmesinin koşullarını olgunlaştırdığı bir eğilim içinde, sahnesinde tarihi yapan bir özne olarak varlığını duyuracak çalışan halk kitlelerinin dinamik ve akıllı bir önderliğe sahip olması, belirleyici bir önem kazanmıştır." (*Saçak*, "Solun Gündemine Gelen Muhasebe", Sayı: 21, Ekim 1985)

Bu tahlil ve ihtiyacın ışığı altında sola bakıldığı zaman birleşmenin objektif temelinin oluştuğu da göze çarpıyordu. Dünyada ve Türkiye'de büyük bir altüst oluş yaşanıyor ve bütün güçler yeniden harmanlanıyordu. Geçmişte oluşan önyargılar, gurupçuluğun sosyal temeli gittikçe dağılıyordu. Solda yer alan insanlarda devrimci bir birlik isteği yayılıyordu. Gittikçe daha çok insan, sınıfla ve kitlelerle birleşmenin yolunun, büyük bir güç yaratmaktan geçtiğini anlıyordu. Farklı görüşlerin illa ayrılığı gerektirdiği sekter anlayışı geriliyordu.Mücadele etmek isteyenin birleşip toplumda hatırı sayılır bir güç oluşturmaktan başka çaresi olmadığı bilinçlerde yer ediyordu.Geçmişte oluşturulmuş programlar günün koşullarında eskimeye başlamışlardı ve yeni programları hep birlikte oluşturma isteğine karşı mantıkî bir gerekçe ileri sürmek çok zordu. Yenilgi dönemlerinin dersleri, yeni bir canlanış ortamında, yılgınlıktan çok, deneyleri değerlendirip ilerleme eğilimlerine güç veriyordu. Elbette bunlar olumlu yanlardı. Geçmişten gelen ve yaşanan koşullarda yeni yeni üreyen zorluklar ve olumsuzluklar da vardı. Sekter ve bölücü eğilimlerin hala yaşıyor olması, ülkenin sınıfsal yapısından kaynaklanan küçük dükkancılık eğilimi, olumlu gelişmeleri görmeyen karamsarlık, geçmiş yenilgilerin ortaya çıkarttığı yılgınlık ve başka güçlerin şemsiyesi altına sığınmak eğilimi gibi.. Ancak son tahlilde koşullar olumluydu ve birlik eğilimi gelişen yanı oluşturuyordu.

Bu gelişmeyi tespit eden *Saçak* dergisi doğru bir birlik anlayışını ortaya attı. Tekkeci ve pürcü eğilimlere karşı sınıfın bütün güçlerinin ve eğilimlerinin birleştirilmesi anlayışını geliştirdi.

"Herkes, emekçileri temel almaktan söz ediyor. Öyleyse bu sosyal güç bütün varlığıyla tarih sahnesine çıktığı zaman, kendisiyle özdeşleşen herkesi birleştirecektir. Bu perspektif, bize kendisini 'sosyalist' ve emekçilerin safında tanımlayan herkesi bu tutumlarında ısrar edeceklerine göre ilerde birlikte mücadele edeceğimiz arkadaşlar olarak görmeyi öğretir. Böyle bir yaklaşım, sosyalizme ve emekçi kitlelere hiçbir şey kaybettirmez. Türkiye, bir küçük burjuva denizidir. Ve bu ülkenin sosyalizmi de bugüne kadar hep 'saf ve ilkeli tutum' perdesi altındaki

dükkancılıktan, ahbap çavuş tutumundan ve tekkecilikten çekmiştir." (*Saçak*, Başyazı: "Sosyalist Solun Birliği", Sayı: 24, Ocak 1986).

"Değişim halindeki bir toplumun bu çeşitliliği, guruplaşmalar ister istemez ideolojik ve siyasal platforma yansımaktadır. Türkiye'nin çeşitli sosyalist gruplarını incelediğimiz zaman, bunların belli toplumsal farklılaşmaları yansıttığını görüyoruz. Sınıfı temel alan ve Türkiye'yi değiştirmek isteyen bir parti (tekke değil), ister istemez bu çeşitliliği kucaklamak zorundadır." (*Saçak*, Başyazı: "Birleşik Sosyalist Parti", Sayı: 27, Nisan 1986).

Bu geniş birlik anlayışıyla birlikte gündeme solun ortak bir muhasebe yapması ve geçmişi değerlendirip dersler çıkarması zorunluluğu da gelmiştir. *Saçak* bu ihtiyacı, yine Türkiye ile ilgili yaptığı siyasi tahlile dayandırarak şöyle dile getiriyordu: "Sosyalist solun muhasebe ve birlik sorunu, demokrasi yönünde canlanan bir Türkiye'de kaçınılmaz olarak gündeme gelmiştir." (*Saçak* Başyazı: "Sosyalist Solun Birliği", Sayı: 24, Ocak 1986).

Ve ardından muhasebeden ne anlaşıldığı şöyle açıklanıyordu: "Geçmişin gözden geçirilmesinden amaç, kişisel sorumlulukları araştırma ve insanlara günah çıkarttırmak değildir. Mesele, daha üst düzeyde bir teori ve program temelinde birleştirmek için, arkada kalan pratiği değerlendirmek, ortaya konmuş olan teori ve programlarla hayat arasındaki ilişkiyi araştırmak, yanlışları ve doğruları ayırmak ve bir bilanço çıkarmaktır. Yaşanan tecrübeler kitlelerin bilincinde derin izler ve sarsıntılar yaratmıştır." (*Saçak*, Başyazı: "Birleşik Sosyalist Parti", Sayı: 27, Nisan 1986)

Bu doğru yönelimle yola çıkıldı, sol içinde geniş tartışmalar açıldı. Bu siyasetleri savunanlar büyük bir öz güvenle dışlarındaki sol güçlere gittiler, ellerinden geldiğince muhasebe ve birlik ihtiyacını anlattılar. Somut birleşme yolundaki adımlar çok hızlı ilerlemese de, bütün sosyalist sol bu sorunu gündemine aldı ve tartıştı. Bir yandan eskiden kalma sekter eğilimler, diğer yandan düzenle uzlaşmanın getirdiği kenarda bekleme eğilimleri, tahmin etmek gerekirdi ki, kolay yenilemezdi. Bu, uzun süreli bir ideolojik mücedele sorunuydu. Bu bakımdan sosyalistlerin birliği siyaseti öyle bir iki yıllık taktik bir mesele değil, uzun vadeli büyük bir siyasetti. Kısa sürede büyük ürünler alınamaması, bu siyasetin terkedilmesinde bir gerekçe olamazdı. Diğer yandan, birlik ve muhasebe siyasetinde öncülük edenlerin, her aşamada inandırıcı olmaları tayin edici önemdeydi. Hem muhasebeden söz edip, hem de bu konuda bazı olumlu örnekleri bizzat kendi tutumuyla ortaya koymayan bir akım, zaten var olan güven bunalımını kaçınılmaz olarak körükleyecek, içe kapanma eğilimlerine güç verecekti.

Sosyalistlerin birliği büyük siyaseti, bugünkü aşamada, bütün sosyalistlerin kafasına bu fikrin yerleşmesinin ve bütün eğilim ve guruplar içinde halen süren büyük tartışmalara yol açmasının ötesinde, somut olarak Sosyalist Parti'yi bir ürün olarak ortaya çıkartmıştır. Sosyalist Parti, meşruluk temelini bu tartışmalardan ve bu siyasetin uygulanmasından almıştır. Sosyalist Parti saflarında az da olsa değişik eğilimlerden sosyalistlerin yer alması bu siyasetin bir ürünüdür ve gelecekteki daha büyük birleşmelerin de habercisidir.

Sosyalist Parti'nin kuruluşu, sosyalistlerin bir öncü parti etrafında birleşmesi ve sosyal demokrasinin solunda büyük bir güç yaratılarak kitlelere gidilmesi yönündeki sürecin sonu değil, başlangıç adımıdır. Bu yüzden, sosyalistlerin birliği siyaseti artık bırakılması değil, daha da netleştirilmesi gereken bir siyasettir.

Ancak Sosyalist Parti'nin, parti kurulduğundan bu yana, bu siyaseti ağzına almayan bir tutum takınması bu siyasetin bir kenara bırakıldığı izlenimini vermektedir. Bu tutumun, "darbe ihtimali" tahlilleriyle ne derece ilişkisi vardır bilemiyoruz. Ancak, bize göre, *Saçak*'ın 1985-86 yıllarında yaptığı siyasi tahliller bugün de geçerliliğini korumaktadır. Yani Türkiye'nin önündeki gelişme çizgisi, gerici statükoyu bozguna uğratacak demokratik bir gelişmeyi gösteriyor. Halkın demokratik mücadelesi yavaş bir süreç de olsa canlanıyor ve bu canlanan mücadeleye sosyal demokrasinin solundaki sosyalist güçlerin önderlik etmesi görevi gündemde duruyor. Bu da birlik görevini daha güncel kılıyor. Sosyalist Parti bir yandan geniş güçlere seslenen programını kitlelere ve sosyalistlere götürerek güç toplamaya çalışırken, bir yandan da hâlâ dışında bulunan geniş sosyalist güçlere birlik platformları önermek göreviyle karşı karşıyadır. Sosyalist Parti'nin programı önemli bir birleşme platformudur. Ancak bu platformun kendini kabul ettirmesi bile, sosyalistlere birlik çağrılarının tekrarlanmasını ve bir masa etrafına oturma çabalarının sürdürülmesini zorunlu kılıyor.

Sosyalist Parti, bu birlik çağrı ve çabalarını bir kenara bırakır ve kendi kurumlaşmasının esiri olursa, büyük siyasetlerden küçük siyasetlere, kucaklayıcı olmaktan dar tutumlara doğru kaymış olur. Kendi varlık ve meşruluk zeminini de ortadan kaldırmış olur. Gerçeğe yakın olduğunu düşünenler serindirler. Gerçeğin göreli doğru olanı gözler önüne sereceğini bilirler. Bu yüzden Sosyalist Parti, birlik için bir araya gelme çağrılarından çekinmez. Böyle bir araya gelmenin sonuç olarak kendi programını güçlendireceğini bilir. Kaldı ki, gerçekten bir birleşme zemini doğduğu zaman kendini dağıtmaktan çekinmeyen bir tutum da ancak Sosyalist Parti'ye yakışır. Gerçek öncü tutumu budur.

Önümüzdeki dönemin çetin mücadeleleri içereceği noktasından hareket ederek dar kalmayı göze almak büyük hata olur. Darlık mücadeleciliğe eşit değildir. Büyük güçleri birleştirmekle mücadeleci bir parti olmayı karşı karşıya koyan bir anlayış hatalıdır. Geniş güçleri birleştiren siyasetler ortaya atıldığında herhalde gevşek ve mücadele etmeyen bir parti oluşturmak düşünülmüyordu. Tersine büyük güçleri kucaklamak gerçekten mücadeleci bir örgüt yaratmanın da yolunu açacaktır. Çünkü, üyelerini, taraftarlarını ve kitleleri mücadeleye sevk edecek bir parti ancak toplum çapında ses veren geniş bir parti olabilir. Eğer tersi olsaydı, bugüne kadar kurulmuş dar örgütler mücadeleci partinin örneklerini ortaya koymuş olurlardı.

Mücalede ile birlik konusunda gereksiz bir zıtlık yaratılıyor. Mücadelenin artık beklemeye, diğer solcuların "ataletine" ayak uydurmaya tahammülü kalmadığı belirtiliyor. Öncelikle belirtelim ki, olağanüstü bir tufan havası yaratmaya hiç gerek yoktur. Sosyalistler baskı altındaki bir kesim olarak, aşağı yukarı her zaman buna benzer mücadele koşullarında yaşayacaklardır. Mücadele ihtiyacı her zaman bugünküne benzer bir şekilde önde olacaktır. Üstelik bugün birlik meselesini gündeme getiren mücadele isteğidir. Mücadele etmek isteyen, birlik politikasına sarılır. Birlik adına mücadeleyi tatil etmeyi savunmak abestir. Bu ikisi birbirinden kesinlikle ayrılamaz. Birlik isteyen mücadelecidir, mücadele eden birlik ister.

Aynı şekilde, "sosyalistlere mi gideceğiz, yoksa emekçi önderlere mi" şeklinde ileri sürülen bir zıtlık da gerçeğin iki yönünü birbirinden koparmayı ifade etmektedir. Sosyalist Parti her ikisini de yapacak bir potansiyele ve çok yönlülüğe sahiptir, sahip olmalıdır. Kaldı ki, bu iki kesim birbirinden kopuk değildir ve yakın bağlara sahiptir. Sosyalistleri ikna etmekle emekçi önderlerini kazanmak ne kadar önemliyse, emekçileri ve sınıfı birleştirmek için sosyalistlerin birliğini sağlamak da o kadar önemlidir.

"Sınıfı ve emekçileri birleştirmek için sosyalistlerin en geniş birliğini sağlamaya yönelmek büyük tavırdır... Birleşik bir sosyalist parti kurulması için atılacak ciddi adımlar bile artık sosyal demokrasiden fazla bir şey beklemeyen kitlelerde bir umudu alevlendirecek ve Türkiye insanının geleceğe dönmesinde etkili olacaktır." (*Saçak*, Başyazı: "Birleşik Sosyalist Parti", Sayı: 27 Nisan 1986)

Bu bakışın ışığı altında, Sosyalist Parti, sosyalistlerin birliği siyasetine sarılmalı, dışındaki sosyalist güçlere birlik çağrılarını sürekli tekrarlamalı, bunun için yeni birlik platformları önermeli, bu platformlarda programını birlik temeli olarak tartışmaya açık olduğunu ilan etmeli, saflarını yerel ve milli planda sosyalistlerin içine göndermeli, geniş tartışmalar açmalı, açık oturumlar düzenlemeli, başkalarının hatalarını abartmaktan ve böbürlenmekten uzak durmalı, birlik için muhasebe ihtiyacını vurgulamayı sürdürmeli, bu konuda cesur ve açık bir tutum alarak geçmişe ilişkin tespit ettiği temel hataları belirlemeli ve bütün sosyalistlerin tartışmasına açmalı, daha geniş bir birliğin şansı doğduğu zaman kendi varlığına son vermeye hazır olduğunu net bir şekilde duyurmalı, bu konuda gerçeğe yakın olanların ve kendine güvenenlerin serin ve cesur tutumunu bütün halkın önünde ilan etmelidir.

parti içi demokrasi ve kanatlar

Demokrasi mücadelesine önderlik etmek amacıyla sosyalist solun bütün özgüçlerinin birleştirilmesi ve bir parti çatısı altında toplanması fikri, beraberinde kaçınılmaz olarak, parti içi demokrasi ve farklı eğilim ve kanatların aynı partide bulunabilmesi fikrini de canlandırmıştır. Eğer geniş bir birlik olacaksa farklı fikir ve eğilimlerin varlığını tanıyarak olabilirdi, bunu sağlamanın yolu da parti içinde farklı kanatların olabileceğini kabul etmek ve bunun için gerçek bir parti içi demokrasi uygulamaktı.

Saçak dergisi bu konuda da tutarlı bir çizgi izliyor ve şöyle diyordu: "Geriye emekçi yığınların tarih sahnesine kendi adlarına yer almaları kalıyor. Bu ancak ...sınıfınbütün kesimlerini kucaklayan ve bu nedenle parti içi demokrasiyi hayata geçiren, emekçilerin parti içinde söz ve karar sahibi oldukları bir sosyalist partinin önderliğinde gerçekleşebilir." (*Saçak*, Başyazı: "Birleşik sosyalist Parti" Sayı: 27, Nisan 1986)

"İşçi sınıfının içinde sosyalizmin farklı kanatları olduğuna göre, geniş bir emekçi partisinde de bu kanatlar bulunacaktır. (*Saçak*, Başyazı: "Sosyalist Solun Birliği", Sayı: 24, Ocak 1986)

"Biz istiyoruz ki bir sınıf partisi olsun. Ilımlısından radikaline, daha modern bir kültür ve anlayışa sahip olandan görece köylü karakterinde olana, daha büyük işletmelerde çalışanlardan küçük işletmelerde çalışanlara kadar, sınıfı, ama toplumu değiştirmek için, devrimci bir değişiklik için birleştiren bir parti olsun istiyoruz. O zaman temelde birleşileceği gibi, bu farkların parti içinde ifade edileceğini, yaşayacağını, tartışmanın olacağını da kabul etmek zorundayız." (*Saçak, Doğu Perinçek*, "Demokrasi ve Sosyalist Parti" panelindeki konuşmadan, Sayı: 29 Haziran 1986)

Sınıfın içindeki kanatları kucaklayan geniş bir sınıf partisi ile parti içi demokrasinin ilişkisi de şöyle belirtiliyordu: "Parti içi demokrasi ile sınıf partisi arasındaki bağlantı kavranamıyor. Ancak sınıfı birleştirmeyi amaçlayan ve içinde kanatları olan birleşik bir sosyalist partinin demokrasiye ihtiyacı vardır. 'Saf' ve 'ilkeli' marksistler için demokrasiye ne hacet! Onlar zaten 'saf' olanı bulmuş ve orada birleşmişler. Düşünce ayrılıkları olmayan bir partide demokrasiye de gerek yoktur. Sınıfın farklı kanatları, farkıl görüşlerle ideolojik ve siyasal platforma yansır. Demokrasi, bu nedenle sınıfı birleştirme tutumunun bir ihtiyacıdır." (*Saçak*, Başyazı: "Birleşik Sosyalist Parti", Sayı : 27 Nisan 1986)

Parti içi demokrasi ve kanatlar konusundaki bu anlayışlar daha sonra Sosyalist Parti'nin programının 10., tüzüğünün 7. ve 8. maddelerinde ifadesini buldu. Bu maddelerin gerekçesi yukarda yaptığımız alıntılardadır. Bugün bu maddelere, bu anlayışların dışında yeni yorumlar getirmek mümkün değildir.

Görüleceği gibi, parti içi demokrasi ve kanatlı parti fikri klasik monolitik parti anlayışının zıttı olarak ortaya konmuştur. Esasen, federatif parti türünden, sınıfın öncü örgütünü yaratmaktan uzak anlayışları bir yana bırakırsak, öncü sınıf örgütü düzleminde iki anlayış vardır. bunlardan biri monolitik partidir; diğeri ise geçmişte monolitik partiye karşı iki çizgi mücadelesini tanıyan parti anlayışından geliştirilmiş kanatlı parti anlayışı. Sını-

fın öncüsünü geniş bir şekilde kucaklamanın, kanatlı bir partiyi yaşatmaktan başka bir yolunun olmaması da, monolitik partiye karşı bu anlayışın gelişmesine hizmet etmiştir.

Parti tüzüğünün 7. maddesinde şöyle denmektedir: "Sosyalist Parti'de teoriye, programa ve siyasete ilişkin sorunlar, açık tartışma ve açık ideolojik mücadele yöntemleriyle çözülür. Parti üyelerinin düşünce ve görüşlerini açıklamak amacıyla, parti yayın organlarını, duyuru panolarını kullanmaları, tartışma toplantıları düzenlemeleri en doğal haklarıdır." Programın 5. maddesinde ise "sosyalist Parti... sosyalizm deneylerini olumlu-olumsuz yönleriyle eleştirir, Türkiye'de sosyalizmin kuruluşunu bu deneyleri aşma ruhuyla ele alır" denmektedir.

Bu anlayışların Sosyalist Parti'de hayata geçirilebilmesi elbette zaman alacaktır. Ancak, burada, bu anlayışlara ve hükümlere ters düşen parti panolarının kullanılmasıyla ilgili bazı olumsuz uygulamalara dikkat çekmekle yetineceğiz.

Ayrıca Türkiye'de mücadelenin sertleştiği, önümüzde badireli günlerin bulunduğu, Musul-Kerkük macerası ihtimalinin ciddiye alınması gerektiği belirtildikten sonra böyle bir dönemde demokrasiden çok disipline ihtiyaç olduğu yönündeki tespitlerin de hatalı olduğu kanısındayız. Türkiye'de önümüzdeki dönemde mücadelenin çetinleşeceği görüşüne katılırız. Ancak bu bizi karanlık bir tablo çizmeye götürmemelidir. Aslında Türkiye'nin tadı gelmektedir. Sertleşen mücadele halkın canlanışının delilidir. Böyle bir mücadele ortamında demokrasi her zamankinden daha gereklidir. Demokrasi yoluyla fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamadan merkeziyetçilik mümkün değildir. Bir sosyalist partide disiplin gönüllüdür. İnsanlar demokratik bir ortamda tartışıp bilinçleriyle kavradıkları ölçüde mücadeleye atılırlar ve o mücadelenin gerektirdiği disiplini uygularlar.

Demokrasi, Türkiye hakim sınıflarının sandığı gibi rahat dönemlerin bir lüksü değildir. demokrasinin olmadığı yerde disiplin memur zihniyeti, gözlerimi kaparımcılık, boyueğmecilik ve despotizmdir. Disiplinin olmadığı yerde ise demokrasi başıboşluk, laçkalık ve vurdumduymazlıktır. Tarihte, en çetin mücadele dönemlerinin neden aynı zamanda en demokratik dönemler olduğunu, durgunluk ve gerileme dönemlerinin neden aynı zamanda demokrasinin yok edildiği dönemler olduğunu anlamamızı bu bakış açısı sağlar.

Sosyalist Parti, sosyalistlerin birliği sorunuyla yakından bağlantılı bu konuda, sorunun ilk ortaya atıldığı zamanki anlayışlardan sapmamalı, sosyalistlerin birliği siyasetini yeniden canlandırmaya paralel olarak kanatlar ve parti içi demokrasi sorununu net bir biçimde ve program ve tüzüğüne uygun olarak uygulamaya girişmeli, kanatların salt bazı farklı fikirler taşımak anlamına gelmeyip, farklı fikirler taşıyanların Parti içinde kümeleşmesini tanımak demek olduğunu bir kere daha netleştirmeli, parti panolarının kullanılmasında, parti program ve tüzüğünün uygulanmasında titiz davranmalı, parti içi tartışmada program ve tüzüğün ruhuna uygun davranmalı, demokrasi ile disiplini doğru bir şekilde birleştirmeli ve böylece parti saflarında devrimci bir mücadele, birlik ve demokrasi anlayışının hakim kılınmasını sağlamalıdır.

sosyalizmin sorunları

Sosyalistlerin bir öncü parti etrafında birleştirilmesi anlayışı, hemen yanında sosyalizmin sorunlarının tartışılması ve sosyalizm deneylerini aşma anlayışını da getirmişti. Çünkü birincisi, bir program etrafında birleşecek sosyalistlerin nasıl bir sosyalizm istedikleri konusunda temelde bir netleşmeye ulaşmaları gerekiyordu. Diğer yandan, birleşik bir sosyalist partinin kitleler önünde inandırıcı olabilmesi için sosyalizmden ne anladığını berrak bir şekilde belirlemesi zorunluluktu. Hem sosyalistlerin birleşmesi hem de öncü partinin kitlelerle birleşmesi için bu konularda netleşme çabalarını yoğunlaştırmak bir görev haline gelmişti.

"Nasıl bir sosyalizm kurmak istiyoruz derken, olguların getirdiği sorulara bazı net cevaplar vermek zorundayız." (*Saçak, Doğu Perinçek* "Demokrasi ve Sosyalist Parti" panelindeki konuşmadan, Sayı: 29, Haziran 1986)

"Geriye geniş emekçi yığınların tarih sahnesinde kendi adlarına yer almaları kalıyor. Bu, ancak evrensel teorik kazanımları Türkiye özgüllüğü ile birleştiren, geçmiş sosyalizm deneylerini aşma ruhuna sahip... bir sosyalist parti önderliğinde gerçekleşebilir." (*Saçak*, Başyazı: "Birleşik Sosyalist Parti", Sayı: 27, Nisan 1986)

Bu ihtiyaçtan hareket ederek sorunların tartışılmasında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği de şöyle ortaya konuyordu: "Başkalarının Marksizminden öğrenmeye çalışmak, arkadaşça bir tartışma ortamı yaratmak, düşünceye saygılı olmak, teoriyi hayat içinde döne döne sınamak ve düzeltmeye hazır olmak, sınıf tutumunu yansıtan devrimci erdemlerdir." (*Saçak*, aynı yerde)

"Sosyalizmin öyle meseleleri vardır ki, bunlar çözülmüş değildir. İnsanlığın gündeminde daha belki yüz yıl kalacak meseleler vardır. Buralarda da böyle kestirip atmak herhalde bilimsel bir tutum olmayacaktır. Tartışmayı sürdürmek gerekir." (*Saçak, Doğu Perinçek* "Demokrasi ve Sosyalist Parti" panelindeki konuşmadan, Sayı: 29, Haziran 1986)

"Hata yapma özgürlüğü olmalıdır, gönül ferahlığı olmalıdır bir sosyalist parti içinde. Korkusuz bir parti hayatı olmalıdır. İnsanlar korkmadan fikirlerini söyleyebilmelidirler. İlerde suçlanacaklarından korkmadan, itham edileceklerinden korkmadan, ağır yükler altına gireceklerinden korkmadan fikirlerini söyleyebilmelidirler. Böyle bir ferahlık ortamı yaratılmalıdır." (*Saçak, Doğu Perinçek,* aynı yerde)

Açıkça görüleceği gibi, sosyalistlerin birliği, parti içi demokrasi ve kanatlar, sosyalizmin sorunlarını gönül rahatlığı ile tartışma siyasetleri arasında kopmaz bir iç bağlantı vardır. Bunlardan birinin ihmal ya da terk edilmesi diğerlerinin de yıkılmasını getirecektir. Bu üç siyaset, birbiriyle kopmaz bir bütünlük içinde oldukları zaman bir anlam ifade etmektedirler.

Bugün Sosyalist Parti içinde bir tartışma başlamış bulunuyor. Bu olumludur. Ancak bugünden dikkat edilmesi ve üzerinde titizlikle durulması gereken bazı noktalar vardır. Bir kere, sosyalizmin sorunları konusunda, parti içindeki bütün fikirlerin kendilerini rahatlıkla, suçlanma korkusu olmadan ortaya koymalarını sağlamak gerekiyor. Parti tabanı, bütün görüşlerin net bir şekilde tartışılması yoluyla aydınlatılmalıdır. Bunun için bütün görüşlerin ve tezlerin kendilerini açıkça ve serbestçe ifade etmelerini sağlayacak konferans dizileri düzenlenmeli, bu konferansların sonunda geniş tartışmalar yapılmalıdır. Aynı şekilde Parti yayın organları ve panoları da farklı fikir ve tezlere açık olmalı, bu konuda kısıtlayıcı ve yasakçı eğilimlere girmekten kesinlikle kaçınılmalıdır.

Tabandaki bu tartışmanın ötesinde, konu, bütün sosyalist solla bir diyalog kurmak ve tartışmak için fırsat olarak ele alınmalıdır. Bugün sosyalist solun çeşitli kesimleri bu sorunları tartışıyor. Bu konuda solda büyük bir altüst oluş ve saflaşma yaşanıyor. Bu gelişmeler dikkate alınarak, bütün solu kapsayacak ortak tartışma kuruluşları, ortak açık oturumlar ve ortak yayınlar düşünülmelidir. Bu çabalar, sosyalistlerin birliği yönündeki gelişmeyi de teşvik edecektir.

Ayrıca Sosyalist Parti, kendi bünyesinde, üst düzeyde bir araştırma komisyonu kurarak da bu konuları uzun vadeli olarak ele almalıdır. Bu komisyonda Parti çindeki her görüşün üst düzeyde temsilcisi yer almalı, dıştaki soldan da temsilciler çağrılmalı ve solda bu konularda uzmanlaşmış aydınların da katılımı sağlanmaya çalışılmalıdır. Böyle serinkanlı bir çalışma, Türkiye solu açısından mutlaka olumlu ürünler verecektir.

Bugünkü koşullarda sosyalizmin sorunlarına, programda da konduğu gibi, deneyleri aşma ruhuyla ve cesaretle yaklaşma gerçek öncü tutumdur. Bu konularda muhafazakârlık, öncülükten vazgeçmek ve "realite"nin statükosuna teslim olmaktır.

Bu gün sosyalizmin sorunları içinde sosyalist demokrasi, Sovyetler Birliği'nin niteliği, Gorbaçov reformları, Stalin sorunu önde gelen konulardır. Bu konularda bugünkü aşamada, kaçınılmaz olarak çok sayıda tez ve görüş ortaya çıkacaktır. Esasen böyle bir harmanlanma döneminde bu kadar farklı görüşün ortaya çıkması normaldir ve bir sağlıklılık belirtisidir.

Bütün tartışmaların ve tartışma konularının odak noktası "nasıl bir sosyalizm" sorusudur. Daha tartışmaların başlangıcında bu konuda çok ayrıntılı belirlemelere girmek istemiyoruz. Ancak bu aşamada, parti programının çizdiği genel çerçeveye katılmanın ötesinde bazı temel kıstasları biraz daha açarak, tartışmaya hangi temellere dayanarak katılacağımızı belirtmek isteriz:

1. Tarih kitlelerin büyük katılımına dayanan devrimlerle ilerler. Sosyalizm de, düzen içi uzlaşmalar ya da reformlarla değil büyük kitlesel devrimlerle gerçekleşir. Geçmiş devrimlerin gerçek özüne, onlarla can bulan teorik mirasa sahip çıkmak zorunluluktur.

2. Bürokratik reel sosyalizm, gerçek sosyalist düşünceyi ve kazanımları felakete götürmüş ve büyük zarar vermiştir. Bu yüzden bürokratik reel sosyalizme karşı kitlelerin yaratıcılığına, aşğıdan bir sosyalizm anlayışına dayanmak ve bunu savunmak gerekir. Sosyalist Parti'nin bu konuda kitle inisiyatifine önem veren ve bürokratlaşmaya karşı çıkan anlayışları önemli bir temel dayanaktır.

3. Bürokratik çizginin, monolitik ve despotik uygulama ve teorilerinin gerçek alternatifi sosyalist kitlesel demokrasidir. Sosyalist demokrasi, burjuva parlamentarizminden nitelikçe farklı, kitleleri harekete geçiren, yabancılaşma yerine katılımı gerçekleştiren, gerçek sosyalizmin başlıca dayanaklarındandır. Sosyalist demokrasi kitlesel çoğulculuğa dayanır ve sosyalizmin yaşayan dinamizmini, devrim isteyen emekçi kitleleri harekete geçirir, inisiyatifi onlara tanır.

4. 1960'ların kazanım ve katkıları, bürokratik reel sosyalizme karşı önemli bir çıkıştır. Halk içindeki çelişmelerin doğru ele alınması, sosyalizmde sınıf mücadelesinin devam etmesi, farklı fikir ve eğilimlerin kendilerini gönül rahatlığı ile ifade etmeleri, bürokratizmin baskıcılığına karşı kitle inisiyatifinin geliştirilmesi, iktidarın emekçiler tarafından yeniden ve yeniden fethedilmesi, iki çizgi mücadelesinin tanınması vb. bu katkıların başlıcalarıdır. Ancak sosyalizm deneylerini aşma ruhu, bunlara dayanarak 1960'ların da aşılmasını gerektiriyor. Özellikle sosyalist demokrasinin kurumlaştırılması konusunda buna büyük ihtiyaç var. Bu konuda da cesur olmak gerekir.

tabana kadrolara karşı tutum

Sosyalistlerin aynı parti çatısı altında birleştirilmesi ve geniş bir öncü partinin geçrekleştirilmesi azminden vazgeçmeyen, bu amaçla geçmişin muhasebesine, parti içi demokrasiye ve sosyalizmin sorunlarının tartışılmasına önem veren bir partinin tabana ve kadrolara karşı uygulayacağı siyasetler de elbette geniş, kucaklayıcı ve ilerletici olacaktır. Zaten sınıfla birleşmeyi amaç edinmiş bir partiden de bu beklenir.

Dönüştürme ve ilerletme, önce kucaklamayı, birleşmeyi gerektirir. Taban ve kadrolar bugüne kadar devrimci yöndeki çağrılara hep olumlu cevap vermişlerdir. Sosyalist Parti de bu potansiyele dayanmıştır. Burada önemli olan, kollektif bir mücadele havası yaratmak, devrimci coşkuyu teşvik etmek, olumluluklarla birleşmek, canlı bir fikir hayatı yoluyla kafaları açmak, bilinçleri yükseltmek ve toplu dönüşüm hareketi yaratmaktır. Böyle bir ortamı yaratmak, tek tek insanları hedef alan, onların zaaflarını sürekli başlarına kakan bürokratik yöntemle asla mümkün olamaz.

Kadroların yüzde doksanbeşi iyidir. Doğru yöntemler bu büyük çoğunluğu harekete geçirecektir. Yıllar süren durgunluk ortamının havasını soluyan insanlarımızın ciğerlerini yeni başlayan mücadele ortamının taze havasıyla doldurması için herkese şans tanınmalıdır.

Her dönemin kendine özgü, kendi şartlarından doğan bir mücadele ve fedakarlık düzeyi vardır. Görev, insanları bu düzeye çekmek ve buradan da daha ileri noktalara ulaşmak için seferber etmektir. Bu, insanların bilincini, gönüllü fedakarlığını geliştirerek olur. Sosyalist Parti'nin kitleleri seferber etme mücadelesi tabanın ve kadroların canlanmasının da anahtarıdır.

Sosyalist Parti'nin tüzüğünün işçilere önderlik veren hükümleri önemlidir. Bu hükümlerde emekçilere güvenen, onların geriliğini ileriliğe dönüştürmeye azmetmiş bir anlayış var. Bu anlayışın ruhuna katılıyoruz ve kadro siyasetinde bu ruha uygun bir tarzın hakim kılınmasının zorunluluğuna işaret ediyoruz.

Diğer yandan işçilerin önderliğine ilişkin hüküm ve anlayışların Parti içindeki aydın ve diğer mesleklerden arkadaşların küçümsenmesi gibi bir eğilime yol açmamasına dikkat etmek gerekir. Bugün Sosyalist Parti'nin aydınları küçümsemeye değil, saflarına çekmeye ihtiyacı vardır. Sosyalist Parti'de sınıf bileşiminin yanı sıra bilinç unsuru da çok önemlidir. Unutulmamalıdır ki, bu Parti'ye katılacak insanlar, sosyalist olduklarına göre, sınıfın öncüleridir. Onlara böyle bakılmalıdır.

iki başkanlık kurulu üyesinin uyarı mektubu

(10 Ağustos 1988)

Sosyalist Parti Merkez Karar Kurulu'nun değerli üyeleri, Sosyalist arkadaşlar,

Girişim Komitesi'nin faaliyete başlamasından itibaren ve Sosyalist Parti'nin kuruluşundan sonra, gerek Saçak dergisinde çıkan yazılarda, gerekse basın bildirilerinde, Parti'nin devrimci işçi önderleri ve mücadele etmek isteyen bütün sosyalistler ile birleşmeyi amaçladığı ve bu amacın doğal ve mantıksal bir sonucu olarak, Parti içinde farklı görüş ve eğilimlere sahip kanatların var olması anlayışının benimsendiği, defalarca, ifade edilmiştir. Parti'nin yeni bir parti olduğu, 1980'den önce mücadele eden herhangi bir partinin devamı olmadığı, kanatların program ve tüzüğün en geniş sınırları içinde ama serbestçe kendilerini ifade edebilecekleri, Türkiye işçi sınıfına, bütün sosyalist birey ve guruplara ve bütün dünyaya ilan edilmiştir.

Buna rağmen, bizim de içinde yer aldığımız Sosyalist Parti Başkanlık ve Merkez Karar Kurulları, Parti programının 10. temel ilkesini oluşturan "kanatlı Parti" konusunda girdiği ilk sınavda ağır bir başarısızlığa uğramış ve bu konu üzerinde patinaj yaparak Parti'nin birliğini tehlikeye atmıştır. Bunun bir sonucu olarak, 6 ve 7 Ağustos günlerinde İstanbul'da yapılan Danışma Toplantısı'nda "tasfiye" sözcüğü ilk kez telaffuz edilmiş; öte yandan, bizzat Parti Genel Başkanı Sayın Ferit İlsever, parti içinde bir kanat bulunmadığını ifade etmiştir. Hem, tavırlardan ve tutumlardan değil, teorik tahlillerden ve ideolojik yaklaşımlardan kaynaklanan ciddi bir "ayrılık" olduğu belirtilmiş, hem de Parti içinde bir kanat bulunmadığı söylenmiştir.

Bu tutarsızlık nereden kaynaklanıyor?

Bütün emekçilerin ve sosyalistlerin gözü önünde kurulan Sosyalist Parti, tek parçalı, monolitik bir anlayışla değil, Program'ın 10. maddesinde belirtildiği gibi, "Parti içindeki çelişmeler teorik inşanın motorudur" anlayışı ile kurulmuştur. Pek çok sosyalist, geçmişteki teorik tahlillerin ve politik programların sorgulanmadığı/ sorgulanamadığı bir ortamda kanatlı parti ilkesine *güvenerek* bu Parti'ye girmişlerdir. Şimdi bu motor durdurulmak isteniyor. Bu motor durursa bütün Parti duracaktır. Bu motor durursa Sosyalist Parti daralacak, içine kapanacak, bütün sosyalist soldan ve işçi önderlerinden tecrit olan ve ara tabakalarla birleşmeye çalışan bir merkez sol parti haline gelecektir. Türkiye'de, böyle dar ve büyük güçler arasındaki çelişkilerden yararlanarak sempati toplamaya ve kendine bir yol açmaya çalışan bir merkez sol partiye değil, grevlerde, eylemlerde ve 1 Mayıslarda en ön safta yer alarak mücadele veren ve ancak bu yolla işçi önderlerinin ve sosyalistlerin güvenini kazanan, yasal sınırlar içinde ama devrimci sol bir partiye ihtiyaç vardır. Sosyalist Parti bu ihtiyacı karşılamak için kurulmuştur. Kanatlı parti anlayışı kavranmadan ve korunmadan bu amaca ulaşılamaz. Çünkü, kanatlı ve çoğulcu bir anlayış korunmadan, doğal olarak farklı görüşlerden etkilenmiş işçi önderlerini ve farklı geleneklerden gelen sosyalistleri, "yüzyılı aşan İşçi sınıfı hareketinin ve sosyalist akımın devrimci mirası ve geçmiş hataların eleştirisiyle derinleştirilecek teorik kazanımlar temelinde" (S.P. Programı, "Tarihsel Miras", md.2) birleştirmek müm-

kün olmayacaktır.

Sosyalist Parti Merkez Karar Kurulu 8 Mayıs Pazar günü İstanbul'da yaptığı toplantıda, bir gurup Parti üyesi tarafından yazılan "Beş Perspektif" başlıklı yazının (içeriği bir yana), program ve tüzük açısından meşru bir metin olduğunu, bu metnin bütün Parti üyelerince tartışılmasının doğal ve aynı zamanda tüzüğün bir gereği oldoğunu kabul etmemek suretiyle ve Parti Genel Başkanı toplantıda tartışılan bu metni *reddettiğini* söylemek suretiyle, kanatlı parti anlayışının hayatın içinde uygulanması konusunda başarısız bir sınav vermişler, Parti içinde güvensizlik ve kuşkuya yol açan bir hata yapmışlardır. Bu olayda, bir öncü partinin merkez ve önderlerinin de yanılabileceği konusunda bir örnek verilmiştir.

Genel Başkan, Başkanlık Kurulu ve Merkez Karar Kurulu tüzük hükümlerine uymak mecburiyetindedirler. Tartışmaya açılan bir metinde "fikir" olup olmadığına kendileri karar veremezler. Tartışma metinleri, adı üzerinde, tartışmak amacıyla ortaya konulurlar. Bu metinlerde Parti'nin aldığı kararlar eleştirilebilir, bu kararların uygulanmasından çıkan sonuçlar bu metinlerde tartışılabilir. Teorik bir yaklaşım sergilenebilir, belirli perspektiflere Parti üyelerinin dikkatleri çekilebilir. Parti yönetim kurulları aldıkları kararları Parti üyelerine uygulatmakla görevlidirler. Parti üyeleri de yönetim kurullarının aldıkları kararları uygulamakla yükümlüdürler. Uygulamazlarsa tüzük hükümleri işletilir. Ama bu, Parti üyelerinin uyguladıkları kararları eleştiremeyecekleri anlamına gelmez. Üyeler kararları eleştirebilirler, bu konuda yazı yazabilirler, hatta mücadele edebilirler. Bu mücadeleler yeni perspektifler açar, bir bütün olarak partiyi geliştirir. Teorik bir tahlilin veya bir fikrin doğru olup olmadığını son çözümlemede toplumsal pratik gösterir. Kapsamlı bir teorik tezin doğruluğu veya yanlışlığı da tarihin terazisinde tartılır. Doğru ise, kitleler çoktap koşup o teorinin pratiğine omuz vermiş olurlar. Yanlış ise muhasebe ihtiyacı belirir.

Sosyalist Parti'nin Genel Başkanı ve Merkez karar Kurulu üyeleri, kendilerine sunulan bir metni, eğer bu metin Parti üyeleri tarafından yazılmış ise, *reddetme* hakkına sahip değildirler. *Reddederlerse* tüzüğün 7. md.sini ihlal etmiş olurlar. Bu maddede, "Görüş ayrılıkları, yeni öneriler ve tartışmalar parti üyelerinden ve alt birimlerden gizlenemez. Parti yönetim organları, açıklığın pratikte işlemesi için gerekli iletişim önlemlerini alır" denilmektedir. Oysa Parti yönetim organları, bir kısım Parti üyesi tarafından yazılan "Beş Perspektif" konusunda tam aksi yönde önlemler almaya, görüş ayrılıklarını alt birimlerden gizlemeye, iletişimi önlemeye çalışmaktadırlar. Demokrasi panolarına asılan "Beş Perspektif" başlıklı metin bu panolardan indirilmiştir. Bu metnin ortaya çıkması ile birlikte Parti içinde "cadı kazanı" kaynatıldığı söylenmiş, bu metnin baskı altına alınmamasını savunan veya içindeki görüşleri kısmen veya tamamen savunan kişiler "liberal-sağcı" gibi pek yerine oturmayan kavramlarla anılmış veya "lapacı" gibi yakışıksız ve laubali sıfatlara muhatap kılınmış ve Parti içinde hiç gereği yokken bir zıtlaşma ve çatışma havası yaratılmıştır. Kimin "liberal-sağcı" veya "lapacı" olduğunu, özellikle bu örnekte, yakın gelecek gösterecektir. Sosyalist Parti, "gözlüklü ve tombul yanaklı" bir profil vermemelidir, kuşkusuz; ama düzen partilerinin tarzına ve havasına özenen, matruş, kravatlı, takım elbiseli, Bond çantalı ve masalarının üzeri "protokol" yazılı bir profil de vermemelidir.

2000'li yıllara doğru Sosyalis Parti, aşırı bir benzetme yapmak gerekirse pederşahî bir aşiret nizamı içinde yönetilemez. Parti hukukuna ve üyelerine saygı gösterilmeli, kollektif liderlik teşvik edilmeli ve benimsenmelidir.

Parti'nin bütün enerjisini Anayasa Mahkemesi'nde açılan dava üzerinde toplaması ve "Beş Perspektif" metninin dağıtımının durdurulması kararı, bu metni yazan ve tartışılmasını isteyen arkadaşlar tarafından eleştirilmiş ama yine de uygulanmıştır. Bu olgu herkes tarafından bilindiği halde, 6-7 Ağustos tarihlerinde İstanbul'da yapılan Danışma Toplantısı'nda, "Bu metni yayanların tespit edilmesi ve cezalandırılması" önerilebilmiştir. Yine aynı toplantıda, bir Sosyalist Parti üyesine Ankara'da konferans verdirilmesinin Parti yönetimi tarafından özeleştiri gerektiren bir hata olduğu bizzat Parti Genel Başkanı tarafından ifade edilmiştir. Bu ifade kanatlı parti anlayışına karşı geliştirilmek istenen tavrı ortaya koyan önemli bir belirtidir. Örnekler çoğaltılabilir.

Özetle, "Beş Perspektif" metni çevresinde yaratılan esinti, bu metni kaleme alan arkadaşlar tarafından değil, Parti yönetimi tarafından yukardan aşağı doğru estirilmiştir. Ve bu süreç, Saçak dergisinde solun muhasebesinin ilk yazılarının yer aldığı bir sırada başlamıştır. Parti üyelerinin "tespit edildiği ve cezalandırıldığı", "tasfiye" sözcüğünün telaffuz edildiği bir ortamda sağlıklı muhasebe yapılabilir mi?

Sosyalist Parti hastadır. Parti programında bir ilke olarak yer alan "kanatlılık" anlayışı tek parçalı parti anlayışı temelinde ters çevrilerek uygulanmakta, muhasebe, geçmişte hata yaptıkları varsayılan ve gıyabında mahkum edilenlerin teşhiri ile karıştırılmakta; ataletin sorumluluğu "Beş Perspektif" gibi köşeli olmayan, sadece Parti'ye bazı bakış açıları kazandırmayı amaçlayan bir metni yazanların ve tartışmak isteyenlerin omuzlarına yıkılmak istenmektedir.

Biz, Başkanlık Kurulu'nun iki üyesi olarak, bütün Parti üyelerini Sosyalist Parti'nin *bölünmemesi* ve *birliğinin korunması* için uyanık olmaya ve mücadele etmeye çağırıyoruz.

Sosyalist Parti'nin Genel Başkanı'ndan aday üyesine kadar herkes, program ve tüzüğün bir formalite olmadığını bilerek hareket etmeli; Parti hukukunun bütün bireylerin üzerinde olduğunu davranışları ile göstermelidirler.

Her gelenek, ideolojik ve teorik görüşleri ile, yerleşmiş ve birer görenek haline gelmiş alışkanlıkları ile kendi varlığını sürdürme hakkına sahiptir. Ancak Sosyalist Parti içinde yer alan ve farklı geleneklerden gelen sosyalistler, kim olurlarsa olsunlar ve sayısal oranları ne olursa olsun Sosyalist Parti'nin program ve tüzüğüne uymak

zorundadırlar. Topluma verilen, çoğulcu, kanatlı görüntü ile Parti içindeki tek parçalı anlayış eğilimi arasında çarpıcı bir çelişme vardır. Ya Parti kendisini bir bütün olarak program ve tüzükte yer alan temel anlayışlara uydurmalıdır; ya da program ve tüzük kafalarda ağır basan, ama sol kamuoyuna ilanında tutuk davranılan çerçeveye uydurulmalıdır. İkisi arasında gelgitli ve duruma göre değişen bir tutum almak, parti'yi yıpratacak, ataleti körükleyecek, en basit tartışmaları içinden çıkılamaz hale getirecek ve giderek, bugünkü güçler dengesi nedeni ile "tasfiye"ye değil ama bölünmeye yol açabilecektir. Parti içindeki farklı görüşleri "teorik inşanın motoru" olarak benimsemek yerine, parti içindeki tartışmaları bastırmaya yol açmak, cepheden ve kapsamlı bir hesaplaşma izlenimi uyandırmak, kazanan taraf için ancak bir Pırus zaferi sağlayabilecektir. Daralmak, bir diğer deyiş ile "az olsun öz olsun" sözlerinde ifadesini bulan mantık, içinde yaşadığımız koşullar nedeni ile, bugüne kadar verilen emeklerin boşa gitmesine ve ortaya, fırsat kollayan ama kımıldayamayan bir ucubenin çıkması'na yol açabilecektir.

Başkanlık Kurulu'nun iki üyesi olarak, program ve tüzük ihlalleri, bu ihlallerin şekli ve muhtemel sonuçları hakkında Merkez Karar Kurulu'nu ve Parti'nin bütün üyelerini uyarmayı devrimci bir görev olarak kabul ediyor ve bugüne kadar mücadele etmiş ve bundan sonra da mücadele etmeye kararlı olan herkesi Parti'nin birliğini savunmaya ve kanatlı parti ilkesini korumaya, kavramaya ve kavratmaya çağırıyoruz.

Yavuz Alogan - Feyyaz Kurşuncu

Belge 4

oral çalışlar'ın yayın kurulu'na başvurusu

(9 Eylül 1988)

Yayın Kurulu Başkanlığına,

1. TİKP davasından kalan bir buçuk yıllık cezamı tamamlayarak tahliye oldum. Cezaevine gitmekteki en önemli amacım, bir an önce dönüp görev almaktı. Bu tutumumu, karşılaştığım bütün arkadaşlara belirttim. Cezaevinde kaldığım süre boyunca fikrî hazırlıklar yaptım ve tahliye olur olmaz görev almak istediğimi belirttim.

2. Yeteneklerim ve tecrübem nedeniyle, yazıişlerinde görev almamın yararlı olacağı düşüncesindeydim. Hâlâ da o düşüncedeyim. Ancak, dergi sorumluları ile yaptığımız görüşmede, işletmecilik ve idarî yönetimde bir boşluk olduğu ve bu boşluğu benim doldurmam belirtildi. Sorumlu arkadaşlara kırk iki yıllık yaşamım boyunca hiçbir dönemde maliye ve işletmecilik alanında bir sorumluluk almadığımı, özel bir birikim gerektiren böyle bir işte hiç çalışmadığımı, şu anda ruhen de böyle bir işe hazır olmadığımı, yazıişlerinde birikimim dolayısıyla daha yararlı olacağımı belirttiysem de, arkadaşlar ısrar ettiler; bu ısrar üzerine görevi kabul ettim.

3. Bu görevi üstlendikten sonra, doğal olarak bazı arkadaşlar tarafından, Yayın Kurul'nda sorumluluk almam önerildi. Ancak, Genel Yayın Yönetmeni, "sınanmamış" olduğum, "geçmişteki hatalar"da ısrar ettiğim gerekçesiyle böyle bir kurulda görev alamayacağımı belirtti.

4. Yayın politikalarının ve derginin yöneliminin belirlendiği böyle bir kurulda görev almam gerekmektedir. Yeteneklerim, tecrübe birikimim, bugüne kadar aldığım sorumluluklar, bu kurulu güçlendirecektir. "Sınanmak" gerekçesi yirmi yıllık sorumluluklarım karşısında hafif kalmaktadır. "Hatalarda ısrar" iddiasının aslı ise, aramızdaki farklı anlayış ve tutumlardır. Bu farklı eğilim ve tutumların bir arada bulunması, kurulu ancak zenginleştirir.

5. Aldığım görevin, "derginin geleceğini ilgilendiren hayati önemde bir görev olduğu", bizzat Genel Yayın Yönetmeni ve diğer sorumlular tarafından ifade edilmiştir. Yatırım, işletmecilik, planlama, dağıtım, muhasebe ve reklam gibi, derginin varlığını sürdürmesinde tayin edici bir görevin, Yayın Kurulu'nda temsil edilmemesi, böyle bir işin yürütülmesini imkansız hale getirir. Kaldı ki, bugüne kadar bu görevi üstlenen arkadaşlar, doğal olarak Yayın Kurulu'nda görev almışlardır. Bu kurula katılmadan ve orada alınan kararların oluşmasına katkıda bulunmadan, böyle ciddi bir görevi nasıl yerine getirebilirim? Bu çelişmeyi, görüşmemizde, arkadaşlara da anlattım.

6. Yayın Kurulu'ndaki durumum açıklığa kavuşmadan bu görevi yürütmem mümkün değildir. Durumun en kısa zamanda açıklığa kavuşturulmasını bekliyorum.

Oral Çalışlar

Belge 5

saçak yazı kurulu toplantısına katılmama gerekçesi

(23 Ocak 1989)

Saçak Yazı Kurulu Sekreterliğine:

Bu Yazı Kurulu toplantısı, geçtiğimiz günlerde cereyan eden bazı olaylar ve yapılan açıklamalardan sonra, anormal bir hale gelmiştir.

Yazı Kurulu toplantısı dışında, Yazı Kurulunda çoğunlukta olan arkadaşların bazı bağlayıcı kararlara vardıkları açıktır. 22 Ocak 1989 tarihinde Hasan Yalçın, Halil Berktay'ın Girişim Komitesine bir mektubunu "yayınlayacağız" demiştir. Yine aynı toplantıda Ender Helvacıoğlu, iki hafta önce yapılan, "samimi, sesli düşünme seansı" olarak adlandırılan, hiçbir resmi niteliği bulunmayan ve tutunak tutulmayan, sadece insanların bireysel notlar aldıkları sohbetin "tutanaklarını yayınlayacağız" sözleriyle, bir niyeti ve kararı açıklamıştır.

Bu kural dışı yöntemlere kesinlikle rızamız yoktur ve girilen yolun son derece zararlı, solun eski kötü hastalıklarını canlandırıcı nitelikte görüyoruz.

Samimiyeti ortadan kaldıran ve tüzük ilkesini ihlal eden böyle bir ortamda sağlıklı bir görüşme yapılabileceğine inanmadığımız için, toplantıya katılmıyoruz.

Ayrıca içerik, yöntem ve Sola ilişkin sonuçları açısından daha önce açıkladığımız bütün endişe ve itirazlarımız nedeniyle, önerilen Yazı Kurulu bildirisini imzalamıyoruz.

Kamil Arslantürkoğlu
Halil Berktay
Oral Çalışlar
Necmi Demir

Belge 6

halil berktay'ın ankara ve istanbul dergi personeline birinci mektubu

(26 Ocak 1989)

24 Ocak 1989 Salı günü, bana emanet edilmiş bulunan kurucu hisselerin devrinin istendiğini öğrendiğimde, gıyabımda alınan bu kararın *gerekçesinin* bildirilmesini talep ettim. Böyle hiçbir gerekçe gösterilmedi. Aramızdaki ideolojik tartışmalardan ötürü sosyalist ahlakımın sorgulanmasını doğru bulmadığımı; bu koşullarda, gerekçesiz ve izahsız bir taleple yüzyüze iken gerçekleşecek bir devrin, bana karşı ima edilmekte olan güvensizliği kabullenmek anlamına gelebileceğini belirttim. Yirmi dört saat kadar süreyle, bu dergiden derhal ve toptan istifa edip etmemeyi düşündüm (hâlâ düşünüyorum). Sonunda, bu derginin esas sahibi saydığım emekçi tabanına, bir hissedarlar toplantısında bu gerekçesinin açıklanmasını ve tartışılmasını önerdim; hisseleri bu toplantıda *devredeceğimi* bildirdim (devretmeyi düşüneceğimi değil). Ama bütün bunların, çok demagojik bir kampanyaya malzeme yapıldığını görüyorum. Bu akşam tekrarladığım "gerekçe nedir?" talebi de, "gerekçeyi beğenmezsen imzalamayacak mısın?", "önce gerekçeyi sormakla şantaj yapıyorsun" gibi sorgulamalarla karşılandı. Bu koşullarda, sağlıklı bir tartışma yapmaya, sağlıklı bir soru sormaya da olanak yok. Diğer yandan, İstanbul'da Genel Yayın Yönetmeni'nin "dergiyi Gorbaçov'a götüreceği için güvenmiyorum, yüzde yarım hisse bile bırakmam" diye konuştuğunu; bana söylenmeyen gerekçeyi bu şekilde "ilan" ettiğini duyuyorum. Hapisten çıkıp geldiği zaman doğal olarak Yayın Kurulu'na alınması gereken, ama alınmayan Oral Çalışlar'ı, bu sefer de dergiden attığını" ilan ettiğini duyuyorum. Çok anormal koşullarla yüzyüze bulunduğumuza kuşku yok; bir fikir tartışmasını önleyebi-

lecek irrasyonel gerilimlerin doğmakta olduğunu anlıyorum. Bu yüzden, bu kadar önemli bir kararın gerekçesiz "tebliği"ni içime sindiremediğim halde, istenen hisse devrini imzalıyorum. Ama yaratılan anormal durumun temellerini ve iç yaşantımızın keyfiliğini, bu konulardaki gerçekleri, dergi çalışanlarına ayrıca anlatacak, açıklayacak, anlatmayı ve açıklamayı sürdüreceğim.

Halil Berktay

Belge 7

halil berktay'ın ankara ve istanbul dergi personeline ikinci mektubu

(30 Ocak 1989)

Bildiğiniz gibi, geçtiğimiz hafta içinde, saflarımızdaki anormal durum ani bir tırmanış geçirdi. Yayın Kurulu, aramızdaki fikir tartışmalarından kaynaklandığı belli olan bir şekilde, ama kendileri de Yayın Kurulu üyesi olan söz konusu kişilere hiçbir *gerekçe göstermeksizin* onur kırıcı bir tarzda, Kamil Arslantürkoğlu'nun ve benim, Halil Berktay'ın, hisselerimizi devretmemizi "emretti". Gerekçe isteyen kişisel tavrım ise, bir "şantaj" ve "burjuva mülkiyetini kullanma hevesi veya hazırlığı" olarak yorumlandı; hattâ bu noktada sizlerden, bana karşı imza toplandı. *Ancak bu arada* (bana yolladığınız toplu metindeki imzalarınıza bütün saygımla birlikte belirteyim ki) sizler doğru dürüst enforme olmadan, estirilen bir rüzgarla cephenizi bana dönerken, *Genel Yayın Yönetmeni Doğu Perinçek, bu kriz ortamında Oral Çalışlar'ı dergiden "attığını" hepinizin ortasında bağıra çağıra açıkladı.* Şimdi ben size, bu davranışın olağanüstü gerilim koşullarında oluşan öfkeli bir tepkiden ibaret olmadığını; *Doğu Perinçek'in esasen böyle bir şey yapmak için adeta fırsat kolladığını,* kanıtlarıyla, tanıklar göstererek, tane tane anlatmak istiyorum.

(1) Daha Oral Çalışlar hapishanedeyken, Doğu Perinçek, cezaevindeki bir insanın gıyabında onun aleyhinde kamuoyu yaratmaya girişti. *Aydınlık* gibi bir günlük gazeteyi iki yıl yönetmiş bir insanın "dergide hiçbir yararı olmayacağını" iddia etti. (...) Bunları, haftalık derginin yazı kurulunda, Oral Çalışlar'ı iyi tanımayan genç genç arkadaşların önünde, ısrarla tekrarladı. Sonuç olarak, *kendisiyle aynı düzeyde* bir devrimci önder hakkında, o şahsın savunmasız bulunduğu koşullarda, temelsiz önyargılar yarattı. Hatta bazı genç arkadaşların telkinlere kapıldıkları ve sağda solda bu doğrultuda konuştukları da, sonradan ortaya çıktı. Velhasıl, Doğu Perinçek, binbir şekilde, Oral Çalışlar ile birlikte çalışmak istemediğini ortaya koydu.

(2) Derginin çıkarılmasına hazırlanılırken Oral Çalışlar'ın dergi yönetiminde veya Yayın Kurulu içinde yer almamasının *biricik* nedeni, o sırada yasal durumunun buna müsait olmamasıydı. Yoksa, o yönetim kademesinde yer alışı *otomatik* olacaktı (Doğu Perinçek ile aralarında başgöstermiş bulunan tartışmalı, gerilimli ilişkilere rağmen, bu, kaçınılmaz olarak böyleydi). Hal böyleyken, Oral Çalışlar hapisten çıkıp dergiye geldiğinde, Doğu Perinçek, Oral Çalışlar'ın Yayın Kurulu'na girmesine karşı çıktı. Bu noktada, ayaküstü bir yeni "tüzük maddesi" icat etti; "hapisten çıkıp dönenlerin bir süre sınanmaları ve güven vermeleri gerekir" dedi. Böylece, 20 küsur yıllık sınanmışlığı olan, kendisiyle eşdüzey bir devrimci önderin bütün hayatını, bir yıllık tartışmalara indirgedi ve uzun bir dönemin objektif perspektiflerini değil, kendi kişisel görüşünü bir "kıstas" olarak öne çıkardı. Yapılan oylamada, Doğu Perinçek azınlıkta kaldı. Sadece Hüseyin Bülbül arkadaş, Oral Çalışlar'ın şimdilik girmemesi doğrultusunda oy kullandı; bütün diğer Yayın Kurulu üyeleri, Oral ile aynı fikirde olmayanlar dahil, Oral Çalışlar'ın Yayın Kurulu'na girmesi lehinde oy verdiler. Ancak Doğu Perinçek, oylama sonucunu ve azınlıkta kalmayı içine sindiremedi. Tartışmaya devam etti; duygusal konuşmalar yaptı; fiilen *oylama sonucunu uygulanamaz hale getirdi.* (Başlıbaşına bu olay, bizim "iç demokrasi"mizin gerçek durumu hakkında bir fikir vermeye yeter: Doğu Perinçek özel bir bireydir; kollektifin üzerindedir; Doğu Perinçek'in istemediği kararlar ya alınamaz ya da öyle bir oylama olmamış gibi davranılabilir; bunu *zamanla* Doğu Perinçek'e kabul ettirmek içi bazı arkadaşların harekete geçmeleri ve konuyu münasip bir zamanda, münasip şekilde prezante etmeleri, hafifçe açmaları, vb. hesapları yapılır, vesaire. Başkaları için ise, karşı oldukları kararlar, gıyaplarındaki kararlar, gerekçesiz kararlar, vb., tereddütsüz uyulacak ve uyulmadığı takdirde kıyamet kopartılacak "emir"ler mesabesindedir!... Kendinden başka herkesi "liberalizm"le suçlamadan önce, insanın biraz, kendi kendisini kollektifin üzerine bu kadar çıkarmasının bir liberalizm olup olmadığını düşünmesi gerekir.)

(3) Oral Çalışlar'ın hapishaneden çıkıp gelmesinin hemen ardından, çoğunluğun eğilimi ve oyu hilafına Yayın Kurulu'na sokulmamasını tamamlayan bir diğer davranış da, derginin yazıişleri bölümünde değil mali işlerinde görevlendirilmesi oldu. Bu da, yukarıda 1. maddede işaret ettiğim, Oral Çalışlar hakkında önceden hazırlanan olumsuz kamuoyunun bir parçası ve uzantısıydı. Açıkçası, derginin yazı işlerinde Oral'a ihtiyaç olmadığı, öte yandan mali işlerinde fevkalade çok ihtiyaç olduğu gibi bir hava yaratıldı. Burada ikili bir yöntem güdüldü: Bir yandan, Oral Çalışlar, buna itiraz ettiği noktada derhal "göreve isteksizlik"le ve dolayısıyla "sağcılık"la suçlandı; diğer yandan ise kendisine mali-idari birimin başına geçmekle "derginin ikinci adamı" olacağı, "en eski kıdemli önderlerden birinin yüksek manevi otoritesi olmaksızın idari işlerin yürümediği" vb. söylendi. İmdi, (a) Oral Çalışlar'ın esas yeteneğinin gazetecilik olduğu herkesçe biliniyordu; (b) "derginin ikinci adamlığı", "kıdemli önderlerden olmanın manevi otoritesi", vb. gibi sözlerle Yayın Kurulu'na almama tavrı arasında korkunç bir çelişki vardı; (c) mali-idari işlerde Oral'a muazzam ihtiyaç olduğu iddiası da yapay bir icattı; nitekim o günden bu yana pratik, esas ihtiyacın yazı işlerinde olduğunu apaçık göstermiştir. Burada da, her türlü gerekçenin ardında yatan esas neden, Doğu Perinçek'in kişisel olarak Oral Çalışlar'la beraber çalışmak istememesi, Oral Çalışlar ile bir eşdüzeyliği kabul etmek istememesiydi.

(4) Benim de içinde bulunduğum Yayın Kurulu, üzülerek söylüyorum, bütün bu haksız uygulamalar karşısında kişiliksiz davrandı. Yayın Kurulu üyeliği konusunda genel eğilimi Doğu Perinçek'e kabul ettirmek yerine, Doğu Perinçek'in "hoş tutup idare etmek" yolunu seçti. Oral Çalışlar'dan, duruma razı olması ve herhangi bir muhabir veya reklamcı gibi çalışmayı kabullenmesi istendi. Böylece Doğu Perinçek, önderlik kollektifine, Yayın Kurulu üyeliği konusunda yılların getirdiği objektif ve genel, uzun vadeli sınanmışlık kıstaslarının ötesinde, kendi kişisel tercihlerinin ve bunlara gerekçe gösterilebilen kısa vadeli, konjonktürel "kusur bulma"ların esas alınmasını kabul ettirmiş oldu.

(5) Fikri tartışmaların seyri içinde, 5-6 Ocak tarihlerinde İstanbul'da, bir "sohbet" toplantısı yapıldı. Yayın Kurulu ile Saçak Yazı Kurulu üyelerinin büyük kısmını kapsayan (ama tamamını içine almayan: Örneğin Necmi Demir çağrılmamıştı ve toplantı sırasında bu çağrılmayış, Doğu Perinçek tarafından (...) savunuldu --burada da bir başka sübjektivizmin ve keyfiliğin sözkonusu olduğu açıktır) Bu toplantı, bir "çok sesli düşünme ve iç dökme" söyleşisi olarak başladı; sonra, ansızın bir Yazı Kurulu Bildirisi taslağının tartışılmasına dönüştü. İki gün, hayli gergin ve baskılı bir ortamda tartıştık. (Yeri gelmişken belirteyim ki, bir toplantı olmayan ve yayınlanması da düşünülmeyen, yayınlanması için ön rıza alınmamış olan, dolayısıyla resmi tutanakları bile bulunmayan bu sohbetin, şimdi, "tutanaklarının yayınlanacağı" ilan edilmektedir. Böyle bir keyfiliğin ne kadar vahim sonuçlarının olacağını, herkesin takdirine bırakıyorum.) Her neyse, tartışma bir yerde, muhalefetteki azınlığın "iki hafta düşüneceğiz" demesiyle noktalandı.

Bütün bunları şunun için anlattım: İki gün süren bu "sohbet"in bitmesinin ardından, bir-iki saat süren bir Yayın Kurulu toplantısı yapıldı. Burada Doğu Perinçek, genel "sohbet"tekinden de daha öfkeli ve azarlayıcı, suçlayıcıydı. Toplantının bir noktasında, "Genel Yayın Yönetmeninin yetkilerinin neler olduğu" konusunu açtı ve *"Genel Yayın Yönetmeninin dergiden istediği insanı atabileceği konusunda onayınızı istiyorum"* dedi. Bir sessizlik oldu. Şahsen ben, her toplantının sonlarında mutlaka ulaşılan olağanüstü yorgun ve gerilimli noktada olduğumuzu hissettiğimden ve bıkkınlık getirdiğimden, elimi başıma koymuş, 'bakalım daha neler olacak?' havasıyla dinlemekle yetiniyordum... Bir sessizlikten sonra Hasan Yalçın, mütereddit bir şekilde, "bence Genel Yayın Yönetmeninin bu yetkisi vardır" dedi. Başka ses çıkartan olmadı. Bunun üzerine Doğu Perinçek devam ederek, *"bakın, uç noktada söyleyeyim, mesela Oral Çalışlar yazıişlerine geçer de (...) oraya buraya kendi fikirlerini sokuşturmaya kalkarsa, Oral'ı (...) da atarım"* dedi. Hiç kimseden, ne onaylayıcı, ne tekzip edici tek ses çıkmadı. Derin bir sessizlik oldu. Şahsen benim, iddianın vehametinden de, kendini kadiri mutlak gören üslubün kibirliliği ve kötülüğünden de, biraz nutkum tutulmuş ve üzerime derin bir bezginlik çökmüştü. Toplantı bir süre daha sırf Doğu Perinçek'in öfkeli konuşmalarıyla bu minval üzere sürdü ve konuların giderek kaybolmasıyla sona erdi.

Burada bir de şunu ekleyeceğim, sırf hafızaların tazelenmesi bakımından: İstanbul dönüşü, sanırım 10 Ocak 1989 Salı akşam, Yayın Kurulu üyesi Hasan Yalçın ve Saçak Yazı Kurulu üyesi Mehmet Bedri Gültekin ile, başka meselelerin yanısıra *bu konuyu da uzun uzadıya konuştum.* Hasan Yalçın'a, kendi önünde cereyan eden "yetki/atma yetkisi" tartışmasını, yukarıda anlattığım veçhile, kelime kelime hatırlattım ve "arkadaşlar, ne olur bir şey söyleyin, bakın *Doğu Perinçek Oral Çalışlar'ı atamaz, böyle bir şey olamaz, böyle bir yetki tasavvur dahi edilemez,* böyle bir şey yapmaya kalkarsa büyük rezalet çıkar, bizim kollektif mirasımız Doğu Perinçek'in (...) kişisel mülkü ve krallığı değildir, ama Doğu Perinçek böyle görmekte ve davranmaktadır, bunu durdurun" dedim. *"Bakın, bu başlıbaşına bir ideolojik mesele haline gelmektedir; her türlü diğer fikir ayrılığı tartışılır ama bir kişinin mülkü durumuna düşen, bu damgayı yiyen bir hareket olmak asla kabul edilemez. Biz bölünürsek bu yüzden bölünürüz, Doğu'nun bu tavrı bizi bölünmeye götürür"* dedim.

Bu konuşmadan iki hafta sonra, Doğu Perinçek'in sezinlemeye başladığım şekilde bir kişisel tekel empoze etmeye giriştiğini görüyoruz.

Değerli arkadaşlar, birdenbire sizlerin başlarınızın üzerinde gökgürültüsü patlayıveren fırtınanın perde arkası budur; adım adım birikişi, budur. Benim kanımca Doğu Perinçek burada fevri değil, kasıtlı davranmıştır; başından sonuna kadar, bu hareketin "kendi hareketi" ve bu derginin "kendi dergisi" olduğu anlayışıyla davranmış-

tır. Kendisinin yıllar boyu yüzlerce hatası olduğu halde, hep başkalarının (gerçek veya hayali) hatalarını muazzam mesele haline getiren bir genel tutumun uzantısında, kendinden başka bütün devrimci önderleri alabildiğine küçültmek, böylece kendi tekil otoritesini yüceltmek ve ispatlamak anlayışıyla davranmıştır. Daha önce Mehmet Gündüz'e böyle davranmıştır; şimdi Oral Çalışlar'a böyle davranmaktadır; yarın öbürgün, başka vesilelerle, etrafındaki başka insanlara böyle davranabilecektir. Çünkü özünde, daima kendisini "tek doğru devrimci" ve başka herkesi "kusurlu faniler" olarak görmekte; bu özbilinç yüzünden hep sadece kendisine güvenerek kendisini sınırsız yetkili kılmaya yönelmektedir. Size, üzerine basa basa söylüyorum: *Böyle bir sosyalist kollektif olamaz.* Bir siyasi hareketin mayası, sadece kağıda dökülmüş resmi formülasyonlardan, tüzük ve programlardan, vb. ibaret değildir; bunları aşan bir de yaşanan, fiili gerçek vardır. Bizim gerçeklerimiz de maalesef bunlardır. Sizlerin, derginin emekçileri, gerçek sahipleri ve taşıyıcıları olarak, aleniyetse aleniyet! Sadece Doğu Perinçek'in "Yayın Kurulu kararlarına uyulmalıdır!" vb. diye seçici tarzda size anlatmayı tercih ettiklerini, seçerek anlattıklarını değil; *bütün bunları da* bilmeye hakkınız olduğuna inanıyorum.

Halil Berktay

Belge 8

oral çalışlar'ın yayın kurulu'na son başvurusu

(2 Şubat 1989)

Yayın Kurulu Başkanlığına;

Aramızda asgari düzgün bir iç yaşantının sağlanabilmesi ve dergide çalışabilme konusundaki önerilerim:

1. Doğu Perinçek, keyfilik, şahsi yönetim, gerginlik yaratan, yafta asan ve birliği zedeleyen davranışları nedeniyle ve özel olarak, "Ben istediğimi atarım" diyerek, Oral Çalışlar'ı ve Muzaffer Erdoğdu'yu dergi ve yayınevinden atması konusunda açık, net ve dergi çalışanları kitlesi önünde özeleştiri yapmalıdır.
2. Yine Doğu Perinçek'in, dergiden ve yayınevinden şahsen adam atamayacağı; dergiye omuz vermiş tüm insanların seçtiği kollektif kurulların kararları olmadan, kimsenin ihraç edilemeyeceği, açıkça kural haline getirilmelidir.
3. Dergi Yayın Kurulu'nun bileşimi, iç eğilimleri yansıtan ve ağırlığı olan insanlardan meydana gelecek şekilde, seçim yoluyla belirlenmeli ve gerçekten dergiyi temsil edecek şekle dönüştürülmeli; bu kurul gerginlikten uzak, kollektif işlerliğe sahip şekilde çalışabilecek bir anlayışa kavuşturulmalıdır.

Oral Çalışlar

Belge 9

sosyalist basına açıklama

(8 Şubat 1989)

Yavuz Alogan *Saçak* Dergisi Yazı Kurulu üyesi
Kamil Arslantürkoğlu *2000'e Doğru* Dergisi kurucu hissedarı, sahibi ve Yayın Kurulu üyesi
Halil Berktay *2000'e Doğru* Dergisi Kurucu hissedarı, Ankara Temsilcisi ve Yayın Kurulu üyesi, Saçak Dergisi Yazı Kurulu üyesi
Oral Çalışlar *Saçak* Dergisi Yazı Kurulu üyesi
Necmi Demir *Saçak* Dergisi Yazı Kurulu üyesi
Muzaffer Erdoğdu *2000'e* Doğru Dergisi kurucu hissedarı, Kaynak Yayınları yöneticisi

Yukarıda isimleri ve aşağıda imzaları yer alan bizler, mensubu bulunduğumuz haftalık *2000'e Doğru* dergisi Yayın Kurulu ile aylık *Saçak* dergisi Yazı Kurulu'nda kuralsızlığın her türlü iç demokrasiyi yok etmesi, Doğu Perinçek ile arkadaşça bir çalışma yapma olanağı kalmaması üzerine, söz konusu kurullardan ve adı geçen dergilerdeki bütün görevlerimizden istifa etmiş bulunuyoruz.

Olayların daha geniş bir perspektif içinde gelişimi ise şu şekildedir:

Öncelikle belirtelim ki, bu istifa görüş ayrılıkları nedeniyle bir istifa değildir. *2000'e Doğru* ve *Saçak* dergilerinde bir süredir çeşitli ideolojik farklılıkların yaşanmakta olduğu, esasen bilinmektedir. Bu, son derece normaldir; sosyalistler arasında görüş ayrılıkları her zaman olmuştur ve olacaktır; bu tür farklar, doğru bir şekilde ele alındıkları takdirde, düşünceyi zenginleştirir ve gelişmenin itici gücü rolünü oynarlar. Farklı görüşlerin birlikte çalışmasını mümkün kılan böyle bir sosyalist demokrasi anlayışı, aslında bütün Sol'un bir ihtiyacıdır. Son birkaç yıl içinde, Sosyalist Parti'nin kurulmasına giden yolda, bu doğrultuda bir adım da atılmış; "kanatlılığa dayalı bir çoğulculuk" ilkesi programa girmiştir. Ancak, bu gelişmeyi içine sindiremeyen ve her zaman tutum ve davranışlarıyla demokrasiyi pratikte zedeleyen Doğu Perinçek'in, son zamanlarda, kanatlılıktan pişman olmuş bir tavrı resmen ilan etmesi ve fiilen de keyfiliği son kerteye vardırmasıdır ki, bizim bütün çabalarımıza rağmen, görüş farklılıklarımızla birlikte yaşamayı hep beraber öğrenmemizi imkansız hale getirmiş bulunmaktadır.

İdeolojik farklılıklarımız planında bakacak olursak, Doğu Perinçek ile bizim aramızdaki temel ayrılık, bizlerin devrim için geniş, kitlesel bir parti yaratma ve bu amaçla önce Türkiye sosyalistlerinin geniş birliğine yönelme arzumuz ile Doğu Perinçek'in, kendi liderliğini tartışılmaz sayan, katı ve dar, küçük bir tekkenin son tahlilde düzen-içi konumunu radikal bir söylem ile ayakta tutma çabası arasındadır. Burada Doğu Perinçek, esasen belli bir süredir, Sol'un geniş kesimlerinden tecrit olmuşluğu karşısında, 12 Eylül 1980 öncesinin ciddi bir muhasebesini yapmak yerine, 1970'lerin kamplaşmalarını geri getirmek için yeni meseleler icat etmek arayışı içindeydi. İçinde bizlerin de yer aldığımız bir Muhalefet Kanadının oluşması, platformunu berraklaştırması ve güçlenmesi ise Doğu Perinçek'in "küçük olsun, benim olsun" anlayışıyla kendi özel alanını bir an evvel düzene koyma telaşını arttırmıştır. İşte bu nedenledir ki, tam da sosyalistlerin en geniş birliğine Türkiye'nin en fazla ihtiyaç duyduğu ve üstelik bunun yavaş yavaş mümkün hale geldiği bir ortamda Doğu Perinçek, son haftalarda Sol'da yapay bir "devrimcilik-reformculuk saflaşması" tezini ortaya atmış; önce kendi başyazıları ile bu yönde bir savaş açmış, sonra da Saçak Yazı Kurulu ile etrafındaki safların bu oldu-bittiye göre hizaya girmesini istemiş bulunmaktadır.

Bu tutum, bugün ne kadar keskin bir dil kullanırsa kullansın, Türkiye sosyalistlerini birleştirmek yerine bölmek eğilimini ifade ettiği için, son tahlilde emekçilerle de birleşemeyecek ve toplumsal mücadelenin ana mecrasının kenarlarına sürüklenecektir. Bu tekkeciliğin dayandırılmak istendiği gerekçelerin çürüklüğü üzerinde, önümüzdeki aylarda ayrıca ve çok ayrıntılı biçimde duracağız. Ancak burada, önemli olan şudur: Bu son ideolojik cepheleşme ve sol'da bölünmeler yaratma manevrası, kendi çevremiz içinde Doğu Perinçek'in keyfi, anti-demokratik alışkanlıklarının olağanüstü sertleşmesiyle elele gidiyor. Birinci olarak, Doğu Perinçek'in yaptığı her konuşmada veya katıldığı her toplantıda, rasyonel düşünme olanaklarını yok eden bir baskı ve gerilim ortamı yaratılmakta, geçmişin köklü bir özeleştirisini isteyenler "dönekler" diye hakarete uğramakta; hatta Sol'un geçmişteki en kötü alışkanlıklarının uzantısında, "polislik" ve "provokatör"lük imalarında bulunulmakta; bir futbol maçı havası içinde insanların böyle gösterileri zorla alkışlaması dahi istenebilmektedir. Doğrudan doğruya sosyalist kadroları küçük düşüren bu tavrın yanısıra, ikinci olarak Doğu Perinçek, *2000'e Doğru* ve *Saçak* dergilerinin iç yaşantılarını da topyekûn bir kargaşalığa sürüklemektedir.

2000'e Doğru açısından bunun son örnekleri, yılların devrimci önderlerinden Oral Çalışlar'ı ve keza dergi emekçilerinden Muzaffer Erdoğdu'yu, Doğu Perinçek'in tek başına "dergiden attığını" ilan etmesidir. Saçak dergisinde ise, 5-6 Ocak 1989 tarihlerinde yapılmış, iki gün süren bir toplantının sözümona "tutanak"ları yayımlanarak, sosyalistler ve bütün kamuoyu yanıltılmak istenmiştir. Bir "saydamlık" ve "demokrasi" gösterisi olarak sunulan bu olayda, aslında çok ciddi bir tahrifat ve kuralsızlık söz konusudur. Çünkü:

(a) Adı geçen toplantı, herhangi bir resmi görüşme değil, bir sosyalist akımın kendi içindeki, özel sorunlarla ilgili, çok özel bir tartışma toplantısıdır. Nitekim bu görüşme Doğu Perinçek tarafından "hiçbir kısıtlama ve tutukluk olmaksızın, gönül gönüle sohbet, yüksek sesle düşünme ve iç dökme fırsatı" diye başlatılmıştır.

(b) Üstelik, toplantının sonunda bizzat Doğu Perinçek, "kouşulanların burada kalması ve asla dışarıya bilgi verilmemesi gerektiğini", hem de disiplin meşalesi yaparak tekrar tekrar hatırlatma gereğini duymuştur.

(c) Bütün bunlara rağmen, sadece tek bir kişi tarafından tutulan ve kimsenin görmediği notlar, sonradan ayrılıklar derinleşince, Doğu Perinçek tarafından kendi dilediği gibi ve muhalefeti küçük düşüreceğini sandığı bir şekilde monte edilmiş, bu arada muhalefetin konuşmaları budanıp anlaşılmaz ve tereddütlü bir hale sokulmuştur.

(d) Bu notların "yayınlanacağı" herhangi bir Yazı Kurulu toplantısı olmaksızın, Doğu Perinçek ile arkadaşlarının kendi aralarında aldıkları anlaşılan bir karar olarak açıklanmıştır.

(e) Nihayet, Doğu Perinçek tarafından monte edilen nihai metin, Kamil Arslantürkoğlu, Halil Berktay ve Oral Çalışlar'a hiç gösterilmemiş, yani kendilerine bol bol tanıdıkları redaksiyon, düzeltme ve işleme olanağı bizlere hiç tanınmamış, bir denetleme imkanı dahi bütünüyle ortadan kaldırılmıştır.

Bu sözümona "tutanak"lardaki tahrifatın boyutlarının en basit kanıtı, toplam en az 15 saat sürmüş bir tartışmanın dergide indirgendiği boyutlardır. Bunun ötesinde, başka bazı gerçeklerden söz edeceksek, bu tartışmanın

içinde geçtiği, azınlık açısından baskılı koşullar, örneğin Doğu Perinçek'in yer yer kullandığı, tehdit ve şantajlarla dolu üslup ve taktikler ile bizim bunlara karşı çıkışlarımız da, hazırlanan nihai metne hiç yansıtılmaksızın, sanki nazik ve nezih bir sohbet yapılmış izlenimi verilmek istenmiştir. Mesele aleniyetse, insanların, tahrifatın yanısıra, bunları da bilmeye hakları vardır.

Şunu öncelikle belirtelim ki bizler, sosyalistier arasında hep aleniyetten yanayız ve yıllardır kendi gerçek davranış ve kişilik profili bilinmesin, kendisine yapılan eleştiriler bilinmesin diye aleniyetten kaçan, hep Doğu Perinçek olmuştur. Bu toplantının gerçek yüzünü önümüzdeki gelişmeler içinde sosyalistlere ve bütün kamuoyuna ayrıntılı olarak açıklayacağız. Ancak şurası da çok açıktır ki, sosyalistlerin iktidarda bulunmadığı bir ülkede, bir sosyalist akımın kendi içindeki, özel bir tartışmanın bütün tarafların rızası, denetimi ve onayı olmaksızın yayımlanamayacağı da, sosyalist terbiyenin vazgeçilmez bir parçasıdır. Biz, Doğu Perinçek'in davranışını açıklayacak kelime bulmakta zorluk çekiyoruz. Bundan sonra, "birlikte, rahat ve ferah, adeta yüksek sesle düşünen bir sohbet yapalım" türü bir girişe bakarak Doğu Perinçek ile oturup konuşacak herhangi bir insan, Doğu Perinçek'in neyi, ne zaman, nasıl "tutanak" diye yayımlayabileceğini hesaba katmak zorundadır.

Gelinen noktada, aramızdaki insan ilişkileri yıkılmış, onurlu, gönül rahatlığına ve yaratıcılık için zorunlu düşünce serbestliğine dayalı bir çalışma ortamının zerresi kalmamış bulunmaktadır. *2000'e Doğru* Yayın Kurulu ile *Saçak* Yazı Kurulu birer çalışma organı olmaktan çıkmış, tamamen göstermelik hale gelmişlerdir. Doğu Perinçek, aldığı tavırla, bölücülük ve tekkeciliğin yanısıra, yönetim ve insanlara muamele tarzı bakımından da Sol'un geçmişteki en kötü bazı alışkanlıklarını canlandırmaktadır. Diğer sol akımlara karşı görünüşte güleryüzlü davranıp zaman zaman yüzeysel selamlar gönderirken, içten içe, "tek doğru" olduğu iddiasını ayakta tutmaya yarayabilecek yeni kamplaşmalar peşindedir. Bugün, bu saflardaki bir muhalefet olarak bizim maruz kaldığımız davranışlar, bu kamplaşmaların ne boyutlara ulaştırılabileceğinin küçük bir habercisidir.

Aşağıda imzaları olan bizler, bütün bunlara karşı,

— Türkiye sosyalistlerinin en geniş birliği için;

— Eski yapıların ve halktan kopuk dar kadro örgütlerinin değil, geniş ve kitlesel bir emek ve sosyalizm partisinin inşası için;

— Bu sürecin bütün sol açısından yeni bir hoşgörü ve demokrasi kültürüne dayandırılması için;

— İnsanlığın çağdaş düzeyinin gereği olan gerçekten kollektif önderliklerin ve taban demokrasisinin tesisi için mücadelemizi, bundan böyle *2000'e Doğru* Yayın Kurulu ile *Saçak* Yazı Kurulu'nun dışında sürdüreceğiz. Bu mücadelenin alanı, Sosyalist Parti dahil, tüm sosyalist saflar olacaktır. Doğu Perinçek'te simgelenen hatalar, bir bakıma Sol'un eski hastalıklarıdır ve alışması hepimizin meselesidir. Bu amaçla, Doğu Perinçek'in kişisel keyfiliğinin üzerine örtülmüş bir şal olmaktan başka bir anlamı kalmayan kurullardan istifa ettiğimizi ve 1 Mart 1989 tarihinde yeni bir aylık teorik dergi çıkartacağımızı *2000'e Doğru* ve *Saçak* çalışanları ile bütün kamuoyuna açıklıyoruz.

Yavuz Alogan
Kamil Arslantürkoğlu
Halil Berktay
Oral Çalışlar
Necmi Demir
Muzaffer Erdoğdu

Sosyalist Parti İçindeki muhalefet kanadının görüşleri
(Taslak)

birlik, kanatlılık, sosyalizmde genişlik ve açık, derin bir muhasebe

Sosyalist Parti içindeki muhalefet kanadının görüşlerini içeren Taslak metni bu sayımızda yayınlıyoruz. Bu metin muhalefet kanadının ocak ayı içinde Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaptığı kitle toplantılarında okundu, metni izleyen ve okuyan çok sayıda arkadaş görüş, eleştiri ve önerilerini bildirdiler. Dergimiz okuyucularını da düşüncelerini bildirmelerini bekliyoruz. Bu konudaki bilgileri de öğrendikten sonra Taslak son şeklini alacak ve yayınlanacaktır.

Aşağıda imzaları olan bizler, 1980'lerin ortalarından itibaren, geniş, birleşik bir sosyalist partinin kurulması hedefine sarıldık ve bu mücadele içinde yer aldık. Sosyalist Parti'nin programını benimsiyor ve bugün de bu partinin saflarında yer alıyoruz. Bununla birlikte, Türkiye solundaki birlik potansiyelinin ve birlik sürecinin yeniden değerlendirilmesinde; yeryüzündeki sosyalizm alanına ve sosyalizm deneylerine ilişkin bazı konularda parti içi demokratik hayat ve kendi geçmişimizin muhasebesinde ve nihayet, parti yönetimindeki arkadaşlara hakim olan anlayışlarla aramızda bazı önemli farklar vardır. Bu farklar, görüşlerimize yönetim tarafından zaman içinde gösterilen katı ve olumsuz tepkilerin de etkisi ile adım adım gelişmiş, çoğalmış, netleşmiş ve bilincimizde sistemli bir ifade kazanmıştır. Yönetimdeki arkadaşlar dahil bütün parti saflarını dostça ve ilkeli bir tartışma ile bu görüş ve önerilerimize kazanmayı amaçlıyor; bunu başarabildiğimiz taktirde Sosyalist Parti'nin Türkiye solunda çok daha büyük ve dinamik bir rol oynayabileceğine inanıyoruz. Türkiye sosyalizminin tarihinde çok önemli bir teorik ilerlemeyi ifade eden,

lanarak, bu görüşlerimizi topluca bütün parti kamuoyunun dikkatine sunuyoruz.

solun birliği

Bugün Türkiye solunun temel ihtiyacı öncelikle geniş bir birliktir. Devrimci solu kucaklayacak böyle bir birlik, hem emekçi önderler, hem de sosyalist aydınlar için, tekrar, gerçek bir çekim merkezi oluşturabilir. Ancak böyle bir geniş birlik, hem düzene doğru kan kaybını durdurabilir ve hem de Türkiye'nin büyük sosyalist fikir potansiyelini emekçi sınıfların pratiği ile yeniden ilişkiye geçirerek hızlı bir büyüme sürecini başlatabilir.

Bu kitle pratiğinden beslenme süreci içinde ortaya çıkacak yeni tartışma ve saflaşmalar, ancak, böyle bir geniş birleşiklik içinde ve zengin bir kanatlılık anlayışı çerçevesinde yaşandığı taktirde sağlıklı olabilir.

Bu ihtiyaca büyük bir fırsat ve olanak da denk düşmektedir. Türkiye solunda geçmişten ders çıkarma açısından kaydedilen gelişmeler ve dünyada meydana gelen bazı önemli değişiklikler, bugün, sosyalist solun böyle bir geniş birliğini mümkün hale getiriyor. Bu süreçte, Sosyalist Parti'nin daha aktif ve yaratıcı bir rol oynaması görevi önümüzde durmaktadır. Ancak, soldaki saflaşma konusunda parti yönetimine hakim olan yanlış tahlil ve anlayışlar bu fırsatın değerlendirilmesine engel olmaktadır. Birinci olarak, dışımızdaki solu küçümseyen, hatta yok sayan anlayışlar yaygındır. İkinci olarak, birlik süreci, çoğu zaman Sosyalist Parti'nin tek tek insan kazanmasına indirgenebilmektedir. Öte yandan, bütün sosyalist akımlar kendi içlerinde derin bir değişim yaşamaktadırlar. Her bir akımın, kendi eski teorisine, geleneğine ve eski yapılarına görece fazla sarılan muhafazakar kanatları ve görece daha eleştirici, daha birlikçi kanatları vardır. Burada devrimci kanatları temsil eden, eleştirici ve birlikçi eğilimlerdir.

Sosyalist solun daha geniş birliğe giden yolda, göreli muhafazakarlık ve darlık ile eleştiricilik ve birlik yanlılığı arasındaki bu saflaşma, karşımıza aşılması gereken temel sorun olarak çıkmaktadır. Sosyalist Parti yönetimi ise, tam da bu göreli muhafazakarlığın taşıyıcısı olduğu için, bugünden, temel saflaşmanın, devrimcilik ile muhafazakarlık arasında değil, "devrimcilik" ile "reformculuk" arasında olduğunu öne sürmekte ve sosyalist solun bir bölümünü şimdiden "reformculuğun taşıyıcısı" diye niteleyerek, onlara karşı cepheden bir mücadele açmayı tasarlamaktadır. Bizler, reformculuğa karşı bir mücadelenin gerekli olduğunu düşünmekle birlikte, bunun bugün çok fazla öne çıkarılmasına ve sosyalistlerin şu veya bu kesimi hakkında "birleşilemezlik" önyargılarına temel yapılmasına, geniş sosyalist kamuoyuna bu yönde işaretler verilmesine karşıyız. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, çeşitli olanakların kullanılması suretiyle yaşatılabilecek bir geniş birleşiklik içinde, bir devrimcilik reformculuk saflaşması anlamlı ve sağlıklı olur. Aksi taktirde, bugünkü bölünmüşlük çerçevesinde böyle bir saflaşmanın yaşaması sosyalist solun küçüklük çıkmazının ve kısır döngüsünün yeniden üretilmesinden başka bir sonuç vermeyecektir. Yeri gelmişken belirtelim ki, derinleşen krize karşı en iyi cevabı, bölünmüşlük çerçevesinde girişilecek özel tahkimler değil, böyle geniş birleşmeler yolu ile hızla büyümek, oluşturacaktır.

kanatlılık ve parti içi demokrasi

Sosyalist Parti içinde, bugün, tüzüğün öngördüğü parti içi demokrasinin kağıt üzerinde bırakılmayıp bütün unsurları ile hayata geçirilmesine büyük ihtiyaç vardır. Geçtiğimiz bir yıl içinde farklı fikirlerden arkadaşlara karşı partide derece derece uygulanan hoşgörüsüzlükler olmuştur. Temelde, burada anlattığımız program içi ideolojik farklılıklardan kaynaklanan disiplin yaptırımlarına, görevden almalara, program içi farklılıklar taşıyan arkadaşlara sorumluluklar vermeme eğilimlerine, bütün bunların ötesinde şeklen var gibi görünen demokratik ortamları da fiilen yok eden gerginlikler yaratıcı tutumlara, aşırı kutuplaşmaya sevk edici yakışıksız sıfatlandırmalara son verilmelidir. Bundan daha genel bir sorun, kadrolara ve parti tabanına karşı, bürokratik, tepeden inmeci tutumdur. Meselenin bir diğer boyutu ise, bugün parti dışında gelişen çeşitli toplumsal muhalefet inisiyatiflerine, özellikle özerk kadın hareketlerine karşı, dar ve tekelci tavırdır. Bu tavır parti içinde kadın arkadaşlara karşı ataerkil bakışla tamamlanmaktadır. Bütün bunlara karşı arzuladığımız zengin çoğulculuğun gerçekleştirilmesi ve Sosyalist Partilerin "tartışmada hoşgörü, eylemde birlik" ilkesi çerçevesinde gönül rahatlığına dayalı, güvenli çalışma ortamının yaratılması, geniş bir sol birliğin vazgeçilmez siyasi kültür mayasını oluşturacaktır.

sosyalizm ve enternasyonalizm

Başlangıçta da işaret ettiğimiz gibi, Türkiye sosyalistlerinin geniş birliğini mümkün kılan bir önemli gelişme, Sovyetler Birliği'ndeki ve diğer

Doğu Avrupa ülkelerindeki değişimdir. Bizler bu değişimlerin de etkisi ile dünya ve Türkiye pratiğinin, bu ülkelerin sosyalizm içi sayılmaları gerektiğini gösterdiği kanısındayız. Dolayısıyla, bütün lekelilikleri ile birlikte bu ülkeleri de içine alan bir uluslararası sosyalizm alanının varlığını saptamayı kaçınılmaz görüyoruz.

Öte yandan, Sosyalist Parti'nin programında da belirtildiği gibi, bizler hiç bir ülke veya akıma karşı, bağımsız, kendi kafamızla düşünen, eleştirel tutumu gevşetmekten yana değiliz. Somut olarak, sosyalizm içi alanda işçi sınıfına yabancılaşmış bürokratik karakterdeki rejimlere karşı aşağıdan yukarı emekçi inisiyatiflerinin her zaman yanındayız. Ayrıca Gorbaçov'un son olarak açıkladığı devrimler çağının kapandığı, sosyalizm ile kapitalizmin bir buluşmaya doğru gittiği, ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin esas olduğu şeklindeki görüşlere de karşıyız. Bununla birlikte;

(a) Sosyalist ülkelerin bugüne kadar gelen tıkanmalarının, esas olarak Stalin ve Stalin dönemi Komintern'inin politika ve uygulamalarının sosyalist kitlesel demokrasiyi yok etmesinden ve bu durumun hala sürmesinden kaynaklandığının artık açıkca ortaya çıktığı;

(b) Bu bakımdan, Stalinizm'in tarihsel eleştirisini derinleştirmeksizin, bir çok sosyalist ülkede hâlâ ağırlığını hissettiren muhafazakar bürokrasileri birinci hedef almaksızın, Gorbaçov'un dünya tahlillerine karşı tek yanlı bir cephe almanın çok yanlış olacağı ve muhafazakarlığı pekiştireceği inancındayız.

muhasebe

Çoğumuzun içinden çıkıp geldiği TİKP geleneğinin 1980 tahlil ve siyasetlerindeki ciddi sağ hataların gerçekçi, kibirsiz, ben-merkezci olmayan, "genel de en doğrunun biz olduğunu" istaplamaya çalıştığı izlenimini uyandırmayan, derin, açık bir muhasebenin yapılmasını, öncelikle bilimselliğe ve gerçeğe bağlılığın bir gereği olarak görüyoruz. Aynı zamanda böyle bir muhasebenin solda birlik konusunda ufkumuzu açacağı duygusunu kuvvetle taşıyoruz. Burada temel mesele, geçmişte ve bugün "tek doğru"nun biz olmadığını kavramaktır. Bu alanda da ideolojik ve örgütsel muhafazakarlık ile eleştiricilik ve birlik taraftarlığı arasındaki saflaşmanın önemli bir somutlaşmasını yaşamakta olduğumuz kanısındayız.

Aşağıda imzaları olan bizler. Sosyalist Parti'nin gelişip güçlenmesi ve kendi olumlu özelliklerinin bütün katkısını azamiye çıkarması açısından en doğru yolun bu olduğunu düşünerek, önümüzdeki dönemde bütün partili Sosyalistleri bu fikirlere ikna etmeye çalışacağımızı burada bir kere daha vurguluyoruz.

Taslağı hazırlayan ve ilk imzalayanlar:
Yavuz Alogan
Kamil Arslantürkoğlu
Atilla Aytemur
Halil Berktay
Muzaffer Erdoğdu
Muzaffer Kurşuncu
Hürriyet Karadeniz
Feyyaz Kurşuncu
Metin Özuğurlu

Destekleyenler:
İlkay Alptekin Demir
Oral Çalışlar
Necmi Demir
Mehmet Gündüz
Oktay Kutlu
Tevfik Özkorkmaz
Salih Ural

Not:
Bu taslak kanat toplatılarına katılan 150 devrimci tarafından

Sosyalist Parti İçindeki Muhalefet Kanadının 22 Ocak 1989 İstanbul Toplantısı Konuşmaları

Sosyalist Parti içindeki Muhalefet Kanadı, 15 Ocak 1989 Pazar günü Ankara'da, 22 Ocak 1989 Pazar günü İstanbul'da ve 28 Ocak 1989 Cumartesi günü İzmir'de olmak üzere, şimdiye kadar üç kapsamlı "kanat toplantısı" yaptı. Bu toplantıların her birinde, önce, Muhalefet'in Platform Taslağı okundu. Arkasından, Taslak'taki belli başlı fikirleri ayrıntılı biçimde açımlayan konuşmalar yapıldı. Bu toplantılarla, Türkiye'deki sosyalist akımların yakın tarihinde belki de ilk defa, varolan bir sosyalist partinin eskiden bir erdem gibi savunulan monolitikliği pratikte ortadan kalktı; fikri çoğulculuk, kendi meşruiyetini tescil ettirdi ve gün ışığına çıktı. Bu gelişme, ülkemizden sosyalizmin geleceğine şu veya bu şekilde mutlaka olumlu bir iz bırakacaktır.

Muhalefet'in görüşlerinin en etraflı sunuluşu olarak, 22 Ocak 1989 İstanbul toplantısında Halil Berktay ve Oral Çalışlar'ın yaptığı konuşmaları, bant çözümleri üzerinden küçük düzeltmelerle aşağıda yayınlıyoruz. Sosyalist Parti'nin İstanbul İl Merkezinde, 250-300 kişilik bir kitle önünde yapılan toplantıyı, Kamil Arslantürkoğlu açtı. Daha sonra Platform Taslağı, Oral Çalışlar tarafından okundu. Ayrıntılı açıklamalar bölümünde, ilk sözü Halil Berktay aldı. Başlık ve ara-başlıklar, redaksiyon sırasında, dergimiz tarafından konmuştur.

I. solda durum tahlili ve birlik süreci

Halil Berktay'ın Konuşması

SP'nin kazanımları

Bugün Sosyalist Parti saflarında yer alan devrimciler olarak, geniş ve birleşik bir yasal sosyalist partide toplanma fikrini, 1980'lerin ortalarında Türkiye Solunun önüne koyduk ve bildiğiniz gibi, iki-üç yıl boyunca *Saçak* dergisinde röportajlar, açık oturumlar, kamuya açık paneller, toplantılar, vb. yoluyla, bütün Sol nezdinde, bütün Türkiye sosyalistleri nezdinde, bunun mücadelesini verdik. Bu süreçte biz, geniş sosyalist kesimlerde yaygın olarak, 12 Eylül'de darbe yemişliğin acılarından doğan; aynı zamanda, gerek yasal bir mücadelenin verilebilirliğine karşı güvensizlikten, gerekse doğrudan doğruya bize yönelik soğukluklardan kaynaklanan sorunlarla yüzyüze geldik. Bu sonuncu meseleyi şimdilik bir yana bırakırsak, bildiğiniz gibi Solun geniş kesimleri, "dernek dahi kurulamıyor, parti nasıl kurulabilir ki?" önyargısından tutun da, yasal bir parti kurulmasının bizatihi "reformculuk", "parlamentarizm" olacağına kadar uzanan, çeşitli ideolojik zaaf ve kavrayışsızlıklar içinde bulunuyordu. Biz bunlara karşı belli bir ideolojik mücadele verdik ve o an için birleşebildiğimiz kadar insanla birleştik: 1988 başında, Sosyalist Parti ortaya çıktı.

SP ortaya çıktı ve ondan sonra varlığıyla, Anayasa Mahkemesi'nde yargılanırken verdiği mücadeleyle, nihayet bu yargılamanın aklanmayla sonuçlanmasıyla, önemli bir başarı sağladı. Gerçekten, bir yönüyle Solun bütün geçmiş demokratik mücadelelerine ve tarihsel kazanımlarına dayanarak, ama aynı zamanda, o zemin üzerinde bugün verilebilecek mücadeleyi de vererek, hangi mevzilere çıkılabileceğini ve o mevzilerin kazanılabileceğini de göstererek, kendi yasal varlığının, meşruiyetinin şahsında, bütün Sol adına çok büyük bir kazanım elde etti. Bu mücadele sonucu bugün, yasal sosyalist mücadeleye, en azın-

dan parti kurulamazlığı açısından yöneltilen bütün o eski itirazlar, bu konudaki ideolojik önyargılar, zaaf ve tutukluklar bütün Solda yıkılmaktadır; nitekim, başka geniş kesimler de yasal sosyalist mücadele platformuna çıkma hazırlıklarına girişmiş bulunuyorlar. Bu, son derece olumlu bir gelişmedir; devrimcilerin bundan böyle, hiç değilse bu açıdan, ülkemizin tarihi gelişme düzeyine uygun bir kitle çizgisini mücadele biçimleri seçiminde daha fazla gözeteceklerini haber veriyor.

madalyonun diğer yüzü: birlik sorunu hallolmadı

Öte yandan, esasen Parti yönetiminde olan arkadaşlar da böyle bir şey söylemiyorlar ama, ben yine de genelleyerek vurgulayacağım, şunu iyice görmemiz gerekir: SP'nin kurulması ve bir yıllık varlığı, sosyalistlerin birliği meselesini arzu edilen boyutlarda halledebilmiş değildir. Sosyalistlerin birliği, çok geniş bir mesele olarak önümüzde durmaya devam ediyor. Biz, birleşik sosyalist parti sürecine adım attığımız sırada geniş bir birliği gerektirdiğini saptadığımız nedenler, bugün de varlığını korumaktadır.

Kısaca, nedir bunlar? Türkiye'de büyük kitle mücadelesi dalgalarının yükseldiği ve onbinlerce, yüzbinlerce insanın düzene karşı tavır içine çekildiği bir dönemin ardından, bugün Sosyalizm alanı çok küçülmüş bulunuyor. Bu küçülme, kuşkusuz dünyada ve Türkiye'de, Sol adına yapılan çeşitli kötülüklerle başladı. Örneğin, Brejnev döneminde Sovyetler Birliği'nin gerek anti- demokratik iç pratikleri, gerekse dıştaki işgalci ve müdahaleci çizgisi, dünya çapında sosyalizme önemli lekeler sürdü. SSCB'nin ve Sovyet modelini izleyen ülkelerin, insanlığın önüne sosyalizm açısından iyi bir örnek koyamadıklarının ekonomilerinde, kültürlerinde, toplumsal yaşantılarında, her şeylerinde görülmesiyle, sosyalizmden bir ilk soğuma başladı. Türkiye ölçeğinde, keza, Sol adına yapılan çeşitli kötülüklerle; kitle çizgisinden kopan eylemlere girmekten tutun da, Sol içindeki şiddet uygulamalarına kadar derece derece uzanan ve her biri Sola, Sosyalizme leke süren kötülüklerle başladı. Ve böylece, parçalanmış ve kendi içinde dövüşen, Türkiye halkının nabzını yakalayamayan bir Sol ile, dünya çapında Sovyetler Birliği'nin ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinin verdiği imaj birleşince, dünyada olsun, Türkiye'de olsun, sosyalizm alanından dışarıya doğru bir kaçış, düzene doğru, kapitalizme doğru derece derece bir kan kaybı başgösterdi.

bir küçüklük ve parçalanmışlık çıkmazı

Bunun ötesinde, bir an geldi, bu sosyalizm alanının dışına kaçış, düzene doğru kan kaybı olayında, bizatihi küçüklüğün ve parçalanmışlığın kendisi, çok önemli bir faktör oldu. Başka bir deyişle, bir kere kaçış başlayıp belli boyutlara ulaşınca, bir kritik asgarinin altına inilince, artık ondan sonra, insanların önemli bir kısmı da, Solda prestijli bir çekim merkezi, geniş ve kucaklayıcı bir merkez, örgütlü sosyalist mücadele alanı içinde kalmalarını sağlayacak sıcak bir kucak bulamadıkları için ve başlıbaşına parçalanmışlıktan, küçüklükten yılarak, sosyalizm alanı dışına doğru kaymaya ya da oraya geri dönmemeye devam ettiler. Böylece, sosyalizm adına dünyada ve bizde yapılan büyük hataların başlattığı ilk ivmenin üzerine, zamanla, bizatihi bir küçüklük ve parçalanmışlık fâsit dairesi bindi. Bunun, tabii, 12 Eylül yenilgisi ve devletin indirdiği ağır darbelerle, terörün yarattığı baskı ve bunalımla da içiçe geçtiğini, bütün bu faktörler arasında bir karşılıklı etkileşim sürecinin yaratıldığını unutmamalıyız.

Sonuç olarak bugün, Türkiye'de sosyalist Solun durumu şudur: Bir bütün olarak bakıldığında, Sol küçülmüştür ve küçülme süreci henüz tersine dönmüş değildir. Emekçi kitlelerden, yeni gençlik nesillerinden ve sosyalist aydınlardan yaygın olarak taze kan alınabildiği söylenemez. Tek tek grupların -varsa- büyümeleri (bu arada, SP'nin de büyümesi), sosyalizm-dışından sosyalizme yeni yeni insanlar kazanmak şeklinde değil, daha çok, esasen küçülmüş biçimde varolan eski sosyalist akımlar havuzu içinde, başka akımlardan tek tek insan transfer etmek şeklinde cereyan ediyor. Fakat o havuz gitgide acılaşıyor, kekrekleşiyor, çünkü bir yandan buharlaşma sürüp giderken, diğer yandan içine yeni akarsular dökülmeyince, tuz oranı habire yükselmektedir: Bir bütün olarak Sosyalizm alanında bir büyüme, sosyalizm-dışı alandan sosyalizme tekrar yeni yeni kuşakların kitle halinde kazanılması şeklinde bir gelişme görülmüyor. Bu açıdan bakıldığında, sosyalist akımların kendilerindeki göreli dirilmeye karşın, sosyalizm alanı toplumun kalanına kıyasla küçülmeye devam etmektedir. Burada tabii, Sosyal Demokrasiye doğru kayıpları da hesaba katmak gerekiyor.

önce birlik

Şimdi burada, Sosyalist Parti içindeki Muhalefet Kanadı olarak bizim özgül tahlilimiz şudur: Bugün Solun önünde en canalıcı mesele olarak,

birlik meselesi duruyor. Geniş bir birliğin gerçekleştirilmesi, şunları sağlayacaktır: Her şeyden önce, doğrudan doğruya sözünü ettiğim parçalanmışlık fâsit dairesini kıracak; küçüklük çıkmazı yüzünden düzene doğru hâlâ kanamaya devam eden yaraların üstüne bir ilk tampon bastırma işlevini yerine getirecektir. Bundan sonra ise, ancak geniş ve birleşik, dolayısıyla prestijli bir çekim merkezine, (a) Türkiye'nin hiç küçümsenmemesi gereken sosyalist aydın potansiyelini çekebilir. Şunu söyleyeyim ki bu fikir potansiyeli çok önemlidir, ancak bugün hem çeşitli akımlara tek tük dağılmış, hem de büyük ölçüde partili sosyalizm alanını terketmiş bulunmaktadır. Sosyal Demokrasiye gitmiştir, sağda solda çalışmaktadır, sessizdir, dergilere tek tük yazılar yazmaktadır, en değerli uzmanlarından bazıları yurtdışındadır. Ama aslında muazzam bir sosyalist fikir potansiyeli sözkonusudur ve Türkiye'nin en ileri aydın potansiyelidir, bu; esasen bizde, *Saçak*'ta geçmiş yıllarda yayınlanan bazı başyazılarda, düzenin esas olarak örgütlü sosyalizm alanını terkeden bilim ve fikir kadrolarını çalıştırdığını belirtmekle, bir bakıma bunu saptamış oluyorduk. Ama işte, sosyalist inançlar taşımaya devam eden, ancak varolan gruplardan herhangi birine güven duyamayan ve gidecek *birleşik* bir yer arayan bu fikir potansiyelini tekrar örgütlü sosyalizm alanının içine çekmeyi, sadece, sözünü ettiğimiz türden, çok prestijli bir ağırlık merkezi başarabilir. (b) Aynı zamanda, keza öteden beri tespit ettiğimiz gibi tek tek akımlara dağılmış olan veya hiçbir akıma gitmeyi uygun bulmayıp, kendisini fraksiyonlar-üstü bir "genel sosyalist" konumda tutan işçi ve sendika liderlerini de, sadece böyle bir tek ve prestijli çekim merkezi, tekrar örgütlü sosyalizme kazandırabilecek ve onlar aracılığıyla, sınıfın büyük kütlesine giden geniş kanalları açacaktır. Bu sosyalist aydın birikinin ve bu emekçi önderleri birikiminin biraraya gelmesinin ardından, bir kitle pratiği ve bir fikri gelişme süreci içinde, böyle, gerçekten birleşik bir partinin yapabileceği işlere ise, sınır tanımamak gerekir.

Dolayısıyla bizim tahlilimize göre, bugün bazı asgari esaslar üzerinde birleşerek: Sosyalistim diyen herkesin sosyalistliğini kabul ederek; tarihteki büyük devrimlerin ve sosyalizmi inşa deneylerinin edinimleri ile, bunlardan türeyen bir evrensel sosyalist teorinin varlığını kabul ederek, böyle kesimleri muhatap alarak, sosyalistlerin geniş, birleşik partisini inşa etmemiz gerekir. Bugün Solun ihtiyacı budur.

Görüşümüzü daha da çarpıcı hale getirmek bakımından, şöyle de diyebiliriz: Bildiğiniz gibi, özellikle 20. yüzyıl tarihinde sosyalistler, her zaman "ilkeli birlik"ten yana olmuşlardır. Birlik sorununa bakışta, daima "ne için birlik?", "hangi ilkesel temelde birlik?" gibi sorular ortaya atmışlardır ve tabii, herkes çok çok ilkeli olmaya çalıştığı için de, özellikle ülkemizde bu yaklaşım habire bölünüp parçalanmak, üstelik bunu marifet saymak sonucunu vermiştir. Tarihteki, başka ülkelerdeki dönüm noktalarında yapılan tartışmalara kitabî bir yaklaşım içinde, aslında sosyalistler için ve temsil etme iddiasında bulundukları işçi sınıfı için *Birliğin* başlıbaşına bir değer olduğu ve öyle kolay kolay gözden çıkarılamayacağı üzerinde, yeterince düşünülmemiştir. Dolayısıyla, yanlış veya doğru, gerçek ihtiyaçlara tekabül etsin veya etmesin, "bugün birlik her şeyden önemlidir", "ancak sosyalistim diyen herkesin birliği bir çıkış yolu olabilir" türü tespitler üzerinde sosyalistlerin büyük kısmının birleşebildiği dönemler, doğrusu çok azdır, çok nadirdir.

Ama işte ben, Türkiye'de bugün böyle bir dönem yaşadığımız kanısındayım. Koşullar öyledir ki, sosyalistim diyen herkesin birliğini sağlamak, Türkiye sosyalistlerinin küçük küçük, tek başlarına maya tutmayan, tadı yavanlaşmış hamur parçacıklarını geniş, birleşik bir hamur teknesinde biraraya getirip tekrar yoğurmak ve mayalandırmak -- sosyalizmin küçülme, marjinalleşme sürecini durdurmak ve tekrar büyüme, iddia kazanma aşamasına geçmek için, biricik çıkış yolunu meydana getiriyor. Bu olmadan, uzun vadede, adına devrim dediğimiz büyük, nitel dönüşüme giden yola ayak basmak bile olanaksızdır.

geçmişte yaşayan bir muhafazakârlık: birlik yerine, şimdiden bölünme ve kutuplaşma arayışı

Şimdi bu noktada, birliğe giden yolda, Parti yönetiminde çoğunlukta olan arkadaşlarımızın anlayışlarıyla aramızda şöyle bir önemli fark mevcuttur: Merkez demektedir ki, defalarca demiştir ki ve Parti kararlarında da mevcuttur ki, bugün Soldaki temel saflaşma, "devrimcilik ile reformculuk arasında"dır. Onlara göre: Madem, düzene doğru kan kaybı devam ediyor; madem, kapitalizme doğru kan kaybı devam ediyor; öyleyse bugün Sağcılık hâlâ esas tehlikedir, reformculuk cereyanı esas tehlikedir ve sağcılığa, reformculuğa karşı bir mücadele cephesi açmadan hiçbir şey yapılamaz, birlik yolunda da adım atılamaz... Bu mantık, birlik sürecinde bir "dev-

rimcilik-reformculuk" saflaşmasının şimdiden esas olduğu, hattâ motor rolü oynayacağı ve oynaması gerektiği formülasyonuna yol açıyor. Başka bir deyişle: Yüzümüzü şimdiden şu veya bu şekilde tanımlanmış bir sağcılık, reformculuk cephesine çevirmeliyiz ve onunla mücadele ederek, (sosyalistim diyen ve tabii yasal bir sosyalist parti aracılığıyla mücadele gereğine inanan herkesi birleştirmeye *değil*), o sosyalistlerin içinde "devrimciler" diye nitelenen bir alt-kesimi birleştirmeye çalışmalıyız, demiş oluyorlar.

Bu genel perspektifin, yani "reformculuğa karşı mücadele" içinde belli bir "devrim ve devrimcilik" propagandası yaparak, bu prensipleri Parti salonlarında yüksek sesle tekrarlayarak insanların düzene doğru kaymalarını durdurabileceğimiz tasavvurunun yanısıra, yakın zamanda bunun üzerine daha spesifik, daha somut bir "reformculuk" tanımı ve adresi de yerleştirilmiştir:
Parti yönetimine hâkim olan anlayışı temsil eden arkadaşlar, artık reformculuk diye özel olarak Sovyetler Birliği'ndeki *glastnost*'çu önderliği gösteriyorlar: Gorbaçov'un Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada bulunduğu *ileri sürülen*, "devrimler çağının geçtiği", "sosyalizm ile kapitalizmin buluşmaya doğru gittiği", "emperyazilme özgü ezen-ezilen ülkeler ayırımı yerine, artık ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığın hakim olduğu" görüşlerini, 1960'larda Çinlilerin "Kruşçev revizyonizmi"ni "Üç Barış, İki Bütün Teorisi" şeklinde özetleyişlerine öykünür ya da duygusal olarak onu çağrıştırır bir tarzda, bu sefer bir "Üç İnkâr Teorisi"' diye tanımlıyorlar. Böylece karşımıza, geçmişteki "Kruşçev revizyonizmi" kavramını andıran, adeta onun zaman içinde ileriye uzatılmasından oluşmuş bir "Gorbaçov reformculuğu" veya "Gorbaçov revizyonizmi" kavramı çıkıyor. Dahası, bunun Türkiye'de şimdiden uzantılarının belirdiğini, esas cephe nin bunlara karşı açılması gerektiğini, "devrimci sosyalist"lerin birliği sürecinde "Gorbaçov reformculuğu"na karşı mücadelenin motor rolü oynayacağını öne sürüyorlar.

Demin de belirttiğim gibi, bu yolla, genel bir "reformculuk" veya "sağcılık" hedefinin de ötesinde, son zamanlarda Sovyetler Birliği'ne karşı olsun, Türkiye sosyalistlerinin belli bir kesimine karşı olsun, tekrar bir özel cepheleşme açılıyor; nerdeyse, eski "Sovyet sosyal-emperyalizmi" ve "Sovyet sosyal-emperyalizminin beşinci kolu" teorileri yeni terimlerle canlandırılıyor ve tekrar bir kamplaşma gerekçesi haline getiriliyor.

soyut bir "devrimcilik" kan kaybını durduramaz

Geçmişte yaşayan, geçmişe dönmenin yollarını arayan bu "devrimci" yaklaşımın Gorbaçov'a yönelik iddialarının gerçeklik derecesi üzerinde, Platform Taslağı'nın günümüzde sosyalizme ve sosyalist ülkelere bakış ile ilgili bölümlerini açıklarken, ayrıca duracağız. Bu bir yana; açıktır ki Muhalefet olarak biz, Soldaki durum tahlilinin başka unsurları bakımından da, Parti merkezindeki arkadaşların görüş ve saptamalarından ayrılıyoruz. Şimdi, bunları teker teker ele alacağım.

Birinci olarak, demin de izah ettiğim gibi, düzene doğru bir kan kaybının varlığı, bundan basitçe ve dolaysızca, sağcılığın, reformculuğun esas tehlike olduğu ve ideolojik planda baş düşman alınması gerektiği sonucunun çıkartılmasına imkan vermiyor. Düzene doğru kan kaybı, çok daha karmaşık bir olaydır ve bir yenilgi sonrasında düzen-içi konumlara çekilme eğiliminden olduğu kadar, bizatihi bir parçalanmışlık ve küçüklük fâsit dairesinden de kaynaklanıyor.

Buna bağlı olarak, şunun kendi pratiğimizden de görülebileceği ve önümüzdeki dönemde gitgide daha fazla görüleceği kanısındayım (bu noktaya döneceğiz): Sürekli olarak insanlara "devrimcilik -görev-disiplin, devrimcilik -görev - disiplin" diye diye -hepimiz devrimciyiz ama- "devrimci olalım, reformcu olmayalım" diye diye, bu kan kaybını Sol çapında durdurmanın mümkün olabileceği, son derece kuşkuludur. Yenilgilere yol açan hatâlar (*önemli "sol" hatalar, dogmatizm ve* maceracılık *hataları da dahil*) ortadan kaldırılmadıkça, dünya çapında, sosyalizmin itibar kaybı ile Sovyet modelinin Stalinist kökenleri arasındaki ilişki deşilmedikçe, sağcılaşmaya karşı böyle soyut bir mücadele başarı kazanabilir mi? Bu, kesik damarları iyileştirir mi, yoksa yeni yaralar mı açar? Bu, başlıbaşına bir sorundur.

hep "uzaklaşanlar" mı suçlu? ve: nasıl kazanılırlar?

İkinci olarak, Solda bir değil, iki tür gerçek vardır, insan malzemesi açısından. Doğrudur: Önce, gerek bizim çevremizde, gerekse diğer sol akımların çevrelerinde, örgütlü faaliyet merkezinden görece uzaklaşarak pasif ve hareketsiz duran, herhangi bir şey yapmaya isteksiz bir manzara arzeden, gelip üye olmayan, görev almada çekimser davranan kuşaklar mevcuttur, derece derece. Evet, doğrudur bu. Ama bir kere, bunun da neden-

lerini daha karmaşık bir tarzda tahlil edeceğiz, açıklamalarımızın "Demokrasi ve Kanatlılık"la ilgili bölümünde: Bu insanların hepsinin de, kendileri sağcı ve reformcu olduklarından ötürü uzak durdukları kanısında değiliz; kanımızca, bunca dersten sonra eski örgüt ve yapılarda hâlâ süregelen dar anlayışların da güven verememesi üzerinde durulmalıdır. Sosyalist örgüt ve akımlar, habire kendilerinden uzaklaşanları "reformculuk"la, "sağcılık"la suçlayarak, Solun bugünkü krizini ne kadar aşabilirler? Böyle bir perspektif, onları, kendi sorumluluklarının dürüstçe tahlil edilmesine ve kitlelerle birleşme yolunun bulunmasına, ne kadar yaklaştıracaktır?

Geçelim; diyelim ki bu da ayrı bir irdeleme konusudur. Ve her halükârda, bu insanların en azından bir bölümünün, belli reformculaşma eğilimlerinden ötürü hakikaten düzen-içi konumlara çekildiği ve örgütlü sosyalist mücadeleden uzak durduğu da açıktır. Hepsi değil ama bir bölümü açısından gerçektir bu; ve bizim de geçmişteki insanlarımızın, kitlemizin bir bölümü bu şekilde uzaklaşmış bulunmaktadır. Ancak, bunları kazanmak için dahi tek formül, onlara habire genel devrimcilik çağrıları yapmak olamaz. Biz onlara ikide bir "sağcısınız, reformcusunuz" dersek, geri mi geleceklerdir? Bu da son derece kuşkuludur ve bütün sol akımların önüne, normal, günlük yaşantı içinde bir sosyalist faaliyeti sürdürmek isteyenlerle de birlikte çalışmanın öğrenilip öğrenilemeyeceği sorusunu koymaktadır.

örgütlü akımların sorunu ise, "reformculuk"tan çok farklıdır

Gelgelelim, bütün bunlardan çok daha önemli bir mesele vardır: Sol, böyle, çeşitli akımların çevresinden uzaklaşarak derece derece pasiflik ve örgütsüzlük konumlarına çekilen dağınık insan kümelerinden ibaret değildir. Aynı zamanda, yedikleri bütün darbelere rağmen varlıklarını korumuş ve bugün yeniden doğrulmakta olan, görece diri ve çeşitli örgütlülük düzeylerinde mevcut akımların kendileri vardır. Bunların neler olduğu, örneğin *Milliyet* gazetesinde yayınlanan yazı dizisinden ortadadır: TBKP kümelenmesi vardır; eskiden "ara akımlar" dediğimiz, Dev-Yol ve Kurtuluş gelenekleri vardır; bütün bunların çeşitli altkesimleri vardır. Türkiye'de, hayatiyetini her şeye rağmen korumuş ve bugün tekrar belini ağır ağır doğrultmakta olan Marksist, sosyalist *örgütlü akımların* varlığı, bunların *kadrolarının* varlığı ve yine bunların *taraftarlarının* varlığı, bir gerçektir. Bakınız: Türkiye'de yeniden pıtrak gibi biti-veren sosyalist dergilerin toplam tirajı, bir hesaba göre 70.000 civarındadır ve bunun içinde *Saçak* dergisinin tirajı 2000-2500 kadardır. Sırf bu karşılaştırma bile, bize aslında az-çok örgütlü, sosyalizme inanmaya devam eden insanlar alanının ne kadar büyük olduğunu gösteriyor. Demek ki bu alan sadece bizimle sınırlı değildir ve onbinlerle sayılmaya devam etmektedir. Ve ancak bu onbinlerin hepsini değilse bile önemli bir kısmını kucaklayacak bir birleşiklik, bir adım ötede, milyonlarca halkla birleşmenin yolunu açabilir.

Şimdi bu alanın meselesi -ben, herhangi bir akımı özel olarak tasrih etmeksizin söylüyorum- reformculuktan kopamamak mıdır ya da genel olarak bu sosyalistlerle, bu devrimcilerle bizim birleşmemizdeki sorun, "devrimcilik-reformculuk saflaşması"ndan mı oluşuyor? Solun birleşmesinde tıkanma ve takılma noktalarında, bizim açımızdan ve tek tek diğer akımlar açısından, esas olarak reformculuk mu yatıyor? Veya şöyle diyelim: Reformculuğa karşı kesin bir tavır ve mücadelede birleşemediğimiz için mi, biz bu akımlarla birleşemiyoruz ya da onlar kendi aralarında birleşemiyorlar?

"reformculukla mücadele" yarışı bir başlarsa...

Bu soruların ciddi olarak sorulması gerektiğini sanıyorum. Biz bu arkadaşların fikirlerine ve kendi fikirlerimize baktığımızda, hiç de böyle bir tablo ile karşılaşmıyoruz. Tam tersine, örneğin yine *Milliyet*'teki şu son yazı dizisini ele alalım: Herkes "reformculuğu" mahkum ediyor, yoktur böyle bir tavır almayan. Üstelik de, işin ironik tarafı, bu Sol akımların birçoğu bizi de "reformcu" sayıyorlar. Yani reformculuğu mahkum ederken bizi de mahkum ediyorlar! En son, örneğin geçmişteki Kurtuluş geleneğinin görece yenilikçi ve birlikçi kanadını temsil ettiğini sandığım *İşçi Dünyası* gazetesi, ki zannediyorum Oral arkadaşım onu ayrıca ele alacaktır, birlik sorununa genellikle en sıcak yaklaşan kanatlardan biri olduğu halde, (a) TBKP'yi ve (b) bizi, ikimizi birden, Türkiye'deki sosyalist hareketin "sosyal-reformist"leri olarak tanımlıyor.

Dolayısıyla buradan bu alandaki fikirler yelpazesine baktığımda, bu akımların reformculuk nedeniyle Solun geniş bir birliğe yaklaşamadığı; tersten söyleyecek olursak, reformculuğa karşı mücadeleye sarılmak suretiyle Solun birliğinin önündeki genel ve temel sorunları çözebilecekleri şeklinde özetlenebilecek bir durum görmüyorum.

Bu, olsa olsa, *bizim* sanıldığı gibi reformcu olmadığımıza ikna etmeye yarar (bu açıdan, ciddi bir muhasebenin, kapsamlı bir özeleştirinin yerine geçebilir... belki?). Ama bunun ötesinde problemler vardır; birliği, sırf bizim "kabul edilir" hale gelmemize indirgemeyeceksek, genel olarak Solun birliğinin sorunları, bundan çok başka ve fazladır. Reformcu eğilimlere karşı mücadele gereksizdir, demiyoruz; ama her şeyin sihirli anahtarını vermemekte ve sürecin itici gücünü oluşturmamaktadır.

alternatif bir tahlil: muhafazakâr ve birlikçi kanatlar

Bugün genel durum ve sorun, asıl şudur: Tek tek bütün belli başlı akımların, geçmiş dönemde, diyelim ki 1985 ya da 1980 öncesinde taşıdıkları, kendi özel Eski Teori'leri ve bunun etrafında örülmüş bir alt-kültürleri, kendi havaları vardı. Kiminin özel Eski Teori'si, SSCB'yi "dünya devriminin merkezi" olarak tanımlamak, dolayısıyla Sovyet modelinin tümüyle benimsemek ve mükemmel görmekten oluşuyordu. Buna, bir "Sovyet izleyiciliği" akımı diyebiliriz. Kiminin özel Eski Teori'si, Mahir Çayan'ın görüşlerine sadakat ile dokunmuştu; kimisi, Çayan'ın teorilerinin saf şeklinden belli ölçülerde vazgeçmiş olmakla birlikte, yine de Türkiye'nin bugünkü tarihsel koşullarında sosyalist mücadelenin esas olarak yasal mücadele olduğunu reddediyordu-- böylece, Eski Teori'nin püf noktası yasal, partili sosyalist mücadeleye sırt çevirmenin teşkil ettiği genişçe bir alan çizilmekteydi. Bizim özel Eski Teori'miz, hepimizin bildiği gibi, Sovyetler Birliği'nin "sosyal-emperyalist" sayılması etrafında örülüydü; hatta bununla da yetinmiyor, bir kere sosyalizm- dışına ittikten sonra artık kolayca "daha tehlikeli süper devlet" olarak da niteleyebiliyorduk, Sovyetleri-- bizim birleşilebilirlik/birleşilemezlik şemalarımız, bu mihenk taşına göre oluşuyordu. Kısacası, bütün belli başlı akımların geçmişte savundukları, kendilerine özgü bir Eski Teori'leri vardı ve ayrı konumları, özel yapıları da bu Eski Teori'lerine dayandırılıyordu.

Bugün, belli başlı bütün akımların içinde, kendi özel Eski Teori'lerine ve alt-kültürlerine (biraz yontulmuş, törpülenmiş de olsa) görece daha çok bağlı olan, dünyaya ve Türkiye Soluna hâlâ o Eski Teori'ye bağlılığın optiğinden bakmaya devam eden kesimler vardır; aynı zamanda, bu özel Eski Teori'leri görece daha fazla sorgulayan, onlara çok daha eleştirel bakan kesimler vardır. Ve tabii, belli başlı her akımın bu eleştirici, yenilikçi kesimleri, eski ideolojik yapıları daha fazla sorguladıkları için, aynı zamanda eski örgütsel ayrım çizgilerini de daha fazla sorgulamaya yatkındırlar; bu yüzden, muhafazakârlığın göreli tekeciliğine karşı, görece birlikçi konumlardadırlar. İçlerinde bazıları açısından, Birlik sözcüğü, "her şeye rağmen en doğru" (!) kendi akımları etrafında bir birliği, yani gerçek bir birleşmeyi değil de kendi akımlarını genişlemesini ifade etmekten de çıkmış, asıl taşıması gereken anlama kavuşmuştur-- böyle insanlar soruna artık tamamen akımlararası veya akımlarüstü bir konumdan, Solun bütünsel çıkarları perspektifinden bakmaktadırlar. Platform Taslağımızın belirttiği gibi, Muhafazakârlık ile Eleştiricilik-Birlikçilik arasındaki arasındaki bu saflaşmanın tartışmaları, halen hemen bütün akımlarda yaşanmaktadır. Sol dergilere şöyle bir baktığımız, başka devrimcilerle biraz konuştuğumuz takdirde, bunun izlerini apaçık görmek mümkündür-- TBKP'nin içinde ve etrafında; cezaevlerinde ve dışarda, Dev-Sol/Dev-Yol alanında; Kurtuluş geleneğinde, hep bu saflaşmanın benzer temaları gözler önündedir. Ve nihayet bizim içimizde de, Parti yönetimindeki arkadaşlarımızın kendilerine "devrimci" ünvanını alıkoyup bize "reformcu" sıfatı yakıştırmalarının ardında, özünde, Eski Teori'mizi ve eski alışkanlıklar yapımızı ayakta tutmayı gerekçelendirme çabası yatmaktadır.

birlik platformu: ortak bir sorumluluk

Dolayısıyla bugün birlik sürecine ivme kazandıracak tavır, her bir akımın kendi Eski Teori'sinin ve özel konumunun muhasebesini derinleştirmesi, ayrıca bütün yenilikçi, eleştirici, birlikçi kanatların bu noktada birbirlerine yardımcı olmalarıdır; bu yolla, sözkonusu yapılara sarılarak ve bunlardan türetilen çeşitli gerekçelerle Solun geniş, daha geniş bir birliğine karşı çekimser kalan muhafazakârlıkların aşılması ve geniş bir birlik platformunun hakim kılınmasıdır. Bu birlik platformunun, yaratıcı karşılıklı-yardımlaşma, eleştiri ve ikna çabalarıyla oluşturulması, bütün Solun ortak görevi, ortak sorumluluğudur.

Bir yandan, reformculuğa karşı belli bir mücadele yürütülmelidir; esasen bir sosyalist parti, her zaman reformculuğa karşı bir tavır almak, kendisini düzen alanından ayırmak zorundadır. Ama öte yandan, Solda muhafazakâr eğilimlere karşı (muhafazakâr eğilimler derken, dikkat edin, tek ve genel bir muhafazakârlık ya da dogmatizmden söz etmiyoruz; burada her akımın ken-

di özgül muhafazakârlığı ayrı bir konumdadır) esaslı bir mücadele zorunlu olmaktadır.

küçük tekkeler bazında kamplaşmak, ciddiyetsiz ve sağlıksız olmaya mahkumdur

Bugün Solun bir birleşik hamur teknesine ihtiyacı vardır, dedim. Bu yaklaşım, bir "devrimcilik-reformculuk"saflaşması olacaksa, bunun da yerli yerine oturması bakımından önem taşımaktadır. Niçin? Solda eski parçalanmışlık ve konumlarının yeniden üretilmesine varabilecek erken saflaşma ve kutuplaşmaların şimdiden boygöstermesi, bir kere, tek tek küçük hamur parçacıklarının içinde yaşandığı sürece sağlıklı olmayacaktır. Yeni yeni çarpıklıklar doğuracaktır; bizi birlik sürecinde de ilerletmeyecektir, devrim sürecinde de ilerletmeyecektir. Ama öte yandan, hamurların biraraya getirilmesi mümkün olabildiği takdirde, böyle bir geniş birliğin içinde bu tartışmaların yapılması çok daha sağlıklı olacak; o zaman böyle saflaşmaları, eskiden mesela TİP'te olduğundan farklı olarak, antagonist bir tarzda değil de, geniş ve esnek bir kanatlılık anlayışı çerçevesinde yaşamak da mümkün hale gelecektir.

Tekrar ediyorum: Bugün Türkiye Solunun öncelikle bir *ana çatı partisine,* bir *ana gövde partisine* ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle, 1960'ların başlarında kısa bir süre bütün Solu kucaklayabilmiş olan TİP'in konumuna yakın bir konumu elde edebilecek bir partiye ihtiyacı vardır. Tabii eski TİP yönetiminin anlayışlarını paylaşalım demiyorum; ama örgüt olarak TİP'in olumlu yanını görerek, kısa bir dönem için de olsa Türkiye'deki bütün sosyalist birikimi kucaklayabildiğini ve ülkemizde sosyalizmin kitleselleşmesinde bunun tayin edici rol oynadığını görerek, günümüz koşullarında bunu tekrar denemeye ve ondan sonra, o teknede hem sözünü ettiğim sosyalist aydınların fikir potansiyelini, hem de emekçi önderlerin potansiyelini toparlayarak, kitle pratiğinin getireceği yeni verilerin tartışılmasını bugün bizim tevarüs etmiş olduğumuz geniş, plastik, esnek kanatlılık anlayışıyla götürmeye ihtiyacı vardır.

devrim çıkar mı çıkmaz mı?

Şimdi, bu projeye yönelik bazı itirazları ele almak istiyorum. Buradan ne çıkar? "Buradan devrim çıkmaz, imkan yok devrim çıkmaz" diyor bazı arkadaşlar. Bir kere, duyan da sanacak ki, 20 yılda birkaç defa devrim yaptık da, nereden neyin çıkacağını, neyin çıkmayacağını çok iyi biliyoruz... Oysa bırakalım devrim yapmayı, nerdeyse bir neslin yaşam süresi içinde, bir "teorik öncü" olmaktan çıkıp da bir "sınıfsal öncü" haline gelmeyi bile başaramamış durumdayız henüz. Sadece biz, kendimizin "devrimci" olduğumuzu biliyoruz, o kadar. Bu durumda, iddialarımızda biraz daha ölçülü, biraz daha mütevazi olsak, daha iyi olmaz mı acaba?

İkincisi, bugün bizim meselemiz, "Türkiye devriminin yolu"nun ne olduğunu halen sahip olduğumuz güçlerle bulmak, saptamak değildir, buna dikkat edelim. Gerçek şu ki, Devrim kavramına genel bir inancın ve sosyalist topluma bir kere ulaştığımızda uygulanacak bir programın ötesinde, biz, Türkiye devriminin yolunun ne olduğunu çok fazla bilmiyoruz, Türkiye'nin aşamalı devriminin özgül kanuniyetlerini pek yakalayabilmiş değiliz, bugüne kadar. Geçmişte birkaç kere, "Türkiye devriminin yolu"nu bulduğumuzu düşündük gerçi. "Köylerden şehirleri kuşatan" bir Çin şablonculuğunda bulduğumuzu düşündük, ondan sonra, öncelikle Sovyetler Birliği'ni hedef alan bir mücadeleden geçeceğimizi, yeni bir dünya savaşından ve Türkiye'nin SSCB işgali altına girmesinden geçeceğimizi düşündük ve bu ihtimale karşı, doğrusu bugün hatırlaması biraz komik gelen hazırlıklara giriştik. Bu reçetelerin hepsi, ama hepsi çok yanlış çıktı. Günümüz dünyası ise çok daha karmaşık; Türkiye toplumu da, klasik Üçüncü Dünya devrimlerinin tipik fideliğini oluşturan ülkelerden görece daha ileri ve çok daha karmaşık, artık. Gelecekte ne var? Bu tablo karşısında meselemiz, bugünden sahip olduğumuz güçlerle Türkiye devriminin yolunu ve stratejisini saptamak olamaz. Türkiye'de sosyalizmin iktidar yolunun ve stratejisinin saptanması, bizim bugünkü güçlerimizden çok büyük, çok ileri bir emekçi önderleri ve sosyalist aydınlar birleşimine ihtiyaç gösteriyor. Bugün mesele, Türkiye'de sosyalizmin yoluna ilişkin derin tahlillerin içinden çıkabileceği çok daha geniş kollektifleri, düşünce kollektiflerini ve pratik mücadele kollektiflerini yaratmaktır. Devrim çıkardı-çıkmazdı tartışmasında, aslında tek kesin olan şey, devrimci lafazanlıkları ne olursa olsun, bugünkü küçük hamur parçacıklarının herhangi *birinden* devrim çıkmayacağıdır. Çünkü her şeyden önce, bu küçük hamur parçacıkları dünyanın ve Türkiye'nin yeni sorunlarını çözme kapasitesine ve bunları çözerek kitlelerin başına geçme potansiyeline sahip değillerdir. Onun için bi-

zim Muhalefet olarak size söyleyeceğimiz şudur: Bizim kavgamız, Türkiye devriminin yolu içinde, hep birlikte bulunabileceği geniş kollektife giden yolu açma, böyle geniş bir birlikteliğe zemin teşkil edebilecek siyasi kültürü ve platformu oluşturma kavgasıdır. Gerisi boş laftır. Devrimin nasıl yapılacağı meselesine zerrece ışık tutmamaktadır.

kriz nasıl göğüslenir, fırsat nasıl yakalanır?

Buna bağlı olarak, kriz ve krize cevap sorununu da ele almalıyız. Türkiye'de belli bir krizin varolduğu ve derinleştiği, bir gerçektir. Parti'nin kriz konusunda 6-7 Ağustos 1988'de düzenlediği tartışma toplantısına katılmış veya konferans notlarını *Saçak* dergisinden okumuş olan bütün arkadaşların önünde şunu söyleyeyim ki ben, Türkiye'de kriz olmadığını savunmakla hata ettim. Varolan güçlerimizi "sıkılaştırmak" suretiyle "krizin göğüslenebileceği" ve bir "emekçi çözümü"nün yaratılabileceğine ilişkin iddialar ile, bunların peşinden gelen, Solun birliği sorununa sırt çevirme tavrı, bende bir tepki doğurdu ve düşüncemi, belli bir krizin hiç olmadığı şeklinde, aşırı bir formülasyona götürdü.

Bugün bu hatâyı düzeltiyorum: Türkiye'de yapısal bir krizin varlığı, bir gerçektir. Ancak bu, kafamın asıl takılmış olduğu, "krize doğru cevap nedir?" sorusunu ortadan kaldırmıyor. Bu mesele, ayrıca ve başlıbaşına mevcuttur. Yönetimde çoğunlukta olan arkadaşların anlayışını kabaca şöyle özetlemenin haksızlık olacağını sanmıyorum: Kriz bir yönüyle "tehlike" ve diğer yönüyle "fırsat"tır; krizi "sıkılaşarak" göğüslemek gerekir; "devrimci disiplin"i pekiştirerek, "az olsun öz olsun" anlayışı ile, "bölünmekten ve küçülmekten korkmayarak", vb., göğüslemek gerekir. Ancak kendi içinde özel bir tahkimata, özel bir sıkılaşmaya giden bir parti, eğer bir "balyoz" geliyorsa bu balyozun altında darmadağın olmayabilir ya da eğer bir "fırsat" geliyorsa bu fırsatı yakalayabilir...

Ben bunun bir cevap oluşturduğu kanaatinde değilim. Yanlış cevaptır, hatta hiç cevap değildir. Bir kere, Türkiye'de iki-üç yıllık bir dönem içinde böyle bir "balyoz"un gelmediği, yeni bir darbenin, sola karşı bir kırımın filan kapımızda olmadığı, son derece açıktır; nitekim "derinleşen kriz" tahlilini öne çıkaran arkadaşlar da böyle bir şey söylemiyorlar. (Dolayısıyla bir kere, önümüzdeki zaman, "sıkılaşma"yı aşan daha geniş çözümler düşünmeye ve Solda birlik çabalarını derinleştirmeye yeterlidir.) İkincisi, bugünkü öznel güçlerimizle ve yine Solun şimdiki parçalanmış, dağınık güçleri zemininde, tek tek akımların kendi içlerinde girişilecek özel tahkimlerle, eğer bir balyoz geliyorsa o balyozu göğüslemek olanaksızdır. Bu, denenmiştir geçmişte; tek tek akımlar açısından yararsızlığı bir yana, böyle özel tahkim denemeleri, sadece eski yapıların ayrı varlık iddialarının pekiştirilmesi ve dolayısıyla aslında solun bütün olarak zayıf düşürülmesi anlamına da gelmektedir.

Üçüncüsü, "fırsat yakalamak" açısından, eğer öznel güçlerimiz hakkında çok abartılı bir fanteziler aleminde yüzmeyeceksek, şu da bir gerçektir ki bu güçleri şimdi ne kadar özel bir tahkime tabi tutarsak tutalım, hani, "bir büyük kriz gelecek, yeni bir emekçi dalgası fışkıracak; bu arada biz özel ve çok sıkı bir parti olmuşsak, sıkı bir kadro örgütü olmuşsak, bu dalganın başına geçer ve tarihin başka bazı dönemlerinde, örneğin 1910'larda küçük bir partinin tarihi bir fırsatı yakalaması gibi, biz de bu emekçi dalgasının başına geçer ve pratik çözüme ulaşırız"-- bu da hiç gerçekçi değildir, *hayaldir*. Tarih tekerrür etmez. Türkiye'de böyle bir durum yoktur. Bütün Solun güçleri ve özel olarak bizim güçlerimiz, böyle bir paralellik çizmeye hiç mi hiç olanak vermiyor. Asıl kopyacı düşünüş, işte budur; ayağını Türkiye realitesine basmamak, burada düğümlenmektedir.

birlik zamanı, teori zamanı, birliğin teorisi zamanı

Bu bağlamda, bir diğer itiraza da değineyim: Bugün olası bir "balyoz"un göğüslenmesi veya "fırsat"ın yakalanması, "biz iktidar alternatifiyiz" demekle, ya da Solun geniş kesimlerini "iktidar mücadelesi perspektifini kaybetmişlik"le suçlamakla da hallolacak bir mesele değildir.

Bugün ortada bir gerçek vardır: Sosyalizm alanı o kadar küçülmüş ve sosyalist hareket o kadar marjinalleşmiştir ki, geniş kitlelerin kulağı, herhangi bir sosyalist odağın "iktidar alternatifi" olma iddiasında, ya da ne kadar yüksek sesle dile getirilirse getirilsin kendi başına ilan edeceği "alternatif program"larda değildir. Örneğin, biz Ankara'da bir Genişletilmiş Parti Meclisi toplantısı yaptık, "alternatif program" açıklamak amacıyla. Ben de çıktım konuştum, başka arkadaşlar da konuştu, bütün gün konuştuk. Hedefinin belirsizliğine, düzenleniş tarzındaki acelecilik ve baştansavmacılığa, programının tıkış tıkışlığına, birçok teb-

liğin hamlığı ve basmakalıplığına yönelik bütün eleştirilerim bir yana (bunları ayrıca yazacağım), çok açıktır ki Genişletilmiş Parti Meclisi, kamuoyunda en ufak bir yankı uyandırmadı. Bırakın kamuoyunu, kendi tabanımızda en ufak bir yankı uyandırmadı. Bu, bir tesadüf değildir. "Alternatif programlar" ilan ederek kendimizi halka dinletivermek açısından, Sosyalist Parti'nin elinde bir sihirli değnek yoktur. Bugün kitlelerin kulağı bu yolla yakalanamaz. Çünkü (somut, özel kitle çalışmalarının eksikliği halinde, sırf genel çağrılarla bir şey yapılamayacağı bir yana), her şeyden önce bugün kitlelerin kulağı, küçülmüş ve birbirlerinden ayrı sosyalist odakların hiçbirinde değildir; dolayısıyla hepsinde değildir. Önce kitlelerin kulağını sosyalizm alanına çekmek için bazı şeyler yapmaya ihtiyaç vardır ve bu da ancak ve ancak, büyük ve geniş bir birleşme süreci olabilir. Onun için zaman Birlik zamanıdır, Teori zamanıdır, Birliğin Teorisi zamanıdır.

heyecanı beklemek,
heyecanı yaratmak

Bugün, genel olarak sosyalizm alanı içinde, özel olarak saflarımızda, heyecansızlıktan şikayet ediyoruz. Sonra da bu heyecan eksikliğini ve sonuçlarını, aslında her zaman için doğru olan formülleri: Devrimci görev duygusu, disiplin gereği, vb. hakkında genel çağrıları tekrarlayarak aşmaya çalışıyoruz. Ama bu formüllerin aslında kanıksanma tehlikesi doğuracak kadar biteviye tekrarı, varlığı halinde bazı şeylerin hatırlatılmasına hiç gerek duyurmayacak olan bir coşkunun restore edilmesine yetmiyor.

Açık söyleyelim: Bugün Solda heyecanı, sadece ve sadece geniş bir Birlik restore edebilir. Başka hiçbir şeyin, tek tek akımların tabanındaki veya Türkiye çapında örgütlü sosyalist kadrolara olsun, sosyalizmden uzaklaşmış insanlara olsun, tekrar mücadeleye koşma duygusunu iade etmesi ihtimali, ufukta gözükmüyor. Bu *genel çözümü* tespit etmek yerine, (emekçi dalgası gelirse çok iyi bir şeydir, onu hemen belirtelim, ama) umutları sadece bir yeni emekçi dalgasının yükselişine bağlamak, "Biz burada kendi sıkı, özel tahkimatımızı yapalım ve yükselecek emekçi dalgasını bekleyelim, yerli yerimizde durursak o dalga ergeç gelir, biz de onun başına geçer ve 'fırsat'ı yakalarız" diye düşünmek, aslında düpedüz *beklemeciliktir, kendiliğindenciliktir ve geçmişte yaşamaktır.* Evet, bunun ardında aslında, Solun birliği konusunda özel duyarlılıklar gerektiren özel politikalar üretmeme *beklemeciliği* yatıyor. Aynı zamanda *geçmişte yaşamak* yatıyor; çünkü geleceğin hiçbir emekçi dalgası, geçmiştekilerin aynı olmayacağından, tam tersine, yeni ve beklenmedik bir tarzda, yeni ve beklenmedik taleplerle gelebileceğinden, zihinsel geçmişimizin bir köşesine sığınıp orada "yerli yerimizde durmak"'la, toplumun yeni düzeyini ve gidişatını yakalamak da olanaksızdır.

neyi, nerede beklemeli?

Her şey bir yana, şu soruyu sorabiliriz; Eğer bir emekçi dalgası gelecekse, neden onu bundan 70 küsur yıl önce "beklendiği" yerde ve tarzda değil de, Türkiye'nin bugünkü özgüllüklerine uygun bir yer ve tarzda "beklemeyelim"? Yani, neden o dalgayı karşıladığımız yer, Solun geniş, birleşik bir partisi olmasın? Deniliyor ki, "birleşik hamur teknesi, adı üstünde, hamur gibi olacaktır; şekilsiz ve mücadele kapasitesinden yoksun olacaktır." Bu, bir karikatürdür-- mücadele kapasitesini heterojenliğe değil homojenliğe, kitleselliğe değil darlığa ve "kadrocu"luğa bağlı gören bir karikatür. Ama peki, *o zaman dahi,* neden umutlarımızı o geniş, birleşik ana gövde partisini yaratmaya ve ondan sonra, başlıbaşına bu olayın yaratacağı heyecana ek olarak bir de yükselen bir emekçi dalgasının "hamur"u "çelik"-leştirmesine, devrimcileştirmesine bağlamayalım? "Bekleme" odasının adresi, neden, bugünkü alışkanlıklarıyla asla temel kitlelerle bağ kuramayacak gibi gözüken dar kadro örgütleri olsun da, geniş ve birleşik kitlesel bir parti olmasın?

Bu sorunun da cevabı yoktur. Benim görebildiğim kadarıyla, muhafazakar arkadaşlarımız buna kabaca "yapılamaz" diyorlar. Bugünkü bölünmeleri ve geçmişin acı tortusunu abartmaktan kaynaklanan duygu ve düşüncelerle "yapılamaz" diyorlar; böylece, gerçek yapılabilirliği görmedikleri, buna sırt çevirdikleri gibi, Bütün Sosyalistlerin Birliği'ne, gerçekten birleşik bir sosyalist partiye çok inanmadıklarını (ve belki bunu sadece bir slogan olarak kullandıklarını) da ortaya koyuyorlar.

Bir şey daha var: Bu "yapılamaz"ı duyan da sanacaktır ki, hele bugün durduğumuz yerden, Devrim çok daha yapılabilirdir!

en önemli mesele,
zihniyet değişikliği

Bu noktada, Parti yönetiminde çoğunlukta olan arkadaşlar bize soruyorlar: Birlik, birlik deyip duruyorsunuz da, somut olarak ne öneriyorsunuz? Bugün daha ne var ki birlik konusunda

yapılabilecek olup da bizim yapmadığımız? Görüşmeler yapıyoruz, çağrılar yapıyoruz, daha yeni falanca ve filancalarla bir toplantıdan çıktık. Adamlar birleşmek istemiyorlarsa, biz onları zorla tutup getiremeyiz elbet. Başka, elden ne gelir ki?

Elden çok şey gelir ve birincisi, en önemlisi, bir zihniyet değişikliğidir. Sosyalist Parti'nin kuruluşuna giden süreç içinde atılan adımların ve Programın bütün olumlulukları mahfuz olmakla birlikte, kuruluştan bu yana geçen 11 aylık dönemde, yönetimdeki arkadaşların bu konuda hatalı bir tutuma girdikleri tartışılmaz bir gerçektir. Bunun işaretleri, her şeyden önce, "emekçi önderlerini tabanda birleştirip bir kuvvet yaratarak bu işi hallederiz" formülüyle *yetinmeleri,* bunun ötesinde, birleşmenin özel görevlerine ilişkin yeni tahliller geliştirmemeleridir; bir adım sonra, adeta birleşmek için değil, daha çok birleşmemek için "tahlil" yapmaya başlamaları, Solun diğer kesimlerine bazı taşları küçük bile olsa fazla erken atmaya başlamalarıdır. Örneğin; Sosyalist Parti'ye katılmadıkları için diğer akım ve grupları hemen suçlamaya girişmeleri, buna paralel olarak, Parti içinde dolaşım alanı bulan "kavanozdaki Sol" ve "birlik budalalığı" gibi sekter ifadelerle umut kırıcı bir profile bürünmeleridir; nihayet bugün, "reformculuğa" ve özel olarak "Gorbaçov revizyonizmi/reformculuğu"na karşı bir cepheleşme açarak, aslında "Sovyet sosyal-emperyalizmi ve uzantıları" teorisini yeni terimlerle geri getirmeleridir ki, bu, sadece öncelikle hedef alınan kesim açısından değil, daha birçok Sol akım açısından, bizim kendi Eski Teori'mize sımsıkı sarıldığımız anlamına, tekrar bazı bakımlardan 1980 öncesine benzer mevzilere girdiğimiz anlamına, dolayısıyla hayli güçlü bir birleşmezlik/birleşilmezlik sinyali anlamına gelebilecektir. Sosyalistlerin Birliği sorunu, kendi özel çizgimizin ve geleneğimizin büyümesine, yani başkalarının bizim platformumuza kazanılmasına indirgendikten sonra; Solun durumuna ilişkin tahliller, böyle, şimdiden kesip biçen ve bölen tahliller olduktan sonra, gitmişsin, arada bir ağzının ucuyla "teklif"ler yapmışsın, zaman içinde kurumlaşmayan tek tük görüşmeler yapıp geri çekilmişsin-- neye yarar? Yarım yamalak, gönülsüz önerilere, kim güvenir? Solu baştan "reformcu" ve "devrimci" diye ikiye böleceğiz, "reformcu" dediklerimiz birlik konusunda açık olacaklar ama biz onlara itibar etmeyeceğiz; "devrimci" dediklerimizin en azından bazıları ise, zaten yasal mücadeleye sırt çevirmiş ve/veya kendileri bize çok yabancı, çok güvensiz bir konumda olacaklar ve dolayısıyla onlarla da bir ortak frekans tutturamayacağız; sonra dönüp geleceğiz ve "bakın işte, yok öyle birleşilebilecek bir devrimci sol" diyeceğiz... Solun birliği konusunda pozitif adımlar, bu totolojilerle, bu kendi kendini doğrulayan "öngörü"lerle mi gerçekleşecektir?

Biz basit bir şey söylüyoruz: En birinci mesele, özel bir duyarlılık peydahlamaktır. Solun içinde bulunduğu özel koşullar, özel bir dönemin özel ihtiyaçlarına karşı özel duyarlılıklar taşımayı, özel politikalar formüle edebilmeyi gerektirmektedir. Bu zihniyet değişikliği olunca, ardından, *görüşmelerin kurumlaştırılması ve periyodik kılınması* da gelir, temel çizgi ve program meselelerinde *içe veya dışa dönük yuvarlak masalar, paneller, konferanslar* da gelir, *ortak araştırma/tartışma dernek veya dergileri* de gelir, daha başka kanal ve forumlar bulma konusunda bir *yaratıcılık* gelir. Ama Parti yönetimi aylardır yaptığı gibi gitgide katılaşır ve bunları kös dinlerse, üstüne üstelik, Muhalefet'in geliştirdiği bütün bu tahlilleri bizatihi "reformculuk" diye niteler ve bütün enerjisini bunları çürütmeye verirse, hiçbir şeyin gelmeyeceği şüphesizdir.

Oral Çalışlar'ın Konuşması

(Toplantı sırasında yapıldığı anlaşılan bir teknik hata nedeniyle, Oral Çalışlar'ın konuşmasının ses kayıtları çıkmamıştır, elimizde mevcut değildir. Bu eksikliği, önümüzdeki sayımızda, Oral Çalışlar'ın (a) Sosyalist Parti'nin kuruluşuna giden süreçte, ben-merkezci darlaşma eğilimlerine karşı yapılan uyarıları, (b) Solun diğer akımlarında mevcut Birlik potansiyelini kapsamlı bir şekilde gözden geçiren incelemesiyle gidermeye çalışacağız. -Redaksiyonun notu.)

II. sosyalizmde genişlik ve enternasyonalizm

Halil Berktay'ın Konuşması

Şimdi, yeryüzünde Sosyalizmin bugünkü sorunları konusundaki düşüncelerimi, Birlik meselesindeki tahlillerimizle birleştirmek istiyorum. İlk başta şu perspektifi ortaya koymuştuk: Her akımın, kendi özgül Eski Teori'si açısından görece fazla yapıştığı, oysa o kadar fazla yapışmaması gereken yanlar vardır. Örneğin Türkiye'de öyle bir sol akımlar kümelenmesi vardır ki, bunların kendi Eski Teori'lerinden, esas olarak Türkiye'nin gündeminde yasal, kitlesel bir sosyalist mücadelenin yer aldığını görmek yönünde vazgeçmeleri; bu olanağın varlığını ve aynı zamanda geniş halk kitlelerine ancak bu yolla ulaşılabileceğini görmeleri gerekmektedir. Bu açıdan onların önünde, başka mücadele biçimlerini fetişleştiren Eski Teori'lerinden vazgeçme zorunluluğu vardır (tabii, Eski Teori derken, genel olarak devrimcilikten, sosyalistlikten vazgeçmelerini kastetmiyoruz). Bir diğer örnek verelim: TBKP'yi ele alacak olursak, bu akım açısından, bir Komintern seksiyonu olagelmişliğin alışkanlıklarından, Sovyetler Birliği'nin "dünya devriminin merkezi" sayıldığı yılların alışkanlıklarından vazgeçmek; hep teori inşasını başkalarına bırakmaktan, ithal teori kullanmaktan ve kendi teorik yaratıcılığını nesiller boyu köreltmekten vazgeçmek; kâh Stalin, kâh Kruşçev, kâh Brejnev, kâh Gorbaçov dedi diye (bunların kendi aralarındaki çizgi farklılıkları ne olursa olsun) birşeyleri kabul etme eğiliminden vazgeçmek; bundan böyle, kendi kafasıyla, ayağını Türkiye toprağına basarak düşünmek şeklinde bir teori, düşünce tarzı ve siyasî kültür dönüşümünü gerçekleştirmeye çalışmak, zorunludur.

sosyalizm, yeryüzünde yaşıyor

Bu örneklerden sonra kendimize dönecek olursak, bizim açımızdan da, yeryüzünde bir Sosyalizm alanının, hem de geniş bir Sosyalizm alanının varlığını kabul etmek şeklinde bir düşünce düzeltmesine girişmek ve bunu, Türkiye'de Solun Birliği konusundaki perspektiflerimize yansıtmak, bu konudaki eski tavrımızın izdüşümlerini ise ortadan kaldırmak, artık zorunlu olmaktadır. Sosyalizme şöyle bir bakış önemlidir, kanımca: Dünyada, bütün tıkanmaları, zigzagları ve lekeleriyle birlikte bir sosyalist ülkeler alanı, mevcuttur. Bu ülkelerin bürokratlaşmış rejimleri ve onlara karşı tabandan muhalefet hareketleri, emekçi ve sosyalist aydın muhalefetleri vardır. Bu sosyalist ülkelerin olumlu yanları ve başarıları vardır; yaptıkları çok yanlış işler de vardır, başka ülkelere müdahalelere kadar varan. (Ancak dikkat edelim: Kötülükler sadece işgallerle sınırlı değildir, ve bunlar da Brejnev dönemiyle sınırlı değildir, tabii - bu ülkelerin geçmişinde, insanları fikirleri yüzünden işkenceye uğratmışlık, düzmece yargılamalarla idam etmişlik, Troçki ve Kirov örneklerinde düpedüz cinayet düzenlemişlik de vardır. Bunlar, devlet aygıtı açısından, artı - ürünün, başka bir ülkenin işgaline kıyasla emekçilere o kadar da yabancılaşmamış, sosyalizme o kadar da aykırı olmayan kullanımları mıdır? Doğrusu çok su götürür. Yani Stalin'i kurtaracağız ve Kruşçev'den sonra meydana geldiğini iddia ettiğimiz bir "geri dönüş"ü ispatlayacağız diye, 1960'ların sonlarından itibaren cereyan eden bazı olaylara tek-yanlı biçimde sarılamayız; sosyalizm açısından "yeryüzünün lânetlileri", haksızlığa uğramışları, Jan Palach gibi Çekoslovak hürriyet savaşçılarından, Polonya'daki Dayanışma Sendikasından ve Afgan mücahitlerinden önce, en azından bütün bir eski Bolşevikler neslini kapsamaktadır.) Ama işte her halükârda, iyilik ve kötülükleriyle; tarihsel başarıları, 1950'lerde başgösteren tıkanmaları ve bugünkü arayışlarıyla; iktidarları ve muhalefetleriyle bir sosyalist ülkeler alanı, yeryüzünde mevcuttur. Ve insanlık, Sosyalizm deneyini, sonuç olarak bir başka yerde, kitap sayfalarında veya bizim kafamızda değil, orada yaşamakta; bu ülkelerde olup bitenden, olumlu veya olumsuz dersler çıkarmaktadır.

Dolayısıyla bizim açımızdan Sosyalizme bakışta, bu saptama temelinde uluslararası sosyalizm ile bir duygudaşlığın yeniden inşası, zorunlu bir onarım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tavrın,

bağımsız ve eleştirel düşünceyi iptal etmekle ilgisi de yoktur. Ama Stalin'i eleştirirken de, bugünkü bürokratik rejimleri eleştirirken de; başka partilere, ülkelerinin gerçeklerine uymayan reçeteler dayatma konusunda, Komintern ile başlayan eğilimi eleştirirken de, bunun 1950'lerde "sosyalist blok"tan "tek taş kopartmama" gerekçesine dayandırılan müdahalelere dönüşmesini eleştirirken de, aynı zamanda muhataplarımızı kendi zihnimizde sosyalizm-dışına itmeden, "karşı safta" ve "düşman", "sınıf düşmanı" gibi görmeden, sosyalizm-içi bir konuşma tarzını tutturmak, bugünkü dünya ve Türkiye gerçekleri karşısında çok büyük önem kazanıyor. Başka bir deyişle, meselemiz sadece "sosyal-emperyalizm" ve "Kruşçevci karşıdevrim" teorilerinden kağıt üzerinde vazgeçmek değildir; bu asgarî koşulun ötesinde, Sovyetler Birliği dahil yeryüzündeki sosyalist ülkelerin, "Biz"den çok daha lekeli olmadıklarını, Türkiye Solunun çeşitli akımlarının geçmişte birbirlerine reva gördüklerinden çok farklı kötülüklerle malûl bulunmadıklarını; yani Nazım'ın "dünyanın hali gibi halimiz" deyişi üzre, bütün bunların da bir anlamda "Biz" olduğumuzu içimize sindirmemize ihtiyaç vardır. Püf noktası nedir, biliyor musunuz: Sosyalist ülkelerdeki arayışlar karşısında, eyvah, Eski Teori'miz elden gidiyor diye üzülmeye değil, belki Sosyalizm bir çıkış yolu bulabilecek, lekelerinden arınabilecek diye umutlanmaya ve sevinebilmeye; tersten söyleyecek olursak, sosyalist *ülkelerin başarısızlık veya hataları karşısında, hah, bunların "sosyalizm-dışı" olduklarını savunmanın yeni gerekçelerini şimşek hızıyla bulabiliriz diye ellerimizi ovuşturmaya değil, üzülmeye, üzülebilmeye ihtiyacımız vardır.*

müdahalecilikten ayrılış ve demokratikleşme

Geçmişte tamamen yitirdiğimiz bu prespektifi, bu duyguyu yeniden kazanmayı, bugün hangi olaylar mümkün kılıyor? *Saçak* dergisinde uzun uzadıya yazdım, biliyorsunuz -- benim sosyalist ülkelerde olup bitenlere "mükemmel midir, bizim sosyalizm projemize uygun mudur?" diye maksimalist bir yaklaşımım değil, minimalist (asgarîci) bir yaklaşımım var: Kanımca *glasnost* ve *perestroyka,* Marksizm-içi düzeltme hareketleridir, Marksist teoriye referans yoluyla çıkış arayan hareketlerdir ve bunların SSCB'de iktidara gelebilmiş olmaları, SBKP'nin Marksizm yelpazesi içinde bir parti olduğunu, Sovyetler Birliği'nin sosyalizm yelpazesi içinde bir siyasî sisteme (her şeye rağmen) sahip olduğunu kanıtlıyor.

Çünkü birincisi, Sovyetler Birliği dışta hegemonyacılıktan vazgeçme yönünde adımlar atmış; Afganistan'dan çekilmenin, Doğu Avrupa'da Macaristan ve Çekoslovakya'dan çıkmayı genel bir "tek taraflı kuvvet indirimi" formülü içine yerleştirmenin, Vietnam'ı da Kamboçya'dan çekilme konusunda ikna etmeye çalışmanın yanısıra, başka ülke ve partilerin içişlerine karışmasının *teorik düzeyde bir ilk özeleştirisini* de yapmıştır. Tekrar ediyorum: Sovyet yönetiminin bu konuda hiçbir ilkesel ve teorik özelleştiri yapmadığı iddiası, doğru değildir -- çoğulcu, merkezsiz, eşitlik üzerine kurulu, partiler arasında ikili görüşmelerde karşılıklı fikir alışverişinden ibaret bir enternasyonalizmin gerekliliği tezi de; genel olarak dış politikada (sadece kendini savunmak dışında) kuvvete başvurmanın yanlışlığı ve sosyalist ülkeler arasındaki ilişkilerde dahi (aynen, farklı sosyal sistemlere sahip ülkeler arasında sözkonusu olduğu gibi) birbirinin içişlerine karışılamazlığın mutlaklığı tezi de, Gorbaçov'un SBKP 27. Kongresi Raporunda olsun, Sovyet Yugoslav Ortak Bildirisinde olsun, 19. Parti Konferansı Tezleri ve diğer belgelerinde olsun, savunulmuş, vurgulanmış bulunuyor. (Ayrıca, kendimiz sözkonusu olduğumuzda, habire "pratikte özeleştiri yaptığımızı" vurgulayan veya 1980 - öncesi hatâlarımızı bir "baş çelişme tesbiti yanlışlığına" indirgeyebilen bir hareket olarak, başkalarının düzeltme ve özeleştiri girişimleri konusunda çok insafsız, adetâ çifte standartlı olmamamız da lâzımdır.)

Sovyetler Birliği, ikinci olarak iç pratiklerinde, parti hayatında ve toplum hayatında bir demokratikleşme mecrasına girmiş bulunmaktadır. Basından sansür bir ölçüde kalkmış; Ceza Yasasının "anti-Sovyet propaganda"nın kapsamını alabildiğine geniş tutan eski hükümleri değiştirilmiş; mahkemelerin geçmişte hep Devleti haklı, sanıkları ise "aksi ispatlanmadıkça suçlu" farzetmelerinin, Vişinsky'den başlayarak, eleştirilmedik yanı bırakılmamış; bir "tarihten hesap sorma" kampanyasıyla, en ünlüsünden en ünsüzüne kadar yüzbinlerce insanın itibarı iade edilmiş; KGB ve ordu dahi özel ayrıcalıkları kaldırılarak halk ve basın önünde eleştiriye açık kılınmış; kırk binin üzerinde özerk kitle ve taban örgütü oluşmuş; her yerde seçilmiş organların daimî aygıtlar üzerinde egemenliği ile çok adaylı, gizli oya dayalı seçimler ilkesi gündeme getiril-

miş; "oybirliği" ile kibirlenen bir monolitik görüntünün yerini, parti toplantıları tutanaklarının basında yayınlanır olmasıyla birlikte, ateşli, spontane tartışmalarla dolu, zaman zaman da hayli fırtınalı bir ortam almış; hatta parti merkez organı *Pravda*'da öndegelen bazı teorisyenlerin, "Sovyetler Birliği'nin sosyalist olmadığını" öne süren yazıları, tam sayfa yayınlanmıştır (bu son olayı, sadece "bakın işte, kendileri bile sosyalist olmadıklarını söylüyorlar" havasıyla sırf kendimize yontmaya çalışmak, biraz yüzeysel olmuyor mu?). Bütün bunları özetlemenin basit bir yolu vardır: Sovyet modeli, yıllar yılı "halka demokrasi"nin "işçi sınıfı iktidarı" ilkesinin otomatik sonucu olacağını savundukça, pratikte sosyalist kitlesel demokrasiyi öldürmüş, demokrasi açısından sosyalizmi kapitalizmin gerisine düşürmüştü. Şimdi ise bu ülkeler, demokrasiyi, halk için demokrasiyi, kitlesel demokrasiyi adım adım yeniden keşfediyorlar. Kusursuz mudur, bu demokrasi? Hayır. Aksayan, emekçi insiyatifini körelten yanları yok mudur? Vardır, kuşkusuz. Bürokrasi, mevzilerinde direnmiyor mu? Hem de inatla direndiğini, en başta Gorbaçov söylüyor. Ama geçmişe, Stalin'den başlayarak Brejnev'e kadar yaşananlara kıyasla, büyük adımların atıldığı ortadadır. İç demokrasinin gelişmesi hegemonyacı tasavvurların önünde bir barikat oluşturmaktadır.

iki ana ilke, iki nirengi noktası

Her türlü yapay "sınıf tahlili"nden önce düşünülmesi, üzerinde durulması gereken bu olguların dökümünü, daha fazla uzatmayacağım... Sovyetler Birliği'ndeki *glasnost* ve *perestroyka* süreci ile bunun diğer Doğu Avrupa ülkelerine yansımaları, bize şu iki nirengi noktasını veriyor: Bir kere, sosyalist ülkelerde her şeyin kusursuz olduğu, hattâ eleştirilerin "sosyalizm düşmanlığı"'ndan, "faşistlik"'ten, "CIA ajanlığı"ndan kaynaklanıyor olması gerektiği teorileri olsun; şimdiki cereyanın geçmişte zaten mükemmel biçimde mevcut bir "sosyalist demokrasi"nin "daha da mükemmelleştirilmesi"ni ifade ettiği iddiası olsun, artık savunulamaz. Diğer yandan, bu ülkeleri kendi kendilerini düzeltemez, kendi içlerinden kapsamlı demokratik reform hareketleri çıkartamaz ve hegemonyacılıktan vazgeçemez bir noktaya gelmiş gibi düşünmenin ve tamamen düşman safında, kapitalizm safında saymanın yanlışlığı da ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle, düşünce alanımızın bir kenarını, bu ülkelerin sosyalizm-içi olduğu nosyonuyla tutmalıyız. Bu alanın diğer kenarına ise, bağımsızlık, kendi kafamızla düşünmek, eleştiricilik, her zaman daha geniş ve daha daha geniş emekçi insiyatiflerinin yanında olmak, Gorbaçov'u ve bugünkü reformları da olmuş bitmiş, tamamlanmış bir süreç olarak görmemek, bu açıdan daima daha alttan gelebilecek dalgalara zihnimizi açık tutmak (ama Sovyetler Birliği'ni sosyalist saymayı, Eski Teori'mizden türetilen bir model çerçevesinde böyle "alttan gelecek dalga"ların "sistemi yıkması" ve ille de "yeni bir siyasî devrim"i gerçekleştirmesi koşuluna bağlamamak) anlayışlarını yerleştirelim. Bu iki temel tutamak noktası arasında, sözkonusu ülkeleri öteden beri sosyalizm-içi görmüş akımlarla (ki bunlar, Türkiye Solunun büyük kısmıdır) ve bu kategori içinde, geçmişte SSCB'nin çizgisinde oldukları için bizim sosyalist saymadığımız bir kısım sosyalistlerle de, düzgün, dostça diyaloglar sürdürebiliriz ve sürdürmeliyiz sanıyorum.

Üstelik, böyle bir tavır boynumuzun borcudur da bir bakıma: çünkü sosyalizm sorunlarına geçmişteki farklı yaklaşımlar içinde, esas olarak "ara akımlar", yani Dev-Yol, Kurtuluş, vb. gibi, Sovyetler Birliği'nin belli iç ve *dış politikalarına* karşı çıkan, ancak sosyo-ekonomik bir "geri dönüş" tezini reddeden ve Sovyetleri "sosyal-emperyalist" diye tamamen karşıya almayı yanlış bulan akımlar, bu noktada esas olarak haklı çıkmışlardır. Soldaki ayrılıkların diğer meseleleri açısından, başkalarının (bu arada bizim) daha güçlü yanlarımız olmuş olabilir; ama Sovyetler Birliği konusunda "ara akım"ların aklıselimi haklı çıkmıştır ve bunu açıkyüreklilikle tesbit etmek zorundayız.

programdaki gelişme ile, alışkanlıkların ve muhafazakâr reaksiyonun çelişkisi

Sosyalist Parti'nin programı, hepimizin bildiği gibi, herhangi bir ülkeyi veya ülkeleri sosyalizm-dışı saymıyor; sadece, sosyalizm adına da yapılsa, her türlü işgal ve müdahaleye karşı çıkıyor ve karşı çıkmayı zorunlu kılıyor. Bu, hem haklı ve doğru, hem de ölçülüdür; bu açıdan Program, hiç kuşkusuz geçmiş prespektiflerimize kıyasla bir ilerlemeyi ifade ediyor.

Ancak bu programa rağmen son zamanlarda, bazı arkadaşlar, "Gorbaçov'un niteliğinin nihayet kesin olarak anlaşıldığı", Sovyetler Birliği'ndeki reformların "devrimden vazgeçmek, Amerikan emperyalizmine teslimiyet ve klasik ka-

pitalizme entegrasyon'' demek olduğunun ''açığa çıktığı'' iddiasını hızla yaygınlaştırıyorlar:

(a) Gorbaçov, Birleşmiş Milletler konuşmasında söylediği *iddia edilen* ''devrimler çağı sona ermiştir'', ''sosyalizm ve kapitalizm buluşmaya doğru gitmektedir'', ''emperyalizm diye bir şey kalmamıştır'' formüllerine indirgenmiş (üstelik bu ifadeler, sanki gerçek alıntılarmış gibi, tırnak içinde de yazılıyorlar);

(b) bu indirgeme, bir zamanların ''Kruşçevci ideolojik karşı-devrim''inin, ÇKP'nin ''üç barış, iki bütün teorisi'' dediği tezlerine benzetilen bir ''Gorbaçovcu ideolojik karşı-devrim''in ''üç inkâr teorisi'' tarzında özetlenmiş;

(c) buradan tekrar, Sovyetler Birliği'nin aslında sosyalist filân olmadığı iddiası, dahası, ''Kruşçev revizyonizmi''nin uzantısı ''Gorbaçov reformculuğu''nun Türkiye'deki takipçilerine karşı şimdiden bir saflaşmaya girilmesi önerisi çıkarsanmıştır. Bütün bunlar bildiğiniz gibi, Doğu Perinçek tarafından önce *2000'e Doğru* dergisinin bazı başyazılarında ortaya atılmıştır; Sovyetler Birliği'ni sosyalizm-içi kabul etmişlikten gelebilecek iknacı bir üslûpla veya bazı sorular sormak şeklinde de değil, SSCB'yi ve hattâ Mao-sonrası Çin'i karşı safta gören, antagonist bir tutum takınılmıştır.

aynı zamanda, Stalin savunusunda katılaşma

Nihayet, Doğu Perinçek'in *Saçak* dergisindeki ''Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev'' yazısından da apaçık görülüyor ki, Gorbaçov'un ideolojik bakımdan baş hedef haline getirilmesine, Stalinizmin eleştirilmesine önemli *gerileyişler* eşlik ediyor; buna bağlı olarak, çok çeşitli münasebetlerle, hep Stalin döneminin başarıları vurgulanmakta, Sovyetler Birliği'nin Gorbaçov reformlarına yol açan tıkanmaları ise tamamen Stalin/Komintern döneminden koparılmakta ve kökenleri itibariyle Kruşçev-Brejnev ile sınırlanmaya çalışılmakta, nitekim Sovyet toplumunun 1950'lerden sonraki bir gelişme içinde ''antagonist sınıflara bölünmesi''nden bir ''kesinlik'' gibi söz edilmektedir.

Kısacası, gerek Kruşçev'den Gorbaçov'a uzandırılmak istenen çizgileriyle, gerekse SSCB'deki ve Sovyet modelini izleyen diğer sosyalist ülkelerdeki bürokratlaşma ve katmanlaşmanın Stalin döneminden tecritli olarak ele alınmasıyla, adı konmasa bile bütün unsurlarıyla ''Kruşçevci karşı-devrim'' tezi tekrar karşımızdadır. Demek ki, Solda Durum Tahlili ve Birlik Süreci bölümünde yaptığımız, muhafazakâr arkadaşlarımızın ''geçmişte yaşamaya devam ettikleri'' tesbiti, tamamen gerçeklere dayanıyor.

Ve muhafazakâr reaksiyonun eleştirilmesinde ilk adım da, sözümona (sadece) Kruşçev ve Brejnev ile gelişen bir ''sınıflaşma'' tezinin tersine, sosyalist ülkelerin yaşadığı tıkanma ve problemlerin esas olarak (genel bir deyimle) Stalinizmden kaynaklandığının ve*bunun artık bütün dünyanın gözünde kesinlik kazandığının* vurgulanması olmaktadır.

geri bir ülkede aşırı zorlayıcı inşa ve bir ''güvenlik'' saplantısı

Bu noktada hemen belirtelim ki, bugün doğrudan doğruya Sovyetler Birliği'nde, *glasnost*çular tarafından yapılan Stalinizm eleştirisi, hem Kruşçev'in 1956'daki ilkel ve ham, daha ziyade kişisel düzeyde kalan açıklama çabalarını çok aşmış, hem de, ilginçtir, bizim bu muhafazakâr reaksiyon öncesinde yıllar boyu olgunlaştırdığımız anlayışlar çerçevesinde çok kolay anlaşılabilir bir nitelik kazanmıştır. Kısacası, Gorbaçov'un tarihsel izahıyla bizimkisi arasındaki paralellik, şaşırtıcı boyutlardadır.

Problemin özü şudur: Geri bir ülkede, emperyalist zincirin zayıf bir halkasının yarılması sonucu gerçekleşen bir devrim, gelişmiş kapitalizmin genel kuşatması ve ambargosu (veya yalnızlık) koşullarında, üstelik Faşizmin ve Nazizmin tehditkâr biçimde yükseldiği bir ortamda, yaşayabilmek için ülkenin üretici güçlerinin hızla geliştirilmesi problemiyle yüzyüze gelmiştir. Bu, aslında ''ilk'' olmasıyla ve bu açıdan kaçınılmazlaşan tecrübesizlik hatâlarıyla (en başta, klasik Marksizmin gelişmiş kapitalizmden sosyalizme geçiş varsayımı bazında türetilmiş bazı reçetelerine sadakat problemiyle) de birleşince, varolan fikrî ve idarî kapasitelerinin konsantre edildiği büyük bir bürokratik aygıtın inşası; bu aygıt aracılığıyla yukarıdan aşağı muazzam bir merkezî disiplin ve cebir uygulanması; bu sayede, tarımda aşırı zorlayıcı bir kollektivizasyonun ve aynı anda aşırı hızlı bir sanayileşmenin (üstelik, ağır sanayiye aşırı önem veren ve halkın refahını küçümseyen, birikim fonları ile tüketim fonları arasındaki dengeyi de birincisi lehine bozan bir sanayileşmenin), aşırı geniş ve merkezî bir devlet mülkiyeti aracılığıyla gerçekleştirilmesi, kalkınma çizgisi olarak benimsenmiştir. Başka bir deyişle, sosyalizmin ekonomik inşasında, üretici güçlerin gelişme düzeyi ve halkın kültür düzeyi

itibariyle emekçilerin gönüllü olarak kabul edebileceği mülkiyet ve muhasebe biçimlerine kıyasla, kitle çizgisinden zorlamacılığa doğru bir savruluş, bir hızlandırma ve aşırı merkeziyet savruluşu meydana gelmiştir. Belki tarihsel bakımdan kaçınılmaz olduğu söylenebilecek bu zorlamayı uygulama çabası ise, parti ve devlet yönetiminin daha da fazla tabandan kopması; üretici güçlerin lokomotifi rolünü oynayabilmek için habire merkezî disiplin ve yukarıdan aşağı cebir uyguladıkça kitlesel demokrasiyi parti tabanında ve toplumda söndürmesi sonucunu doğurmuştur.

İçerideki bu bürokratik katılaşma ve katmanlaşmaya, dışarıda eşlik eden ise, Stalin dönemi Komintern'inin "dünya partisi" ve "dünya devriminin merkezi Sovyetler Birliği" anlayışlarının, kapitalizmin göreli bir istikrara kavuştuğu, sosyalizmin ise "tek ülke"de savunmaya çekildiği koşullardaki özgül uygulama biçimleridir: Bu çerçevede, sözkonusu "dünya partisi"nin görevi, hep, "dünya devriminin merkezi"ni "korumak" olmuş; böylece bir kere tek tek ülkelerin partilerine "merkez"den müdahale metot olarak yerleştiği gibi, muhteva olarak da başka ülkelerdeki sınıf mücadelesi --özgül koşulları, düzeyi, potansiyeli ne olursa olsun-- hep Sovyet devletinin dış politika hedeflerine (o günkü somut durumda, savunmaya dönük hedeflere) tâbi kılınmıştır.

sosyalist blok ve "sınıf mücadelesinin uluslararasılaşması"

Bu noktadan İkinci Dünya Savaşı sonrasına geçiş ise, birinci olarak, Sovyet ordularının kurtardığı Doğu Avrupa ülkelerinde, "sosyalizm, doğru sosyalizm ve biricik sosyalizm" diye, "Ekim Devriminin yolu" diye, Stalinizmin taklit edilmesiyle örülüdür; bunun sonucunda, işbu Sovyet modelinin yaygınlık kazandığı bir sosyalist blok ortaya çıkmıştır. Bu geçişte, ikinci olarak, Doğu Avrupa ülkeleri Sovyetler Birliği açısından kendi etrafında bir dış güvenlik kuşağı olarak görülmüş; dolayısıyla Sovyet modelinden ayrılma yönündeki herhangi bir eğilim, sosyalist bloka ve bizzat SSCB'ye yönelik bir tehdit olarak yorumlanmıştır. Diğer yandan üçüncü olarak, böyle bir sosyalist blokun varlığının uluslararası ilişkilerde bir değişikliği, emperyalizme karşı bir denge ve fren unsurunu ifade ettiği görüşü, ülkeler-arası mekânda bu sosyalist blokun "sınıf mücadelesi" ni devlet aracılığıyla, devlet politikası ve gücü aracılığıyla yürüteceği anlamına gelen "sınıf mücadelesinin uluslararasılaşması" teorisine dönüşmüştür. Blok içindeki 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslovakya müdahaleleri olsun, Vietnam'ın Kamboçya'ya ve gene Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a girişi olsun, hep, bu "sınıf mücadelesinin uluslararasılaştırılması" teorisi çerçevesinde gerçekleştirilmiş; hattâ sözkonusu devlet politikası, günümüzde emperyalizme karşı mücadelenin esas biçimi gibi görülmüştür.

İşte, daha çok iç pratikleri (aşırı devletçi, bürokratik bir merkezî planlama ile yönetilen ekonomisi; keza devletçi otoritarizmi, demokrasiden yoksunluğu; bütün bunlara bağlı yeni katmanlaşmaları) itibariyle, 1950'lerden itibaren tıkanmaya başlayan; dünya tahlilindeki ve dış politikadaki tıkanması ise, yukarıda anlattığımız sosyalist blok oluşumu nedeniyle, esas 1970'lerde ve 1980'lerde başgösteren Sovyet modeli, budur. Dikkat edin: 1950'lerin ikinci yarısında ve 1960'ların başlarında, faraza Kruşçev'in getirdiği ve "sosyalizmden saptığı" öne sürülen bazı yeni politikalar yüzünden tıkanmış değildir bu model; keza, Brejnev de Stalinizmden miras politika ve uygulamalar demetinden farklı bir şey yaptığı için tıkanmış değildir. Burada esas olan, ekonomide, ülke içindeki siyasî sistemde, dış politikada, hep *devamlılıktır;* simge mi ararsınız? Suslov'ların, Gromiko'ların, Stalin'den Kruşçev'e, Kruşçev'den Brejnev'e, nerdeyse 30-40 yıllık devamlılıklarıdır. Bunlar önemlidir; çünkü "dünya devriminin merkezi Sovyetler Birliği" teorisini "sosyalist blokun eylemiyle sınıf mücadelesinin uluslararasılaşması" teorisine taşıyanlar, bunlardır. Ve sistemin bütün iç ve dış pratikleri, Brejnev işte bu modele sımsıkı sarılıp bir yirmi yıl boyunca bekçiliğini yaptığı içindir ki, 1980'lerin ilk yarısında iyiden iyiye çıkmaza saplanmıştır.

Tekrar edeyim: Yukarıdaki tahlil, kimin tahlilidir? Hem, bizim Gorbaçov çıkagelmeden önceki kendi tahlilimizdir, birçok bakımdan; hem de bugünkü Sovyet yönetiminin kendi tarihsel açıklamasıdır. Dahası, bugün aşağı yukarı evrensel bir tahlildir. Demek, çok farklı kökenlerden gelen Sovyet tarihi tahlilleri, bir noktada buluşmuşlardır. Ve böyle bir tahlil, sosyalist ülkelerin sorunlarının kaynağını anlamak bakımından; dolayısıyla, bugün *hangi* noktalarda oluşmuş tıkanmaların *nasıl* aşılmasına çalışıldığını anlamak bakımından zorunludur. Marksizm, somut şartların somut tahlilidir, bunun tarihsel bir analiz içinde yapılmasıdır; yoksa, kafadan soyut model uydurmak değildir. Sosyalist ülkelerdeki reform

denemeleri, bizim kafamızda mevcut olabilecek, mutlak "sosyalizm" ve "kapitalizm" modelleri çerçevesinde değil, bu ülkelerin hangi tıkanmadan çıkmaya çalıştıklarına oranlandığında, anlamlıdırlar. Bu, unutulmamalıdır.

"sınıflaşma" ...ve nazım, brecht, wajda

Partinin izlediği politikalar düzlemini bırakıp, şimdi gelelim, doğrudan doğruya toplumun bünyesine, "sınıflaşma" denilen sürece... Bu tartışmanın amaçları açısından, "antagonist sınıf"ların teşekkül ettiğinin "herkesçe bilindiği" yolundaki, *hiçbir* sosyolojik araştırma ve bulgu ile desteklenmeyen iddiaları da, "sınıf" terim-kavramının anlamını ve zümre veya katman gibi başka olgularla arasındaki farkı irdelemeyi de bir yana bırakıp, sadece, (bence tamamlanmamış) bir süreç olarak "sınıflaşma" ile Stalin dönemi arasındaki bağlantıyı ele alacağım.

Çok uzatmadan, bugüne kadarki bilgi dağarcığımızda olan üç çarpıcı örnekle anlatmak istiyorum bu bağlantıyı. Birincisi, Nazım Hikmet'in tanıklığı. Biz geçmişte önemli bir iş yaptık; Nazım'ın "İvan İvanoviç Gerçekten Yaşadı mı?" piyesini yayınladık ve Sovyetler Birliği'nde sahneden kaldırılışının öyküsüyle birlikte, bütün Türkiye sosyalistlerinin tartışmasına açtık. SSCB'nin eleştirilmesi konusunda esas olarak tabuların hüküm sürdüğü bir dönemde, bu ülkedeki katmanlaşmanın, demokrasinin boğulmasının, parti ve devlet aygıtı içinden bürokratik bir yönetici zümrenin türeyişinin Nazım'daki yansımalarını hatırlatmak, kuşkusuz çok anlamlıydı. Ama aynı derecede anlamlı şu ikinci soruyu, biz kendimize sormalıydık ve sormadık: Acaba Nazım Hikmet, Kruşçev ile birlikte türeyen bir "yeni sınıf"tan mı söz ediyordu, yoksa Stalin döneminin bürokratlaşmasını mı eleştiriyordu, bu kitapta? Bunun cevabı, son derece açıktır aslında: Nazım Hikmet, Kruşçev döneminin getirdiği kısmî ferahlamadan yararlanarak, "İvan İvanoviç"i *geçmişi* eleştirmek için yazdı ve 1950'lerin sonları ile 1960'ların başlarında, 1951-52 TKP tevkifatından geriye kalan bütün eski sosyalistler de bunu pekâlâ biliyor, İvan İvanoviç tipinin şahsında Stalin'i tartışıyorlardı! Kitap bu gözle tekrar okunduğunda, bu basit gerçek insanı çarpmaktadır ve esasen, yazıldığı tarihin erkenliği itibariyle de, hedef tahtasında Stalinizmin bürokratik mirasından başka bir şey olamazdı.

İkinci olarak, aynı doğrultuda, Brecht'in tanıklığı. 1980'lerin hemen başlarında, Polonya konusunda TGS'nin İstanbul şubesinin düzenlediği bir açıkoturumda, Brecht'in halka yabancılaşmış buyrukçuları hicveden bir şiirini okudum ben: Doğu Alman Yazarlar Birliği'nin sekreteri "Halk, yönetimin güvenini kaybetmiştir..." diyesiymiş de, Brecht cevap veriyor ona: "Yönetim, halkı feshetsin/ve kendine yeni bir halk seçsin o zaman!" (*Saçak* dergisinin 7. sayısından bu konuşmam ve şiir mevcuttur.) Çok güzel de; Yazarlar Birliği sekreterinin ödünü patlatan kitle gösterileri 1950'lerin hemen başlarında meydana geldiğine, Brecht de bu şiiri sanırım 1953'te yazdığına göre, "halkı feshetmesi" tavsiye edilen yönetim, hangi dönemde, hangi politikalarla oluşmuştu? Doğu Perinçek'in haklı olarak "devletin tanrılaştırılması" dediği olay, sosyalizmde hangi dönemin ürünüydü acaba?

Üçüncü olarak, gene aynı doğrultuda, Wajda'nın tanıklığı. Ünlü film yönetmeni Wajda; unutmayalım, Polonya işçi ayaklanmasının ve Dayanışma Sendikasının destekçisi, savunucusu Wajda; Lech Walesa'dan hareketle *Demir Adam* filmini yaptığı için ülkemizde 1980'lerin başlarında bazı Sovyet taraftarlarının hiç hoşlanmadıkları, bizim ise göklere çıkardığımız Wajda... Bu sanatçının Polonya toplumuna ve tarihe bakışı, örneğin, ülkesinin işçilerinin "Kruşçev revizyonizmi" ürünü bir "yeni burjuvazi"ye karşı mı, yoksa Stalinizmden türeyip gelmiş bir Sovyet modelinin bürokratik despotizmine karşı mı başkaldırdığı sorusuna, ışık tutar elbet. *Demir Adam*'dan önceki *Mermer Adam*'a da bir bakalım, o zaman: Stakhanovist "örnek işçi"ler var, o filmde, tamamen devletçi bir ekonomik sistem içinde, Taylorizm-benzeri uygulamalarla üretim normlarını yükseltmek için deli gibi çalışan; bir de normal işçiler var, sınıfın gövdesi var, bu "emek kahramanları"ndan nefret eden ve ellerinin altına kızgın tuğlalar yerleştirerek sabote eden onları. Sonra, mermer heykelleri dikilegelmiş bu Polonyalı Stakhanovistin uyanışı ve sınıfının bağrına dönüşü, bu yüzden de devlet ile çatışması ve güvenlik organlarınca bir süre ortadan yokedilişi var... Hangi dönemde, ne gibi politikaların, işçileri iktidara, üretime, kendi hayatları üzerinde özdenetime yabancılaştırdığı, apaçık ortada. Bugün Polonya işçilerinin, hangi mirasa karşı ayaklandığı da.

geçmişteki stalin eleştirimiz yetersizdir

Doğrudur: Biz 1980'den önce de Stalin'i eleştirdik. Şüphesiz bu, önemli bir tarihî kazanım-

dır. Ama şunları unutmamak gerekir: Bir kere, sırf geri bir ülkedeki iktidar partisinin pratikleri ve politikaları olarak dahi 1980 öncesinde Stalin'e yaptığımız eleştiri yeterli değildir ve meselenin gerçek boyutlarını yakalayabilmekten uzaktır; o zamanlar "geri dönüş" dediğimiz sorun ile Stalin dönemi arasındaki içsel bağlantıyı kurabilmekten uzaktır.

Ayrıca, Stalinizm geri ülkelerde sadece ve sadece bir iktidar olgusu, bir iktidar fenomeni de değildir. Stalinizmin başlıbaşına diyalektiğe ve tarihsel materyalizme bakışta mekaniklikleri vardır; ekonomik politik açısından problemleri vardır; bunların da ötesinde, beraberinde getirmiş olduğu yekpare parti anlayışı, kişisel liderlik, halk içinde olması gereken çelişmelerin düşmanca ele alınması gibi meseleler, azgelişmiş ülkelerde muhalefette olan partilerde de pekâlâ görülmektedirler. Bütün bunlar, bizim geçmiş ve bugünkü pratiğimizin de, üslûbumuzun da, siyasî mücadele anlayışımızın ve söylememizin de, aramızdaki fikir ayrılıklarına yaklaşımımızın da, genel olarak siyasî kültürümüzün de birer parçasıdırlar ve dolayısıyla, bugün sağcı bir rüzgâr var diye Stalin eleştirisinden vazgeçmek değil, tam tersine, Stalinist deformasyonları bertaraf ederek daha iyi sosyalistler, daha iyi devrimciler haline gelmek gerekir.

ekonomik deneyleri de, bürokratik devletçiliğin tıkanmasıyla mukayese içinde anlamak gerekir

Stalin sorunundan sosyalist ülkelerin bugününe bakışımız, şu boyutu da içeriyor: Bugün sosyalist ekonomilerde yapılan inşa çizgisi tartışmalarının ve deneylerin yönü, bir boşlukta ve soyut olarak değil, ancak bu ülkelerin geçmişte yaşadıklarına kıyaslama yoluyla incelenebilir ve anlaşılabilir. Halen sosyalist ülkelerde, "piyasa sosyalizmi" veya "sosyalist meta ekonomisi" türü genel kavramlar çerçevesinde çeşitli deneyler yaşanıyor. Bugün bu ülkeler geçmişin aşırı merkeziyetçi devletçiliğini, bürokratik planlamacılığını kırmak amacıyla böyle bir yola başvurduklarını söylüyorlar. 1950'lerden başlayarak gitgide belirginleşen bir şekilde, sosyo-ekonomik gelişme bürokratik merkeziyetçilik yüzünden tıkanmış bulunuyor. Bu yüzden reformlar gündeme geliyor.

Şimdi, burada iki mesele var. Birincisi, geneldir: Sosyalizmin çok uzun bir tarihsel dönemi kapsadığını ve bu dönem boyunca sosyalist toplumun, esas olarak, sosyalist bir siyasî sistem çerçevesinde idare edilen, doruk noktaları üzerinde planlamanın denetimi kurulan bir meta ekonomisi toplumu olduğu, tecrübeyle ispatlanmıştır. Keza, bireysel kapitalist mülkiyet kadar devlet mülkiyetinin de emekçilerin üretim araçları ve sürecine yabancılaşması sonucunu doğurabileceği görülmüş ve bu temelde, emekçi topluluklarının yerel ölçekli kollektif mülkiyetinin biçimleri yönündeki arayışlar, geçici bir ricat olarak değil, Marks'ın bazı öngörüleri doğrultusunda, belki de sosyalist mülkiyetin olgun ve kalıcı biçimlerine bir gidiş olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Esasen bizim bugün oluşturduğumuz yeni platformun açıkça öngördüğü "karma ekonomi" anlayışı da, bu yöndeki gelişmeyi farkedişimizin bir ürünüdür.

Öte yandan ve daha somuta inersek, bu meta ekonomisi deneyleri aşırı noktalara gidemez mi? Pekâlâ gidebilir ve benim kanımca gitmektedirler de. Bürokratik devletçiliği, aşırı merkezî planlamacılığı kırma arayışı içinde olan sosyalist ülkelerde, piyasa uygulamalarına girişmekte aşırılıklar, savrulmalar olacaktır ve olmaktadır. Bunda, yıllar yılı her şeyi merkezi plân içinde yaşadıktan sonra, piyasaların kontrolü konusunda belli bir tecrübesizliğin ve devletçiliğe naif inancın yerini alan ters yönde bir naifliğin de payı vardır. Ancak bir kere unutmayalım ki, o ülkelerin "içinde" olmadan, yani üretici güçlerin somut düzeyine ve halkın siyasî bilinç ve kültür düzeyine tam olarak neyin uygun düştüğünü birinci elden, yaşayarak görüp anlamadan, uzaktan tahminlerle neyin "aşırılık" olduğuna karar vermek dahi çok zordur -- Türkiye'nin siyaset sahnesini bile dışarıdan anlamak bu kadar zorken, Çin köylüsünün veya çağdaş Sovyet kalifiye işçisinin talep ve ihtiyaçlarını dışarıdan anlamak daha da zordur. Hele, devrim-öncesi bir toplumda mücadele vermenin zihinsel alışkanlıklarıyla, büsbütün zordur (örneğin "refah" ve "zenginlik", bizim toplumumuzda başka, bu toplumlarda başka anlamlar taşıyabilir).

İkincisi, bugünkü geçiş dönemi, Stalinizm kökenli eski Sovyet modeli sosyalizmden çıkış dönemi denemeleri boyunca, siyasî demokrasinin varlığı ve garantilenmesi, tâyin edici bir önem taşıyacaktır. Çünkü partide ve toplumda sosyalist demokrasi yaşadığı ölçüde; yani örneğin bizim kendi benimsediğimiz kanatlılık anlayışı benzeri bir şey orada yaşadığı, taban ve halk serbestçe konuşabildiği ölçüde, bu tür deneyler sonuçlarına bakarak her zaman tartışılabilecek ve aşırılık-

lardan dönmek mümkün olacaktır. Sosyalizm katı merkeziyetçilikle piyasa kategorileri arasına sıkışmak zorunda kalmayacak ve kitle insiyatifine daha fazla açılabilecektir.

sosyalizmin her an "geri dönüş"le yüzyüze bulunduğunu sanmayalım

Sosyalist ülkelere bakışımızda habire "revizyonizm koklamak"tan; "bak gene ne dediler, Marksist teoriye uymuyor, demek ki sosyalist değiller" şeklinde bir indirgemecilikten veya "hah, artık bu deney kapitalizmden başka bir şey değildir, nihayet terkettiler sosyalizmi" hükümcülüğünden, bir ilk tedbir olarak hayli geri çekilmek, bu anlayışlarımızda esaslı bir değişiklik yapmak zorundayız. Zaten bir yirmi yıl boyunca bu anlayış, her yerde "geri dönüş" (veya belirtisi veya başlangıcı) aramak sonucunu vermiş; insanlar sosyalist ülkelere prensip olarak kuşku ve kaygıyla, "onlar da gittiler mi, gidecekler mi" dercesine bakar olmuşlardır. Deyim yerindeyse, sosyalizm konusunda bir felaket tüccarlığı almış yürümüş; sosyalizm son derece kırılgan, direnci ve hayatiyeti olmayan, sırat köprüsü gibi daracık bir "doğru yol"dan sapıldığı anda kapitalizme dönüşüveren bir sistem gibi resmedilmiş; yeni nesiller sosyalizm konusunda bir inanç değil inançsızlık taşır duruma gelmişlerdir ve bu kadarını, sadece sosyalist ülkelerin gerçek hatâlarıyla açıklamak, kanımca olanaksızdır. Bazı arkadaşlarımız Gorbaçov'a çok kızıyorlar, gerçekten "sosyalizm ile kapitalizm buluşmaya gidiyor" dediği varsayımıyla. Bir bakıma da haklılar (öyle bir şey denmiş olsa); çünkü sosyalizm sonunda kapitalizmle buluşacaksa, ne diye sosyalizm için mücadele edelim? Bu doğru; ama "geri dönüş" de adetâ kaçınılmazlıksa, bu yaklaşım da aynı kapıya çıkmıyor mu? Sosyalizmde sebat etmek bu kadar zorsa ve/veya yeryüzünde sosyalist ülke hemen hiç kalmamışsa, o takdirde de, yaşamayan, yaşayamayan bir sosyal sisteme insanları nasıl kazanacağız?

Nitekim bakınız, böyle bir eğilim de çıkmıştır şimdiden. Çünkü Ekim Devrimiyle gelen dalganın artık durulması ve 1930'lar kökenli Sovyet modelinin bir yerde tıkandığının anlaşılmasından sonra, bugün sosyalizmin içine girdiği yeni arayışlara biz bu, sosyalizmi Stalinizmden türeyen Sovyet modeliyle özdeşleştirerek bu modelden her uzaklaşışı "revizyonizm" ve/veya "geri dönüş" saymak mantığıyla bakacak olursak, yeryüzünde bir sosyalizm alanının hemen hemen kalmamış olduğunu saptamamız kaçınılmazdır.

(a) Tito'dan itibaren Yugoslavya kapitalisttir veya "kapitalizm yolu"na girmiş, nihayet de oraya varmıştır;

(b) Ekonomik reformları arasında pek bir fark olmadığına göre, Yugoslavya ile birlikte Macaristan, Polonya, Romanya, vb. de kapitalisttir;

(c) Nihayet, Deng ile birlikte Çin "kapitalizm yolu"nu tutmuş, SSCB ise Gorbaçov ile "klasik kapitalizme entegrasyon" yoluna girmiştir... Eh, ne kalıyor geriye? Geriye bir tek, bu çizgiyi uygulamayan Arnavutluk ile Kuzey Kore kalmaktadır. Başka bir deyişle, bu mantıktan geriye, Ekim Devriminden 70 yıl sonra yeryüzünde sadece 20-25 milyon insanın sosyalizm altında yaşamakta olduğu sonucu kalır.

stalinist model, en geri ülkelerde yaşıyor

Üstelik bakın, o da nasıl bir sosyalizmdir? Ben o ülkeleri de sosyalist olarak kabul ediyorum; ama bildiğiniz gibi bunlar, yani Arnavutluk ve Kuzey Kore, ki bazı bakımlardan Romanya da bunlara ilâve edilebilir, bir kere, yeryüzündeki en büyük kişi tapınçlarının yaşadığı ülkelerdir. Varsa yoksa Enver Hoca veya şimdi Ramiz Alia, varsa yoksa Çavuşesku, varsa yoksa Kim İl Sung. Dahası, aile efradı içinden "politik varis" tâyin edilen ülkelerdir: Nitekim Kim İl Sung, oğlunu, kendinden sonraki parti genel sekreteri atamıştır, bildiğiniz gibi! Zaten bunlar aynı zamanda "nepotizm"in, dayı-yeğen kayırmacılığının, sülâle yönetimi tarzının dorukta olduğu ülkelerdir de: Bir zamanlar Enver Hoca ailesi ile daha birkaç politbüro üyesinin yakınları Arnavutluk'u yönetiyordu; Kim İl Sung'un ailesi Kuzey Kore'yi, Çavuşesku'nun ailesi Romanya'yı yönetmeye devam ediyor. Neden? Nedeni de önemlidir, bunun: Başkalarına güven duyulamadığı için, kilit bakanlıklara, güvenlik servislerinin başına, vb., hep amcaları, karıları, dayıları, yeğenleri doldurmak ihtiyacı duyulmaktadır. Çünkü madalyonun diğer yüzünde, iç siyasal yaşantı alabildiğine anormaldir: Bu ülkeler, sosyalist kitlesel demokrasinin en fazla ezildiği; parti ve toplum içinde liderden farklı fikir çıkmasına tahammül edilmediği; geçmişlerine bakacak olursak, bütün ideolojik tartışmaların karakolda bittiği; Arnavutluk örneğinde, kâh Liri Gega'nın, kâh Bekir Balluku'nun, kâh son olarak 30 yıllık başbakan Mehmet Şeyhu'nun "Rus casusu, Amerikan casusu, Yugoslav casusu ve de Çin casusu" olarak idam

edildiği (bir rivayete göre, doğrudan doğruya politbüro toplantısında kurşunlandığı), fikir ayrılıklarının bu şekilde "çözüm"e bağlandığı ülkelerdir. Sosyalist yasallık diye bir şey yoktur.

Başka bir deyişle, bunlar aslında sosyalizmin en geri ülkeleridir; sorunları gerilikten ve ilkellikten kaynaklanmakta, Stalinizm kökenli model bu ülkelerde hâlâ gerilik temelinde yaşamaktadır. Bunu da anlamak gerekir, bu olaya tarihsel bakmak gerekir. Dolayısıyla ben, bunları da yeryüzündeki sosyalizm alanı içinde görüyorum ama, şunu da kabul etmeliyiz ki, bu ülkelerin uygulamaları, bizim bugüne kadar adım adım geliştirdiğimiz, bütün parti olarak paylaştığımızı sandığım sosyalist demokrasi anlayışı açısından, pek de yenilir yutulur şeyler değildir. Ben şimdi tutup da bu ülkelere ve uygulamalarına karşı bir ideolojik cephe açalım demiyorum ama, bakınız, mesele dünyada Sosyalist Parti'nin programına aykırı her şeye karşı çıkmaksa, kesinlikle bu ülkelerin sosyalizmin inşasındaki çizgilerine de öncelikle karşı çıkılmalıdır; çünkü bizim Program tartışmalarımız sırasında bazı Sol akımlardan gelen "fazla özgürlükçüsünüz" yollu itirazlara karşı yaptığımız "bazı sosyalistler özgürlükten korkuyorlar" formülasyonuna (ki Doğu Perinçek, tam bu konuda bir yazı yazmayı tasarlıyordu, o zaman), *tamı tamına bu ülkeler oturmaktadır.* Bu durumda, bizim Sovyetler Birliği'nin iç ve dış yaşantısına bir parça demokrasi ve özgürlük (hem kendi halkı, hem diğer halklar açısından) getiren Gorbaçov'u şimdi tutup da baş hedef almamız, sadece ve sadece, muhafazakâr reaksiyonun ulaştığı boyutlar bakımından anlam taşımaktadır.

Bu paradoks karşısında, en azından, yeryüzündeki sosyalizm alanını yeniden kesip biçmeye, hem de sosyalizmin görece ileri ülkeleri aleyhine ve geriye sırf en geri, en ilkel uygulamalar kalacak şekilde kesip biçmeye karşı bir uyanıklığı, paylaşabileceğimizi umuyorum. Yok, yeryüzündeki sosyalizm alanı, geriye sadece 20-25 milyon nüfuslu, dapdar, taş gibi kaskatı iki ülke kalacak şekilde küçültülecekse, oldu olacak "yok" diyelim, daha iyi.

bir kere daha ideolojik indirgemecilikle yüzyüze

Şimdi buradan, muhafazakâr reaksiyonun bir de şu yönüne gelmek istiyorum: Bugün Gorbaçov'un B.M. konuşması, yeniden bir ideolojik indirgemeciliğe konu oluyor. Bir kere şunu söyleyeyim: Gorbaçov'un gerçekten Birleşmiş Milletler'de öyle şeyler dediği varsayımıyla, bildiğiniz gibi Muhalefet'in Platform Taslağı'na, "devrimler çağının sona erdiği", "sosyalizm ile kapitalizmin bir buluşmaya doğru gittiği", "artık emperyalizmin olmadığı, onun yerini ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin aldığı" şeklindeki görüşlerin ilke olarak reddini koyduk. Bu bakımdan, gönlümüz rahat: Biz, kim söylerse söylesin, böyle fikirleri kendimiz açısından benimsemeyiz. İyi ki, aslında Gorbaçov'un konuşmasını incelemeden (bu konudaki metot hatâsı ne olursa olsun), Doğu Perinçek'in başyazısına ve *2000'e Doğru*'nun yayınına güvenerek, bir muhteva tavrı almışız bu noktada; çok da memnunum. Ancak gerçekte Gorbaçov'un ne dediği, ne demediği tartışmasına girmeden önce, başka bir mesele sözkonusudur burada: Diyelim ki bir sosyalist ülkenin lideri, çıkıp dedi böyle şeyler; biz kendi ülkemizde, kendi gerçeklerimiz açısından bunu benimsemeyişimizi, "İşte bak, böyle dediğine göre demek ki Marksizm-dışıdır, dolayısıyla da ülkesi ve partisiyle sosyalizm-dışıdır" noktasına mı vardıracağız? Burada biraz dikkatli ve ağırbaşlı olmamız gerekir. Geçmiş tecrübe, ideolojik söylemin şu veya bu unsurundan hareket eden bu tür indirgemeciliklerin yanlış olduğunu gösteriyor. Biz, Kruşçev'in teorik söyleminin bazı yönlerinden, bunun Marksizm-dışı olduğu ve dolayısıyla ancak bir "yeni burjuva sınıfı"nın ideolojisi olabileceği sonucunu çıkardık; sonra da buradan hareketle, Sovyetler Birliği hakkında sözümona bir "sınıf tahlili" yaptık. Bu, geçerli değildi. Aynı yöntemi Gorbaçov konusunda tekrarlamamalıyız.

Zaten, doğrudan doğruya kendi pratiğimiz bize hatırlatmalıdır ki, sosyalist, Marksist kişi, parti ve akımların, zaman zaman Marksizme çok aykırı şeyler söylemeleri ve yapmaları pekâlâ mümkündür. Bizim geçmişimizde de, böyle pek çok olay vardır; Türkiye Solunun diğer akımlarının geçmişinde de, böyle pek çok olay vardır. Ama biz gene de, bugün geldiğimiz noktada, o akımları da, kendimizi de sosyalist saymaya devam ediyoruz, değil mi? Bakın, "Muhasebe" bölümünde Oral arkadaşım değinecektir; 1978-83 arasında söylemediğimiz şey kalmamıştır, "devleti ve orduyu savunmak" konusunda. Gelgelelim, biz kendi sosyalistliğimizi biliyoruz, kendimizden eminiz, toz kondurtmayız buna... Sanırım o zaman (Gorbaçov'un ne dediği, ne demediği bir yana), dediği varsayılan şeyleri de gene Sovyetler Birliği'nin "sosyalizmdışı"lığının "kanıtı" sayıp

saymayacağımız noktasında, biraz daha ihtiyatlı olabiliriz. Üstelik, bizimki gibi küçük bir akımın gerçekliği, söylemiyle, görece çok daha fazla özdeştir; oysa orada, adamın arkasında bir de söylemden ayrı bir gerçeklik olarak bütün bir toplum duruyor.

stalinist bir muhafazakârlık, brejnevciliğin aklanmasına varır

Ama biz bu şekilde bir ihtiyat öneredurالım, işler bundan çok ileri noktalara bile varmıştır, aslında. Bugün okuduğum (22 Ocak 1989 tarihli) *2000'e Doğru* dergisindeki başyazıda, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin eski dönemde olduğu gibi devam etmesinin, tek tek ülkelerdeki sosyalist akımlar açısından ve ülkelerin bağımsız çıkış olanakları açısından daha iyi olacağı şeklinde bir cümle var. Bu, son derece yanlıştır. Bakın, altını çiziyorum, Doğu Perinçek şöyle diyor: *"Daha önceki dönemde SB ve ABD'nin karşılıklı olarak birbirlerini marke etmeleri, her iki süper devlete karşı bağımsızlık mücadeleleri için daha geniş olanaklar tanırken, bugün ABD önünü daha açık görebilmektedir."*

Arkadaşlar, bu son derece vahim bir tahlildir. Eğer bu doğruysa, Brejnev haklıydı, doğruydu, iyiydi demektir. Sovyetler Birliği'nin hegemonyacı bir politika gütmesi, hegemonyacılıktan vazgeçmesinden daha iyiydi, demektir. "Gorbaçov'un başarmasını istiyoruz (neyi?)" demekle Gorbaçov'u ideolojik düzlemde baş hedef almak arasında ne kadar korkunç bir çelişkinin olduğu burada apaçık görülüyor; çünkü Stalinizmin savunulmasında bir katılaşmanın ötesinde, doğrudan doğruya Brejnevciliğin aklanması eğiliminin başgöstermesi, Gorbaçov reformlarını hedef seçmenin doğal ve tutarlı sonucudur. Bu noktaya gelindiğinde, siz istediğiniz kadar "kahrolsun Brejnev!" deyin, hiçbir şey farketmez; Sovyet tarihinin ve parti politikalarının Stalinizm ile Brejnevizm arasındaki asal devamlılığı, size de kendini kabul ettirmiş... ve siz ikisiyle birden saf tutmuşsunuz demektir.

halklar için en kötüsü, brejnevciliktir

Bu, niçin böyledir ve niçin gerçek, Doğu Perinçek'in Gorbaçov ile polemik yapabilmek uğruna giriştiği, yukarıdaki türden pragmatist yakıştırmaların tam tersidir? Geçmişte şöyle bir durum vardı: ABD ile Sovyetler Birliği birbirleriyle rekabet ederken, her biri kendi nüfuz alanını çok sıkı bir şekilde avucuna alabiliyor, bu özel alan üzerinde çok yoğun bir tahakküm kurabiliyordu. Bloklar arasındaki ve özellikle iki süper devlet arasındaki zıtlaşma arttıkça, bloklar konsolide oluyor; her iki blokun iç ilişkileri süper devletler lehine donup katılaşıyor; özellikle ABD nüfuzu altındaki kapitalist ve azgelişmiş ülkelerde sosyalist, Marksist muhalefet hareketleri, sonuç olarak Soğuk Savaş gerilimi ve isterisinin kurbanı oluyorlardı. Bu akımlar bir yandan, kapitalist blok açısından "düşman"ı, yani sosyalist bloku savunmaya, hem de (ideolojik hataların da etkisiyle - ama esasen SSCB'yi aşırı aklayan, eleştirel tutumu teslim eden ideolojik hatalar da, biraz bu kutuplaşmanın ürünüydüler) fazla savunmaya itiliyorlar; diğer yandan, bu yüzden "düşmanın uzantısı" diye, "diğer blokun uzantısı" diye ve tabii sosyalizmin gerçek lekeleri yüzünden açık verdikçe, fazla hücuma uğruyor, yıpranıyor, kendi halklarından kopabiliyorlardı. Ve aslında burada ABD, kendi özel alanını çok güzel tahkim etmek olanağını buluyordu. Madalyonun diğer yüzünde, Sovyet yönetimi de kendi alanındaki her türlü muhalefet hareketini "ABD emperyalizmine hizmet"le, "sosyalist sistemin güvenliğini tehlikeye düşürmek"le, vb. suçlamak imkânını buluyordu ve nitekim, sosyalist yasallığın, kanun ve kural hâkimiyetinin gerek ülke içinde (muhaliflere karşı, Sovyet Ceza Yasasının her yöne bükülebilmesiyle), gerekse ülkelerarası mekânda (1956'da Macaristan, 1968'de Çekoslovakya işgalleriyle) ayaklar altına alınması, hep bu şekilde gerekçelendirilmişti.

Kısacası, bloklararası gerilimin dorukta olduğu koşullarda, her iki süper devlet kendi bloklarında deyim yerindeyse kuş uçurtmayabiliyorlardı ve halkların mücadelesinin gelişmesi bakımından (ister kapitalist emperyalizme karşı, ister bürokratik sosyalist rejimlere karşı mücadeleler açısından), iki süper devlet arasında sert kutuplaşma ve sürekli boy ölçüşme durumu,en olumsuz durumdu. Nitekim hatırlayalım, biz de kendimize "Acaba sonuç olarak iki kutuplu bir dünya kaçınılmaz mıdır? Aradan bir başka kutup çıkamıyor galiba"diye sormaya başlamıştık, 1980 dolaylarında. Yani, ya Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'yi barış cephesinde görecektik, ya da acaba ABD emperyalizmine karşı sosyalist bloka mı sırt dayayacaktık? Biz istediğimiz kadar "her ikisine de karşıyız" diyelim, dünya bir üçüncü kutbun çıkmasına imkân vermiyor mu acaba, diye

düşünmeye başlamıştık. Nitekim, kendi kendimiz hakkındaki iyi niyetimize, sübjektif bilincimize değil de objektif pratiğe bakacak olursak, bu durumun bizim üzerimizdeki etkisi, maalesef, "yükselen emperyalist" dediğimiz SSCB'ye karşı, kendimizi ABD ile aynı "barış cephesi"nde tahlil etmek oldu. Çok çeşitli ülkelerde birçok başka "Maocu" akımın da aynı konuma düştüğü (Angola, Portekiz, Almanya, vb.) *veya* Arnavutluk çizgisine gittiği, keza ortadadır.

sscb'nin kutup olmaktan çıkması ise, gelişmeye hizmet ediyor

Halbuki bugün Sovyetler Birliği'nde başgösteren reform, silahsızlanma, hegemonya mücadelesi platformundan çekilme cereyanı, işte bu durumu değiştirmiş ve bizim "çok kutuplu dünya" dediğimiz yeni örüntünün esas unsurlarından birini oluşturmuştur. Doğu Perinçek burada çok büyük bir çelişki içindedir: Yakın zamanlara kadar, kendisi bu "çok kutuplu dünya" oluşumunun ve savaş tehlikesinin gerilemesinin insanlığın yararına olduğu tesbitini yapıyordu; şimdi ise, Muhalefete karşı ideolojik taarruz gerekçeleri bulmak açısından "Gorbaçov revizyonizmi" hedefine atışa başlayınca, hiçbir teorik tutarlılık kaygısı taşımayan pragmatizmi içinde, hemen tam tersini öne sürüveriyor. 1980 öncesinde, Sovyetlerin hegemonyacı tutum ve davranışlarını eleştirirken, bunu belli bir sosyalist ilkeler ve ahlâk bütünlüğü açısından yapıyorduk; şimdi ise Doğu Perinçek, uluslararası politikada ahlâkî ilkelere hiç önem vermeksizin sırf kuvvet ilişkilerine bakan bir *reelpolitik* tavrıyla (bu da, Stalinizmin bir unsuru değil mi? Ayrıca bunun, Amerikan dış politika teorisyenlerinin bakışından ne farkı var? Ve ilginçtir ki Doğu Perinçek, son zamanlarda dünya tahlillerinde en fazla Kissinger'lere, Brzezinski'lere itibar ediyor), Sovyetler Birliği'nin, faraza Akdeniz'de filosunu dolaştırmayıp Libya'yı savunmasız bıraktığı suçlamasını getiriyor!

Doğu Perinçek'in teorik tutarlılıktan bu kadar uzak, kendi etrafındaki özel siyasî mücadelelerin icaplarına göre eklektik bir tarzda "teori" yetiştirmeye bu kadar yatkın tutumunun sonuçları karşısında, anlaşılıyor ki bugün "çok kutuplu dünya" gelişmesini ve anlamını, Doğu Perinçek'e karşı savunmak gerekiyor. Sovyetler Birliği'nin --şimdi, Doğu Perinçek'in "zaaf" gibi gösterdiği bir kutup olmaktan çıkması olayı, aslında, dünya halklarının ve muhalefet hareketlerinin gelişmesinin önünü çok daha fazla açıyor. *Dünyanın, Sosyalizm idealinin bir kutup olmasına ihtiyacı var;* bir büyük devlet olarak SSCB'nin bir kutup olmasına değil. Nitekim tam da bu yüzden, Doğu Perinçek, yeni Sovyet dış politikasının ABD'nin önünü açtığı iddiasında, çok yanılıyor. Çünkü bu politika, ABD'yi hâlâ silahlanmadan, sertlikten, başka ülkelerin içişlerine müdahaleden yana olmanın esas odağı durumuna düşürmektedir. Bugün, emperyalist dış politika ile sosyalist ülkelerin dış politikası arasında, geçmişe kıyasla, dünya halkları tarafından çok daha algılanabilir bir fark, Gorbaçov reformları sayesinde oluşuyor.

devlet araçlarıyla "sınıf mücadelesi"nden vazgeçmenin yararları her yerde görülüyor

Esas konumuza dönecek olursak; evet, "sosyalist" gerekçelerle başka ülke ve partilere müdahalelerin mahkûm edilmesiyle de birleştiğinde, yeni barış politikası ABD'nin aleyhine ve dünya halklarının yararınadır. Bunun ötesinde, Gorbaçov kendilerine herhangi bir özel strateji, bir reçete önermeye kalkarsa, dünya halkları böyle reçeteleri kabul etmek zorunda değillerdir. Ama *objektif olarak* bugünkü Sovyet dış politikası, tek tek ülkelerdeki emekçi, sosyalist, Marksist muhalefet hareketlerinin önünü, onların üzerinden Sovyet devletinin gölgesini çekmek ve bloklararası kutuplaşmayı zayıflatmak suretiyle açarken, aynı zamanda ABD'ye karşı da geniş bir dünya kamuoyu kordonu inşa etmeye yarıyor.

Bakın, bunun olumlu sonuçları zaman içinde görülecektir. Emperyalizmi frenlemek için esas olarak bu dünya kamuoyu kuşağının inşasından vazgeçilir de, Sovyetler Birliği, "her noktada kuvvet yarıştırmak" diye özetleyebileceğimiz, şimdi Doğu Perinçek'in ansızın daha olumlu saymaya başladığı eski politikasına sürüklenirse, ne olur? Arkadaşlar, bu, *glasnost*'çuların "savaş baykuşları" dedikleri adamların geri gelmesi demektir (ve ilginçtir, Doğu Perinçek bir yandan da, Gorbaçov'un kalıcı olamayacağı izlenimi uyandırmak için, habire bu "tehlike"ye dikkat çekiyor ki, bunu kötü bir ihtimal sayması, artık kendi açısından iyice tutarsız olmaktadır.) Peki, nedir "savaş baykuşları"nın özel politikası ve söylemi, SSCB'de? "Afganistan'ı terketmeyeceğim, ben orada Afgan halkına yardım için bulunuyorum. Angola'da Küba birliklerini tutmaya devam edeceğim. Libya önlerinde, Akdeniz'de ve bütün ok-

yanuslarda filomu dolaştıracağım. Sovyet savaş bandıraları, Amerikan gemilerinin yardığı bütün sularda dalgalanacaktır. Böylece emperyalizmi dengeleyeceğim. Çekoslovakya'dan, Macaristan'dan çekilmeyeceğim ve gerekirse yeni 1956'lar, 1968'ler olacaktır. Yemen'e, Etyopya'ya, vb., hep silâh sevkiyatı yapmaya ve bunların komşularından ayrı durmalarını teşvike de devam edeceğim. Çünkü bütün bunlar Dünya Devriminin mevzileridirler; sosyalizm buraları emperyalizmden kazanmıştır ve artık çekilemez."

Arkadaşlar, bu mudur enternasyonalist dış politika? Kim, bunu sosyalizmin çehresi olarak kabul edebilir? Ve, aramızdaki iç mücadele nedeniyle sizlerin geçmiş alışkanlıklarınıza hitap ederek bize karşı bir "revizyonizm" suçlamasında bulunmak ihtiyacını duymasa, meseleyi gerçekten teorik tutarlılık içinde düşünse, Doğu Perinçek'in "ABD'nin önünü açmamak" açısından böyle bir tutumu samimî olarak yeğleyeceğine inanabilir miyim? Geçmişte, Stalinist bir Komintern dogmatizminin uzantısında, tam da bu gerekçelerle kendi kendini ikna ederek, Sovyetler Birliği Çekoslovakya'ya girdi, Afganistan'a girdi. Bu, ABD'nin önünü hiç de tıkamadı (çünkü tek tek muharebeler başka, savaşın bütünü başkadır).Tam tersine, bu kuvvet yarıştırma ve boyölçüşme politikası, dünya çapında sosyalizmi çok kötü duruma düşürdü. Hem ekonomiyi geri bıraktırdı, hem de sosyalizmin kötülenebilmesini, "Şeytanî İmparatorluğa" karşı yeni haçlı seferleri açılabilmesini sağladı (Reagan'ların Gorbaçov'u beğenmeleri, Gorbaçov'un "yanlışlığını" ispatlıyorsa, Brejnev'e alabildiğine saldırmaları, Brejnev'in "doğruluğunu"mu ispatlıyordu?). Sosyalizmin bu şekilde kötülenebilmesidir ki, Hindiçini yenilgisinden sonra ABD'nin tekrar toparlanmasına olanak sağladı. *Ortadoğu'da*, SSCB'nin geçmişte aynı muhafazakâr mantıkla Arap ve Filistin halklarını "Red Cephesi" ve "emperyalizme satılmış gericiler" diye ikiye bölen politikası mı olumluydu; yoksa bundan vazgeçip "Red Cephesi"nden ve Suriye'den desteğini çekerek Arap ve Filistin halklarının geniş birliğini mümkün kılan bugünkü politikası mı, Filistin Devletinin dünya çapında kabulüne giden yolu açmıştır? *Afrika'nın güneyinde*, ırkçı rejimin Angola'ya yönelik saldırılarının durdurulmasını ve Namibya'da seçimlere gidilmesinin Pretoria'ya kabul ettirilmesini, hangi kapsamlı yumuşama politikası sağladı. Brejnevci politika sürseydi, *Orta Amerika'da* "Kontra"ların faaliyetinden ABD Senatosu ve Kongresine el çektirilebilecek miydi ve Reagan'ın talep ettiği desteğin sürmesi halinde Sovyet ve Küba karşıyardımı *Nikaragua*'yı ayakta tutmaya yetecek miydi? Nihayet *glasnost* ve *prestroyka*'nın, **Türkiye** hükümetini Soğuk Savaşın bittiğine ikna ettiği için (Mesut Yılmaz bunu bizzat televizyonda söyledi), 141.-142. maddelerin kalkabileceği veya değiştirilebileceği bir ortamın gelişmesine hiç mi katkısı yok? Bütün bunları serinkanlılıkla düşünmemiz gerekir sanıyorum.

sosyalist ülkelerden "anti-emperyalist strateji" istemiyorum ve beklemiyorum

Peki, sosyalist ülkelerin anti-emperyalist mücadeleler konusunda daha aktif ve mücadeleci bir tavır içinde olmaları gerekmez mi? Bakın, şahsen ben, doğrusu Sovyet ve Çin yönetimlerinin bugün kendi sorunlarıyla çok meşgul olduklarını, Üçüncü Dünya sorunlarına ise belki çok sıcak bir ilgi duymadıklarını düşünebiliyorum. Ama burada da bazı ihtiyat paylarım var.

Bir kere, genel olarak emperyalist ekonomik sömürüye karşı, sosyalist ülkeler dünya çapında formül ve öneriler getirmiyor değillerdir; özellikle dış borçlar ve yeni bir ekonomik düzen konusunda, getiriyorlar böyle önerileri ve bir diplomatik mücadele, bir kamuoyu mücadelesi veriyorlar emperyalist sömürüye karşı -- böyle öneriler bizzat Gorbaçov'un o kadar kötülenen B.M. konuşmasında yer alıyor (ama ne çare, Doğu Perinçek bunları da tersten anlıyor; Gorbaçov'un Avrupa'ya "bakın, borçları iptal edin, yoksa uluslararası malî sisteminizin bütünü patlar ve siz de altında kalırsınız" demesini, "Gorbaçov Üçüncü Dünyanın ayaklanmasından korkuyor" diye yorumlayıveriyor).

İkincisi tek tek ülkelerin içindeki sınıf mücadelesi açısından en olmayacak şey, eskisi gibi sosyalist ülkelerden reçete beklemektir. Tam tersine, ben sosyalist ülkelere esas olarak "Kendi bahçelerini düzene koysunlar, insanlığa iyi örnek olsunlar, sosyalizmin lekelerini biraz gidersinler, yeter" gözüyle bakıyorum ve diyorum ki, bundan böyle en büyük enternasyonalist destek, asıl bu olacaktır.

Üçüncüsü, şu veya bu sosyalist ülke, bundan böyle emperyalizme karşı tavır, vb. konularında bizim ideolojik bakımdan yanlış bulacağımız şeyler söylese bile, kabul etmeyelim ama aynı zamanda toleranslı olalım, kimseye karşı savaş açmayalım. Örneğin Gorbaçov takipçiliği yapmamak, hiçbir şeyi bu sefer Gorbaçov dedi diye ka-

bul etmemek, Sovyet dış politikasının uluslararası mekâna ilişkin tahlil ve icaplarını ülkemiz düzlemine bir şablon gibi aktarmamak noktalarında, Türkiye sosyalistlerini dostça uyaralım, buna evet; ama aynı zamanda, diyelim ki bazı meseleleri farklı düşünüyoruz diye, bugün bu ülkelerin kendi sorunlarıyla meşgul olduklarını ve geçmişin tıkanmalarını aşmak bakımından öyle mükemmel bir durumda bulunmadıklarını da hesaba katarak, bu ülkeleri şu veya bu gerekçeyle zihnimizde tekrar sosyalizm dışına itmeyelim, düşman saymayalım. Bu konudaki eski alışkanlıklarımızı, antagonist bir söylemle yeniden körüklemekten, dikkatle uzak duralım.

III. demokrasi ve kanatlılık

Halil Berktay'ın Konuşması

Arkadaşlar, geçtiğimiz aylarda Muhalefet'in henüz oluşum halindeki görüşlerine Parti yönetiminin gösterdiği tepkiler ve uyguladığı baskılar münasebetiyle, çeşitli demokrasi ihlalleri üzerinde etraflıca durduk. Bunların hiçbirini tekrarlamayacağım. Sadece kanatlılığın yararları ve anlaşılamayışı üzerinde yoğunlaşacağım.

ileri teori, geri alışkanlıklarımız

Mesele nedir? Bildiğimiz gibi biz, dünya sosyalist hareketinin ve Türkiye'nin tecrübelerinden çıkan derslerle, "hizip yasağı" adı altında farklı fikirlerin yasaklanmasına karşı esaslı bir teori geliştirdik - kanatlılık teorisi: ve buna uygun bir tüzüğü kaleme aldık. Kanatlılık teorisini sadece Solun bugünkü duruma uygun, geçici bir tedbir gibi, yani birleşme sürecinin erken bir aşaması için önerilen bir çeşit "blok parti" veya "konfederatif parti"nin diğer adı gibi de anlamadık; tersine, sosyalist partilerin normal halinin kanatlılık olması gerektiği düşüncesine ulaştık. Bununla birlikte, bugün Partimiz henüz küçük bir parti olduğundan, demokrasi büyüyebilmek açısından bizim için özel bir önem, olağanüstü bir önem de taşımaktadır.

Buna karşılık, hepimizin siyasi kültürüne ve alışkanlıklarına, kanatlılığın icaplarına ters bir yekparelik, merkezcilik özleminin kuvvetle sinmiş olduğu da bir gerçektir ve bu alışkanlıkların gücü, her adımda karşımıza çıkıyor. Her şeyden önce, Parti yönetiminde çoğunlukta olan arkadaşlar, sadece Muhalefet'in (tek başına) bir kanat olamayacağını, aslında kendilerinin de bir kanat (bugün Parti merkezine hâkim bir kanat) olduklarını anlamış değillerdir; bu yüzden, diyalektik konusunda, zıtların birliği konusunda soyut düzeyde bütün bildiklerini de unutarak, biri çoğunluk, diğeri azınlık iki kanattan değil de, habire "Parti"den (= kendileri) ve "Kanat"tan (= biz) söz ediyorlar. Bu arkadaşların, kendilerinin de, bizim de, aynı derecede hem kanat olduğumuzu, hem parti olduğumuzu; bugün SP'nin esas olarak kanatlı bir parti olduğunu kavramamaları veya içlerine sindirmemeleri, iç yaşantımıza binbir şekilde zarar veriyor. Örneğin, "kanat olmadan önce parti(li) olmalıydınız" diyorlar, sanki meselenin bu iki yönü *aynı anda* mevcut değilmiş ve kanat(lı) olmadan parti olunabilirmiş gibi. Örneğin, bizim "merkez kanadı"ndan söz etmemize öfkeleniyorlar, "biz Partiyiz" diyerek ve bu, Muhalefet'in (= "kanat"ın) bir çeşit Parti-dışılık demek olduğu gibi, kaba ve yanlış bir önyargıyı bağrında taşıyor. Esasen yönetimdeki arkadaşlar, aylardır habire "kanat olursunuz/olamazsınız", "böyle bir kanat vardır/yoktur", "şuna muhalefet ederek kanat olunmaz, buna muhalefet ederek kanat olunmaz" diye demediklerini bırakmamışlardır -- o kadar akıl öğretmeye, o kadar şart koşmaya kalkmışlardır ki Muhalefet'e, insan ister istemez Tek Parti CHP'sinden Nevzat Tandoğan'ın "Bu ülkeye sosyalizm gerekiyorsa onu da biz yaparız" deyişini hatırlıyor ve içinden, "buyurun, kendi muhalefetimiz de kendiniz olun" diyeceği geliyor. Zaten istedikleri de muhalefet etmeyen bir muhalefettir galiba; nitekim bildiğimiz gibi Ferit İlsever arkadaşımız, "Partinin temel politikalarına karşı çıkmakla muhalefet olunmaz" demişti, bundan önceki "Partide Demokrasi" tartışma-

ları sırasında. Bu da biraz, "okullar olmadan Maarifi çok iyi yönetmeye" benzemiyor mu?

farklı fikirleri birbirimizle cepheleşme ve dışa karşı zaaf sanmak

Bu meselenin, doğrudan doğruya bu toplantımızla ilgili, iki boyutu daha var. birincisi şu: Biz buraya da, "illâ kanat olmayın", "kanat toplantısı yapmayın", "adına kanat toplantısı demeyin, Halil Berktay konferans versin" türü telkin ve itirazları göğüsleyerek geldik. Bütün bu noktalarda, kanatlılığın aslında mecburen katlanılacak, olmasa daha iyi olacak bir kötülük gibi görüldüğü, kanat oluşturma hakkının kağıt üzerinde kalmasının yeğleneceği, defalarca ortaya çıktı. "Kanat oluştururSanız bir birimizle cepheleşiriz, cephemizi birbirimize döneriz" denildi ve hemen şöyle devam edildi: "Kanat olmayın, birlik halinde cephemizi kapitalizme ve revizyonizme dönelim." Arkadaşlar, o zaman biz bu kanatlılık teorisini ne diye ortaya attık? İçimizde farklı kanatların olması, kanatlı olmak, niçin "cephemizi bir birimize dönmek" anlamına gelsin? Program içindeki belli noktalarda bir fikir tartışması yapıyoruz, fikirlerimizi sistemleştirerek ifade ediyoruz. Bu, neden birimizin veya diğerimizin cephesini hâkim sınıflara dönmemişliği demek olsun? Biz Parti içinde meşru bir mücadele yapmayı, hiç de antagonist biçimde cepheleşmek olarak anlamıyoruz. Ama bu lâfları duyduktan sonra, doğrusu Parti merkezindeki muhafazakâr arkadaşların öyle anladıklarından ve ilişkileri antagonistleştirebileceklerinden, ciddi surette endişe ediyoruz.

Burada ikinci bir problem, kanat oluşturmanın "dışarıya karşı farklı profil vermek", "bölünmüş gözükmek" demek olduğunun ve "Partiyi zayıflatacağı"nın öne sürülmesidir. Oysa Lenin, ta bu yüzyılın başlarında, daha *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'yi yazdığı sırada, hem de Çarlık Rusyası gibi bir ülkede, Marksistlerin aralarındaki görüş ayrılıklarını alenen tartışmaktan, bunların bilinmesinden hiç endişe etmemeleri gerektiğini söylemişti! Ayrıca arkadaşlar, bu gerekçeyle hiçbir zaman kanatlı bir parti olunamaz. Çünkü her zaman, kimine göre parti "bölünmüş gözükmeksizin" o anda yapılması gereken önemli siyasi manevralar olacaktır veya "şu veya bu taktiği uygularken birlik halinde gözükmeliyiz" denebilecektir. Böyle gerekçeler siyasi hayatın dönemeçlerinden hep türetilebilir ve kanatlı olmak bu suretle ilanihaye ertelenebilir. Daha kötüsü, "aman, dışa karşı yekpare gözükelim, 'dış düşman'lara açık vermeyelim" mantığı, devletlere, hem de bizimki gibi geri ve otoritarizme düşkün devletlere özgü bir mantıktır; bize hiç yakışmaz. Türk devletinin yekparelik, tekdüzelik özlemlerini, sosyalistler herhalde kendi içlerine yansıtmamalıdırlar.

bugün saydamlık özellikle yararlıdır

Bu söylediklerim son derece açık gerçekler olduğu halde, maalesef bizim içimizde farklılıktan, çok seslilikten ürküntü o düzeydedir ki, bugün *Saçak* dergisinde olsun, böyle toplantılarda olsun aramızda geçen tartışmaların dışa açık, Sola saydam karakterinin zararlı ve yanlış olduğu dahi düşünülebilmektedir. Onun için, özellikle bu son fikirle biraz tartışmak istiyorum. Bir kere, şunun şurasında küçük bir partiyiz, hem de çok küçük bir partiyiz, ama gene de meselâ 100 kişi önünde değil de 50 kişi önünde tartışmak istiyoruz - doğrusu bunu anlamak mümkün değildir. İkincisi, muhafazakâr arkadaşlar kendi "devrimcilik-reformculuk saflaşması" tahlillerinin, diğer Sol akımlarca paylaşılacağından bu kadar eminseler, bu tartışmalar aracılığıyla o diğer devrimcilerle buluşmaktan, bir potada kaynaşmaktan ne diye çekiniyorlar?

Bakın, üstüne basa basa söylüyorum, saydamlığın zararlı olması şöyle dursun, kanımca bugün Solun yaşamakta olduğu derin değişim süreci açısından, birbirinde olup bitenlere kulak vermek, birbirini gözlemek son derece yararlıdır. -- size, Sola açık tartışmanın savunusunu, kendine güvendiği için, Muhalefet getirmektedir. Ve asıl bu saydamlık ve tartışma serbestliği ile, kanatlılık özgürlüğü ile, Sosyalist Parti diğer Sol akımlara örnek olacaktır, şu ana kadar da olmaktadır. Onların da siyasi kültürünü değiştirmeye katkıda bulunacaksak, habire bazı klasik lafları tekrarlayarak değil, çok büyük ölçüde bu noktadan katkıda bulunacağız. Esasen gerçek de budur: Bizim bu kanatlı, saydam tartışmalarımıza Solun geniş kesimleri sıcak bir ilgiyle bakmaktadırlar. Ve bu, Sosyalist Parti'ye yaklaşımlarda da önemli hayırhahlıklara yol açmaktadır. Gelin, bunu yadsımayalım; kanatlılığı ve saydamlığı zararlı bir sey gibi görmek yerine, büyük bir avantajımız, olumluluğumuz olarak değerlendirelim. Sol, bu deneyin başarısını umuyor; buna yazık etmeyelim.

bu partiyi kanatlılık canlandırdı

Aslında, Ankara'da da, şimdi İstanbul'da yapmakta olduğumuz bu toplantıda da, kanatlılığın

çeşitli yararları apacık ortaya çıkmıştır, biz merkeziyete ve yekpareliğe çok, ama çok alışmış olmasak. Örneğin Ankara'da 15 Ocak'taki kanat toplantısı, Sosyalist Parti'nin şimdiye kadar yaptığı en canlı toplantı oldu, bu ilde. Yaklaşık 175 kişiyle başladı, sekiz saat sürdü ve 100-125 kişiyle sona erdi. O günden bu yana da Ankara'ya canlı bir tartışma havası gelmiştir. Bakın, bu toplantı da nasıl bir kalabalıkla, cıvıl cıvıl bir canlılıkla başladı.... Ve burada birbirimize hücum etmiyoruz, külah giydirmiyoruz; Muhalefet, hiç sıfat kullanmayan, antagonizmadan uzak bir üslupla, bir fikir tartışması getirmektedir. Sadece ve sadece muhteva tartışıyoruz; Muhalefet'in tarzı budur, tutumu budur. Bunun, Sosyalist Parti'ye ne zararı olabilir?

Yararlarını göstermek işe, son derece kolaydır. Burada, başlangıçta Birlik meselesini anlatırken ortaya attığım bir hususa tekrar dönmek istiyorum. Hatırlayacaksınız, demiştim ki, geçmişteki tabanımızdan birçok eski arkadaşın çeşitli nedenlerle SP'den uzak durduğu bir gerçektir. Ne var ki Parti yöneticilerimiz bütün bu arkadaşları "reformculuğa kaybedilmiş insanlar" gözüyle bakmakla ve böyle bir kuşağın varlığının "devrimcilik-reformculuk saflaşması" tezini ispatladığını sanmakla, yanılıyorlar. Bugün uzak duran bu kuşağı bir posa, bit tortu, "teressübat" diye nitelemekle yanılıyorlar. Sosyalizmden vazgeçmiş, artık hiçbir umut vermeyen insanlar gibi itmekle, yanılıyorlar. Bütün bu yanılgıların üzerine, onları Parti'ye yeniden kazanmanın veya başkalarının bu "teressübat"ın yanına gitmesini önlemenin biricik yolu olarak, habire "devrimcilik-görev-disiplin" vaazlarının verilmesi, adeta tüy dikiyor. Şu bir gerçektir ki *pek çok insan,* Muhalefet'in eleştiri konusu yaptığı hususlara benzer meselelerden duyguğu sıkıntılar nedeniyle uzak duruyor. İnsanlar, eski alışkanlıkların, dar bir kadro örgütü anlayışlarının devamına şüpheyle bakıyorlar: yöneticilerde görülen darlık ve katılığa alternatif olarak, geniş bir sosyalist birlik ve geniş bir parti-içi demokrasinin özlemini çekiyorlar: Türkiye kadar gelişmiş bir ülkenin, çok fazla sayıda profesyonel parti görevlisine ihtiyacı da olmadığından, hayatın, toplumsal mücadelenin o günkü gelişme düzeyine uygun bir akışı içinde, kendi çevrelerinde ve dışa dönük çalışma alanlarında normal bir devrimcilik, normal bir sosyalistlik yapabilmeyi arzuluyorlar ve profesyonel parti görevlileri tarafından ezilmeyi ise, hiç, ama hiç arzulamıyorlar. Bunlar, tek tek insanların sübjektif gerçeklikleridir ama, bir parti önderliği açısından biraz da "objektif" verilerdir ve faaliyet sadece çağlar ve ülkeler dışında kağıt üzerinde varolan "prensip"lerin soğuk nötrlüğüyle değil, insan eti ve kanıyla yapıldığından, düzgün bir parti önderliği bütün bu koşulları hesaba katarak politikalar üretmek zorundadır.

varlığı ve üslubuyla muhalefet, büyüme yolunu, birlik yolunu gösteriyor.

Şimdi, bu tahlil temelinde, enteresan bir durum çıkıyor son gelişmelerle: Bir kanat toplantısı yapılıyor, Parti içinde biraz demokratik canlanma olacağı duyulup hissediliyor - ve hemen, gözden çıkarılmış bütün bu insanlar geri geliyorlar. Ankara'da da geldiler, buraya da geldiler. Bu konuda, önümüzde iki alternatif yorum ve tutum var. Kuşkusuz yönetimdeki arkadaşlar şunu da diyebilirler: "İşte bakın, gördünüz mü sizi kimler destekliyor! Zaten devrimi terketmiş, reformcu teressübat destekliyor sizi; onlar size sarılarak Parti'ye geliyorlar ve Parti'ye reformculuklarını getiriyorlar. Keşke gelmeseler..." Bu denebilir ve Ankara'da denmiştir de; bizzat Parti genel sekreteri Yalçın Büyükdağlı tarafından, aşağı yukarı bu şekilde söylenmiştir. Küçücük bir partinin büyümeye, hem de ilk ağızda eski arkadaşlarının geri gelmesiyle büyümeye, korkuyla bakan bir genel sekreteri... Buna karşı, şu yorumun da üzerinde bir parça düşünmek gerekmez mi acaba: "Fena mı? Nereye geliyorlar alt tarafı? Sosyalist Parti'ye geliyorlar, bugün sizin yönettiğiniz bu Parti'ye geliyorlar. Biraz bir canlanma, ferahlama, demokratikleşme gördüklerinde, hemen geliyorlar. Kendilerinin belki farkında olmadıkları, adını koyamadıkları, bilinçaltı hoşnutsuzluklarına bir teşhis konduğunu seziyorlar ve bu yüzden geliyorlar. Endişeye kapılmadan önce, madem geliyorlar, alıp hep birlikte Parti hayatına katmayı düşünmeliyiz."

Aslında bütün bunları böyle, uzun uzadıya anlatmak zorunda kalışımız biraz abestir, arkadaşlar: Parti içinde kanatlılığın da, saydamlığın da yararı, bir kere, çevrenin ve tabanın genişlemesi açısından hemen somutlanıyor. İkincisi, cepheleşmek ve antagonistleşmek şöyle dursun, birbirimizi daha fazla ve daha büyük bir hoşgörüyle dinlemek şeklinde bir yararı da ortaya çıkıyor. Daha önce dinlemiyordunuz, sadece susturmaya çalışıyordunuz; şimdi ise Muhalefet bir kanat olarak ortaya çıkınca dinliyorsunuz; ve Muhalefet'in

üslubu ve tutumu öyledir ki, burada bir gerilim ve hücum ortamı yaşamaksızın dinliyorsunuz. Bu ortam bozulmadığı takdirde işler iyi gider. Öteyandan, Muhalefet'in gelişmesine tepki içinde yönetimdeki arkadaşlar işleri antagonistleştirirlerse; işte asıl bu, Parti'nin zararına olacaktır. Çünkü bizim kendi hoşnutsuzlar kuşağımızın kısmen geri gelişi, aslında kanatlılığın ve saydamlığın Solun Birliği açısından sağlayabileceği faydalarında bir küçük örneği ve ilk habercisi oluyor. Burada ilk ağızda, SP'nin kendi eski tabanıyla birleşme kapasitesi, hemen bir genişleme gösteriyor. Bunu Solun diğer kesimleri hissederlerse, bu anlaşıyın gerçekten bizim siyasi kültürümüzde yer etmiş olduğuna güven getirirlerse, zaman içinde daha fazla ve daha da fazla geleceklerdir.

Evet, burada aslında, Solun Birliği süreci açısından bizim ortaya attığımız modelin küçük ölçekli bir ilk sınanışı yaşanıyor. Buna gözlerimizi kapatmayalım, bu konuda katı bir inat içinde olmayalım. Bunu hepimizin başarısı olarak özümlersek, kanatlılığı kerhen katlanılan bir günah olarak görmekten vazgeçer de Parti içinde herkesin birbirini daha iyi dinlemesini sağladığını içimize sindirirsek, bunun yararı Sosyalist Parti'ye ve SP yönetimine olur.

IV. açık ve derin bir muhasebe

Oral Çalışlar'ın Konuşması

Arkadaşlar, muhasebe, yani Türkiye devrimci hareketinin geçmişinin değerlendirilmesi konusu, Sosyalist Parti'nin sınırları içinde düşünülmesi gereken, çok geniş bir konu. SP, kurulurken de ilan ettiği gibi, geçmişteki herhangi bir partinin devamı değildir ve farklı bir çizgi izlemeyi önüne koyuyor. Bu açıdan, TİKP'nin geçmişinin değerlendirilmesinin, Sosyalist Parti'nin meselesi olmadığı da düşünülmektedir.

Ben de görüşlere belli ölçülerde hak vermekle birlikte, TİKP'nin geçmişinin değerlendirilmesinin, gerek doğrudan doğruya Türkiye gerçeğinin tesbiti bakımından, gerekse Sosyalist Parti açısından, SP'nin diğer sol gruplarla birleşmesi ve gelişmesi açısından, Parti'yi büyük ölçüde ilgilendirdiğini düşünüyordum. Teorik olarak ilgilendirmese bile, pratikte ilgilendirmektedir. Çünkü şu anda SP yönetiminin ve kadrolarının önemli bir kesimi belli bir gelenek içinden geliyorlar. Bütün diğer Sol gruplar ve Türkiyeli devrimciler de bunu biliyor ve bu açıdan da, SP'ye yönelik bir değerlendirme yapıyorlar. Bu nedenle, TİKP'nin geçmişinin muhasebesini önemli görüyorum ve bu tartışmalarımızda da, bu noktaya kısaca dikkat çekmek istiyorum. Kuşkusuz bu muhasebeyi, çok uzun ve detaylı bir şekilde, önümüzdeki süreç içinde yapacağız. Ben bir giriş, tartışmalara bir başlangıç olması bakımından, bazı noktalara değineceğim.

uzun süre kendimizi "en doğru" saydık

Muhasebe konusunda geçmişte şöyle düşünüyorduk, 1985-86 dolaylarına kadar: "Esas olarak biz doğruyuz; bizim dışımızdaki kuvvetler hatalar yaptılar. Bir kısmı, Sovyetler Birliği'nin peşine takıldı; diğer bir kısmı ise bireysel terör eylemlerine yönelerek iç savaşı kıştırttı. Ayrıca, her iki kesim de, halk içindeki çelişmeleri yanlış ele aldı, Sol içinde şiddetin sorumlusu oldu. Bizim ise pek bir hatamız yoktu. Esas olarak doğru bir çizgi izledik. Dolayısıyla, Türkiye Solunun birlik süreci, esas olarak Sovyet taraftarlığı ve maceracılık hatalarının bir muhasebesiyle ilerleyecektir." Başlangıçtaki düşünce tarzımız, mantığımız kabaca buydu ve burada sadece, Solun diğer kesimlerinden beklediğimiz muhasebe veya özeleştiri onlara çok zor gelmesin diye, tek tek akımları suçlamak diye bir fikrimizin olmadığını, muhasebenin geleceğin teorisini yapmak demek olduğunu, hataları altalta sıralamak ve fakat "şunu şu yaptı, bunu bu yaptı" şeklinde bir adreslendirmeye gitmemek gerektiğini anlatmaya çalışıyorduk. Yoksa, bunun ötesinde muhtevа olarak oldukça benmerkezciydik ve kendi hatalarımız üzerinde çok kafa yormuyorduk.

Bu anlayış ancak son bir-iki yıllık süreç içinde yavaş yavaş değişmeye başladı ve bizim de çok ciddi, köklü hatalarımızın olduğu görüşü gündeme geldi. Bu noktada da bir tartışma gelişti ve

iki farklı anlayış çatışmaya başladı. Daha *Saçak* dergisinde "birleşik sosyalist parti" fikrinin ilk ortaya atılmasından itibaren, Solun diğer kesimlerinin bizi nasıl gördüklerine öncelikle bu günkü Muhalefet'in unsurları, nüveleri olanlar hassasiyet gösterdi; 1980 öncesinde ciddi sağ hataların olduğu, sağ hataların bu dönemde yoğunlaştığı tezleri, adım adım, hep Muhalefet tarafından getirildi. Buna karşı ise bazı arkadaşlar hep direnç gösterdiler. Uzun süre, "sahte sol demekte haklıydık"tan vazgeçmediler; daha sonra "49 fraksiyon' yazı dizisi iddia edildiği gibi değildir ve bunu tekrar yayınlayıp herkese göstereceğiz" dediler; bugün bile "esas olarak doğruyduk"u , "yüzde 80 doğruyduk" u sürdürüyorlar. Buna bağlı olarak, sağ hataları da esas olarak 1980 sonrasının bir meselesi, yani başkalarının sorumluluğu gibi değerlendiriyorlar; nitekim onların gözünde, 1978-80 arası bir "altın çağ" olmaktadır. Uzun süre, 1980 öncesi hatalarla 1980 sonrasındaki hatalar arasında bir ilişki kurulmasına bile karşı çıktılar. Ve bugün artık "bir yıl içinde muhasebe yapalım" diyorlarsa, bu, Muhalefet'in ısrarı ve sorunların büyüklüğünü hatırlatması karşısında belli bir kaçınılmazlık oluştuğu içindir.

esas sorun, 1978-83'teki sağcılık eğilimi

Onun için ben, bugün Sosyalist Parti içinde ve çevresinde, eski TİKP kökenli arkadaşlarda esas zaafın, hâlâ kendi hatalarımızın yeterince ciddi ve köklü bir şekilde kavranmaması olduğu kanaatindeyim. Ayrıca, bir kısım arkadaşlarımızın "altın çağ" gözüyle baktıkları 1978-83 dönemi de, aslında belki en hatalı olduğumuz dönemdir. Yani ben TİKP tecrübesini ve ondan önce bir bütün olarak Aydınlık geleneğini gözden geçirdiğimde, 1978-83 döneminde, önceki aşamalara kıyasla çok daha farklı nitelikte ve daha ciddi hataların sözkonusu olduğunu düşünüyorum. 1978-83 diyorum, çünkü 12 Eylül sonrasının 1980-83 diliminde de, TİKP yargılaması sırasında savunduğumuz fikirler, 1978-80'deki merkezi çizginin bir devamıydı. Daha sonra *Saçak* dergisini çıkarmaya başlamamız, gerek 1980 sonrasına özgü hatalar, gerekse 1978-80 arasındaki bakışımızın hataları açısından, bir dönüm noktasını ifade etti. Dolayısıyla bu beş yıllık dönem, bir bütün olarak ele alınmaya ve esaslı surette eleştirilmeye muhtaçtır.

bir yanda kendiliğindencilik, diğer yanda aktarmacılık

Önce, genel bir nitelemede bulunmak istiyorum: Bizim hatalarımızın esas karakteri nedir? Bence, bir soyutlama olarak, ciddi bir aktarmacılık hatası sözkonusudur. *Milliyet*'te yayınlanan Sol gruplarla ilgili dizide de, bir-iki cümleyle ifade ettim: Bence Türkiye'de bir aktarmacılık hatası yapıldı, bir de kendiliğindencilik hatası. Merkezini Dev-Yol'un teşkil ettiği gruplar kendiliğindencilik hatası yaptılar. Bu gruplar, darbeye giden ortamı kitle hareketinin hızla yükseldiği ve düzenin temelinden sarsılmaya başladığı bir devrimci durum olarak değerlendiriyorlardı. Geri çekilme ve mevzileri koruma koşulları yaşanırken, gerçeğe uygun olmayan bir ileri atılma tutumuna girdiler. Bu hatalı çizgi, kitle mücadelesinin sönmesi yönünde olumsuz etkiler yaptı. Aktarmacılık hatasının ise iki esas taşıyıcısı, TKP ile TİKP oldu. TKP, esas olarak Sovyetler Birliği'ni harfi yen izlemek suretiyle aktarmacılık yaptı ve bu hatada çok ileri gitti. Ama biz de, Çin'e bakarak aldığımız bazı tahliller sonucu, ciddi sağ hatalar yaptık. Bazı arkadaşlar diyorlar ki, TKP ile eşit miydik? TKP'nin Sovyetçiliği kadar biz de Çincilik mi yaptık? Ben meseleyi böyle koymuyorum. Ama şunu diyorum: 1976-77'den itibaren, Sovyetler Birliği'ni baş düşman gören, dünya savaşının beş yıl içinde çıkacağına kadar varan aşırı değerlendirmeler yapan, Sovyet saldırısı ihtimaline göre bir siyasi pozisyon alan, hatta ABD'yi bile barış cephesinin içine katan sağcı politikalarımızın önemli kaynaklarından biri, 1970'lerdeki Çin tahlillerinden bu yönde etkilenmemizdir.

Burada, biraz geriye dönmek istiyorum: 1969 dolaylarında biz Mao'dan etkileniyorduk ve o zamanki genel durum farklıydı. 1957-1960 arasında SBKP ile ÇKP arasında başgösteren tartışmalarda, Kruşçev ile Mao arasındaki ayrılıklarda, Mao'nun tutumu devrimci yanı oluşturuyordu. Dünya halklarının devrimci mücadelesine sahip çıkan, ABD önünde teslimiyetçiliği eleştiren, uluslararası müdahaleciliğe karşı direnen, Hindiçini halklarına aktif destek veren tavrıyla Mao, devrimci bir rol oynuyordu. Biz Çin'in o dönemdeki tavrından devrimci yönde etkilendik ve o günkü pozisyon alışımız ("sosyal-emperyalizm", vb. tartışmalarını bir yana bırakıyorum), dünya çapında milli kurtuluş savaşlarına, Üçüncü Dünya devrimlerine karşı tutum açısından, düzgün bir tutumdu. Öte yandan, o dönemde de bazı olumsuzluklara savrulduk, tabii: Mesela "halk savaşı" teorilerini Türkiye pratiğine gerçekçi olmayan bir şekilde uygulamaya kalkıştık. O zaman "sol" hatalar yaptık ve bunda da, Çin'den etkilenmelerin, bir aktarmacılığın önemli payı vardı. Ama

teorik pozisyonumuzun esas yönü olumlu ve devrimciydi. Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının devrimci rüzgarının dünyayı değiştiren temel güç olduğunu savunmuk, bir aktarmacılık hatasını ifade etmiyordu. 1977-78'lerden itibaren ise, Sovyetler Birliği'ni baş düşman alan ve milli çelişmeyi öne çıkaran, Sovyetler Birliği'nin saldıracağı varsayımından türetilmiş dünya savaşı tehlikesine göre bir cepheleşmeye giren çizgimiz önemli bir sağcılığı temsil ediyordu.

devlet ve ordu savunuculuğu

Şimdi, bu çizginin sonuç veya tezahürlerini göstermesi bakımından, *İddianame ve Sorgu* kitabından, yani 1982 yılında TİKP davasında verdiğimiz ifadelerden bazı bölümler okumak istiyorum. Hafızalarımızı tazelemeye ihtiyacamız var, "esas olarak doğruyduk" ya da "yüzde 80 doğruyduk" gibi anlayışların ne ifade ettiğini görmek bakımından, bu alıntıları gözden geçirmeye ihtiyacımız var.

Şimdi bakın, SSCB'yi baş düşman alan, dünya savaşını yakın gören ve bu ihtimale göre mevzilenen politikalarımız sonucu, neler savunduk: "1973 yılında yargılanmış TİİKP ile TİKP'nin stratejileri, buna bağlı olarak devlete ve orduya karşı siyasetleri tamamen farklıdır" diyoruz ve şöyle anlatıyoruz bu farklılıkları: "TİİKP, iç çelişmeyi esas alan, devleti yıkmayı ve orduyu dağıtmayı amaçlayan siyasetleri savunurken, TİKP, dünyamız ve ülkemizde görülen önemli gelişmeleri değerlendirerek, kurulduğu 30 Ocak 1978 gününden itibaren millet olarak cephemizi dışa dönmeyi kilit mesele kabul etmiş, milli birlik siyaseti izlemiştir. Devlet ve orduyu yıkmayı değil, tam tersine, dış tehdide karşı savunmayı ve güçlendirmeyi esas almıştır."

Başka yerlerde, bu vurgu bir sınıf bilincini iyice köreltecek boyutlara ulaşmaktadır; nitekim *Sorgu*'nun bir yerinde, "dış tehdide karşı devleti ve orduyu savunduk" diyoruz başlıkta ve sonra şunları söylüyoruz: "(TİKP) 1978 Ocağındaki kuruluşundan itibaren, Türkiye devletini ve orduyu dış tehdide karşı koruma ve güçlendirme çizgisini benimsemiş ve uygulamıştır." TİKP için diyoruz bunu: "Bunun yüzlerce kanıtı vardır. Bugün *gerçek bir devrimci, gerçek bir halkçı, Türkiye devletinin yaşamasından yanadır. hatta tarih, bugün devrimcilerin omuzlarına, devleti yaşatmak için en önde savaşmak sorumluluğunu yüklemiştir.* Bugün Sovyet sosyal-emperyalizmi Türkiye devletini ve ordusunu parcalamaya çalışmaktadır. Partimiz ise Sovyet sosyal-emperyalizmine karşı Türkiye devletini ve ordusunu savunuyor."

Yine başka bir yerde, orduya ilişkin bu politikamızı şöyle tekrarlıyoruz: "Oysa TİKP, orduyu güçlendirmeyi merkezi görev olarak benimsemiştir. Dikkat çekeriz: TİKP bu konuda susmuş değildir. Ordunun güçlendirilmesini herhangi bir görev olarak da benimsemiş değildir. Merkezi görev olarak benimsemiş, bunu bütün önemli belgelerinde vurgulamış; Birinci Genel Kongre'de tesbit ettiği 10 maddelik siyasetlerinde birinci madde olarak kararlaştırmıştır. Yani milli savunmanın güçlendirilmesine birinci önemi vermiştir. Bu tutumu alan ikinci bir parti yoktur."

sola "yıkıcılık" suçlaması

Buna bağlı olarak şunu da belirteyim ki, o dönemde Solun diğer akımlarına karşı düşmanca tavır alışımız, sadece bazı akımların halka ve bu arada bize karşı şiddet kullanmalarına bir tepki değildir; doğrudan doğruya, devlet ve ordu konusundaki tutumumuzdan da kaynaklanmaktadır. Nitekim yine *Sorgu*'nun bir yerinde, bakın, "Orduyu parçalamak bir yana, TİKP, orduyu parçalama amacıyla yürütülen *yıkıcı faaliyetlere* karşı uyanıklığı savunmaktadır" derken, bir hâkim sınıf söylemiyle konuşuyoruz. Başka bir yerde, Genel Kurmay ile aynı düşündüğümüzü ifade ediyoruz. Keza, "Milli Güvenlik dersleri tartışması çıktığında, Milli Güvenlik derslerinin yeniden düzenlenmesini destekleyen biricik parti TİKP olmuştur"; "Partimiz bu bildiriyle yetinmemiş, Milli Güvenlik derslerini hedef alan kampanyayı kararlılıkla göğüslemiştir" diye övünüyoruz. Sola çatma açısından, daha kötüsü var: "Orduyu parcalamak amacı güden bir parti, hiç ordunun daha fazla silahlanmasını ve modernleşmesini ister mi? Hiç orduya yönelen saldırıları göğüsler mi? Partimiz, orduyu parçalamak bir yana, orduyu düşman ilân edenlerin *adreslerini göstermiştir.* Orduyu düşman ilan eden ve orduyu parçalamak şiarını ileri sürenler, nesnel olarak Moskova'nın güçleriyle aynı cephede savaşmaktadırlar. Çünkü bugün Türkiye ordusunu parçalamak diye bir sorunu olan biricik ciddiye alınacak güç, Sovyetler Birliği'dir. Diğerlerinin payına düşen ise, onun yedek gücü olmaktır" diyoruz.

Herhangi bir yanlış anlama olmasın: O gün Solun diğer güçlerini, silahlı mücadele fetişizmi veya şablonculuğu açısından, illegalite fetişizmi açısından, bunlar Türkiye gerçeklerine uymadığı ve devrime, sosyalizme götürmeyeceği, sadece halkın güçlerini kırdıracağı için, kuşkusuz eleştirme-

liydik. Ama bizim yaptığımızın, böyle, Sol-içi bir eleştiri diye tarif edilemeyeceği, çok açıktır.

NATO, sıkıyönetim, "bölücülük ve ayrılıkçılık"

Aynı doğrultuda, Sıkıyönetimi desteklediğimizi de söylüyoruz; NATO'yu Sovyet tehdidine karşı bir barış etkeni olarak gördüğümüzü ve desteklediğimizi de belirtiyoruz.: "TİKP, yurdumuzun savunulması konusunda o kadar ciddi, o kadar sorumlu tutum almıştır ki, (...) Sovyetler Birliği'ne teslimiyet yönünde bir NATO'dan ayrılışa karşı çıkmış, NATO'nun Moskova tehdidi karşısında yarattığı ağırlığı tesbit etmiştir... NATO, değişen dünya durumu nedeniyle, Sovyet tehdidine karşı bir savunma örgütü niteliği kazanmıştır. TİKP, NATO'dan Sovyetler Birliği'ne teslimiyet yönünde bir ayrılışa karşıdır. *Bugün Türkiye'nin NATO'dan ayrılması için kampanya yürütenler, ülkemizin bağımsızlığına hizmet etmiyorlar.*" Başka yerlerde de, bu husus tekrar tekrar vurgulanmıştır.

Sorgu'nun başka bölümlerinde, "ayrılıkçılığa karşı" tutumumuz, Solun diğer kesimlerini "yıkıcı faaliyetler içinde" görüşümüzle aynı doğrultuda şekilleniyor: "Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının hazırladığı Apocular İddianamesi de buna tanıktır. Bu iddianeme, bizim dikkat çektiğimiz ve bir bir ortaya çıkardığımız gerçekler üzerine kurulmuştur." Yine "ayrılıkçılık"la ilgili olarak başka şeyler yaptığımızı da söylüyoruz: "Partimizin ayrılıkçılığa ve bölücülüğe karşı kararlı tutumu, Doğu bölgesindeki çeşitli illerimizin vali, emniyet müdürü ve sıkıyönetim komutanlarımızca da kabul ve ifade edilmiştir. Mahkemenizden kendilerinin tanık olarak dinlenmesini talep edeceğiz" diyoruz. Tablonun bir yönü kuşkusuz Kürtlerin tarihsel gerçekliğini incelememiz ve ırkçı baskılara karşı çıkmamızdır; ancak diğer yönünde, bir de bunlar yatıyor.

Yine aynı doğrultuda, " 'Bilinmeyen Sol' dizisinde sahte solcu terör çetelerinin halkı hedef alan cinayetlerini aydınlattığımızı", "devletin teröre karşı mücadelede *Aydınlık*'tan yararlandığını" söylüyoruz (biz bununla övündükten sonra, "hayır, o zime öyle dendiği gibi değildir" diyebilir miyiz artık?). Bu noktada, *Yeni Forum* dergisini tanıklığa çağırıyoruz: "Halbuki *Aydınlık* gazetesinin- bu, *Yeni Forum*'dan alıntıdır - bir süre önceki yorumunda, sol terörün çok önemli ortak noktaları, yönleri ve hedefleri olduğu belirtilmiştir. Bu hedefin Türkiye'deki demokratik sistemi yıkmak, Sovyetlerin yardımı ile Türkiye'de Sovyet modeli bir düzen kurmak, Türkiye'nin devlet ve toprak bütünlüğünü parçalamak olduğunu, *Aydınlık* gazetesi fraksiyonların çıkardığı dergiler ve yayınlardan yararlanarak anlatmış, Türk kamuoyunu uyarmaya çalışmıştır." Bu alıntıyı mahkemeye sunuyoruz ve yine bir başka yerde, "TİKP'nin Moskova'nın yıkıcı faaliyetlerini açığa çıkarma ve kamuoyunu aydınlatma çabaları övgüyle karşılanmıştır. Bu konuda bazı bakanlar bile bizden yardım istemiştir. *Bizim Radyo'yu dinleyerek tape ettiğimiz metinleri, istek üzerine Sıkıyönetim Komutanlığı yetkililerine de veriyorduk.* Gerekirse yetkililerin isimlerini açıklayabiliriz" diyoruz.

Demek, bütün bu noktalarda Sol-içi bir eleştiri yöntemi, içeriği ve üslubunu değil, devletsel bir söylemi benimsemiş bulunuyoruz. Bunlar, tabii, *Sorgu*'da söylediğimiz şeyler; aynı fikirleri üç aşağı beş yukarı *Savunma*'da da belirttik, tekrarlamaya gerek görmüyorum. Bu fikirler 1983 yılına kadar resmen ve kitle önünde, toplum önünde savunulmuştur. Bunun ciddi bir muhasebesi, önümüzde durmaktadır.

12 eylül'e bakış

Bir dinleyici: Alternatifleriyle birlikte koyabilirmiyiz meseleleri? Mesela Sovyetlerin o gün Türkiye devletini ve orduyu yıkmak gibi bir amacı var mıydı, yok muydu? Türkiye devrimcileri, o gün ne yapmalıydılar?

Oral Çalışlar: Devlete ve orduya karşı teslimiyetçi bir çizgi izlememeliydiler, orası çok açık. Tam tersine, Türkiye'de demokrasi için iç çelişmeyi esas alan bir mücadele vermeliydiler. Ben artık bunların herkes tarafından kavrandığını düşündüğüm için çok uzatmıyorum: Elbette Sovyet hegemonyacılığına karşı çıkmalı, bunu eleştirmeliydik. Orada haklıydık, ama Sovyetler Birliği'ni baş düşman alan, dünya savaşının beş yıl içinde çıkacağını ve Sovyetlerin Türkiye'ye saldıracağını öne süren bütün tahliller ile bunlardan türetilen pozisyon alışlar, hatalıydı. Zaten bu hatalar yüzünden 12 Eylül'de de afalladık. Durumu doğru dürüst kavrayamadık. Biz esas darbe Sovyetlerden gelecek diye beklerken, Amerikan taraftarı bir müdahale oldu. 1983'lere kadar, hep bu konuda problemler yaşadık. Kendi saflarımızda sıkıntılar, buhranlar ve yapacağını bilemezlikler ortaya çıktı. Başlangıçta da net bir tavır alamamıştık, bu yüzden. 1980 sonrasına özgü bir kı-

sım hatalar da, bu genel ortamdan ayrı olarak ele alınamaz.

Ben şunu söyleyeceğim, sonuç olarak: Geçmişimizde kuşkusuz olumluluklar da var. 1978-80 arasında, demokratik mücadeleler de verdik, Kontrgerilla ile, MHP ile mücadele ettik, bu konulardaki çizgimiz doğru ve olumluydu. Sovyetler'den bağımsız, eleştirel tutumumuz haklı ve doğruydu. Ama şunu da unutmayalım: Başka hareketlerin geçmişinde de, başka yönleriyle örnek alınacak olumluluklar vardır. O arkadaşların söyledikleri birçok şey de bugün haklı çıkmıştır. Ama öte yandan, her akımın, kendini eleştirmesi gereken çok ciddi hataları sözkonusudur. Bizim meselemiz, eski TİKP'nın çok ciddi sağ hatalarıdır. Esas olarak bunların reddedilmesiyle ilerleyeceğiz. Birincisi bu, kendimizi eleştirip gerçeği tesbit etmek ve Solun Birliğine yürümek bakımından önemlidir. İkincisi, içimizde sağ hatalar bugün de varsa, bunları aşmanın yolu da öncelikle kendi geçmişimizi aşmaktır. Bu konuda ayak sürüyen tutum, sosyalistlerin birliğine hizmet etmiyor, devrimcileşmeye hizmet etmiyor. Onun için, köklü ve esaslı bir özeleştiriye ihtiyaç olduğu kanısındayım.

Berthold Brecht

halk gerçekten hiç yanılmaz mı?
(1941)

Brecht 1941 yılında kısa bir süre için Sovyetler Birliği'ne gider. Eski anti-faşist Alman arkadaşlarının bir çoğunun tutuklandıklarını ve kurşuna dizildiklerini öğrenir. Öğretmeni ve arkadaşı Mayakovski'nin LEF (Sol Cephe) adlı dergisinin kurucularından yazar Sergey Tretyakov da bunlar arasındadır.

Öğretmenim, Tretyakov'u
Bu öylesine seçkin, öylesine yetkin insanı
katlettiler. Halk mahkemesi mahkum etti onu,
casustur deyip. Adı bugün de lanetli.
Yakıldı kitapları. Adı dillerde dilsiz.
Peki, ya suçsuz idiyse?
suçlu o!- Dedi halkın evlatları
Düşman o! - yankılandı emekçi halkın
mülkiyetindeki fabrikalar,
-düşman-
onayladı ülke, dünyadaki en yiğit ülke.
Ve tek kişi savunmadı tek kelimeyle!
Peki ya suçsuz idiyse?
...Halk mahkemelerini halkın düşmanları
tutmuş- demeye kim cüret edebilir?
Mahkemeler mahkemesiz olur mu?
Suçluluğu ikircimsiz kanıtlayan
belgeler mi isteyelim? Gülünç bu!
Böyle belgeler olmadı hiç.
Hainin elindedir masumluğunun tüm kanıtları
masumun ise yoktur kanıtları.
O halde susmak mı gerekir?
Peki, ya suçsuz idiyse?
Beşbin kişi yapar, biri yıkar.
Ama hapse tıkılan elli kişi arasında
tek bir kişi bile suçsuz idiyse?
peki ya suçsuz idiyse
nasıl cüret ettiler ona kıymaya?

Mehmet Gündüz

teorik tartışmanın seyir defteri 1

Sosyalizmin, 1980'li yılların başında iyiden iyiye su yüzüne çıkan bunalımı, sosyalist solda tartışmaya ve yeniden saflaşmaya yol açıyor.

Bu yeni saflaşmada, birbirinden kesin çizgilerle ayrışmış olmasa ve her biri içinde nüansları barındırsa da, iki ana eğilimi saptayabiliyoruz. Bu eğilimlerden birincisi, sosyalizmin bunalımına tek yanıtı, dogmatik söylemi tekrarlamak olan gelenekçi-muhafazakârlıktır. Elbette bu ana eğilim, 1960 saflaşmalarından gelen farklı geleneklerin içinde ayrı ayrı temsil ediliyor ama ilginçtir, eski köken farklılıklarına rağmen yaklaşımları şaşılacak kadar aynı.

Bunun karşısındaki eğilim, sosyalizmin bunalımına yanıt olarak Stalinizm'in dogmalarından şu ya da bu ölçüde, şu ya da bu yönde kurtulmayı öneren değişimci eğilimdir. Bu eğilimin içinde piyasa ekonomisi taraftarlarından tutun da, sosyalist kitlesel demokrasiyi vurgulayanlara, Troçkistlere kadar önemli farklılıklar gözleniyor; bu eğilim sağ ve sol kanatlarıyla belirginleşiyor.

Bu yeni saflaşma, yeni bir örgütsel biçimlenme içinde, rahat nefes alabileceği bir ortamda yaşanmıyor. Tersine, eski ideolojik saflaşmalar temelinde oluşmuş eski yapılanmaların içinde yaşanıyor. Bu eski yapıların duvarları, aslında bugün artık büyük ölçüde yapay hale gelmiş birlikleri temsil ediyor. Ama eski de hemen ölmüyor ve ağırlığını sürdürüyor. O zaman aynı tartışmalar, birbirine benzer eğilimler bu aynı yapılar içinde kendilerini ayrı ayrı ifade etmek zorunda kalıyorlar.

Her yerde aynı mücadeleyi görüyoruz. Marksizm bir teorik değişimle sırtına yapışmış dogmalardan kurtulacak mı, yoksa bürokratik ağırlık altında ezilecek mi?

1980'li yılların başlarından ortalarına kadar bu mücadele alttan alta sürmekle birlikte o gün liberal-sağ burjuva cereyanın saldırısı nedeniyle liberalizmle mücadele ön plana çıkmıştı. Ancak

Marksizm bu liberal-sivil toplumcu cereyanı esas olarak savuşturdu. Dış saldırı püskürtüldü ve bugün yeniden iç değişim sorunu birinci plana çıktı.

Bugün Stalinist kabuktan kurtulmak sosyalizmin ana sorunudur; bunalımın giderilmesinin tek yoludur. Bugün birinci hedef ne sivil toplumculuk ne de reformculuktur, Stalinist-muhafazakâr sağcılıktır. Stalinizm, Marksizmi içten içe çürüttüğü sürece ne dışsal bir liberalizm saldırısına, ne de içsel bir reformizm eğilimine direnmek mümkün olmayacaktır. Bu yüzden Marksizm-sivil toplumculuk mücadelesi de, Marksizm'in içindeki devrimcilik-reformculuk mücadelesi de bu temel mücadeleye bağlıdır. Bugün reformculuğa karşı uyanıklık, esas hedef olması açısından değil, muhafazakârlığa karşı mücadelede bu eğilimin peşine takılmamak açısından önemlidir. Çünkü reformculuk, muhafazakârlığı yenilgiye uğratamaz, onunla her an uzlaşmaya hazır olmanın ötesinde, düzen içi konumu dolayısıyla muhafazakârlığın sahte devrimci söylemi karşısında tabi bir duruma düşer.

Stalinist-muhafazakârlığın gerçek alternatifi, anti-bürokratik devrimci Marksizm akımıdır.

I. muhafazakârlığın serancamı

Muhafazakâr-Stalinist çizgi, daha 1981 yılında saflarımızda sorgulanmaya başlamış, bu yönde tartışmalar açılmıştı. Bu tartışmalar daha sonraları bastırılsa da, bu önemli bir başlangıçtı ve bugünkü devrimci çıkışlara bazı dayanak noktaları sağladı. Ben burada, 1981 yılında başlayan bu tartışmaları ele alacak ve muhafazakâr çizginin teorik gelişmeye karşı direnişinin yol açtığı olumsuzlukları irdeleyeceğim. Teorik tartışmanın bu sekiz yıllık öyküsü, kuşkusuz bugünkü tartışmalara ışık tutacaktır.

Sosyalizmin bunalımı Türkiye'de kendini daha 12 Eylül 1980 darbesinden önce hissettirmeye başlamıştı. Çin'in girdiği yeni yol, saflarımızda bu bunalımın somut bir şekilde hissedilmesine yol açtı. *Aydınlık* gazetesinin 5. sayfasında açılan "Sorular-Cevaplar" köşesine en çok sosyalizmin sorunları üzerine sorular geliyordu.

12 Eylül darbesinden beş-altı ay sonra, bu tür sorulara derinlemesine yanıtlar bulmak üzere bir teorik araştırma ve tartışma çabasına girişildi. Bu araştırma ve tartışmayı yönlendirmek üzere bir *sorular metni* hazırlandı.[1] Ancak araştırma çalışması hazırlık aşamasındayken ve *sorular metni* tartışmaya sunulmadan önce, bir kısım arkadaşın böyle bir araştırmayı zamansız ve hatalı bulmaları üzerine bu çaba durduruldu. Bundan sonra araştırmalar, bireysel olarak yürütüldü.

Araştırma ihtiyacı nereden doğmuştu? "Sorular"ı ortaya getiren, iddia edildiği gibi 12 Eylül'den sonra hız kazanan liberal-sağ cereyan ve burjuvazinin ideolojik saldırısı mıydı? Yoksa, devrim dalgasının durulduğu koşullarda sosyalizmin kendi iç zaaflarının iyice görünmesi ve bir bunalım biçiminde su yüzüne çıkması mıydı?

Kanımca esas olan ikincisiydi. Elbette böyle bir bunalım ortamında sağ-liberal cereyan sol saflarda daha da etkili oluyordu. Ama böyle bir durumda da yapılması gereken, içsel zaafları görmezden gelmek değil, anlamak, tartışmak ve çözmekti. Sağ-liberal cereyana karşı durmanın yolu muhafazakârlık değildi.

Aslında sosyalizmin bunalımı 1950'li yıllarda patlak vermişti. Stalinizm'in yol açtığı bu bunalım 1960'lı yıllarda yeni bir devrimci dalganın yükselmesiyle kısmen aşılmış, kısmen ertelenmişti. Kısmen aşılmıştı, çünkü gerek 1960'ın büyük tartışmaları, Kültür Devrimi pratiği ve Mao'nun Stalinist modele getirdiği alternatifler, gerekse Avrupa'da "yeni sol"un irdelemeleri ve Latin Amerika'da klasik komünist partilerin dışında fışkıran devrimci hareketler sosyalizmin zaaflarına yeni bir takım yanıtlar getiriyorlardı.

Burada kısmen ertelenmişti, çünkü, yukarda sözünü ettiğimiz yeni gelişmeler, bütün yeni önerilerine rağmen bunalımın ana nedeni olan Stalinizm'i kökten sorgulamamışlar, hatta bazı yanlarını benimsemişlerdi. Stalinist modele karşı geliştirilen görüşlerle, Stalinizm'in bu reddedilmeyen öğeleri yeni teorik gelişmelerin iç çelişmesini ve zaafını oluşturuyordu; patlayacak yeni bir bunalımın dinamitlerini içinde barındırıyordu. Sosyal pratiğin durağanlaşması, bu çelişmeleri ön plana çıkarttı.

1. "1980'lerde Sosyalizm Üzerine Sorular". Bu metinden çeşitli şekillerde liberalizmin-sivil toplumculuğun metni olarak söz edildi. Eğer bu belge yayınlanırsa herkes söylentinin ötesinde nasıl bir şey olduğuna karar verebilecektir.

Doğu Perinçek bu noktada, "tıkanma"yı sosyal pratiğin durgunlaşmasına bağlayarak bir gerçeğe işaret etmiştir. Ama Perinçek'in bakışında önemli bir hata da vardır: Esas neden sosyal pratiğin durması değil, sosyalizmin çok önceden gelen içsel zaaflarıdır. Sosyal pratiğin durgunlaşması, burada yalnızca hastalığın ortaya çıkmasına hizmet etmiştir. Öte yandan içsel zaafların sosyal durgunluk ve geri çekilmeye ne kadar büyük katkıda bulunduğu önemle üzerinde durulması gereken bir başka noktadır. Sorular ve sorunlar önce Stalinizm'le en fazla kaynaşmış yapılar içinde değil de, yeni teorik gelişmelerle eski Stalinist öğeleri çelişkili bir biçimde barındıran yeni sol ya da Maocu akımlar içinde gösterdi kendini.

1981 yılında teorik araştırmanın gerekliliğini savunan bir mektubumda teorik temelimizdeki bu çelişkili durumu şöyle ifade etmiştim:

"... bir dogma olarak kabul ettiğimiz teori ve uygulamalarla tartışarak bugüne kadar oluşturduğumuz teorik temelimiz çelişmeye düşmüş bulunmaktadır... Sosyalizmin ihraç edilemeyeceği şeklindeki doğru teorik temelimizle Stalin'in uygulamaları, Macaristan işgali çelişmeye düşmüştür... Sosyalist demokrasinin bugüne kadarki bütün burjuva demokrasisi rejimlerinden daha ileri ve daha demokratik olduğu teorik anlayışımızla, sosyalizm adına yapılanlar ve bugünkü pratik; ... sosyalizmin devleti sönüşe götüreceği teorisi ile, tam tersine son derece bürokratik ve hantal bir devlet mekanizmasının ortaya çıkması gerçeği;... sosyalizmin kitlelerin devrimci inisiyatifini sonsuz ölçüde arttıracağı ve onları gerçek efendi durumuna yükselteceği anlayışımız ile sosyalizm adına kitlelerin siyaset alanının dışına sürülmesi ve çalışan robotlar haline getirilmesi çelişmeye düşmüştür. Programımızdaki, halkın her türlü söz, yazı vb. özgürlüklerinin sağlanacağı maddesiyle sosyalist ülkelerdeki uygulamalar... çelişmeye düşmüştür. Halk meclislerinin halkın istek ve taleplerini parlamentolardan çok daha fazla yansıtacağı anlayışımız ile halk meclislerinin bugün içinde bulunduğu durum çelişmeye düşmüştür..."[2]

O dönemde Halil Berktay da bu saptamalara esas olarak katılıyor ve araştırmayla ilgili bir mektubunda şöyle diyordu:

"M. Gündüz'ün de işaret ettiği gibi, edinilmiş teorik temelimizin *bir kısmını* bundan böyle değiştirmeksizin sürdürmeye kalkışmak, bir darlığa düşmek olacaktır.[3]

Bu darlığa düşüldü. Ve bu darlık Doğu Perinçek'in bir yazısında[4] gerekçelendirildi. Bunları kısaca yeniden gözden geçirelim.

dar-pratikçi ve kendiliğindenci muhafazakâr bakışın gerekçeleri

Doğu Perinçek'in 1980'lerin başlarında Stalinizm'in derinden sorgulanmasına varacak bir teorik tartışmanın açılmasına itiraz gerekçeleri özet olarak "deney yokluğu", "pratik noksanlığı", "Türkiye pratiğine yabancılık" gibi birbirine benzer noktalar üzerinde toplanıyordu.

Halil Berktay, 1981 yılında, bu gerekçeleri şöyle özetliyor ve eleştiriyordu:

"Perinçek'in tartışmanın açılıp açılmamasına ilişkin bütün görüşlerine, pratik, gerçek, hayat ve ihtiyaçlar kavramlarının kestirmeden "kendi ülkemiz" kavramıyla eşitlenmesi anlayışı hakimdir. Perinçek'e göre, Türkiye pratiğinin doğrudan doğruya önümüze getirmediği hiçbir mesele 'ihtiyaç' olamaz.. bunun... dar-milli bir anlayış olduğunu.... belirtmek isterim."[5]

Gerçekten de Doğu Perinçek en başta "pratik" sorununu gündeme getiriyordu. Marks'ın "insanlık önüne çözüme bağlayabileceği sorunları koyar" sözleri anımsatılıyor, sosyalizmin kuruluşuna ilişkin teorik atılımların, sosyalist inşayı yaşayanların deneyleri eşliğinde gerçekleştirileceği ileri sürülüyordu. Türkiye'de böyle bir sosyalist inşa pratiği olmadığına göre, bunlar bizim çözüm getirmekten çok başkalarından öğreneceğimiz konulardı. Bugün Sovyetler Birliği'nde, Çin'de ve diğer sosyalist ülkelerde yaşanan deneyler konusunda, çok kesin hükümleri vermekten çekinmeyen Perinçek 1981 yılında şunu savunuyordu: Türkiye gibi bir ülkede sosyalizmin inşası sorunlarını çözme iddiası pek alçakgönüllü bir tavır değildi. Teorisyenlerimiz bu konuda yalnızca iyi birer öğrenci olabilirlerdi. Çünkü teorik katkılar doğrudan deney ve gözleme dayanırlardı.

Bu gerekçeler geçersizdi. Herşeyden önce Perinçek, "sosyalizmin sorunları" ile "sosyalizmin inşası sorunları"nı birbirine karıştırarak önemli bir hata yapmıştı. Sosyalizmin inşası sorunları, sosyalizmin sorunlarının yalnızca bir alt maddesiydi ve "sorular" metninde esası oluşturmuyor-

2. Sosyalizm sorunlarının incelenmesinin neden zorunlu olduğunu açıklayan 9.11.1981 tarihli mektup.

3. "Gerekli tartışma, Sovyet ve Çin deneylerinin Yeniden ve Derinlemesine İncelenmesi Yoluyla Gerçekleşebilir" başlıklı ve 20.2.1982 tarihli mektup.

4. Doğu Perinçek, "Sosyalizmin Sorunları ve Teorik Atılım", *Saçak* sayı: 24, Ocak 1986

5. Berktay, 3 Nolu dipnotta adı geçen mektup.

du. Tartışmaya açılan konuların büyük ağırlığı "nasıl bir sosyalizm" sorusuna yanıt arama çabası oluşturuyordu. "Nasıl bir sosyalizm" sorusu ise ne geleceğin sorusuydu, ne de yalnızca devrim yapmış ülkelerin pratiği ile kısıtlıydı. Bu, doğrudan doğruya *bizim* pratiğimizdi. Nitekim 1986 yılında Perinçek, dışa yönelme ihtiyacı gelip çattığında, dışa karşı farklı bir söylem kullanarak bu sorunu kendisi gündeme getirdi:

"Nasıl bir sosyalizm kurmak istiyoruz derken, olguların getirdiği sorulara bazı net cevaplar vermek zorundayız. Çünkü net cevaplar veremezsek, onlar gibi bir 'sosyalizm' kurarız. O zaman işçiler de bize isyan eder."[6]

Perinçek'in de belirttiği gibi bu, doğrudan doğruya önümüzdeki bir sorundu, net cevaplar verilmeliydi. Bu sorun dünya devrimcilerinin incelemesinden kaçırılamazdı.

Oysa Perinçek, 1986'daki saptamalarının tersine, 1980'lerin ilk yarısında *içerde* farklı bir söylem geliştiriyor ve Marks'ın "insanlık önüne çözüme bağlayabileceği sorunları koyar" cümlesini dar-pratikçi bir biçimde yorumluyordu. Aslında Marks o cümlesiyle, sosyalizmin nihai hedeflerini "ütopik" bulanları yanıtlıyordu. Onlara, sosyalizmin çok ilerlerde gibi görünen bu nihai hedeflerinin insanlık tarafından çözüme ulaştırılmak üzere gündeme getirilmiş sorunlar olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. İnsanlık bu hedefleri önüne koyduğuna göre "ütopik" değildir, demek istiyordu. Yoksa, insanlık, yalnızca, darpratik içinde önüne gelen sorunları çözer demiyordu.

Ayrıca bu yaklaşım bilgi teorisi açısından da hatalıydı. Bilginin kaynağı salt doğrudan deney değildir. İnsanlığın oluşturduğu bütün deneylerin dolaylı ve dolaysız bilgisi bize ulaşabilir ve biz bundan sonuçlar çıkarabiliriz. Eğer tersi olsaydı, Mao'nun kendinden önceki Sovyet deneyinin derslerini değerlendirmesi ve 1960'ların teorik atılımına katkıda bulunması imkansız hale gelirdi. İlginçtir ki, 1980'ler boyunca, bir yandan iradenin rolünü özellikle vurgulayan Perinçek, diğer yandan iş teorik araştırmaya gelince aşırı kendiliğindenci, dar-deneyci bir tutuma kayıyordu.

Perinçek'in teorik araştırmaya karşı ikinci gerekçesi, 1960'ların getirdiği teorik yeniliklerin ötesine gitmenin imkânsızlığı fikrine dayanıyordu. Burada da belirleyici olan *deney* yokluğu fikriydi. Gerileme ve tıkanmaları "pratik" saymayan Perinçek'e göre bugün bilgimizin sınırlarını çizen pratik, 1960'lardaki teorik atılımın deney malzemesinden daha zengin değildi. Bu konuda bir yere gelmiştik, daha fazla ilerleyecek durumumuz yoktu.

Bu da son derece yetersiz bir gerekçeydi. Bir kere, 1960'ın teorik atılımının, o güne kadarki pratiği tam anlamıyla değerlendirdiği ve çıkarılacak bütün dersleri çıkarttığı kanıtlanmış değildi. (Bugün tersinin kanıtlandığını daha iyi görebiliyoruz.) Eğer 1960 teorik atılımı kendinden önceki ve kendi dönemindeki bütün deneyleri layıkıyla değerlendirmiş olsaydı, bugün Stalin sorununu tartışmaya, Kültür Devrimini yeniden gözden geçirmeye hiç gerek kalmazdı. Kaldı ki, yine 1986'da Türkiye'nin geniş sosyalist çevrelerine seslendiği zaman üslubunu değiştirmek zorunda kalan Perinçek, kendini nakzedercesine "geçmiş devrimci mirası aşma ruhundan"[7] söz ediyordu.

Öte yandan hayat durmuyor, yürüyordu. 1960'lardan bu yana yirmi yıl geçmişti. Bu yirmi yılın pratiği de değerlendirilmeyi bekliyordu. Herşey bir yana, Türkiye'de büyük altüst oluşlar yaşanmış, sol bir çok deneylerden geçmişti. Bunlar da teorik düzeye çıkartılmayı bekliyorlardı.

Üçüncü olarak, Perinçek'e göre, toplumsal pratik yürümeyince düşünsel bunalım da kendini gösteriyordu. Böyle dönemlerde teorik atılımlar olamazdı. Büyük teorileri de, teorisyenleri de sosyal pratik yaratırdı. Sosyalizmin bunalımı teorinin zaaflarından değil, dalganın durulmasından geliyordu. Dalga yükselmeye başlayınca bunalım da sona erecekti.

Burada da görüldüğü gibi, Perinçek'in "pratik"ten anladığı, yükseliş ve inişlerin, atılım ve tıkanmaların toplamı değil, sadece yükseliş momentleridir. Buna bağlı olarak, Perinçek, bilincin ve sübjektif çabanın rolünü reddeden kendiliğindenci bir yöneliş içindeydi. Bu anlayışa göre, böyle dönemlerde pratiğin ve kitle hareketinin gelişmesini beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Üstelik burada, teorik atılımla birikim birbirine karıştırılıyordu. Her atılım ardında gelişmiş bir birikimin ürünüdür. Ve tarihteki bütün deneyler birikimin işte bizimkine benzer durgunluk dönemlerinde yapıldığını gösteriyor. Tersi, bizi, durgunluk dönemlerinde teori ilerlemez gibi saçma bir görüşe götürür. Üstelik durgunluk dönemi, bir önceki dönemin irdelenmesi ve yeni yükselişe hazırlanmak için değerlendirilmesi gereken bir dönemdir. Bu dönemde oluşturulan görüşler bir sonraki yükselişte sınanırlar. Perinçek'-

6. "Demokrasi ve Sosyalist Parti Paneli"inden, *Saçak* sayı: 29, Haziran 1986, s.21.

7. "Sosyalist Aydının İki Sınavı", *Saçak*, sayı: 31, Ağustos 1986, s.37.

in koyuşunda bu içiçelik ve süreklilik kopuyordu.

Bir başka gerekçe de, teorik araştırmayı sağ-liberal cereyanın dayattığı iddiasıydı. Perinçek'e göre bu koşullarda "teorik atılım" iddiasının yelkenini, sağdan esen rüzgar dolduruyordu. Marksist teorinin cepheden dünya çapında bir saldırıyla karşılaştığı koşullarda temel mevzileri savunmak yerine, teorinin en temel unsurlarının üzerine soru işareti konması, bir teorik atılım çabasını değil, karşı akıntıya kapılmayı ifade ediyordu. Dönem, fikri temelleri koruma ve savunma dönemiydi. Teoriden kuşku duyanlar için yapılacak iş, böylelerini kazanmak üzere eğitime girişmekti.

Bir kere, teorik araştırmanın sağ rüzgar tarafından yapay olarak dayatıldığı, gerçeklere uymuyordu. Sağ-liberal cereyan teorik atılımı değil, reddiyeyi dayatıyordu ve hatta o dönem araştırma önerenlere "araştırılacak ne var ki, artık Marksizm ölmüştür" diye yanıt veriliyordu. Bunalım dıştan baskının ürünü değildi. Esas olarak içsel zaaflardan ileri geliyordu. Liberalizm de dıştan bu zaaflara yükleniyordu. (Bunalımın içsel olduğunun en iyi göstergesi, bugün sosyalist ülkelerin içinde bulunduğu çalkantılardır. Yugoslavya'da, SSCB'de, Çin'de, Romanya'da, Çekoslovakya'da ortaya çıkan ve her allahın günü gazetelerin sütunlarını işgal eden kitle hareketleri, ulusal direnmeler, reform çabaları, çeşitli arayışlar bunalımın içsel olduğunu apaçık ortaya koymaktadır.) Üstelik, liberal sağ cereyanın hızı kesildikten sonra da sorunların tartışılması isteği azalacağına güçleniyordu. Nitekim bugün sorunların ele alınmasının ertelenemezliği 1981'e göre çok daha yakıcı hale gelmiştir.

1980'lerin başlarında da, bugün de, bu koşullardan yararlanmaya çalışan bir liberal-sağ cereyanın varlığı ve etkisi bir gerçektir. Buna karşı o tarihte Marksizm'in savunulması gereğinin vurgulanması da doğru ve yerindeydi. Bu savunma vurgulaması yerinde ve yararlı olmuştur, teorik araştırmanın gereğini vurgularken Marksizm'in temel perspektiflerini savunmayı ihmal etme hatası yapan bizleri uyarmıştır.[8] Ancak muhafazakârlık, yukarda da özetlediğimiz gibi, savunma sorunun bu kez tek yanlı vurgulamış ve savunmayı, geliştirmenin karşısına koymuştur. Oysa bu ikisi içiçedir. Savunma yapılmazsa geliştirilecek bir teori kalmayacağı ne kadar doğruysa, zaafları giderilmeyen bir teorinin savunmasının da dinsel bir cihad havasına büröneceği o kadar doğrudur. 1984 yılı başında *Saçak*'ın çıkışı sırasında bu konuda olumlu bir bileşim sağlanmış ve düzgün bir hat tutturulmuştu. Ancak muhafazakârlığın manifestosu niteliğinde olan ve yukarda 4 nolu dipnotta zikrettiğimiz, Doğu Perinçek'in "Teorik Atılım" yazısıyla bu doğru hat da darbelenmiştir.

Perinçek'in bir başka gerekçesi de sosyalizmin başarısızlıkları üzerinde durmanın yararsızlığıdır. Bunalımın nedenini "dış cereyan"larda gören anlayış, zaaflara parmak basmanın gereksizliği üzerinde duruyordu. Buna göre, sosyalist program sosyalist deneylerin eleştirisinden çok kapitalizmin eleştirisinden çıkacaktı. Üstelik sosyalizmin geçmiş olumsuzlukları bizde de aynen tekrarlanacak diye düşünmek şizofrenik bir durumdu.

Doğu Perinçek'in bunları söylerken, bir yandan da bugünkü sosyalizm deneylerinin topuna birden başarısızlık yaftası asmasındaki tuhaflığı ve çelişkiyi bir yana bırakalım. Şu bir gerçektir ki, 1960 teorik atılımı sosyalizmin deneylerinin eleştirisinden çıkmıştır. Perinçek'in mantığına göre, Mao, Çin'de de yeni bir sınıfın çıkması korkusuna kapılarak şizofrenik bir tutum sergilemişti. Üstelik geçtiğimiz elli yıl içinde dünyanın çeşitli ülkelerindeki devrimciler hiç de şizofren değildiler, son derece iyimserdiler ve bütün iyiniyetleriyle devrimci mücadeleye katıldılar ama yine de Stalinist senaryoların kurbanı olmaktan kurtulamadılar. Acaba bugün bütün dünya Stalin'i şizofren olduğu için mi tartışıyor, yeni yeni cinayetleri su yüzüne çıkartıyor. Aslına bakılırsa Perinçek Stalin'in eleştirisini önlemek için "Sosyalizmin beyanları" söyleminin ve "kapitalizmin eleştirisi" şemsiyesinin altına sığınıyor.

Gerçeklerden en sonuncusu ise Perinçek'in *Sa-*

8. Burada bir özeleştiri yapmak istiyorum. 1981 yılında teorik araştırmaya yönelirken, bu dönemin aynı zamanda liberal-sağ cereyanın, 12 Eylül geri çekilişinden de yararlanarak bir ideolojik karşı saldırı dönemi olduğunu kavrayamadım ve bu noktada liberalizme karşı savunma sorununa gereken ağırlığı vermedim. Bu da saflarda özellikle aydın kesimde liberal ideolojinin etkili olmasına yardım etti. İkinci olarak, teorik araştırmanın başlangıcında yer yer ben de sağ fikirlerin etkisi altında kaldım. Bunun en tipik olanı, "revizyonist olup emekçileri ezmektense, iktidarı iade etmek daha iyidir" şeklinde özetlenebilecek tezimdir. Özeti şuydu: Bizim gibi geri ülkelerde sanayileşme aşaması kaçınılmaz olarak gündeme gelecektir. Dünya devriminin geri çekildiği ve dıştaki sosyalist devrimlerden bir yardım gelmediği koşullarda bu sanayileşme aşaması kaçınılmaz olarak içte işçilerin ve köylülerin sömürüsünü gündeme getirecektir. Bir proletarya partisi bu görevi üstlendiği an, emekçilere yabancılaşacak ve Sovyetler Birliği'ndeki gibi bir bürokratlar partisi haline dönüşecektir. Proletaryaya yabancılaşmaktansa, gerekli demokratik güvenceleri sağladıktan sonra, iktidarı

çak'ta yayınlanan son mektuplarında[9] geçiyor. Burada, bakınız, Sovyetler Birliği "birikmiş sorunlara" hiçbir çözüm getirmek ihtiyacı duyuyor mu? kuvveti nedeniyle bir iktidar seçeneği olduğu için, dünyanın çok yerinde düzenin ana muhalefetidir. Yani bir "çözüm"dür deniyordu. Bu saptama, çok değil, iki yıl sonra, hayat tarafından nakzedildi. Büyük silahlara sahip Sovyetler Birliği, hayatın zoru tarafından yüzgeri edildi ve Gorbaçov reformlarına yönelmek zorunda kaldı. Hayatın zoru, herşeyi yola getirir, taşları eritir, kütükleri parçalar.

çift standartlılık

Muhafazakâr çizginin günümüze yaklaştıkça koyulaşması Aydınlık hareketi üzerinde son derece olumsuz sonuçlara yol açtı. Solda, her zaman teoriye çok önem veren bir hareket olarak bilinen Aydınlık hareketi, son yıllarda bu bakımdan gerilemeler kaydetti. Solun çeşitli kesimleri sosyalizmin sorunlarını tartışmaya girişirken, bizde tartışma önlendi ve giderek yayın organlarında yasakçılık örnekleri görülmeye başlandı. Taban eski teorik önermelerle yetinmek zorunda kaldı ve sol içi tartışmalarda geri bir konuma sürüklendi.

Muhafazakârlık, kuru kuruya bir böbürlenmenin ötesinde hiçbir soruya açık bir yanıt getiremedi, içte yanıt getirme eğilimlerini bastırmaya girişti ve gittikçe bürokratik bir görünüme büründü. Yıllarca bürokrasiye karşı mücadeleyi vurgulamış bir hareket açısından bu, gerçekten ibret alınacak bir durumdu.

Muhafazakâr çizgi, sorunlara yanıt getiremedikçe çift standartlılığa başvurdu. Buna yol açan, bir yandan yeni gelişmelere ayak uydurma ihtiyacı, diğer yandan eskiyi olduğu gibi koruma isteği arasındaki büyük gerilimdi. Bu gerilim, bir yerde söylediğini başka bir yerde yalanlayan, özünü gizlemek için tam zıt söylemlere sığınan, içte ve dışta ayrı ayrı profiller veren, teoriyi bir pro-

burjuvaziye geri iade etmek daha iyidir.

Her ne kadar çıkış noktası, emekçilere yabançılaşmamak ve bürokratik bir diktatörlükten kaçınmak isteği olsa da, bu teori hatalıydı. Sınıf mücadelesinin yasalarını anlayamıyordu. Bürokratikleşmekten kaçınayım derken, burjuvazinin yedek gücü haline gelmeye razı olan bir teoriydi.

Daha sonraki aşamalarda, bir yandan araştırmanın derinleşmesiyle, diğer yandan konuyla ilgilenen arkadaşların eleştiri ve uyarılarıyla bu tezi terkettim ve o zaman sözlü olarak özeleştiri yaptım. Burada da yazılı olarak yapmış oluyorum.

Bunu yaptığıma göre, şimdi bu konudaki gerçek dışı suçlamalara ve abartmalara da rahatlıkla değinebilirim.

Birincisi Doğu Perinçek'in *Saçak*'da yayınlanan "Liberal Akımın Saçak'taki İzleri" (sayı: 55, Ağustos 1988) başlıklı mektuplarına düşülen dipnotta, Marksizm'den kopan bir grubun kaleme aldığı "Yıkılacak Kale" adlı bir metinle M. Gündüz'ün liderlik yaptığı "liberal akım"dan söz ediliyor. Bir başka dipnotta ise doğrudan liberal-sivil toplumcu cereyana önderlik ettiğim ileri sürülüyor.

"Yıkılacak Kale" metnini 1984 yılında kaleme alan arkadaşlarla 1981-'82 yıllarında araştırmanın gerekli olduğu noktasında yakın düşündüğüm doğrudur. Ama o dönemde dışardaki arkadaşların tümü bu araştırmanın gerekliliğini kabul ediyordu. Hatta hapisteki arkadaşların da önemli bir kısmı- Doğu Perinçek de dahil olmak üzere- araştırmaya karşı bir tavır içinde değildiler. Bu bakımdan 1981 yılında bu arkadaşlarla "araştırma gerekli" noktası üzerinde birleşmemizin önemli bir özelliği yok. Ancak araştırma ve tartışmalar başladıktan bir süre sonra bu arkadaşlarla aramızda ayrılıklar derinleşti ve 1982-83 yılları boyunca sürdü. Çünkü daha sonra "Yıkılacak Kale"yi kaleme alan arkadaşlar sorunu Marksizm'in liberalleşmesi, hatta giderek terki olarak görmeye başlamışlardı. Nitekim onlar, 1984 yılı başında *Saçak*'ın çıkışı sırasında bizimle çatışarak ayrılıklarını açıkça ilan ettiler. Ve ilginçtir ki, esas tartışma ve mücadele bu arkadaşlarla bizim aramızda olmuş, "bu kaleyi yıkmak gerekir" teması, benim yazdığım bir mektuptaki fikirlere karşı ileri sürülmüştür. Bu bakımdan benim bu eğilimle özdeşleştirilmem çabasını resmi tarih yazıcılığının olağan tahrifatlarından biri olarak gördüğümü belirtmeliyim.

Diğer yandan, beni liberal-sivil toplumcu cerayanın önderi ya da lideri olarak gösterme çabalarını yalnızca gülümsemeyle karşıladığımı belirtmeliyim. Hatırlatmak zorunda kaldığım için gerçekten sıkılıyorum, Türkiye sosyalist hareketinde sivil toplumculuğun ilk yazılı eleştirileri, tarafımdan kaleme alınmış ve yayınlanmıştır. Yurtdışında *Seçenek* dergisinin Mayıs/1983 tarihli sayısında çıkan yazım sivil toplumculuğun ilk yazılı eleştirisidir. Keza *Saçak* dergisinde çıkan sivil toplumculuk eleştirilerinden önemli bir kısmı da bana aittir.

Son olarak Doğu Perinçek'in, yukarda özeleştirisini yaptığım "iktidarın geri verilmesi" tezini diline dolaması üzerine birkaç söz söylemek istiyorum. Bu tezin de yer aldığı ve yaklaşık altmış sayfa tutan metinler yalnızca bir iç sirkülasyon için hazırlanmıştı. Hiçbir şekilde kamuoyuna açıklanma amacı taşımıyordu ve metinlerin takdiminde bu şöyle belirtiliyordu: "Yazılar, kesinleştirilmiş tezler ortaya atmak ve hele kamuoyuna açıklanmak yeterlilik ve iddiasında değildir. Sadece teorik alanda ilerlemek ihtiyacında olan kollektifin inceleme ve tartışmasına sunulmak amacıyla yazılmışlardır. Kollektif bu çalışmayı gereğince değerlendirecektir.

Bu çalışmayı kollektif değerlendirmedi ama Doğu Perinçek olumsuz anlamda değerlendirdi ve bilimsel bir titizlik ve özgürlük ortamı isteyen bir araştırmayı siyasi yıpratma aracı olarak kullandı. Takdiri bu tartışmayı izleyenlere bırakıyorum. Ve elbette bu dipnotun kenarına Doğu Perinçek'in şu sözlerini iliştirerek:

Hata yapma özgürlüğü olmalıdır, gönül ferahlığı olmalıdır bir sosyalist parti içinde. Korkusuz bir parti hayatı olmalıdır. İnsanlar korkmadan fikirlerini söyleyebilmelidirler. İlerde suçlanacaklarından korkmadan, itham edileceklerinden korkmadan, ağır yükler altına gireceklerinden korkmadan fikirlerini söyleyebilmelidirler. Böyle bir ferahlık ortamı yaratılmalıdır." (Demokrasi ve Sosyalist Parti Paneli'nden, *Saçak*, sayı:29, 1986)

9. Doğu Perinçek, "Liberal Akımın Saçak'taki izleri" *Saçak*, sayı:55, Ağustos 1988

paganda düzeyine indirgerken esas niyetleri gizleyen çift ölçülülüğün beşiği oldu.

Bunun yüzlerce örneği var. Bir yandan Stalin eleştiriliyormuş gibi yapılır, öte yandan Stalin kendisinin bile özeleştiri yaptığı yanlarıyla birlikte savunulur. Bir yandan Brejnev eleştirilir, diğer yandan bu eleştirilere tıpatıp uyan Stalin'in davranışlarının üstü örtülmeye çalışılır. Bir yandan "Kruşçevci karşı-devrim" fikri fiiliyatta terk edilir, diğer yandan bu teoriyi açıkça eleştirenler muhafazakârlığın fikir polisleri tarafından kovuşturulur. Bir yandan sosyalist demokrasi üzerine olmadık vaadler ileri sürülür, diğer yandan içte her türlü sosyalist demokrasi uygulaması rafa kaldırılır. Dışa karşı olgun ve demokratik bir söylem tutturulur, içte ise en basit haklar bile tartışma konusu yapılır. Bir yandan "üretimci sosyalizm"e veryansın edilir, diğer yandan "üretimci sosyalizm" örnekleri zafer olarak kutsanır. Bir yandan kitle inisiyatifine övgüler düzülür, diğer yandan görülmemiş bir yukardan yönetim tarzı savunulur. Dışta aydınlara yumuşak yaklaşım sergilenir, içte aydın bilinci yok edilmeye çalışılır. Ekolojist bir üslup tutturulmaktan geri kalınmaz, ama gerçekte üretimci mantık sürdürülür. Muhasebeden söz edilir, muhasebe kişisel suçlama aracı olamaz denir, ama gerçek bir muhasebe örtbas edilip, muhasebe adına iç hesaplaşmalara girişilir. Gerçek aşkından söz edilir, tahrifatçılık günlük uygulama haline getirilir. Birlikten söz edilir, içte birlikten yana olanlara "birlik budalaları" adı takılır. Kolektif yönetim üzerine aşırı vurgular yapılır, ama aslında tek kişi yönetimi uygulanır. Kadın özgürlüğünden söz edilir, ama ilkel bir ataerkillik kokusunun her yana yayılmasına izin verilir. Eşitlikten, sade bir yaşamdan söz edilir, bu tür değerler, yalnızca muhalifleri bastırmada bir sopa olarak kullanılır, gerçekte sade bir hayatı ortadan kaldıran bürokratik ayrıcalıklar sisteminin gelişmesine şimdiden izin verilir. vb. vb.

Doğrusunu söylemek gerekirse, muhafazakârlığın özüne karşı, yine onun yazdıklarıyla çok iyi mücadele edilebilir.

tek ülkede sosyalizm ve geri dönüş teorisi

Çift standartlılığı ve bulanıklığı dolayısıyla muhafazakârlığı minderin ortasına çekip tartışmak çok zordur, bunu son yıllardaki deneylerim içinde iyice öğrendim. Bu yüzden burada yalnızca bu çizginin belli başlı teorik tutarsızlıklarına işaret etmekle ve teorik iflasını belgelemekle yetineceğim.

Önce "tek ülkede sosyalizm" teorisinin savunulması sırasında düşülen tutarsızlıkların üzerinde duralım.

Perinçek'e göre, Lenin tek ülkede devrimin olabileceğini söylemişti, bu teorinin doğal devamı "tek ülkede sosyalizm" teorisiydi. "Ve bu analizin devamı olarak, ilk devrimi yapanlar, bir dünya devrimiyle ya da Avrupa devrimiyle tamamlanmadığı halde, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşa edilebileceğini ortaya koydular.[10] "Tek ülkede sosyalizm kurulabilir" teorisi, o koşullarda rakibi olmayan bir devrimci çözümdü. Aynı zamanda Leninizmin 'geri ülkelerde de devrim olabilir' teorisinin ve pratiğinin kaçınılmaz bir uzantısı, bir devamıydı.'"[11]

Öncelikle belirtmek gerekir: O teorinin adı "Tek ülkede sosyalizm kurulabilir" değildi, uzunca ifade edilirse "tek ülkede sosyalizmin geri dönülmez nihai zaferi sağlanabilir" teorisiydi. İkinci olarak belirtmek gerekir: Lenin'in tek ülkede devrim teorisiyle Stalin'in tek ülkede sosyalizmin zaferi teorisi birbirinin kaçınılmaz devamı değildi . Lenin'in tek ülkede sosyalizmin nihai zaferinin sağlabileceğine dair hiçbir görüşü olmadığı gibi, tersi yönde bir görüşü vardı ve Alogan'ın da belirttiği gibi Lenin döneminde bütün Bolşevikler sosyalizmin nihai zaferinin ancak enternasyonal planda olacağı üzerinde birleşmişlerdi.[12]

Troçki de dahil, Stalin'in "tek ülkede sosyalizmin geri dönülmez nihai zaferi" teorisine karşı çıkan hiçbir Bolşeviğin Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşuna girmemek gerekir şeklinde bir görüşü yoktur. Tersine, o dönemde sol muhalefetin sosyalizm yönünde ne aşırı önlemler getirdiğini herkes biliyor. O günkü tartışma sosyalizmi kurmaya girişelim mi girişmeyelim mi tartışması değildir. Tartışma Sovyetler Birliği'nde üretim araçlarının kamulaştırılmasıyla ve çiftliklerin kollektifleştirilmesiyle birlikte sosyalizmin tam, geri dönülmez ve nihai zaferi sağlanabilir

10. Doğu Perinçek, "Dünyayı Değiştirme Mesajını 2000'lere Taşımak", *Saçak*, sayı:56, Eylül 1988, s.9.
11. Agy. s.9.
12. Yavuz Alogan, "Troçkizm Üzerine Bir Tartışma Denemesi", *Saçak*, sayı:36, Ocak 1987, s.44.
Bunlar gibi düzinelerle sözü vardır Lenin'in: "Rus devrimi kendi gücünü kullanarak zafere ulaşabilir, ama elde ettiği kazançları, batıda bir sosyalist devrim gerçekleşmedikçe, yalnızca kendi gücüyle asla koruyup sağlamlaştıramaz." (Aktaran: İ. Çakır, *İşçiler ve Toplum*, sayı: 6, Ekim 1988)
"Biz soruna enternasyonalist açıdan baktığımızı ve sosyalist devrim gibi bir girişimin tek ülkede tamamlanamayacağını sürekli vurguladık." (agy, s.21)

mi, yoksa bu mümkün değil midir tartışmasıdır ve burada iddia edilenin tersine anti-Marksist yönelim içinde olan Stalin'in kendisinden ve onun milliyetçi teorisinden başkası değildir. Nitekim bu teori, 1936 anayasasıyla sonucuna ulaşmıştır.

Doğu Perinçek, Rus bürokrasisinin bu anti-Marksist milliyetçi teorisine enternasyonalist bir çehre verme gayreti içindedir. Ona göre bu girişim "dünya devrimi için bir üs yaratmak"[13] amacını güdüyordu. Böylece insanlığın arkadan gelen devrimci dalgaları, sırtlarını dayayacakları bir büyük ülke bulmuşlardı.[14] Tek ülkede sosyalizm konusunda ısrar, ikinci dünya savaşından sonra Çin devrimini, Doğu Avrupa devrimlerini mümkün kılabilmişti.[15] Stalin dönemini yalnız Sovyetler Birliği tarihine bakarak değil, İkinci Dünya Savaşı'nın kaderine, Çin devrimine, Doğu Avrupa'ya, hatta 1950 ve 60'larda sömürgelerin kurtuluşuna bakarak değerlendirmek gerekirdi.[16] "Sovyetler aslında kendi kanlarını vererek, başka ülkelerin devrimlerini sulamış."[17]lardı.

Doğrusu, Sovyet teorisyenleri bile, böylesi milliyetçi bir teoriyi enternasyonalizm olarak göstermekte bu kadar cesur olamamışlardı. İşin gerçeği oydu ki, Sovyetler Birliği, tek ülkede sosyalizmin nihai zaferi teorisiyle dünya devriminden vazgeçiyor, dünya devrimi için bir üs olma görevinden vazgeçiyor, dünya devrimine kapılarını kapıyor ve Rus bürokrasisinin bencilliğine kapılanıyordu. İnsanlığın arkadan gelen devrimci dalgaları, 1930'dan sonra sırtlarını dayayacakları bir ülke değil, sırtlarında kocaman bir hançer bulmuşlardı ve yenilgiye uğrayan bütün devrimlerde bu hançerin rolü büyük olduğu gibi, başarıya ulaşan devrimlerin hepsi de Sovyet bencilliğine karşı savaşmak zorunda kalmışlardı. Dünya devrimcileri, Sovyetlerin yaşaması için kanlarını akıtmışlar, Sovyet halklarının sonsuz özverisiyle birleşerek 1917 devrimini yaşatmaya çalışmışlar, ama her seferinde karşılarında Sovyet bürokrasisinin dirseğini bulmuşlardı.

1927 Çin devriminin yenilgisinde "tek ülkede sosyalizm" teorisiyle donanmış bürokrasisin sağ politikalarının rolü açıktır. Hitler'in zaferinde de bu teorinin yol açtığı teslimiyetçilik rol oynamıştır. 1930'larda Avrupa'da devrim, "tek ülkede sosyalizmi" koruma bahanesiyle burjuvazinin ayakları altına serilmiştir. İspanya iç savaşındaki yenilgi işçi köylü devriminin Sovyet bencilliği tarafından yasaklanmasının ürünüdür.

Hitler-Stalin paktı da "tek ülkede sosyalizmi kurma ve koruma" milliyetçi politikalarının kaçınılmaz uzantısıdır ve bu politika dünya antifaşist saflarının moralini bozmuş, Hitler'in işgal politikasını kolaylaştırmış, savaşın ertelenmesini önlemiştir.

Yine aynı dönemde, Sovyetler'e sığınan binlerce devrimci, Stalin'in bilinen politikalarının sonucu olarak kendilerini idam mangalarının önünde buldular, işkenceye uğratıldılar, Hitler'in gestaposuna teslim edildiler. Bu mudur dünya devrimcilerine üs ve destek olmak?

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet halkı, Hitler saldırganlarına karşı, bütün dünya halklarıyla ve devrimcileriyle dayanışma içinde ülkesini savundu ve faşistleri yenilgiye uğrattı. Ancak bu zafer, kesinlikle "tek ülkede sosyalizm" politikasının sonucu değildir. Tersine, bu direniş, Sovyet bürokrasisinin Hitler'le uzlaşma ve "tek ülkede sosyalizm" teorilerinin, Stalin'in deyişiyle "olayların mantığı" tarafından yenilgiye uğratılmasının zorunlu sonucuydu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen Çin ve Doğu Avrupa devrimleri, Sovyet bencilliği ile çatışarak ilerleyebildiler. Mao'nun belirttiği gibi Çin devrimi, Stalin'e rağmen gerçekleşti. Yugoslav devrimi de öyle. Stalin'in sağcı müdahalelerini savuşturacak kadar güçlü bir önderliğe sahip olmayan Yunan ve Filipinler devrimleri ise yenilgiye uğradılar. Stalin'in batılılarla uzlaşma içinde dünyayı paylaşma politikaları bu devrimlerin yenilgisinin baş nedenidir.

Doğu Avrupa devrimlerine gelince; bu ülkelerde faşistlerin kovulmasında ve iktidarın ele geçirilmesinde Avrupa içlerine yürüyen Sovyet ordularının yardımları inkar edilemez. Ama devrimden ne anlıyoruz?

Yalnızca iktidarın ele geçirilmesini mi? Yok yalnızca bunu anlamıyorsak, iktidarın ele geçirilmesinden sonra Sovyetler Birliği'nin bu ülkelerde iç devrimci güçleri ve kitle inisiyatiflerini nasıl ezdiğini de göz önüne almak gerekir. Bu ülkelerin hepsinde, yeraltı direniş hareketini örgütlemiş özgün ulusal liderlikler, Stalin'in polisi tarafından tasfiye edildiler. 1936 Moskova duruşmalarına benzer uydurma mahkemelerde ölüme mahkûm edildiler. Macaristan'da Rajk, Szonyi, Bulgaristan'da Kostov, Arnavutluk'ta Dodje, Romanya'da Patrascanu, Polonya'da Gomulka, Çekoslovakya'da Slânski ve arkadaşları tasfiye

13. Doğu Perinçek, agy, s.9.
14. agy. s.9.
15. agy. s.9.
16. agy. s.10.
17. agy. s.9.

edildiler ve çoğu öldürüldü. İç devrimcilerin bu Stalinist tasfiye hareketi sırasında doğrudan doğruya Rus polisi ve sorgucuları kullanıldı. Bu ülkelerde toplam iki buçuk milyon parti üyesi tasfiye edildi ve yine toplam 250 bin parti üyesi hapse atıldı. Öldürülenlerin ise sayısı bilinmiyor. Eğer Stalin'in gücü yetseydi Tito ve arkadaşlarını da idam sehpasına gönderecekti.[18]

İşte Doğu Avrupa devrimleri üzerindeki Stalinist etki budur. Nerede devrimci bir gelişme varsa Stalinizm'in onun üzerindeki etkisi olumsuz olmuştur. Tarihi gerçek budur.

Doğu Perinçek, "Tek ülkede sosyalizm" teorisini savunurken bu teoriyle Mao'nun geri dönüş teorisini birbirine eklemeye çalışıyor. Perinçek'e göre tek ülkede sosyalizm teorisini ancak geri dönüş teorisi tamamlayabilirdi. "Tek ülkede ve geri bir ülkede devrim olabiliyorsa, aynı zamanda geri dönüş de olabilir. Bu derece olumsuz, elverişsiz koşullarda devrim yapmak, geri dönüş tehlikesini haydi haydi içerir. Hatta üretim araçlarının kollektifleştirilmesinin esas olarak tamamlanmasından sonra bile geri dönüş olabilir."[19] "Tek ülkede sosyalizmin mümkün olduğu teziyle yapılan katkı, bütünsel sonuçlarına kadar götürülemedi. Üretim araçları bir kez toplumsallaştırılınca, sınıfların ortadan kalkacağı ve geri dönüş tehlikesinin içsel kaynağının kurutulmuş olacağı şeklindeki teori, 19. yüzyılın kalıntısıydı."[20]

Son alıntıdaki ilk cümleyle ikinci cümle arasında büyük bir uyuşmazlık var. Çünkü tek ülkede sosyalizm teorisini özü, gerçekten de 19. yüzyılın kalıntısı olan ve Stalin'in "katkısı"yla zenginleşen "üretim araçları bir kez toplumsallaştırılınca, sınıfların ortadan kalkacağı ve geri dönüş tehlikesinin içsel kaynağının kurutulmuş olacağı" görüşüydü. Bu yüzdendir ki, tek ülkede sosyalizm teorisi bir katkı değildi, bu teori bütünsel sonuçlarına vardığı zaman o ekonomist 19. yüzyıl kalıntısı teoriden başka hiçbir yere varamazdı ve geri dönüş teorisiyle tamamlanamazdı.

Geri dönüş teorisi[21] üretim araçlarının kollektifleştirilmesinden sonra da sınıfların ortadan kalkmayacağını ve sınıf mücadelesinin süreceğini söylüyordu, tek ülkede sosyalizm teorisi ise tam tersini. Bu ikisinin birbirini nasıl tamamlayacağı gerçekten bir merak konusudur.

hızlı endüstrileşmeye bakışta çift standart

Doğu Perinçek, Troçki'yi ve onun "hızlı sanayileşme" politikasını eleştirdiği bir yazısında unutkanlığın, çift söylemliliğin ve tutarsızlığın doruğuna çıkmaktadır. Şu satırları hep birlikte okuyalım:

"Köylünün artı-ürününe aşırı ölçülerde el koyan bir hızlandırılmış sanayileşme programı, kaçınılmaz olarak işçi-köylü ittifakını parçalar. Bu program, köylülüğe ve dolayısıyla işçi sınıfına yukardan dayatmaların yolunu açar. Aşamaları ve süreçleri bir çırpıda geçme eğilimi, ne kadar demokratik itirazlar yöneltse de, emekçilere zor uygulanan bürokratik bir diktatörlükten başka bir yere varamaz."[22]

"Ağır sanayi çizgisi, imtiyazlar ve farklılaşma demekti."[23]

"Troçki'nin ağır sanayi çizgisi, imtiyazlı kesimin kaçınılmaz olarak devlet ve parti içinde gelişmesini getirir."[24]

"Gerçi Troçki'nin 'solcu' ekonomik inşa çizgisi ve tüm olarak teorisi, bir emekçi demokrasisinin değil, fakat koyu bir bürokratik diktatörlüğün yolunu açardı. Ama o iktidara gelemediği için, bu özelliğinin pratikte ortaya çıkması mümkün olmadı ve olmayacaktır."[25]

Ve son bir kaç satır:

" Hızlandırılmış sanayileşmeyi uzun süre reddettikten sonra belli bir zaman ve zeminin zorunlu dayatması olduğu gerekçesiyle uygulamak ile bu-

18. Bu bilgiler, yakında Belge yayınları tarafından yayınlanacak olan şu kitaptan alınmıştır: Fernando Claudin *The Communist Movement-From Comintern To Cominform,* II, s.515-536
19. Doğu Perinçek, "Dünyayı Değiştirme Mesajını 2000'lere Taşımak", *Saçak,* sayı:56, Eylül 1988, s.10
20. Doğu Perinçek, "Sosyalist Aydının İki Sınavı", *Saçak,* sayı:31, Ağustos 1986, s.34.
21. Geri dönüş teorisi elbette bugün gözden geçirilmeli ve önemli teorik hataları eleştirilmelidir. Örneğin bu teori, kısmen Stalinci bakışın etkisiyle sosyalizmi başlıbaşına bir üretim tarzı ve "geri dönüşü", kurulmuş ve tamamlanmış bir sosyalist üretim tarzından yeni baştan kapitalist üretim tarzına dönüş olarak almaktadır. Oysa böyle bir geri dönüş söz konusu değildir ve yaşanmamıştır. Bir kere böyle bir üretim tarzının kurulmuş olması söz konusu değildir. İkincisi, klasik kapitalizme bir geri dönüş de mümkün değildir, çünkü bunu yapacak sınıflar çoktan tasfiye edilmiştir. Kanımca, "geri dönüşü" bir terim olarak kullanmakta ısrar edeceksek, sınıfsal düzlemde ele almak gerekir. Yani işçi sınıfı iktidarı ele geçirmiş ve yeni toplumun üretim ilişkilerini kurmaya çalışırken ona yabancı bir bürokrasinin iktidar mevzilerini ele geçirerek işçi sınıfını muhalif ve sömürülen bir sınıf durumuna itmesi anlamında bir "geri dönüş" söz konusudur.
22. Doğu Perinçek, "Bir İktidarsızlık Doktrini: Troçkizm", *Saçak,* sayı:35, Aralık 1986 s.31
23. agy. s.32.
24. agy. s.32.
25. agy. s.34.

nu evrensel bir yol olarak teorileştirmek arasındaki fark görülmelidir."[26]

Teorinin pratikten çıktığını her zaman vurgulayan Perinçek, acaba yukardaki teorik saptamaları hangi pratiğe bakarak yapmıştır. Kendisinin de belirttiği gibi Troçki bu tezlerini pratiğe geçirme olanağı bulamamıştır. O halde? Geriye bir tek pratik kalmaktadır. O da Stalin'in hızlı sanayileşme ve zorla kollektifleştirme pratiği. Ancak ilginçtir ki, Perinçek, sonuçlar çıkarttığı bu pratikten söz etmemekte büyük dikkat gösteriyor, Troçki'nin pratiksiz teorisine yüklenirken, bunun hayatta gerçekleşmiş biçimini gözlerden saklamaya çalışıyor.[27] O zaman pratikte gerçekleşeni, yine Perinçek'in cümleleriyle ortaya getirmek bize düşüyor:

Köylünün artı-ürününe aşırı ölçülerde el koyan *Stalin*'in sanayileşme programı, kaçınılmaz olarak işçi-köylü ittifakını parçala*mıştır*. Bu program, köylülüğe ve dolayısıyla işçi sınıfına yukardan dayatmaların yolunu *açmıştır*. Aşamaları ve süreçleri bir çırpıda geçme eğilimi... emekçilere zor uygulanan bürokratik bir diktatörlükten başka bir yere varma*mıştır*... *Stalin*'in ağır sanayi çizgisi, imtiyazlar ve farklılaşma demekti... *Stalin*'in ağır sanayi çizgisi, imtiyazlı kesimin kaçınılmaz olarak devlet ve parti içinde gelişmesini getir*di*... *Stalin*'in ... ekonomik inşa çizgisi ve tüm olarak teorisi, bir emekçi demokrasisinin değil, fakat koyu bir diktatörlüğün yolunu aç*tı*. *Troçki* iktidara gelmediği için, *bürokratik diktatörlük* özelliğinin pratikte ortaya çıkması mümkün olmadı ve olmayacaktır. *Stalin iktidara geldiği için, bu özelliğinin pratikte ortaya çıkması mümkün oldu.*

Burada Perinçek'in Stalin'in uygulamasının çok özel koşullara ilişkin olduğu iddiası üzerinde de durmalıyız. Stalin'in bu uygulamayı yalnızca Sovyetler Birliği'nin özgül koşulları için ve bir kereliğine savunduğu doğru değildir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa ülkelerinin hepsine aynı yol dayatılmış ve Stalin'in uzantıları tarafından eksiksiz uygulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu Stalinist model dogmalaştırılmış Ekim Devriminin yolu ile özdeşleştirilmiş ve bütün sosyalist ülkelerin kalkınma çizgisi olarak ortaya sürülmüştür. Kaldı ki, bu noktada Perinçek ilişkiyi ters ele alıyor. Teoride savunulup pratiğe geçmemiş bir çizgi hoşgörülebilir ama pratikte sonuçlarıyla yaşanmış bir uygulama çok daha eleştiriye muhtaçtır.

Muhafazakârlığın teorisi iplikleri boşlukta sallanan, tamamlanmamış bir kumaşa benziyor. Hiçbir görüş tutarlı sonucuna götürülmüyor. Bazı fikirler, gelişmelere ayak uydurma kaygısıyla savunuluyor gibi yapılıyor, hatta yeri geldiğinde siyasi muarızları eleştirmekte kullanılıyor, ama bu fikirlerin tutarlı sonuçları özenle örtbas ediliyor. Çünkü bütün oklar gelip Stalinist bürokrasiyi gösteriyor. Bizim muhafazakâr bürokrasinin ise, bunu görmek, görse de göstermek, hiç mi hiç işine gelmiyor.

"üretimci sosyalizm"e gerçekten karşı mısınız?

Perinçek son yıllarda "üretimci sosyalizm"e karşı eleştiriler yöneltti. Ancak tutarlı sonuçlarından kaçındığı için ne yazık ki, bugün bunlar aldatıcı birer söylemden öteye gidemiyor. Bakınız, şu yargıların her birinin ardından içinizden "Ya Stalin?" diye sormak gelmiyor mu?

Üretimci sosyalizm kapitalizmle yarışı daha çok üretmek kulvarında yürütüyor.[28] Sosyalizmin kapitalizme üstünlüğü, üretimi arttırma ve teknolojiyi geliştirmeye indirgeniyor.[29] Aslında bu sistem, emekçileri tarih sahnesinin kenarlarına iten rolüyle, kapitalizmle kader birliği halinde bulunuyor.[30] Amaç, daha çok çelik, daha çok kömür, daha çok kağıt, daha çok petrol, daha çok naylon, daha çok otomobil... üretmekten mi ibarettir?[31] Üretilenlerin bir kısmı da insanların mutluluğuna zarar vermektedir. Tank tüfek üretiliyor. Hapishanelere demir parmaklık üretiliyor.[32]

Perinçek bu saptamaları yaparken acaba Stalin hiç aklına gelmemekte midir? Bu şahsen benim için bir merak konusudur. Sanki kafalarda birbirine ses geçirmeyen kompartımanlar vardır. Bir kompartımanda bir şeyler söylenmekte, bir başka kompartımanda ise tam tersi iddia edilmektedir. Bir kompartımanda bir tutum mahkûm edilmekte, yandaki kompartımanda o mahkûm edilen şey hararetle savunulmaktadır.

26. agy. s.31.

27. Aynı noktaya Yavuz Alogan da işaret ediyordu. "Troçkizm Üzerine Bir Tartışma Denemesi", *Saçak*, sayı:36, Ocak 1987, s.45.

28. Doğu Perinçek, "Babalar ve Oğullar", *2000'e Doğru* sayı2/23, Mayıs 1988, s.7

29. Doğu Perinçek, "Tanrısal Sosyalizme Elveda, *2000'e Doğru* sayı: 2/1 Ocak 1988, s.7.

30. agy. s.7.

31. Doğu Perinçek, "Alternatif Sorununa Bir Giriş" *Saçak*, sayı:22, Kasım 1985 s.21.

32. Doğu Perinçek "Dünyayı Değiştirme Mesajını 2000'lere Taşımak" *Saçak*, sayı:20

İşte örneği. "Üretimci sosyalizm"e eleştiriler yönelten Perinçek, Ekim devrimini savunurken bu devrimin insanlığa getirdiği onca büyük mesajı bir tarafa bırakıyor ve ekonomik büyümeyi ölçü alıyor:

"Ekim devrimini düşününüz. Geri bir Çarlık toplumunu, o ilişkileri almış, Rusya'yı bugün dünyanın iki büyük devletinden biri haline getirmiş. 1960 öncesine baktığımızda dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline getirmiş."[33]

Ekim devrimini savunurken Perinçek bir başka üretimci kıstası kadın sorununda getiriyor:

"Kadını, Çarlık Rusya'sındaki haliyle karşılaştıralım. Büyük kadın yığınlarını üretim sürecine sokmuş. Sovyet kalkınmasının, ekonomik gelişmesinin temelinde ülkedeki büyük emek rezervinin devreye sokulması yatar. Bunda kadın emeğinin büyük payı vardır. Kadın emeğinin ekonomiye girmesiyle, kadının toplum hayatındaki yerinde büyük altüst oluşlar gerçekleşmiş."[34]

Evet, Stalin, aynı İngiliz sanayi devriminde olduğu gibi, kadın emeğini ucuz emek rezervi olarak üretime sürdü. Ama bunu yaparken, aynı zamanda kadınların Ekim devrimiyle elde ettikleri kadın özgürlüğü ile ilgili kazanımlarını ellerinden aldı. Böylece yeniden ataerkil aile nizamının cenderesine sokulan Sovyet kadını çifte boyunduruk altına girdi. Toplumda Stalinist sofuluğun kadını aşağılayışı, evde çocuk bakımı, ev işleri ve yemek yapma zorunluluğu, fabrikada ağır işlerin altından kalkma sorumluluğu yıllar yılı Sovyet kadınının nefesini kesti. Softa aile nizamının boyunduruğu kadın üzerinden kalkmadıkça kadının bir de fabrikada çalışması çifte boyunduruktan başka bir anlama gelmez. Bütün burjuva sanayi devrimleri kadının sırtına bu boyunduruğu vurmuştur. Kadının üretim hayatındaki özgürlüğü ancak ataerkil bağlardan kurtulduğu koşullarda bir anlam ifade eder. "Üretimci sosyalizm" taraftarları işte bunu görmezden gelirler ve Doğu Perinçek de görmezden gelir.

"Üretimci sosyalizm"e karşılık söyleminin şampiyonluğunu yapan Perinçek'in (ki biz "üretimci sosyalizm"i eleştirirken asla sosyalist bir ülkenin üretimi geliştirmesini eleştirmiyoruz. Eleştirdiğimiz, üretimi geliştirmek adı altında kitlelerin siyasetten, kültürden, demokratik katılımdan kovularak adeta bir sürü gibi kabaca ve cahilce fabrikalara tıkılmasıdır.) üretimci uygulamanın en belirgin örneği olan Stalinist Stahanovizm hareketinin üstünden atlamaya kalkışması ise içler acısıdır. Vajda'nın "Mermer Adam" filminde sıradan işçilerin, üretim normlarını sürekli yükselten ve bu yüzden işçi kitlesinin nefretini kazanan Stahanovist işçileri kızgın demirle dağlayarak cezalandırmaları, işçi sınıfının bu Stalinist-bürokratik uygulamaya nasıl baktığını çok güzel ortaya koyuyor. Bugün Gorbaçov'un üretimi arttırmaya çalışmakla eleştirenlerin, "emekçiler" söylemiyle gözleri "yaşaranların" işçilere karşı Stalinist bürokrasinin uyguladığı gaddarca yöntemleri görmezden gelmeye kalkışmaları, onların ağzındaki "emekçi" laflarını salt bir propaganda ve aldatmaca haline getiriyor.

bürokratik sistemin eleştirisinde tutarsızlık

Perinçek, aynı üretimci sosyalizmi eleştirdiği gibi, bunun üstyapısı olan bürokratik sistemi de eleştirmekten geri kalmıyor. Ama ne yazık ki, tutarlı sonuçlarından yoksun.

Sosyalizm, yukardan verilen talimatlarla kurulamaz, insanlar tarafından gönüllü yaşanır.[35] Yüreği insan sesine sağırlaşmış bürokratik sistemin tanrısı devlettir.[36] Emekçilerin ihtiyaçlarından kopuk bürokratik planın yerine getirilmesi, emekçileri yaptıkları işe yabancılaştırmıştır. Siyasetin çok dar bir zümrenin tekelinde olması, bütün halkı siyasal hayatın dışına itmiş ve yabancılaşmayı katmerli bir hale getirmiştir.[37] Başka halkları boğazlayan bir rejim sosyalist olamaz.[38] Bürokratik sistemlerde artı değer yeni oluşmuş bir iktidar sınıfının kontrolündedir.[39] Sosyalistler özgürlükten korkmamalıdırlar.[40] Polis rejimi kurmamalıdırlar.[41]

Bu satırları okurken Stalin rejimini ve tanımlanan özelliklerle ayrıntılarına kadar benzerliklerini düşünmemek mümkün mü? Gerçek sevgisi olan hiç kimse bu saptamalardan sonra Stalin sorununun üzerinden atlayıp geçemez.

Stalin, yukarıdan verilen talimatlarla sosyalizmi kurma alışkanlığının ve modelinin prototipidir. Yüreği insan sesine yabancılaşmış bürokra-

33. agy. s.4.
34. agy. s.4.

35. Doğu Perinçek, "Polonya'da Sınanmak" *2000'e Doğru* sayı:2/20 Mayıs 1988 s.7
36. "Tanrısal Sosyalizm'e Elveda", *2000'e Doğru s.7*
37. *"Alternatif Sorununa Bir Giriş", Saçak,* sayı: 23
38. Doğu Perinçek, "Dünyayı Değiştirme Mesajını 2000'lere Taşımak" *Saçak,* sayı:11
39. agy. s.11.
40. Doğu Perinçek "Mao'nun Teyzeoğlu" *2000'e Doğru* sayı:2/7 Şubat 1988 s.55
41. agy. s.55.

tik sistemin tanrısı gerçekten devlettir ve bunun da babası Stalin'dir.

Özgürlüğün en çok boğulduğu dönem Stalin dönemidir ve özgürlükten en çok korkan lider de Stalin'di. Bu yüzden korkunç bir polis rejimi kuran da Stalin'den başkası değildi. "İş yapan eller her zaman istenildiği kadar temiz olamıyordu."[42] Bu yüzden Stalin'in polis rejiminin elleri de kirliydi. Bu polis rejiminin yaptığı iş onbinlerce komünist kadın ve erkeği ortadan kaldırmaktı. Bu nedenle ellerindeki kir, ne pas, ne de yağdı. Bolşevik kanıydı.

"kruşçevci karşı-devrim" teorisinin enkazı

Halil Berktay, "Kruşçevci karşı-devrim" teorisinin yıkıldığını söylerken haklıdır. Şimdi bu enkazı ortadan kaldırmak gerekiyor.

Muhafazakâr çizgi, bu teoriyi günümüz koşullarında mahçup bir şekilde de olsa savunmak zorunda hissediyor kendini. Çünkü varlığı bu teoriye bağlıdır. O yıkıldığı an iyice zor bir duruma düşecektir.

Doğu Perinçek'e göre, Sovyetler Birliği, Saharov'un da saptadığı gibi (!) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki bir süreç içinde, sınıfların birbirinden kalın hatlarla ayrıştığı bir topluma dönüştü.[43] Sovyetler Birliği dünyayı değiştirme mesajını 1950'lere kadar verebilmişti.[44] Revizyonizmin temsilcisi Kruşçev'di, bugün onu kuyudan çıkarmaya çalışmak problemler getirirdi.[45] Sovyetler Birliği'nin Brejnev usulüyle yönetilemeyeceği açığa çıkmıştı. Gorbaçov, tıkanmış bir ülkenin çıkmazlardaki arayışıydı.[46] Artık Brejnev'den korkmak için bir neden yoktu.[47] Gorbaçov çizgisi bürokratik sistemi emekçi yığınların sahneye çıkmasıyla çatlatabilirdi.[48] Dubçek'in üzerine tanklarla gidilmesine karşı çıkan Kosigin eğilimi bugün hakim olmuştu. Kruşçev ise itibar kazanıyordu.[49] Sovyetler Birliği'nin dışa karşı yayılmasını komintern geleneğiyle açıklamak sığ bir tavırdı. Komintern zamanında Sovyetler Birliği'nin yabancı ülkeleri işgal ettiği görülmüyordu. Eğer Sovyet hegemonyacılığının kökü Komintern'e bağlanırsa, Marks'a da bağlanırdı. Aslında Lenin'in koyduğu emperyalizm teorisiyle komünist enternasyonal türünden bir örgütlenme bağdaşmıyordu[50]. 1969 yılında Çekoslovakya'nın işgalinden 1979 sonunda Afganistan'ın işgaline giden bir dizi eylem, artı-değerin kontrolünün emekçilere yabancı bir devlet sınıfının eline geçtiğini gösteriyordu.[51] Geri dönüşü Stalin'e uzatıp, yalnızca 1924 yılında, yani Lenin döneminde bir set kurmaya çalışmak doğru değildi. 1924 öncesi ile sonrasına farklı bir teori uygulamaya hizmet eden bir set yıkılmaya mahkûmdu.[52] Sovyetler Birliği'nde Afanasyev bugünkü Sovyetlerin sosyalist olmadığını saptarken haklıydı. Afanasyev'in söyledikleri tarih bağlamında tartışma götürürdü, ama bugünkü gerçeği doğru saptamıştı.[53]

Görüleceği gibi Perinçek, eski "Kruşçevci karşı-devrim" teorisinde belli etmeden bazı değişiklikler yapmıştır. Eskiden Sovyetler Birliği'nin Kruşçev'in 1956 yılındaki "karşı-devrimci darbesi"nden sonraki *bir süreç* içinde geri döndüğünü söylerdik. Şimdi bu sürecin başlangıcı İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasına kaydırılmış oluyor. Kuşkusuz dönemin dayattığı bir tadilat, ama teoriyi yine de kurtarmıyor. Tarihi biraz geriye alarak ve "süreç" sözcüğünün belirsizliğine sığınarak bu işten sıyrılmak mümkün görülmüyor.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ne olmuştur da süreç tersine dönmüştür. Bu dönemde sınıfların kalın hatlarla birbirinden ayrılması gibi niteliksel bir gelişmeye işaret eden hiçbir olay yoktur. 1930'larda kurulan sistem aynen devam etmektedir. Hatta 1930'lu yıllara göre, 40'ların ikinci yarısında sınıfsal kastlaşmada bazı yumuşamalar yaşandığı bile söylenebilir. Katı bürokratik sistem kitleler açısından gittikçe çekilmez hale geliyordu ve Sovyet bürokrasisi bu cendereyi biraz da olsa gevşetmek gereğini hissetmeye başlamıştı. Öte yandan, böyle ufak yumuşamalara rağmen, 1930'larda kurulan bürokratik sistemin "sınıfları kalın hatlarla birbirinden ayıran" bütün özellikleri esasen 40'lı yıllarda da yürürlüktedir.

Sovyetler Birliği, dünyayı değiştirme mesajını, gerçekte, 1950'lere taşımamış, 1930'larda ter-

42. Ahmet Aka "Devrimin Yer Süpürücüsü" *2000'e Doğru* sayı:2/11 Mart 1988 s.41
43. Doğu Perinçek "Glasnost'un Anti-Sovyetizm'i" *2000'e Doğru* sayı:2/34 Ağustos 1988 s.7
44. Doğu Perinçek, "Dünyayı Değiştirme Mesajı...", s.20
45. agy. s.15.
46. agy. s.20.
47. Doğu Perinçek, "Mao'nun Teyzeoğlu" s.55
48. Doğu Perinçek, "Gorbaçov Baharı mı?" *2000'e Doğru* sayı:18 Mayıs 1987 s.7
49. agy. s.7.

50. Doğu Perinçek, "Dünyayı Değiştirme Mesajı..." s.1
51. Doğu Perinçek, "Glasnost'un Anti-Sovyetizm'i" s.7
52. Doğu Perinçek, "Liberal Akımın *Saçak*'daki İzleri" *Saçak*, sayı:55, Ağustos 1988 s.16
53. Doğu Perinçek, "Glasnost'un Anti-Sovyetizm'i" s.7

ketmiştir. Bu yönelim, 1930'lu yıllarda, 50'li yıllara göre dünya devrimcileri ve kitleler üzerinde çok daha büyük hayal kırıklıklarına, tahribatlara yol açmıştır. Ama öte yandan, Sovyetler Birliği, 1930'ların başında bir Stalinist Thermidor yaşamış olmasına rağmen yine de dünya halklarının gözünde ilk sosyalist devrimin ülkesidir, onun taşıyıcısıdır, bu bürokratik hakimiyetten görece bağımsız bir durumdur. Bu anlamda mesaj, yalnız 1950'lere kadar değil, günümüze kadar da taşınmıştır bu ülke tarafından.

Gorbaçov reformları, Brejnev usullerinin geçersizliğine karşı -aslında Stalin usullerinin geçersizliğine karşı- yürürlüğe konduğuna ve yine Perinçek'in kabul ettiği gibi, bu dönemde Kruşçev itibar kazandığına göre, Kruşçev, Gorbaçov'un şahsında kuyudan çıkmıyor muydu? Perinçek de, en azından dört beş ay önceki yazılarında Gorbaçov'u görece olumlu bulduğuna göre, dolaylı olarak Kruşçev'in kuyudan çıkartılmasını o gün onaylamış olmuyor muydu?

Perinçek'in bir dediği bir dediğini tutmamaktadır. Bir aralar, Gorbaçov'un kitlelerin yardımıyla bürokratik hakimiyet sistemini çatlatmasından söz ediyordu. Sonra bu görüşünden vazgeçmiş olacak ki, özellikle son yazılarında ve konuşmalarında Gorbaçov'u baş hedef ilan etti. Gorbaçov'la Kruşçev arasında doğal bir bağ olduğuna göre nasıl oluyordu da aynı çizginin ilk temsilcisi, bürokratik sistemin kurucusu, ikinci temsilcisi ise kitlelerin yardımıyla bu sistemin çatlatıcısı oluyordu. Bu durumda Brejnev neyi temsil ediyordu? "Kruşçev-Brejnev revizyonizmi" geçerli miydi? Eğer geçerliyse, nasıl oluyor da Kruşçev'le aynı çizgide olan Brejnev yine Kruşçev'le aynı çizgide olan Gorbaçov'un baş hedefi oluyordu. Öte yandan, eğer artık Gorbaçov baş hedefse, o zaman Brejnev'e karşı nasıl bir tutum takınılacaktı? Kruşçev ve Gorbaçov bu sistemin esas kurucuları ve koruyucuları ise, bu durumda onlarla çatışan Brejnev'in görece olumlu bir noktada olması gerekmez miydi? Demek ki, son zamanlarda bu yönde sinyaller verilmesi rastlantı değildi. Görüldüğü gibi muhafazakâr teoriler artık hiçbir şeyi açıklayamamaktadır ve kaçınılmaz olarak sosyalizmin içindeki bütün muhafazakârlar bir araya gelmekte birbirlerini desteklemeye başlamaktadırlar.

Aslında Kruşçev Stalin'den devralınan sistemi esas olarak sürdürmüş ve sistem bugüne kadar bazı tadilatlarla süregelmiştir. Sistemin ayrıcalıklı niteliği değişmemiştir. Öte yandan, Kruşçev'in yürürlüğe koyduğu ve Mao başta olmak üzere hepimizin "karşı-devrim" olarak nitelediğimiz uygulamalar, bugün Gorbaçov'un yaptıklarının biraz daha geri ve tutuk biçimidir. Kitlelerin direnişi reform ihtiyacını iyice dayatmış ve sonuçta reformlarla halkın üzerindeki cendere biraz gevşetilmiştir. Kruşçev reformları, kitlelere ödün vermektir, ayrıca Doğu Avrupa ülkelerinde kitle hareketlerinin serpilmesine hizmet etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dışa karşı yayılmasını ve hegemonyacılığını 1930 sonrasındaki Komintern gelenekleriyle (aslında bu gelenek, Leninist komintemin Stalin tarafından katledilmesinden sonra oluşmuş bir karşı gelenektir) açıklamak sığ değil, son derece yerinde bir tavırdır. Stalin'in kominterni zamanında yabancı ülkelerin işgal edilmediğini söylemenin gerçeklere göz kapamaktan başka bir anlamı yoktur. Hitler-Stalin paktının gizli maddelerine dayanılarak Baltık ülkeleri işgal edilmiştir. Bugün Litvanya'da, Estonya'da bu işgali protesto eden gösterilerin yapıldığını hepimiz gazetelerden okuyoruz. O zaman da bazı "Babrak Karmal"lar bulunmuş ve onlar "halk hükümeti" adına işgalciyi davet etmişlerdir. Aynı oyun Finlandiya'ya karşı da tezgahlanmış, Kusinen'in başkanlığındaki "halk hükümetinin" çağrısıyla Finlandiya işgal edilmeye kalkışılmıştır. Hitler'le yapılan gizli anlaşmanın gereği olarak Polonya'nın bir kısmı Almanya'nın işgaline bırakılır ve Alman uçaklarının Polonya'yı rahatça bombalaması için Rus sınırından yol gösterici sinyaller verilirken, Polonya'nın diğer kısmı Rusya tarafından işgal edilmiş, Polonya denen ülke ortadan kaldırılmıştır. Bu işgali, eğer yarısını işgal etmeseydi, bütününü Almanya işgal edecekti, diye savunmanın hiçbir makul tarafı yoktur. Bütün işgaller böyle bir gerekçeyle savunulabilir, ama bu gerekçelere de kimseyi inandırmak mümkün olmaz. Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet ordularının Doğu Avrupa'da kalıcılaşması da, ABD'nin Avrupa'daki ordularının durumundan pek farklı değildir. Bunun adı gizli işgaldir. Yalta'da küçük ülkelerin sınırları ve kaderi üzerinde yapılan hegemonyacı pazarlıklara artık burada girmiyoruz.

Perinçek, Stalin'i kurtarabilmek için lekeleri Lenin'e ve Marks'a kadar yayıyor. Böylece batacaksak her birlikte batalım tutumuna giriyor. Ama bu mümkün değildir. Marks ve Lenin'de lekeler olmadığını iddia etmiyoruz, ama leke vardır, *leke* vardır. Bu yüzden Marks ve Lenin batmayacak, ama Stalin ve onu savunanlar batacak çaresiz. Marks'ın kurduğu enternasyonalle Stalin'in enternasyonali katletmesi arasında bir ben-

zerlik değil, zıtlık vardır. Öte yandan Lenin'in emperyalizm teorisiyle kominternin kurulmasının bağdaşmadığı yeni bir fikir olarak hayret vericidir. Emperyalizm uluslararası bir olaydı ve bu nedenle sınıf mücadelesi de uluslararası planda örgütlenmeliydi. Komintern'in kurulmasında bir yanlışlık yok. Ancak onun Lenin döneminden başlayarak katı merkezi bir tarzda uygulanmasında, bir dünya partisi gibi çalışmasında, yürütme kurulları oluşturmasında ve özellikle de sonraki yıllarda Sovyetler Birliği'nin bencil çıkarlarına alet edilmesinde bir yanlışlık var.

Çekoslovakya'nın ve Afganistan'ın işgali artıdeğerin kontrolünü emekçilere yabancı bir devlet sınıfının eline geçtiğini gösteriyor da, Litvanya'nın, Estonya'nın, Polonya'nın işgali neden aynı gerçeği göstermiyor? Aklı başında hiç kimse bu işgaller arasında bir nitelik farkı gösteremez. Eğer dünya devriminin çıkarları vb. türü bir savunmaya girişilirse, o zaman Brejnevci savunmalar da pekâlâ geçerlilik kazanır. Nitekim Türkiye'de bir gurup Stalinci Brejnev dönemi işgallerinin tümünü destekliyor.

1924 yılında bir set kurmaya çalışmak söz konusu değildir. Sovyetler Birliği'nde eğer bir Thermidor yaşanmış, yani iktidar emekçilerin elinden devlet sınıfının eline geçmişse bunun bir tek tarihi vardır, o da 1930'dur. Bu tarih Sovyet bürokrasisinin hızlı sanayileşmeye ve zorla kollektifleştirmeye giriştiği tarihtir. Bu tarihten başlayarak bir süreç içinde Sovyet tarihinde devasa bir dönüşüm olmuş ve Ekim devriminin kazanımları gaspedilmiş, Bolşevik partisi tasfiye edilmiş, işçiler ve köylüler yoğun bir sömürü altına alınmış, halk üzerinde korkunç bir polis rejimi kurulmuştur. 1930'la öncesi arasında elbette kocaman bir set vardır. Bu set, Sovyet proletaryası ve onun temsilcileriyle, milliyetçi Rus bürokrasisi arasındaki settir.

Perinçek, Sovyetler Birliği'nin sosyalist bir yapıda olmadığını söyleyen Afanasyev'e hak veriyor ama aynı zamanda onun tarihe ilişkin yargılarını tartışma götürür olarak niteliyor. Oysa Afanasyev'in bir bugünkü Sovyetler Birliği'ne ve bir de tarihe ilişkin iki ayrı görüşü yoktur. Tek bir fikri vardır, o da Sovyetler Birliği'nde Stalin'le birlikte kurulan yapının sosyalist olmadığıdır. Perinçek, yalnızca "sosyalist olmadığı" kısmını alıp, fikrin temeli olan "Stalin'in kurduğu yapı" kısmını atlamaya çalışarak, doğrusu son yılların teorik plandaki en büyük gözbağcılığını yapmış oluyor.

Bu yazının muhafazakâr çizgiyi ele alan birinci bölümü yazıldıktan sonra *Saçak* dergisinde Doğu Perinçek'in "Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev"[54] başlıklı bir yazısı yayınlandı. Perinçek, bu güne kadar doğrudan doğruya bir Stalin savunusuna girişmekten kaçınmış ve dolaylı bir savunma stratejisini daha uygun bulmuştu. Ancak yoğunlaşan Stalin eleştirileri anlaşılan Perinçek'i böyle bir yazı yazmaya zorladı. Perinçek bu yazıyı "ızdırap içinde" yazdığını söylüyor.

Aslında Perinçek'in yazısındaki savunuların önemli bir kısmını, yazımın birinci bölümünde ele almış bulunuyorum. Örneğin "tek ülkede sosyalizm" ve "Stalin'in hegemonyacılığı" ile ilgili sorunlar geniş bir biçimde birinci bölümde var. Bu bölümde, birinci bölümde derinlemesine girmediğim noktaları tek tek ele alıp yanıtlama yolunu tutacağım. Böylece muhafazakâr çizginin bütün argümanları ele alınmış ve yanıtlanmış olacak.

54. **_Saçak_, sayı:59, Ocak 1989**

II. stalin neyi düzledi

stalin ve brejnev

Perinçek, en önemli dayanak olarak Stalin'in "düzleyici" olmasını gündeme getiriyor. Stalin, Çarlık Rusyası'ndan devraldığı toplumsal ilişki ve kurumları biçmiştir[55] Bu nedenle Stalin"Jakoben"dir[56]. Stalin'in devleti statükoya karşı mücadele etti. Kruşçev ve Brejnev'in devleti ise statükonun bekçisiydi[57]. Statükoya çok şiddetli bir meydan okuma ile statükonun taşlaşmasını aynı çizgi üzerinde açıklamak, tarihsel materyalizmin perspektifi değildi[58].

Stalin Jakoben miydi?[59] Jakobenizm, burjuva devriminin halkın aşağıdan itkisi ve katkısıyla burjuva devriminin sınırlarını aşmasıdır, aşağıdan yukarı bir devrimci radikalizmdir. Stalinizm

56. agy s.7.
57. agy s.25.
58. agy s.7.
59. **Bu konuya daha geniş olarak, yakında yayınlanacak olan _Geri Dönüş Sorunu ve Sosyalist Demokrasi_ başlıklı kitabımda değindim.**

iki temel özellik bakımından Jakobenizme uymaz. Birincisi, aşağıdan yukarı bir halk hareketinin ürünü değildir. Tersine, yukarıdan aşağıya bir bürokratik harekettir ve toplumsal ilişkileri değiştirirken aşağıdan halk hareketini de bastırmış ve düzlemiştir . Bu bakımdan yukardan burjuva devriminin temsilcisi Bismarkizme çok daha fazla benzer. İkincisi, Stalinizm, Jakobenizmin tersine, burjuva devriminin sınırlarını aşarak ilerleyen sosyalist devrimi dondurmuş ve sosyalizmi yeniden statükonun, içine hapsetmiştir. Stalin'in Çarlık kurumlarını yıktığı doğru değildir. Çarlığın kurumlarını yıkan 1917 devrimi ve Lenin'in başında bulunduğu Bolşevik Partisidir. Stalin, eskinin kalıntısı olarak yalnızca köy kapitalizmini kaldırmıştır. Bunu da, yerine sosyalist ilişkileri kurarak değil, halkı baskı altına alarak, Çarlıktan miras kalan bürokratik ilişkilere sırt dayayarak ve bürokratik bir yapı inşa ederek yapmıştır.

Brejnev'in bekçiliği sorunuyla başlayalım. Diyelim ki, Stalin devrimciydi ve gerçekten devrimci ilişkiler ve kurumlar kurmuştu. Bu durumda nasıl oluyor da otuz yıl içinde bu kurumlar bütünüyle çürüyor ve bir hurda haline geliyor. Bunu geçelim. Ama 1950'lerde yaşanan mücadeleye baktığımız zaman gördüğümüz şudur ki, o günün yaşayan Stalinci kesimi, yani Kaganoviçler, Molotovlar vb. eski kurum ve ilişkileri bütünüyle korumak, bekçiliğini yapmak istiyorlar. Buna karşılık Kruşçev esas yapıya dokunmamakla birlikte, bazı değişikliklerden yana. Bu durumda Perinçek'in 1950'lerdeki mücadelede Stalincileri değil, Kruşçev'i kendisine daha yakın bulması gerekirdi. Oysa Perinçek, geri dönüşün Kruşçev'le başladığını iddia etmeye devam ediyor.

Brejnev de Stalinci olduğu ölçüde eski kurum ve ilişkilerin bekçiliğini yapmıştır. Bu bekçilikte ona yol gösteren Stalinizm'dir. De-Stalinizasyon durduran Brejnev, Stalinci bürokratik yapının da bekçiliğini üstlenmiştir. Tuhaf bir manzara. Stalin'i savunan Perinçek, Brejnev'i Stalincilikte ısrar ettiği için eleştiriyor. Hiçbir inandırıcılık yok.

Hiç görülmüş şey midir, bir karşı-devrimci sınıfın iktidara gelip, devrimci bir sınıfın kurduğu kurum ve ilişkilerin bekçiliğini yaptığı? Aslında bu tuhaf teorinin ileri sürülmesinin nedeni, "Kruşçevci karşı-devrim" tezinin günümüz koşullarında aynen savunulmasının imkansızlığının görülmüş olmasıdır. Ama aslına bakılırsa eski tez daha mantıklıydı. O zaman ne diyorduk? Kruşçev geldi ve Stalin'in kurduğu proleter kurum ve ilişkileri bütünüyle tasfiye etti, kendi bürokratik kapitalist yapısını kurdu diyorduk. Kruşçev'in yaptığı yenilikleri buna kanıt gösteriyorduk. Zaman içinde böyle köklü bir tasfiye olayının olmadığı ve Stalin devri kurumlarıyla sonrası arasında bir süreklilik olduğu ayan beyan ortaya çıktı. Bu durumda Perinçek tek çare olarak şu yeni "bekçilik" teorisini icat etti. Bu teori işleri büsbütün mantıksız hale getirdi. Şu işe bakın! Stalin devrimci kurum ve ilişkileri kuruyor. Ardından gelenler, (aslında bir sınıfsal karşı-devrim yaptıkları halde) bu kurum ve ilişkileri tasfiye etmedikleri gibi bunların katı birer bekçisi kesiliyorlar. Daha da ilginci, Stalin'in "devrimci" çizgisini savunan kesim, bu "karşı-devrimcilerden" bile daha katı bir biçimde bu kurumların bekçiliğini talep ediyorlar, hatta Kruşçev ve Brejnev'i bu bekçiliği iyi yapmadıkları için eleştiriyorlar. Bu arap saçının içinden çıkmak bize değil, Perinçek'e düşüyor.

Perinçek kurumsal süreklilik ve sınıfsal süreklilik ayan beyan ortada olduğu için, elinde kalan tek silahı, "Jakobenizm" silahını ileri sürmüştür. Ama ne yazık ki, sınıflarüstü radikalizm iddialarının da uzun ömürlülüğü yoktur. Bu yüzden bu son dayanak da kısa sürede yıkılmak zorundadır. O zaman Perinçek'in Stalinist-Brejnevist muhafazakâr kanatla kader ortaklığı yapmaktan başka çaresi kalmayacaktır. Nitekim bunun ilk işaretleri, Sovyetler Birliği'ndeki muhafazakâr kanada emekçilerden yana olma potansiyeli bahşedilerek verilmeye başlanmıştır.[60]

üretici güçlerin geliştirilmesi

Perinçek'in son derece zayıf argümanlarından biri de, Stalin'in üretici güçleri geliştirdiği tezidir. Bu teze göre Stalin üretici güçleri geliştirdi, Brejnev ise boğdu.[61] Sovyetler Birliği'nde üretici güçler 1950'lere kadar gelişti. 1960'lar ise tıkanmanın tarihini belirlemektedir.[62]

60. "Aslında Sovyetler Birliği'nde kimlerin sosyalizmden yana olduğunu emekçi inisiyatifine karşı tavırları belirleyecektir. Kuşkusuz SBKP içinden bu tavrı benimseyen kuvvetler çıkacaktır. Burada da kimin nerede olacağı bugün belli değil. Hatta iktidar konumlarını kaybeden bazı eski tutucuların ilerde emekçi inisiyatifinden destek arayışlarına girmeleri de sürpriz olmaz. CHP'nin 1950'den sonra değişmesi gibi, iktidar mevkilerinden uzaklaşmak, bu kuvvetlerde demokratik, emekçiden kuvvet almaya yönelen eğilimler yaratacaktır. Emekçilerle birleşmek, teori ve programları da etkileyecektir, değiştirecektir." (Doğu Perinçek, "Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev" *Saçak*, sayı:59, Ocak 1989)

61. agy s.12-13.

62. agy s.25.

Bir kere üretici güçlerin geliştirilmesi, hiçbir zaman sınıfsal değişikliklere temel yapılamaz. Yani emekçi iktidarları üretici güçleri geliştirir, gerici iktidarlar üretici güçlerin gelişmesini durdurur diye bir kural yok. Nitekim salt üretici güçleri geliştirmek olarak bakacak olursak, rakamlar Hitler'in de üretici güçleri geliştirdiğini gösterir. Tarihte, emekçileri amansızca ezerek burjuva sanayi devrimini gerçekleştirmiş çok sayıda örnek vardır. Marks'ın emekçilere düşman bu sanayileşme atılımlarını nasıl eleştirdiği bilinir. Örneğin Bismark da Alman sanayi devrimini yapmıştır ama, bunu emekçilerin ve ilerlemenin aleyhinde gerçekleştirmiştir.

Salt Rusya açısından bakacak olursak, örneğin Korkunç İvan'ın veya Büyük Petro'nun sanayileşme atılımlarının, onları devrimci iktidarlar olarak görmeye yetmediği açıktır.

Ayrıca Perinçek, Kruşçev dönemini atlayarak Brejnev dönemine sıçrıyor. Aradaki Kruşçev döneminde de üretici güçler esas olarak gelişmeye devam etmiştir. Eğer kıstas üretici güçlerin gelişmesiyse o zaman Kruşçev dönemini de devrimci bir dönem olarak almak gerekecektir. Kaldı ki, Brejnev dönemindeki durgunluk, esasen Stalin'in kurduğu bürokratik yapının ürünü ve onun doğal sonucudur.

stalin dönemi ve ayrıcalıklar

Perinçek, Stalin dönemindeki ayrıcalıkların varlığını kabul ediyor, ancak bunların sınıflaşmaya yol açmadığını söylüyor. Ona göre ücret farkları kaçınılmaz olarak olacaktı. Sosyalist toplumun bölüşüm ilkesi "herkese emeğine göre" idi. Herkes toplumsal üretime katkıda bulunduğu oranda pay alacaktı.[63] Belli imtiyazlar, öncüye kuvvetle dayanmayı gerektiren tarihsel koşullar nedeniyle ortaya çıkmıştı. Ayrıca Buharin'in programı daha büyük ayrıcalıklar getirecekti.[64] Kruşçev ve Brejnev döneminde ayrıcalıklar sınıfsal uzlaşmazlıklara dönüşmüş ve devletle payandalanmıştı.[65] Stalin döneminde ayrıcalık sahipleri ortak çıkarlar çevresinde birleşip devlet aygıtını ele geçirememişlerdi.[66]

Bir kere, Perinçek'in Stalin dönemindeki ayrıcalıklarla, sosyalizmin "emeğe göre bölüşümü" ilkesinin doğurduğu eşitsizlikleri birbirine karıştırması büyük bir teorik hatadır. Stalin döneminde herkes toplumsal üretime katkıda bulunduğu oranda mı pay alıyordu? Yani bir emekçiden iki yüz misli daha fazla pay alan bir Sovyet başkanı toplumsal üretime bir işçiden ikiyüz misli daha fazla mı katkıda bulunuyordu?

İkinci iddia, öncüye kuvvetle dayanmanın imtiyazlara yol açtığıdır. Burada da öncü kavramının yozlaştırılmasıyla karşı karşıyayız. Öncü, ismi üzerinde, sınıfın en kararlı, en özverili, en mücadeleci kesimidir. Bu yüzden öncünün imtiyazlar talep etmek gibi bir tutumu olamaz. Eğer imtiyazlar talep ediyorsa o artık öncü olmaktan çıkmış statükocu bürokratlar takımıdır. Nitekim gerçek de budur. Stalin gerçek öncüyü tırpanlarken onun yerine imtiyazcı bürokratları geçirmiştir.

Öte yandan, Buharin'in programının daha çok ayrıcalığa yol açacağı tezi de tartışma konusudur. Buharin'in programının zengin köylülüğü palazlandıracağı gerçektir. Ama buna karşılık, bu yavaş gelişme programı kollektifleştirmenin yol açacağı korkunç eşitsizliğin yanında[67] son derece sönük kalırdı. Bu durumda bürokrasi toplumsal zenginliği zengin köylülerle paylaşmak zorunda kalacağı için ayrıcalıkları daha az olacaktı. Zaten bürokrasinin zengin köylülüğü bu kadar radikal bir biçimde temizlemesinin ardında yatan nedenlerden biri de budur.

Perinçek, Stalin dönemiyle Brejnev dönemi arasında ayrıcalıkların çapı bakımından hiçbir niteliksel fark gösterememektedir. Ayrıcalık sahiplerinin Stalin döneminde devleti ele geçiremedikleri iddiası ise tamamen boş bir iddia olarak kalmaktadır. Eğer bu kesim devleti ele geçeremediyse, nasıl oldu da Stalin'in devleti bu büyük imtiyazların dağıtıcısı ve bekçisi rolünü oynadı. Bizzat Stalin'in başında bulunduğu bürokrasi en ayrıcalıklı kesimdi ve devlete bütünüyle hakimdi.

stalin temizlikleri ve bürokrasinin oluşumu

Perinçek'in Stalin döneminde sınıflaşma olmadığı yönündeki iddiasının en önemli dayanakla-

63. agy s.16.
64. agy s.11.
65. agy s.25.
66. agy s.18.

67. Doğu Perinçek aynı yazıda bana atfen şöyle yazıyor: "Örneğin Mehmet Gündüz arkadaş hem Stalin'i eşitliği bozduğu için eleştirir, hem de 1929'un kolektifleştirmesini erken bulur ve daha ağır gelişme çizgisini savunur." (AGY, S.18) Burada bir tutarsızlık varsa bende değil, Perinçek'in bakışında vardır. Evet ben eşitliği bozan eylemin kollektifleştirme olduğunu ileri sürüyorum. Yavaş gelişme programları hızlı endüstrileşme ve zorla kollektifleştirme hareketi kadar eşitliği ortadan kaldıramazdı. Ya Perinçek, zorla kollektifleştirmenin eşitliği sağladığı düşüncesinde midir? Eğer öyleyse aynı yazıda Stalin dönemi ayrıcalıklarını kabul eden satırlarını nereye koyacaktır?

rından biri bu dönemde polis örgütünün bürokrasiden bağımsız olduğu savıdır. Perinçek'e göre, Stalin döneminde polisiye temizlikler zaman zaman önemli bir yönetici kesimini toptan dağıtacak genişlikteydi. Bu uygulamalar bürokrasinin bir sınıf olarak istikrar ..zanmasını önlemişti.[68] Stalin sonrası yönetim ise 1953-56 arasında bir kaç aşamada devlet güvenlik organlarını kendine bağımlı hale getirmiş, bu organların nomenklatura karşısındaki serbestisine enerjik olarak son vermişti. Artık KGB parti aygıtına tabiydi.[69] Bürokrasiye karşı operasyonlar dönemi böylece kapanmıştı.[70]

Doğu Perinçek'in iddiasının hiçbir dayanağı yoktur. Ne NKVD, ne GPU ne de KGB parti mekanizmasından ve devletten hiçbir zaman bağımsız olmadılar. Tersine bu polis örgütü Stalin bürokrasisine ve onun aygıtına sadık bir şekilde bağımlıydı ve ondan bağımsız hiçbir şey yapamazdı. O kadar ki, Stalin'in zaman zaman bizzat polis örgütünde tepeden tırnağa giriştiği temizliklerde bile bu polis örgütü hiçbir itiraz ileri sürememiş, kendi tepesindeki Yezhov'ları ve Yagoda'ları ölüme göndermiştir.

İkinci nokta, bu polis örgütünün operasyonları, esas olarak bürokrasiye karşı değil, emekçilere ve bolşeviklere karşı sürdürülmüştür. Öldürülen onbinlerce insan arasında bürokratların oranı son derece küçüktür. Öte yandan polis operasyonlarıyla temizlenen kısım bürokrat, Stalinci bürokrasinin esasını oluşturmamaktadır. Bunlar, hâlâ Bolşevik vicdanın kırıntılarını yüreklerinden atamamış ve Stalinist bürokrasinin gaddarlığına ayak uydurmakta güçlük çeken bir kısım bürokrattır. Bunların tasfiyesi ayrıcalıklı bürokrasinin oluşmasını önlememiş, tersine bürokrasinin oluşmasına ve iç birliğinin kurulmasına hizmet etmiştir.

Bütün bunların içinde daha da elem verici olan, Perinçek'in, Stalin dönemi operasyonlarını güya bürokratlaşmayı önlediği gerekçesiyle onaylamakta olmasıdır. Kruşçev döneminde sağlanan görece sosyalist yasallık ve insanların eskisi kadar keyfi bir şekilde ölüme gönderilememesi gibi olumlu gelişmeler bu durumda bürokrasinin palazlanmasına yol açtığı için olumsuz olmaktadır. Doğrusu bütün bunlardan sonra Perinçek'in Maoculuğundan geriye ne kaldığı bir hayli merak konusudur.

68. agy . s.18.
69. agy . s.20.
70. / . s.25.

stalin tüketiciyi korudu mu?

Perinçek'in iddiasına göre, Stalin döneminde tüketicinin ve halkın ihtiyaçları, Kruşçev ve Brejnev dönemlerine göre daha çok kollanmıştır. Perinçek bunu kanıtlayabilmek için her üç dönemdeki ağır sanayi ve tüketim için kullanılacak üretim araçlarının oranlarını vermektedir. Bu rakamlara göre Stalin döneminde ağır sanayi için kullanılacak üretim araçları % 72, tüketim için kullanılacak üretim araçları % 28 iken, Kruşçev döneminde bu oran % 78'e % 22, Brejnev döneminde ise % 82'ye % 18 olmuştur.[71] Buradan şu sonuca varılıyor: "Stalin döneminde, halkın ihtiyaçları, Kruşçev ve Brejnev dönemlerine göre karşılaştırılmayacak kadar çok gözetilmiştir."[72] Bu veriler, halkın ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir ekonomiden devlet sınıfının çıkarlarına göre biçimlenen bir ekonomiye geçişi somut olarak ortaya koymaktadır."[73]

Bu büyük iddia karşısında dönüp yeniden rakamlara bakıyoruz. Stalin döneminde ağır sanayi için kullanılan üretim araçlarının oranı % 72 iken, Kruşçev döneminde % 78 olmuş. Yani % 6'lık bir artış, Perinçek'e göre, proletarya iktidarından devlet sınıfının iktidarına geçişin somut niteliksel göstergesi oluyor. Peki % 6'lık küçük bir artış halkın çıkarlarının gözetildiği bir durumdan, devlet sınıfının egemenliğine geçişin niteliksel göstergesi oluyor da, Stalin dönemindeki % 72'ye % 28'lik büyük orantısızlık neyi gösteriyor? Perinçek bu büyük orantısızlığın üzerinde hiç durmuyor. Bu orantısızlığın Stalin döneminde zaten kurulduğunu, Kruşçev ve Brejnev'in ise bir kere kurulmuş olan sistemin mantığı yönünde ilerlediklerini görmezden geliyor. Yalnızca dönemler arasında oranlarda meydana gelen niceliksel değişiklere dikkat çekiyor, böylece sistemin temeldeki değişmez ve niteliksel orantısızlığını örtbas ediyor. Ağır sanayiye büyük ağırlık veren ve tüketiciyi hiçe sayan, emekçilerin emeğini ağır sanayi için gaspeden sistem esasen Stalin tarafından kurulmuştur. Perinçek, alıntı yaptığı araştırmacılara karşı seçmeci değil de objektif bir biçimde yaklaşsaydı her satırda bu gerçeğe rastlayacaktı.

kendi silahıyla kendini vurmak

Perinçek, şöyle diyor: "1930'larda devlet kapitalizminin inşa edildiği tezi, ancak 1930 öncesin-

71. agy . s.13.
72. agy . s.13.
73. agy . s.14.

de emekçi halkla cephe cepheye gelmiş bir devlet sınıfının oluşmuş bulunması halinde ciddi olabilirdi."[74]

Bu durumda Perinçek'i ciddi olmaya çağırmak da bize düşüyor. Şimdi kendi sözlerini alalım ve kendisinin 1950'lerde devlet kapitalizminin kuruldu- tezine uygulayalım. Eğer Perinçek'in 1930'larla ilgili teorik tezi doğruysa o zaman: *1950'lerde devlet kapitalizminin inşa edildiği tezi, ancak 1950 öncesinde emekçi halkla cephe cepheye gelmiş bir devlet sınıfının oluşmuş bulunması halinde ciddi olabilirdi.*

Oysa Perinçek, Stalin döneminde cephe cepheye gelmiş sınıfların bulunmadığını ileri sürmektedir.[75]

Bu durumda Perinçek, ya yukardaki tezini terkedecektir, ya da 1950 öncesinde cephe cepheye gelmiş sınıfların varlığını kabul edecektir. İkisini birden savunmak olmaz.

Bu konuda benim fikrime gelince. Kanımca, 1930 öncesinde emekçi ve bürokrasi kesimleri oluşmuştu. Ama bu henüz cephe cepheye gelmeye yol açmamıştı. Ne zamanki Stalinci bürokrasi hızlı endüstrileşme ve zorla kollektifleştirme programını 1930'lardan itibaren uygulamaya koydu, o zaman bürokrasiyle emekçiler cephe cepheye geldiler. Bürokratik sistemin 1930'lu yıllardaki kuruluş süreci, aynı zamanda bu cepheleşmenin en şiddetli biçimde yaşandığı yılları oluşturur.

Perinçek, 1930 zorla kollektifleştirme hareketinin , emekçilerin desteğini aldığı, onların menfaatlerini temsil ettiği noktasında diretiyor. Ona göre, Stalin bu eyleminde yoksul köylülerin, şehirlerde beslenme sıkıntısı çeken sınıfların, özellikle işçilerin talepleri yönünde hareket etmiş, köy burjuvazisini bu sınıflardan aldığı güçle temizlemiştir.[76]

Oysa Stalin, bu yoksul kesimlerin talepleri doğrultusunda değil, toplumsal üretimi bütünüyle elinde toplamak isteyen yeni oluşan bürokrasinin talepleri doğrultusunda hareket etmiştir. Yoksul köylüler, zengin köylülere indirilen darbelere önceleri sevinmişlerse de, aslında kollektifleştirme hareketinin topyekûn köylülüğün aleyhine olduğunu çok kısa sürede anlamışlar ve bu andan itibaren zengin köylülerle birlikte saf tutarak bürokrasiye karşı direnmişlerdir. Eğer tersi olsaydı bütün köylülüğü hedef alan bir zora gerek duyulmazdı.

74. agy. s.6.
75. agy. s.17.
76. agy. s.6.

İşçilerin, kentlerde beslenme sıkıntısı yaratan zengin köylülüğe karşı bir hareketi desteklediklerı doğrudur. Ancak bu, işçinin salt kendiliğinden bilincinin yansımasıdır. İşçi sınıfının öncüsü, böyle bir zor hareketinin sonuçta işçileri de ezeceğini belli belirsiz sezinlemiş ve buna direnç göstermiştir. Öte yandan, kentlerin işçi yığınları da, hızlı sanayileşme hareketinin sonuçta zengin köylülerle sınırlı kalmayıp bütün emekçileri baskı altına aldığını ve sömürdüğünü kendi deneyleriyle görmüşler ve pasif direnişlere girişmişlerdir. Bugün Sovyetler Birliği'nde hâlâ görülen bu pasif direnişin temel nedeni Stalinist bürokratik yapının işçilerde yarattığı yabancılaşmadır.

Perinçek'in söyledikleri o dönemin yaşanan gerçeği ile bütünüyle çelişiyor. Madem ki, Stalin yoksul köylülerin ve işçilerin desteğini almıştı - ki, bu ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun desteği demektir- o zaman neden bütün toplum üzerinde o kadar zorba bir diktatörlük uyguladı, neden işçileri iş yasalarına, işyeri ve kent değiştirmeyi önleyen pasaport yasalarına bağımlı kıldı, neden söz ve eleştiri özgürlüğünü bütünüyle ortadan aldırdı, toplumdaki en ufak bir kıpırtının bile üzerine polis terörüyle gitti. Stalin'in uygulamaları, ülkenin yoksul sınıflarının gönüllü desteğini alan bir iktidara değil, büyük çoğunluğu karşısına alan despotik bir iktidara yakışan uygulamalardır.

hegomanyacılık sorunu

Perinçek, Stalin'in hegemonyacı olmadığı noktasında da iddialıdır. Gerçi bu konuda, birazdan göstereceğimiz gibi birbiriyle bütünüyle çelişen ifadeler de kullanmaktadır ama bu noktada da Stalin'i savunmaya çalışmaktadır. Perinçek'e göre Stalin döneminin Sovyetler Birliği'nin dışa karşı yayılmacı bir karakter taşıdığı öne sürülemez ve: "Stalin'in başında bulunduğu Sovyetler Birliği emperyalist ülkelerle köprübaşlarını tutmak, pazarlara hakim olmak ve *nüfuz bölgeleri kurmak*/(abç.MG) için bir rekabet ve çatışma içinde olmadı"[77] Perinçek yukardaki satırlarla çelişen şu satırları da bir sayfa sonra yazmaktan geri durmuyor: "Stalin zamanında Hitler'le Polonya'nın paylaşılması, İkinci Dünya Savaşı'nın zaferine doğru müttifiklerle *nüfuz alanlarının paylaşılması* (abç.MG) gibi, enternasyonalizmle bağdaşmayan büyük devlet şovenizmi ile ifade olunabilecek bazı pratiklerde bulundu."[78]

77. agy. s.22.
78. agy. s.23.

Perinçek bu eleştirisine rağmen, Hitler-Stalin paktının doğruluğunu savunmaktan da geri kalmıyor.[79]

Stalin'in hegemonyacılığının örneklerine bir önceki bölümde etraflı bir şekilde değindiğim için burada tekrarlamayacağım. Ancak bir kaç tutarsızlığa değineceğim.

Birincisi, Perinçek, ya nüfuz alanları *kurmakla* nüfuz alanlarını *paylaşmak* arasındaki "ince" ayrımı bize de kavratmalıdır ya da Stalin'in nüfuz alanları kurup kurmadığı, nüfuz alanlarını paylaşıp paylaşmadığı konusunda bir karar vermelidir. Bir sayfa arayla iki fikri birden savunmak olmaz.

İkincisi, Perinçek, yazısının bir başka yerinde Aydınlıkçıların Stalin eleştirisine yıllar önce giriştiğini söylerken, *Türkiye Gerçeği, Ufuklar* ve *Aydınlık* gibi yayın organlarında çıkan Stalin eleştirilerini olumlu örnek olarak göstermektedir.[80] Fakat işin garibi şudur ki, bu yayın organlarında çıkan bütün Stalin eleştirilerinin en önemli noktalarından birisi de Hitler-Stalin paktının eleştirisi ve reddidir. Bugün Hitler-Stalin paktının doğruluğu fikrine geri dönüş yapan Perinçek, nasıl olmuştur da, bu paktı yoğun bir şekilde eleştiren yazılara olumlu atıfta bulunmuştur.

stalin tartışmasına bakış

Perinçek hem Stalin tartışmasından son derece rahatsızdır, hem de "ızdırap içinde" de olsa bu tartışmaya girişmek zorunda hissetmektedir kendini. Perinçek'e göre Türkiye sosyalistleri bıraksanız bir yirmi yıl daha Stalin tartışması yapacaklar. Zaman tünelinde çember çevirmektir bu yapılan. Bir anakronizmdir, zamanı şaşırmaktır. Ortaçağ papazlarının tartışmasını akla getirmektedir.[81] Dünya devriminin ve Türkiye devriminin teori ve programı, Stalin tartışmasından çıkmayacaktır, günümüz dünyasının ve Türkiyesinin analizinden çıkacaktır.[82] Perinçek, sınıf mücadelesinin dışında kalmak isteyen bir eğilime tabi olamazdı. Tartışma gündemini belirlemek gibi bir özgürlüğü vardı.[83] Hiçkimse demokrasi adına devrimci kollektiflere kendi saplantılarının tartışmasını dayatamazdı.[84] İdeolojiler arasındaki bütün ayrılıklar Stalin'e gelince bitiyordu. Solun Reagan'la böyle idolojik bir konuda bu kadar birleşmesinin bir anlamı yok muydu acaba?[85]

79. agy. s.22.
80. agy. s.29.
81. agy. s.33.
82. agy. s.33.
83. agy. s.34.
84. agy. s.33.

Doğrusu bütün serzenişlerden sonra, Perinçek'in neden otuz sayfalık uzun bir yazıyla ve Brecht'ten alıntılarla süsleyerek böyle bir tartışmaya girdiği merak konusudur ve doğal olarak herkes, böyle bir tartışmaya girişmekle ortaçağ papazı tutumu almaktan neden kaçınmadığını kendisine soracaktır.

Bu çelişme bir yana, Perinçek'in Stalin tartışmasıyla ilgili yazdıkları yalnızca bir demagojinin eseridir. Biz tarihçi değiliz ve kimse zaman tünelinde çember çevirme heveslisi değil. Stalin tartışmasına girişmek kafayı eski tarihi olaylara takmak değil, tersine bugünün gerçeğinin tarihi köklerini yakalamak ve açığa çıkartmaktır. Eğer sosyalistler bu tartışmayı gündeme getiriyorlarsa, bunun nedeni, sosyalizmin içindeki monolitik anlayışları yenmek ve sosyalist demokrasi yönünde bir canlanma yaratma zorunluluğudur. Bu tartışmanın gündeme gelmesinin nedeni, sosyalizme bulaşmış hegemonyacılık hastalığının yenilmesi zorunluluğudur. Hem sosyalist demokrasiden yana olduğunuzu söyleyeceksiniz, hem de Stalin tartışmasını kapamaya çalışacaksınız. Hem Çekoslovakya'nın, Afganistan'ın işgaline karşı olduğunuzu beyan edeceksiniz, hem de Stalinist-hegemonyacı anlayışların sorgulanmasından kaçınacaksınız. Stalin tartışması bazı saplantıları gidermek için değil, sosyalizme tebelleş olmuş bürokratizm, monolitizm, hegemonyacılık illetlerinden kurtulmak ve sosyalizmi emekçilerin elinde güçlü bir silah haline getirmek için zorunludur.

Stalinizme karşı olan sosyalistlerin Reagan'la aynı paralele düştüğü iddiasına gelince. Stalin, Marks'tan da, Lenin'den de, Mao'dan da daha mı devrimcidir ki, Reagan gibiler Stalin'i bu devrimci önderlerden daha fazla hedef almaktadır. Elbette değil. Burjuvazi, sosyalizmin zaaf noktasını yakalamıştır ve buradan yüklenmektedir. Sosyalizmin bu zaafını hâlâ savunmaya çalışmak, Reagan gibilerinin sosyalizmi yıpratma amaçlarına bilinçsiz de olsa yardımcı olmaktan başka bir anlama gelmemektedir.

stalin'in düzledikleri

Son olarak Stalin'in esas olarak neyi "düzlediği"ne değinelim. Stalin esas olarak, Lenin dö-

85. agy. s.33.

neminden devraldığı ilişkileri, yani 1917 devriminin kazanımlarını biçmiş ve düzlemiştir.

Stalin, işçilerin 1917 devrimiyle kazandıkları örgütlenme haklarını, grev haklarını gaspetti ve onları üretim köleleri haline getirdi. Bir bürokratlar ve menejerler sultası kurdu.

Stalin, köylülerin 1917 devrimiyle kazandıkları özgürlüklerini ortadan kaldırdı, onların özgür ve gönüllü kooperatif hareketini yok etti, devlet çiftliklerinin modern serfleri haline getirdi.

Stalin, kadınların 1917 devrimiyle kazandıkları, eşitlik, cinsel özgürlük, aile kurumunun cenderesinden kurtulma haklarını biçti ve onları yeniden, çarlıktan miras kalmış aile kurumunun içine hapsetti, onları ana olarak yüceltirken özgür kadın olarak aşağıladı.

Stalin, 1917 devrimiyle kazanılan ulusların kaderlerini tayin hakkı ilkesini, daha 1920'lerde Milliyetler Komiseri olarak kemirdi ve 1930'larda tamamen yok ederek Sovyetler Birliği'ni milliyetler hapishanesine çevirdi. Bugün Sovyetler Birliği'nde görülen milli kargaşalıklar Stalin döneminin hediyesidir.

Stalin, 1917 devriminin getirdiği devrimci kurumları tasfiye etti. Daha 1920'lerde olumsuz koşullar nedeniyle işlevini kaybetmeye başlamış olan Sovyet kurumu, Stalin döneminde bütünüyle içi boş bir kabuk haline getirildi. Sovyet devriminin öncüsü Bolşevik partisi de Stalin döneminde biçildi, bu partiyi oluşturan onbinlerce kadın ve erkek komünist, Stalin'in polisi tarafından katledildi.

Stalin döneminde başka uluslara karşı hegemonyacılık geliştirildi, Hitler'le anlaşma yapılarak ülkeler haritalardan silindi, Yahudi düşmanlığı başlatıldı ve eşcinsellere, aydınlara, marjinallere, öncü sanat akımlarına karşı zorbalık uygulandı. Sovyetler Birliği'ne sığınmış binlerce antifaşist savaşçı öldürüldü ya da Gestapo'ya teslim edildi.

Stalin döneminde bürokrasi palazlandırıldı ve ayrıcalıklı bir kast yaratıldı, böylece 1917 devriminin getirdiği eşitlik ilkesi de düzlenmiş oldu.

Stalin döneminde, Çarlık Rusyasının büyük Rus şovenizmi diriltildi ve enternasyonalizm cezalandırıldı.

Stalin'in *düzledikleri* listesini daha da uzatmak mümkündür. Ancak gerek görmüyorum. Bu listeden de anlaşılıyor ki, Stalin'in düzlediği, Çarlık Rusyası değil, 1917 devriminin getirdiği kurum ve ilişkilerdir. "Düzleyicilik" payesi Stalin'i kuratamaz.

Mehmet Gündüz'ün yazısının "Sosyalist Ülkelerde İşçi Sınıfı İktidarı Sorunu" başlıklı Bölümü, dergimizin 2. sayısında yayınlanacaktır.

Yavuz Alogan

liderler ve kollektifler

Bireyler üretim ilişkileri içinde tanımlanan konumlarına göre, çıkarları farklı olan sınıfları oluştururlar. İnsanlık tarihinin ana eksenini bu farklı sınıflar arasındaki mücadelelerin oluşturması gerçeği, yine bu sınıflardan çıkan ve onların ideolojik damgasını taşıyan bazı bireylerin, özellikle kritik dönemlerde yerine getirdikleri işlevlerin tarihsel önemini azaltmaz. Bu işlevleri yerine getiribilecek yetenekte olan ve bu yeteneği temsil ettikleri kişi ve gruplara kabul ettirebilen bireyler, lider olarak ortaya çıkarlar. Lider sözcüğü iki anlam taşır: Bir yarışmada en önde ve en üstün durumda olan veya yönetimde en geniş yetkiye sahip olan kişi, liderdir.

Liderler kolektifler ile çelişmezler. Kolektifler kendi liderlerini mücadele içinde tanıyabilirler veya özgür iradeleri ile seçebilirler ve gerektiğinde alaşağı edip yerine bir başkasını geçirebilirler. Lider, kolektifin bir üyesi olabileceği gibi, kolektifi yukardan aşağı kesen bir bürokratik mekanizmanın en tepesinde de yer alabilir. İkinci durumdaki liderler genellikle kendilerinde tarihsel bir misyon vehmederler ve çevrelerinde yer tutan insanlar tarafından, yaptıkları işi başkalarının asla yapamayacağına inandırılmışlardır.

Siyasal liderler, sınıf mücadelelerinin veya politik kavgaların şiddetlendiği dönüm noktalarında ortaya çıkarlar. "Sınanmış lider" kavramı, bir kavgadan başarıyla çıkmış ve yeni bir kavgaya giderken çevresindekilere, temsil ettiği grup veya sınıfa güven verebilen öncüleri tanımlamak için kullanılır. Buradaki güven unsuru kuşkusuz çok önemlidir. İnsanlar, hayatlarını ortaya koyarak atıldıkları mücadeleye önderlik eden ve temsil yetkisi verdikleri kişinin, öncelikle güvenilir olmasını isterler.

Siyasal liderlik öznel değil, nesnel bir olgudur. İnsanların arzu ve hırslarına bağlı olmayıp, pek çok koşulun bir araya gelmisini gerektirir. Dolayısıyla, her isteyen lider olamaz. Özellikle tarihe

''büyük'' sıfatıyla geçmiş liderler, tarihin veya tarihsel konjonktürün kendilerine verdiği rolü oynarlar. Ama bu rol sonsuza kadar sürmez, çünkü tarih sürekli bir değişim geçirir. Bu yüzden, yeni koşullarla birlikte değişemedikleri zaman liderler, bir noktadan sonra ya sahneyi terk ederler, ya da yeni bir tarihsel dönemin düşünsel ve eylemsel gereklerine umutsuzca direnip taşlaşırlar. Bazı ''büyük'' liderler ise, sahneden ayrılmış olmalarına rağmen taşlaşırlar ve muazzam moloz yığınlarını kaldırma işi gelecek kuşaklara düşer. Bu tür taşlaşmanın en güncel örneği, Stalinizm'dir. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde insanlar, henüz hangi yöne gideceklerine karar verememiş olmakla birlikte, yollarını tıkayan taşlaşmayı kırmak için kolları sıvamışlardır.

liderlik kültü

Sosyalizm dünyasında, büyük teorisyenlerin ve eylemcilerin yanısıra, bazı durumlarda bu iki özelliği kişiliklerinde birleştiren büyük liderler de vardır. Bunlar, daima devrim-sonrası toplumlarda ''büyük'' sıfatını kazanarak ortaya çıkmışlar ve her türlü kollektifin üzerinde yer alarak bir liderlik kültü sorununun literatüre girmesine neden olmuşlardır. Sovyet Devrimi'nin ileri aşamalarında Lenin'i ve Bolşevizm Tarihi'ni de kendisi ile birlikte taşlaştıran Stalin, ''dünya proletaryasının ve bütün ezilen halkaların babası ve en büyük dostu'' sıfatıyla, ''büyük'' bir lider olarak dünyanın altıda birini ve giderek daha da fazlasını kaplamıştır. Mao Zedung, özellikle Kültür Devrimi'nin patlak vermesinden sonra ''Büyük Öğretmen'' sıfatıyla ve bir bakıma yapmak istediği şeyle çelişerek, tanrılaştırılmıştır.

Burada, liderlik kültü ile devrim sonrası oluşan devletin bürokratik ideolajik aygıtları arasında çok sıkı bir ilişki olduğu, gözlerden kaçmaz. Tek bir ülkenin sınırları içinde kalan bütün devrimler, kendi tarihlerini ve ideolojilerini belirli kişilerde cisimleştirmişler ve kurdukları devletin bütün aygıtlarını, bu kişilik kültünü egemen kılmak için alabildiğine kullanmışlardır. Stalinizm'in bu bağlamda özel bir yeri vardır; çünkü Doğu Avrupa'nın fethinden sonra, Sovyetler Birliği'ni de içine alan bütün bir ülkeler blokunun liderlik kültü haline gelmiştir. Dıştan sosyalistleştirilen ve muazzam bir sömürüye uğratılan Çekoslovakya ile doğu Almanya dışında, bu ülkelerin ortak özelliği, şiddetli savaşlarla hırpalanmış ve iktisadi bakımdan geri oluşlarıdır. Yine Stalinizm, 1943'e kadar Komintern partilerini, bu tarihten sonra Moskova'ya bağlı bütün örgütlerin liderlik kültünü temsil etmiştir.

Öte yandan kalıcı devlet aygıtı oluşturamayan ama iktidarın ele geçirilmesini sağlayabilen veya uzun süre ikili iktidar durumunda varlığını koruyabilen devrimler, tek bir liderin ismiyle anılmazlar. Bu devrimler, bir liderlik kültüne ihtiyaç duymadan gerçekleşebilmişlerdir. Bu durum, sınıf mücadelesine önderlik etmek ve devrim yapmak için, hataları bile sevapları kadar kutsal, şaşmaz-yanılmaz bir liderin mutlaka gerekli olmadığını gösterir.

Kapitalist işletmelerin çoğunu ve toprakların büyük kısmını kamulaştıran 1936-1939 İspanyol Devrimi'ne; 1942-1944 yıllarında Yunanistan'ın bütün kırsal kesimine ve dağlık bölgelerine hâkim olan halk ayaklanmasına; 1943'te İtalya'nın bütün kuzeyinde yönetimi ele geçiren İtalyan Komünistlerine, kim önderlik ediyordu? Bu devrim hareketlerinin hiç biri, büyük bir liderin adıyla anılmaz, Öte yandan bir ''büyük'' lider, Stalin, Hitler'le saldırmazlık paktı kurarken ve Avrupa'yı ''Üç Büyükler''den biri olarak nüfuz alanlarına göre paylaşırken, İspanya'da Nergin hükümeti, Yunanistan'da Varkiza ve İtalya'da Salerno anlaşmaları ile bu üç devrimin burjuvazi tarafından silahsızlandırılmasına belirleyici bir katkıda bulunmuştur.

Ekim Devrimi'nde bile, yanılmaz ve her şeyi bizzat yöneten bir lider aramak boşunadır. II. Sovyetler Kongresi'nde Sosyalist Devrimci, Menşevik partiler, toplam delegelerin yarısını oluşturuyorlardı. Bütün bu insanların düşünmeden ve sorgulamadan Lenin'in emrinde olduklarını sanmak, mümkün değildir. Kaldı ki, devrimden hemen önce Bolşevik Parti'nin iki Merkez Komite üyesi, Kamenev ve Zinovyev, ayaklanmaya karşı çıkmışlar ve bunu bir maceracılık olarak gördüklerini, kendi yayın organları *Pravda*'ya değil de Menşeviklerin yayın organı *Movaya Jizm*'e demeç olarak bildirmişler; buna rağmen devrimden sonra önemli görevlere getirilmişlerdir. Daha önemlisi, 18 Mart devrimi ile burjuvaziyi deviren ve tarihte ilk kez bir işçi devleti biçiminde örgütlenen, bütün devrimlere ve devrimcilere esin kaynağı olan Paris Komünü de, büyük bir liderin adı ile anılmaz. Devrime, bir emekçi kolektifi olan Komün Konseyi önderlik etmiştir.

Devrimler ve halk ayaklanmaları, yanılmaz liderlere ve bir liderlik kültüne değil, öncü siyasal partilere ve işbölümü temelinde örgütlenmiş kolektiflere dayanırlar. Fakat devrim-sonrası toplumlarda kurulan bürokratik devletler, bir lider-

lik kültüne, efsanelere, **sembollere, ilahlara** ih- tiyaç duymuşlardır. Tek ülke sosyalizminde liderlik kültünün, ilkel kabilelerde büyünün, azgelişmiş toplumlarda feodal kurumların veya tektanrılı dinlerin yerine getirdiği işlevlere sahip çıktığını söylemek, aşırılık olmaz. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Stalin'in Rus halkında yarattığı imaj, Tanrı-Çar Müthiş İvan veya Büyük Petro'nunkiyle özdeşleşmiştir. Yüzyıllara dayanan bir imparatorluk bürokrasisi geleneğini devralan Çin'de ise, Mao Zedung, sıradan insanlara bir tanrı suretinde görünmüştür.

devrim-öncesi toplumlarda liderlik kültü

Sosyalizm dünyasında liderlik kültü, çok daha deforme ve trajikomik biçimlerde, devrim-öncesi toplumlarda da görülür. Yine de arada bir paralellik, en azından bir benzerlik vardır. Çünkü hiçbir liderlik kültü, kendisinde tarihsel misyon vehmeden kişinin elinin altında tutup dilediği gibi hükmedebileceği bir bürokratik aygıt, özel egemenlik alanları olmaksızın varlık **gösteremez ve inandırıcı olamaz.** Bu bürokratik aygıtın Stalinist anlamda monolitik (tek parçalı, sızdırmaz) bir yapı taşıması ve bu yapının içinde, liderin politik arenada manevra alanını daraltan **hiçbir** farklı görüşe izin verilmemesi gerekir. Böyle bir örgütün üyelerinden, Romalı askerler gibi geniş kalkanlarını vücutlarına siper ederek ve düşmana köşeli bir görüntü vererek uygun adım yürümeleri istenir. Önemli olan, savaş kabiliyeti değil, emir-komutanın, disiplinin sağlanması; liderin her sözünde ayrı bir kerametin aranıp bulunmasıdır.

Bürokratik aygıtın bir gereği olarak, liderin yakın çevresi, Stalinizmi çağrıştıran bir terimle "kamarillası", sürekli bir dalgalanma ve istikrarsızlık içindedir. Bu halkada, inanmışlar veya çıkarcı dalkavuklar yer alır. Bunlar sürekli ezilirler, birbiriyle rekabet ederler, göze girer veya gözden düşerler, ama yinede fazla uzaklaşamazlar. Bu halka, sürekli bir yanıltma ile liderlik kültünün sonunu inceden inceye hazırlar.

Zamanla mantık, düşünce tarzı ve kullanılan söylem özelleşir; sıradan işçilerin, aydınların ve özgür düşünen sosyalistlerin algı düzeyinden kopulur. Monolitik aygıt, içerde ritüellere dayanarak, dışarda "rüzgâr estirerek" varlığını sürdürür. Bu arada, içerdeki gerçek ile vitrindeki görünüm birbirinden kopar. Vitrine dostluk, hoşgörü ve birleşme isteği yerleştirilir; oysa içerde, uzun yol arkadaşlarına karşı nankörlük, tehditkâr saldırganlık ve kaba bir hükmetme arzusu hâkimdir. Liderlik kültüne bağlı olanlar, bütün bunları devrimci politikanın incelikleri olarak algılarlar. Kendi özel "resmî tarih"leri ve tarihsel olgular hakkında resmî görüşleri vardır. Bu resmiyet her yeni durumda baştan sona değişse de, resmiyetinden bir şey kaybetmez. "Şeytanlar", "beyaz cüceler", "gizli burjuvalar", "iç düşmanlar" yaratmadan, bu tip örgütleri ayakta tutmak mümkün değildir.

Monolitik guruplar içinde sıkışıp kalan bu liderlik kültü, devrimci sosyalist mücadelenin önünde engel oluşturur. Çünkü, tekkelere dönüşen dar gruplar, ancak kendilerini emekçi sınıfların dışında tutarak varolabilirler. İnsanları bu tekkelerde ve birarada tutan şey, mistisizmdir. Yaratıcılıkları ve yetenekleri dikey ilişkilerle biçilmiş, kısır ve anlamsız rekabetlerle köreltilmiştir. İtaat, suçluluk duygusu ve hatâ yapma korkusu ile sağlanır. Liderlik kültü ortamında, farklı fikirler, ancak liderin sürekli değişen temel tezlerini çeşitlendirebildikleri oranda muteberdir. Aksi halde "ilerletici değildirler ve devrime (!) hizmet etmezler."

Mistisizm, daima büyük bir korkuyu gerektirir. Bu korku, yaklaşan bir savaş ve işgal tehlikesi, zincirleme tertipler ve komplolar, veya büyük bir toplumsal kriz olabilir. Öte yandan, sınıfın dışına itilmiş dar bir tekke ile, ekonomik-toplumsal bir krizi devrimci bir krize dönüştürmek, en azından böyle bir perspektifi benimseyebilmek imkânsızdır. Esasen bu tür tekkelerin böyle bir niyetleri de olamaz; çünkü varlıklarını sürdürmekten ve her defasında kendi bürokrasilerini yeniden inşa etmekten başka kaygıları yoktur. Bu yüzdendir ki tekkeler, olanca devrimci söylemlerine veçığırtkanlıklarına rağmen, kriz ve baskı zamanlarında devlet ve hâkim sınıflarla uzlaşma yolları ararlar. Baskı dönemi geçtikten sonra, bu kez bir başka rolü benimseyerek ve vitrinlerini yeni şeylerle süsleyerek, dağılmış bürokrasilerini farklı bir kılıkta inşa etmeye çalışırlar.

Her şeye rağmen bu olguyu ideolojik terimlerle düşünmek ve iyi tanımak gerekir. Gramsci, "bürokratik merkeziyetçi" anlayışla kurulan bir partinin "müzakereci" (deliberative) değil "saf anlamda yürütmeci" olduğunu belirtir. O'na göre, böyle bir parti "teknik olarak bir polis örgütüdür" ve böyle bir örgüte verilen "politik parti" ismi, "mitolojik (bir) mecaz"dan ibarettir. (akt.F.Claudin, *The Communist Movement*, c.I,s.103)

Aslında, ataerkil kültürün hâkim olduğu bir

toplumda bile bir aşiret nizamını sürekli ayakta tutmaya çalışmak, gerektiğinde harekete geçirip gerektiğinde durdurmak, kolay iş değildir; büyük çaba gerektirir. Bu yüzden, en yukarda bulunanlar, bir yazarın dediği gibi, ayaklarındaki topa bakmaktan sahayı göremez hale gelirler.

devrimci kolektif

Sosyalistlerin, birey ve grupların inisiyatiflerine yer veren bir anlayışla örgütlemeleri gerekir. Örgüt üyeleri, bütün yöneticileri serbestçe seçebilmeli ve diledikleri zaman görevden alabilmelidirler. Devrimci kolektifte, ast-üst ilişkisi, emir-komuta zinciri, veya örgüt hukukunun üzerinde karizmatik lider, olmaz.

Örgütün çalışma tarzı, hedefleri, içişleyişi ve disiplin kuralları, içinde yaşanan toplumun, sınıf mücadelesinin o günkü düzeyinin ve emekçi sınıfların acil taleplerinin gerektirdiği ölçüler içinde olmalıdır. Parlementer mücadele yöntemlerini peşinen benimseyen yasal bir partinin, bu yolu izlerken aşırı disiplinli bir karargâh ve bütün organlarında bir örnek örgütlenmeye çalışması, en azından, böyle bir partinin zorunlu olarak gözetmek durumunda olduğu kitleselleşme hedefi ile çelişir. Günde sekiz saat çalışan insanların, emekçilerin, kadınların ve gençlerin, kendi sorunlarına doğrudan hitap eden ve aktif biçimde katılarak yaratıcı potansiyellerini harekete geçirebilecekleri örgütlenme düzeyleri olmalıdır. Bu örgütlenme düzeyleri hayatın içinde anlamlı ve işlevli hale getirilmeli; buralarda, hakim ideoloji ve kültüre karşı alternatifler geliştirilmelidir. Devrimci kolektif içinde yer alan insanları, bütün faaliyetleri aidat ödemek ve bağış toplamaktan ibaret, teori ve *merkezî* politika tartışmalarının pasif birer seyircisi durumundan kurtarmanın, başka yolu yoktur. Sadece dar bir profesyonel kadronun mücadele edip, sıradan üyelerin pasif biçimde onları seyrettiği bir örgütlenme tarzı, anlamsızdır. Zamanla (yıllar sonra) profesyoneller ile sıradan üyelerin sorunları birbirinden kopar; bu iki kesim arasında yabancılaşma başlar. Ba durumda, insanları gevşeklikle, döneklikle suçlamanın anlamı ve yararı nedir?

Sosyalist demokrasi, geçmişin sert reflekslerinden kurtulamayanlar için, kağıt üzerinde kalmaya mahkûm, çok zor ve alengirli bir şeydir. Öte yandan, babadan kalma bürokratik merkeziyetçi yöntemlerin, daha kestirme ve sonuç alıcı olduğu düşünülür. Böyle düşünenler, önümüzdeki dönemde devrimci kolektif içinde birey ve grup inisiyatiflerini geliştirme yollarını aramak zorunda kalacaklar; bazı ezici gerçekleri ister istemez kabul edeceklerdir. Çünkü, emekçilerin, kadınların ve gençlerin bir sosyalist örgütlenmeden beklentileri, önemli ölçüde değişmiştir.

Evrensel düzeyde, sosyalizm alanındaki bürokratik merkeziyetçi örgütlenme tipinin sonuna gelinmiştir. 1920'lerin ortasında devlet aygıtlarına dayanarak ve cinayet yoluyla güçlenen ve daha sonra bütün sosyalizm alanına hâkim olan, 1950'lerde bir restorasyon döneminden geçirilen Stalinizm, bütün rezervlerini tüketmiş ve ömrünü tamamlamıştır.

Bugünün dünyasında bütün göstergeler, sosyalizm alanında yeni bir dönemi işaret ediyor: Liderlik kültürünün yıkılması; Stalinizm'in ve bürokratik reel sosyalizmin, bu deneyi bizzat yaşayan ülkelerde sorgulanması; tek ülke sosyalizmlerinin her bakımından tıkanması, çok partili çoğulcu sosyalizm fikrinin yayılması; cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan sorunları ve çevre sorunlarını derinlemesine kavrayan ve bireyi sürünün bir parçası olarak görmeyen, gelişmiş bir sosyalist kültürün canlanması. Bütün bu göstergeler, sosyalizmin bütün insanî boyutları ile birlikte yeniden tanımlanacağı; devrimci Marksizmin zincirlerinden, yani reel devlet politikalarından tamaman kurtulacağı; karanlıklara itilen bütün bir devrimciler kuşağının yeniden keşfedileceği bir döneme girilmekte olduğunu gösteriyor. İnsanlığı "ya sosyalizm ya barbarlık" ikilemi ile yüz yüze bırakan bugünkü kapitalizme karşı, ancak böyle bir sosyalizm ile mücadele edilebilir. Emekçi sınıfların devrimci, yaratıcı potansiyelini, liderlik kültüne dayanan bürokratik merkeziyetçi tekkelerin değil, sosyalist demokrasiyi uygulayabilen devrimci kolektiflerin harekete geçirebileceği, sadece tarihsel olarak değil, daha şimdiden güncel olarak da kanıtlanmıştır.

Bununla birlikte, bürokratik merkeziyetçiliğin dünyanın her yerinde ve özellikle güçlü bir mirasa sahip olduğu ülkelerde, uzun bir can çekişme dönemi geçireceği açıktır. Eski alışkanlıkların terkedilmesi ve yeni bir sosyalist kültürün benimsenmesi, gerilemelerle ve karmaşık yollardan geçilerek gerçekleşebilir. Burada, özellikle ilk aşamalarda sağduyunun gerektirdiği bir tavıralış önemlidir. "Benden korkun!" diye haykıran liderin tavrını beğenmeyenler sızlanmakla yetinmemeyi, karşı çıkmayı öğrenmelidirler. Aksi halde zamanla, sadece liderden değil, devletten, polisten, hâkim sınıflardan, kitaplardan, hattâ sözcüklerden bile korkar hale geleceklerdir.

Semih Lim

bir şairin çilesi ve... ölümü: yuli daniel

Aşağıda bir şiirini bulacağınız Yuli Daniel, modern Sovyet edebiyatının Pasternak, Brodsky, Soljenitsin gibi, devleri kadar iyi tanınmıyor ülkemizde. Stalin'in yuttaşı bu Gürcü şair, uzun bir hastalıktan sonra 30 Aralık 1988'de Moskova'da 63 yaşındayken hayata gözlerini yumdu. 1966 şubatındaki "Sinyavsky ve Daniel davası", ona, modern Sovyet tarihinde unutulmayacak bir yer kazandırmıştı.

Daniel Kruşçev döneminde yaşanan o kısa ömürlü kültürel serbestlik ortamında yıldızı parlamaya başlayan genç yazarlardan biriydi. Stalinist devlet terörünü hicveden öykülerinden dördü ("Burası Moskova","Eller","MİNAP'tan Gelen Adam" ve "Bir Tarziye") Nikolay Arzhak takma adıyla Batı basınında yayınlanmış ve ilgi görmüştü. Ancak , 1964'te Kruşçev'in tasfiyesi ve nomenklaturanın saltanatının restore edilmesiyle birlikte, Sovyetler Birliği'nde sular başka yönde akmaya başlıyordu. 1965'te KGB, Yuli Daniel ve bir başka muhalif yazar olan Andrey Sinyavsky'nin Batı basınında takma adla öyküler yayınladıklarını keşfetti. Aynı yıl Eylül ayında iki yazar tutuklandı ve ertesi yılın şubat ayında, yani dört aylık bir tutukluluk döneminden sonra, mahkeme önüne çıkarıldılar. İşledikleri "suç", takma adla yurtdışında eserlerini yayınlatmak ve anti-Sovyet propaganda yapmaktı (Sovyet Ceza Yasası'nun 70. maddesi).

Dâvâ, gerçekte, eserlerini sansürün pençesinden kurtararak okuyucuya sunmaya çalışan bütün yazarlar için bir gözdağı vermeye yönelikti. Sonuçta, Daniel beş, Sinyavsky ise yedi yıl ağır hapse mahkum edildiler. Bu düzmece dava, Sovyetler Birliği'ndeki yazar ve çizerleri ciddi endişeye sürüklerken, yurttaşında büyük infial yarattı. Çeşitli Batılı komünist ve sosyalist partiler, aydınlar, sanatçılar olayı protesto ettiler. Hattâ ünlü İngiliz romancı Graham Greene, *Pravda* ve *İzvestiya*'ya gönderdiği kızgın bir mektupta, Daniel ve Sinyavsky hapiste olduğu sürece, Sovyetler Birliği'ne adım atmayacağını söyledi. Graham Greene şöyle diyordu: "Sovyetler Birliği ve Amerika'da yaşamak arasında bir seçim yapmak zorunda olsaydım, kesinlikle Sovyetler Birliği'ni seçerdim... Fakat bir ülke için ne kadar sevgi bes-

lerseniz, o ülkedeki herhangi bir haksızlığa karşı da o kadar şiddetle itiraz etme gereği duyarsınız?"

Daniel 1970'de serbest bırakıldı, fakat 1979'da Moskova'ya dönmesine izin verilene kadar Kaluga kentinde sürgün olarak yaşamak zorunda kaldı.

Ancak mahkemeler, ağır hapis cezaları ve sürgünler istenen sonucu vermemişti; Daniel ve Sinyavsky dâvâsı Sovyetler Birliği'ndeki "gayrıresmi" edebiyatın dünya çapında daha fazla ilgi görmesine neden oldu. Baskı ve zulme rağmen günümüze kadar gelen ve bugün Sovyetler Birliği'ndeki demokratikleşmenin ana dinamiklerinden biri olan muhalif edebiyat ve *samizdat* geleneğinin, bu iki yazarla başladığı bile söylenebilir.

Daniel Moskova'ya döndükten sonra, Brejnev dönemi sürdükçe yayınlanma şansı olmadığını bildiği halde, yazmaya devam etti ve esas olarak, Rusça'dan anadili Gürcü'ceye ve Gürcü'ce den Rusça'ya çeviriler yapmaya verdi kendini. Glasnost'la birlikte sular yine başka yönde akmaya başlayınca, tekrar dergilerde görünmeye başladı. Geçen yıl iki şiiri *Novy Mir*'de yayınlandı ve başka bazı eserlerinin de yayınlanması sözkonusuydu.

Glasnost'un en etkili sözcülerinden *Moscow News,* geçen Eylül ayında, Yuli Daniel ile yapılmış uzun bir mülâkatı bastı. Yazar, herşeye rağmen ülkesini terketmeyişini şöyle açıklıyordu; "Kendi yurdumda yaşamak istedim. İltica etseydim ne yapardım, hiç bilmiyorum. Ben bir şiir çevirmeniyim. Yaptığım işi çok seviyorum, bu benim bütün yaşamımın anlamıdır." Daniel, serbest bırakıldıktan sonra Fransa'ya iltica eden ve o zamandan beri Paris'te yaşayan hapishane arkadaşı Sinyavsky'yi suçlamıyordu: "Ben, ne yapmam gerektiğini düşündüysem onu yaptım. Öyle sanıyorum ki en önemli şey, insanın kendine karşı dürüst olmasıdır." 2 Ocak'ta Vagankovskoye mezarlığının sakin bir köşesinde, dondurucu bir Moskova soğuğunda yapılan cenaze törenindeki çelenklerden biri de, Sinyavsky'nin adını taşıyordu.

Yuli Daniel, resmi Yazarlar Sendikası'nın üyesi olmadığı için, cenazesine "devletlû"dan gelen olmadı. Ancak hayatının son döneminde bazı şiir ve öykülerinin yayınlanması son yıllarda Sovyetler Birliği'nde meydana gelen olumlu gelişmelerin bir işareti olarak yorumlanabilir, yine de. Asıl önemlisi ise, Yuli Daniel adını bütün dünyaya duyuran o meşum davanın bir benzerinin, bugün artık düşünülemez oluşu, kuşkusuz.

hüküm

Yuli Daniel

Kendi düşüncelerini düşünemeyeceksin,
Yuvanı özlemene, yemeğini reddetmene izin yok
Sen bir büyüteçsin şimdi, boş bir sayfasın
Bu suya bir ağ gibi fırlatılmışsın

Senin hüznün bütün yabancı hüzünleri içerecek.
Hapislik yaşlandıracak seni
Ve, yorgun da olsan, bu yükü taşıyacaksın-
garip bir kuzey manzarasının çizgilerini

Yaranın acısı başka insanların
Koparılan organlarını hatırlatsın sana.
insanlığın kaderiyle kuşatılmış olan
Senin kaderin ıstıraptır artık

Hergün, "bütün insanlar" ve "kendim"
Arasındaki çizgiyi sileceksin.
Sessizce ölmüşler için öleceksin hergün.

Tuzlu su içeceğin olacak,
ekmeğinse acı, rüya görmeyeceksin
Bu yüzler etrafında oldukça,
Mahkumlar siyah üniformalar giydikçe.

Cezamı kabul ediyor muyum? Evet, ediyorum.

İngilizceden çeviren: Semih Lim

Aynur Özuğurlu
Muzaffer Kurşuncu
Gönül Şirin

feminizmi olmayan bir sosyalizm, kadınlara güven veremez

Sosyalist Parti'nin Ankara'da, 4 Aralık 1988'de yapılan Birinci Genişletilmiş Parti Meclisi'nde, Alternatif Program Kadın Komisyonu adına okunan tebliğden sonra, Aynur Özuğurlu, Bu tebliğe ek olarak eleştirici bir konuşma yaptı. Aşağıdaki yazı, bu konuşma ile birlikte Kadın Komisyonu'na sunulan yazılı ek'in tam metnidir. Yazarlar, SP'nin Ankara Kadın Komisyonu'na mensupturlar. (Redeksiyonun notu)

Toplantıda sunulan ''Kadın Tebliği''ni ortak hazırlamakla beraber, tebliğde ifade edemediğimiz, ancak burada tartışılmasının çok önemli olduğunu düşündüğümüz konularda fikirlerimizi söylemek istedik.

türkiye'de solun kadına bakışı

Burada sadece yakın geçmiş açısından bir değerlendirme yapmak ve daha çok bügünü tartışmak istiyoruz.

Türkiye'de Sol, esas olarak kadın sorununun üzerinden atladı. Özellikle 70'lerin ikinci yarısından sonra, kadın sorunu diye özel bir sorunun varlığını görmemekten de öte, kadına, kadınlarla ilişkiye ataerkil ideolojinin penceresinden baktı ve hattâ bunu teorileştirdi. ''Devrimci ahlâk'' tanımının dayandığı ''namusluluk'', bu ideolojik temelden beslendi. Örneğin ''bacı'' hitabı, bütünüyle bu bakışın ifadeleşmesiydi. Bacı, kadını isimsizleştirdi ve ona ''sen benim namusumsun'' dedi. Hele cinsellik ve aşk, en kör olunan alanlar olarak, önemli ölçüde ataerkilliğe bulaştı. ''Bütün sevdam halkım, bütün kızlar bacım'' ilkesi, sosyalizm ideallerinde taşınan ortaçağ karartmalarıydı aslında.

Kadınların sol hareket ve yapılarda yer almaları, onların, evin kuşatılmışlığından sıyrılıp sokakta da kendilerini tanımlamalarına fırsat ver-

di ve kuşkusuz, bu anlamda özgürleştirici oldu. Gerçeğin bir yakasında bu varsa, diğer yakasında da, asıl karakteri erkek-egemen yapılar olan bu örgütlerde kadınlar için varolabilme koşulunun, kendi kimliğini reddederek erkekleşmesinden geçmesi vardı. Kaldı ki, politik çalışmanın iki taraf için de önemli ve gerekli görüldüğü hallerde bile, öncelik, hep erkeğe ait oldu. Erkekler profesyonelleşip ileri atılırken, kadınlar evin geçimini sağlamak yüküyle hep geride kaldı. Hattâ kimi örgütlerde bu "kutsal bir işbölümü" olarak görüldü. Dolayısıyla Sol, kadına politik hareketin olmazsa olmaz kişileri olarak değil, yedek ve destek güçleri olarak baktı. Bilinmelidir ki erkekler, bugün olduğu gibi geçmişte de, devrimciliğe adadıkları zaman ve enerjiyi, kadın emeğine sırtlarını dayayarak bulabildiler.

Ayrıca kadınlar, sosyalist harekete esas olarak "mutfak saflarından" katıldılar. Tekdüze, kimsenin yapmaktan hoşlanmayacağı sıkıcı işler, kadınların politik "görev"lerinden sayıldı. Daktilo yazmaktan temizliğe, teksir basmaktan çay dağıtmaya kadar.

Bütün bunların "niçin"i konusunda, Solun olgunluk düzeyinden, kadınlık bilincinin gelişmemişliğine kadar bir dizi şey, tartışma konusudur. Fakat ne olursa olsun bu, solun geçmişinde ağır bir hatâ olarak yerini almıştır ve çok ciddi bir sorgulamadan geçirilmek zorundadır. Geçmiş muhasebesi tartışmasının bir anlamı da budur. Sol, bugünden yarına yol alabilmek için elzem gördüğü geçmiş değerlendirmesinde, kadına ve kadın sorununa bakışı konusunda bütünlüklü bir özeleştiri yapmak durumundadır.

Artık Sol, geçmişe göre kadın sorunu konusunda bir sıçrama yapmıştır. Hiç olmazsa, böyle özel bir sorunun varolduğu görülmekte ve bütün Sol hareketler bu konuda birşeyler söyleme gereği hissetmektedir. Açıktır ki, Türkiye Solunu bu noktaya getiren, kadınlar olmuştur. Kadınlar 80'li yıllarla birlikte kendi kimlikleri ve bilinçleriyle sahneye çıkmışlar ve kadın sorunun gündemin vazgeçilmez bir parçası haline getirmişlerdir. Bunu teslim etmek, sosyalizm ile feminizm arasındaki, Sol hareket ile bağımsız kadın hareketi arasındaki ilişkiyi kavramak açısından önemlidir.

Solda, feminizme kuşkuyla bakmayan, kadın sorununu uzun ve kararlı bir mücadele süreci olarak gören ve bağımsız kadın hareketinin gerekliliğine inanan, olgun fikirlere ulaşmış gelenekler olmasına rağmen —Sosyalist Parti programı, fikrî düzeyde böyle bir olgunluğu temsil etmektedir— esas olan, hâlâ sığlıktır. Bu sığ kavrayışlar, özetle şu ana hatlarda kendini göstermektedir: Ya, kadınların özgül bir ezilmişlik içinde bulunduğu kabul edilmemekte, "kadın sorunu yok, insanlık sorunu var" denmekte; ya da böyle özel bir sorunun varlığı kabul edilse bile, bağımsız kadın hareketinin gerekliliği reddedilmekte, hattâ "bölücülük" olarak nitelenmektedir. Feminizm ise, "burjuva sapkınlığı, küçük burjuva ideolojisi" olarak, malum yazgısı (!) içinde hemen yargılanıvermektedir.

Kadın sorununu yok saymak, gerçekten büyük bir talihsizliktir. Nüfusun yarısını oluşturan kadınları görmemezlikten gelen, onları kucaklamayan bir hareket, hayat bulma şansını baştan kaybetmiş demektir. Kadın ve erkek olmanın dışında soyut bir insanlık hali mi vardır ki, kadınların yüzlerce yıllık acıları bir çırpıda "insanlık" söylemi içinde yok sayılabilmekte; "genel mücadelenin bir parçası" formülleriyle hafifsenmektedir? Oysa kadınlar bir "parça" olamayacak kadar çokturlar ve açıktır ki, bu büyük çoğunluğu anlayıp kucaklamayan bir mücadele, "genel" olamaz!

Feminizme "burjuva ideolojisi" diyen arkadaşlara, 12 Eylül generallerinin kaleme aldığı Beyaz Kitap'tan şu satırları okumak istiyorum: "...12 Eylül öncesinde ayakta kalabilmiş iki kurum vardı: Biri Silahlı Kuvvetler, Diğeri Aile ..." 12 Eylül'ün ne demek istediğini bir düşünün! Generallerin, ailenin korunmasından ve devamından çıkarı nedir? Feminizm ne yaptı? Feminizm, işte 12 Eylülcülerin de dayanmaya çalıştığı bu aile kurumunun içini açtı ve onu cesaretle sorguladı. Feminizm ne yaptı? Feminizm, toplumun bütün alanlarına, bütün hücrelerine sinmiş iktidar ilişkilerine karşı çıktı. Vehbi Koç, 3 Ekim 1980'de Evren'e yazdığı mektupta, bakın ne diyor: "...Türkiye o hale gelmiştir ki, öğretmen öğrencisinden, amir memurundan, fabrika müdürü işçisinden, ana ve baba çocuklarından korkar olmuştur. Silahlı Kuvvetler mecburen devlet idaresini ele almıştır." Koç'u kaygılandıran nedir? Düzenin devamından yana olanlar, iktidarların hükmettiği itaat ilişkilerinden çıkarı olanlardır. Onlar, Koç'un dediği gibi, işçinin patrona, çocukların ana ve babaya sorgusuz itaatinden yanadır. İşte feminizm, bu itaatkârlığa, otoriteye dayalı ilişkilere, bütün egemenlik ilişkilerine karşı mücadele etmiştir. Feminizmin ne denli düzendışı bir perspektif olduğu, açıktır.

İnanıyoruz ki Sol, bu sığlıklarından da, gelişen kadın hareketinin gücüyle kurtulacaktır. Kadınlık bilinci serpilip büyüdükçe Sol da kendini

aşacak ve önünde daha engin bir gelecek uzanacaktır.

sosyalizm ve feminizm

Feminizm, kadınlık durumuna bir başkaldırıdır. Kadınların sadece kadın oldukları için ezilmelerinin ve bu ezilmişliğin bir kader olmadığını ilan etmelerinin bilincidir. Bu bilinç, toplumun her alanına, her hücresine sinmiş iktidar ilişkisini sorgular ve yeni insanlığın değerlerini yaratmaya çalışır.

Marksizm, tarihi sınıflar ve üretim ilişkileri cephesinden yorumladı ve insanlığa dünyayı değiştirme yöntemi sundu. Oysa gelecek ütopyamızın üzerinde yükseleceği maddi temel, sınıf ilişkilerinin yanısıra cinsiyet ilişkilerini, üretim ilişkilerinin yanısıra yeniden-üretim ilişkilerini de tahlil etme ve dönüştürme mücadelesine dayanacaktır. İşte feminizm bunu yaptı! Mücadeleyi, şimdiye kadar unutulmuş olan alanlara, aile-yeniden üretim sektörü-insanlararası ilişkilere çekti ve buradan yola çıkarak politikalar geliştirdi. Bu anlamda feminizm, sosyalizmin vazgeçemeyeceği bir biliçtir. Çünkü ancak bu bilinç sayesinde, kadın sorununun özgüllüğü yakalanabilir ve derinlikli programlar oluşturulabilir.

Öte yandan, kadınların kurtuluşunun ön koşulu sosyalizmde yatmaktadır. Sosyalizm, kapitalizmin tersine, üretimi ve toplumsal işbölümünü kâr esasına göre düzenlemediği için, kadınlara kendilerini gerçekleştirebilme olanağı sunar. Bu olanaklar ancak feminist bir bilinçle ve kadın hareketinin dinamiğiyle birleştiğinde bir anlam kazanır. Her ne kadar devrim kadınların özgürlüğü için gerekliyse de, bir garanti değildir. Dünya devrim tecrübelerinin de gösterdiği gibi, kadınların kazanımları geri alınabilmektedir. 1917'de kadınların bir greviyle başlayan Sovyet Devrimi, bu yeni sürecin önemli bir dayanağı olan Zjenodtel adlı bir kadın örgütünü kapatabilmiştir! 1930 yılında Zjenodtel, Partinin en yüksek organı tarafından, bağımsız kadın hareketine gerek kalmadığı, kadınların kurtuluşunun gerçekleştiği ve devletin kadınların bütün ihtiyaçlarına cevap verebilecek durumda olduğu gerekçesiyle dağıtıldı. Ardından, çıkarılan bir yasayla, aile kurumuna itibarı iade edildi.

Şu halde, feminizmi olmayan bir sosyalizm, kadınlara güven verebilir mi?

Ataerkil ideolojinin binlerce yıldır çöreklendiği insanlığın bilincinden temizlenmesi için "sosyalizmi de aşan uzun ve kararlı" bir kadın mücadelesi gereklidir.

İşte bu yüzden feminizm!.. İşte bu yüzden bağımsız kadın hareketi!

sosyalist parti ve bağımsız kadın hareketi

Kadın hareketi suni bir hareket değildir. O, bir gerçekliktir. Bu ülkenin topraklarında hayat bulmuştur ve daha da gelişecektir. Onu yok sayamayız. Kadınlara "feminizmlerinizi bırakıp SP'ye gelin" diyemeyiz. İşçilere, sendikalarınızı bırakın diyor muyuz? Toplumu "parti" haline getiremeyiz. O, renklidir. Orada binbir çeşit çelişki, binbir çeşit dinamik vardır. Partimiz bu zenginliklerle kucaklaştığı ölçüde yol bulacaktır. Parti dışındaki kadın hareketine sıcak bakmalı ve onun derinliğinden yararlanmalıdır. Bu Parti, kendilerini sosyalizm mücadelesinde de tanımlayan feminist kadınların, kendi feminizmleriyle burada gönül ferahlığıyla bulunacağı bir parti olmalıdır.

Bu nedenlerle, bağımsız bir kadın hareketinin gerekli olduğunu programında kabul eden Sosyalist Parti,kadın hareketine karşı müdahaleci olmamalı, esas olarak öğrenme tutumuyla yaklaşmalıdır. İktidar hedefi bütün kitlelere önderlik edebilmeyi gerektirdiğine göre, Partinin kadınları ve kadın hareketinin desteğini kazanması şarttır.

Kadınları anlama ve onlardan öğrenme tutumu, bunun için gereklidir. Yani Sosyalist Parti, feminizmin duyarlılığını yakalamış bir parti olmalıdır. Ancak bu tutum, kadınları örgütleyebilir.

parti hayatında kadın

Sosyalist Parti, kurulduğu günden başlayarak parti saflarında pratik bir seferberlik başlatacağını ilan ettiği halde, bugüne kadar bu konuda hiçbir ciddi çalışma yapmamaştır. Açıklamalarında, basın bildirilerinde, Başkanlık Kurulu ve Merkez Karar Kurulu kararlarında, kadınlara dair tek bir satır yoktur!

Parti, kitlelere gitmekten, bıyıklı kitlelerle birleşmeyi mi anlamaktadır? Örgütlenme çalışmalarına ilişkin zaafların değerlendirilmesinde bile, (gerekçesi ne olursa olsun) kadınların katılımının yok denecek düzeyde olması, akıllara neden gelmemektedir? Bunun bir unutkanlık olduğunu düşünmüyoruz. Bu, pederşahi tutumun, bütün eşitlikci fikirlere rağmen, parti önderleğinde bile nasıl yer ettiğini göstermektedir.

Parti içinde kadınların örgütlenmesi işte bu yüzden büyük bir ihtiyaçtır ve çok önemlidir.

Çünkü kadınların parti saflarında esaslı bir politik güç olarak yer almalarının, parti hayatında pederşahi kavrayışlara ve ilişkilere karşı ideolojik seferberliğin ve politikalarda derinleşmenin biricik güvencesi, yine kadınlardır. Kadınların dünyalarını kavrama ve oradaki renkliliği yakalama çabası, açıktır ki, partiye büyük bir zenginlik katacaktır. Kadınların yaygın ve görece özerk komisyonlar biçiminde örgütlenmeleri, vazgeçilmezdir. Ayrıca, daha merkezi ve Türkiye çapında bir kadın komisyonu kurulmalıdır. Eğitim seminerleri, konferans ve paneller, bildiri ve çeşitli broşürlerle, parti hayatında canlı bir tartışma ortamı yaratılmalıdır.

Kadınlar, geleneksel rollerin ağır yükü altında ezildikleri için daha özel teşvik yöntemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle, parti hayatının bütün alanlarında, organlarda, kadınlara öncelik tanımalıdır.

Unutulmamalıdır ki, kadınlar olmadan, onlar özgürleşmeden, devrim mümkün değildir.

Küçüklük böler, büyüklük birleştirir! Öyleyse gelin, engin ve derin olalım!

Fatmagül Berktay

türkiye'de ilk kez "kadınların kurtuluş hareketi" doğuyor

Türkiye'de kadınlar eziliyor ve sömürülüyorlar. Bu gerçeği, çoğu kişi kabul etmeye hazırdır. Ama kadınlar kim tarafından ezilip sömürülüyorlar; bu durumu değiştirmek için kime karşı, nasıl mücadele etmeliler? İşte bu sorulara cevap sözkonusu oldu mu, fikirler muhtelif; ve bu fikirlerin çoğu, kadınları mücadeleden alıkoymaya, tepkilerini ve direnişlerini yanlış hedeflere yöneltmeye çalışan türden. Eğitim eksikliği, deniyor; geleneksel toplumun kalıntısı, deniyor; kadınların cins olarak ezildiklerini görmezlikten gelmek için "sistem sorunu" deniyor; ve kadının kurtuluşu, belirsiz bir geleceğe erteleniyor.

Bu fikirler esas olarak erkekler tarafından üretilmekle birlikte, çok sayıda kadın tarafından da savunuluyor. Ama bir fikrin kadınlar tarafından savunuluyor olması, onun kadınların yararına olmasıyla eşanlamlı değil. Kadınların kurtuluşu, diğer bütün ezilen gruplar gibi, yalnızca kendi ellerinde. Kurtuluş için, kendileri tarafından olduğu kadar *kendileri için* yarattıkları bir *ideolojiye* ve bu ideolojiyi hayata geçirecek bir *harekete* ihtiyaçları var. Böyle bir ideoloji (feminizm) ve onun yol gösterdiği etkili bir kadın hareketi olmadığı zaman, örneğin sosyalist ülkelerin bugüne kadarki tecrübesinin ortaya koyduğu gibi, toplumsal ilişkilerde köklü bir dönüşüm sözkonusu olmuyor ve kadınlar kazanabildikleri kısıtlı hakları bile zaman içinde yitirebiliyorlar. Kadınların bakış açısını yansıtan ve özgül çıkarlarını savunan bir feminist hareket, kadın-erkek ilişkisindeki hiyerarşinin ve giderek (gelecekte) bütün toplumdaki egemenlik yapılarının ortadan kalkmasının güvencesi olduğu kadar, varolan durumu *bugünden* değiştirmeye başlamanın da itici gücüdür. Çünkü kadınlar, ancak bu şekilde, kendilerini ilgilendiren her konuda "taraf" olmalarını sağlayan etkin bir baskı grubu oluşturabilirler.

Türkiye'deki feminist kadınlar, 1989 Ocak ayı içinde uzun tartışmalardan sonra yayınladıkları

"Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi"ile, ülkemizdeki feminist akımın olgunlaşarak bir "hareket"e dönüşme aşamasına ulaştığını ortaya koyuyorlar. Açıkça, "kadın politikası" yaptıklarını/ yapacaklarını ilan ediyorlar ve artık feminist süreklilik sağlama zamanının geldiğini belirtiyorlar.

Feministler, bugüne dek, kadınların çeşitli açılardan parçalanmışlığına koşut olarak, kadın hareketinin farklılığını ve çeşitliliğini yansıtacak biçimde, merkeziyetçilikten uzak küçük gruplar halinde örgütlendiler ve belirli talepler etrafında şekillenen kampanyalar yürüttüler. Hiyerarşiye ve iktidar uygulamanın çeşitli biçimlerine karşı çok duyarlı olan bu "parçalı" örgütlenme biçiminin değiştirilmesi için bir neden yok; ancak, etkin bir kadın politikası yapmak, "parçalar" arasında "sürekli ve örgütlü bir koordinasyon"a ihtiyaç gösteriyor. Feministler arasında kurulacak ve giderek yaygınlaştırılacak bir "iletişim ağı", kadınların kadınlara yapılan -kendilerini doğrudan ilgilendirsin, ilgilendirmesin- her türlü baskıya, horlamaya ve aşağılamaya karşı kendilerini "taraf" hissederek anında tepki göstermelerini, dayanışma sağlamalarını gerçekleştirecek ve kurtuluş uğrundaki mücadeleyi güçlendirecektir.

Süreklilik ve ortak hareket yolundaki önemli bir adım, İstanbul ve Ankara gruplarının başlattığı, bekâret kontrolüne ve sarkıntılığa karşı mücadele kampanyalarının, "BEDENİMİZ BİZİM" başlığı altında sürdürülmesine karar verilmesi. Kadınlar, bu amaçla sürekli haberleşip işbirliği yapacaklar ve ortak bir bülten çıkaracaklar.

"Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi"nin de ortaya koyduğu gibi, kadınlar Türkiye tarihinde ilk kez, politikanın bildik tanımını değiştirerek, *kendileri adına* ve *kendileri için* politika yapmak üzere politika sahnesine çıkıyorlar. Geleceğin, onların da olmadığını kim iddia edebilir?

Belge

kadınların kurtuluş bildirgesi

Biz kadınlar cins olarak eziliyor ve sömürülüyoruz. Bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize ve geleceğimize el konuyor.

Erkek egemen toplum ve bu toplumun geliştirdiği bütün baskı aygıtları, yani devlet ve himayesindeki aile, hukuk, sağlık, eğitim, bilim ve güvenlik kurumları bu egemenliği örgütlüyor.

Ev içinde ve dışında emeğimize erkekler ve sermaye tarafından el konulurken, tek tek kadınlar olarak aile kurumu içinde ve dışında erkeklerin vesayeti altında tutuluyoruz.

Biz kadınlar ev içinde yaşamaya, evişine ve analığa mahkûm doğuyoruz. Ev içinde ve ev dışında (tarım ve küçük üretimde) emeğimiz yok sayılıyor, boğaz tokluğuna çalıştırılıyoruz.

Ev dışındaysa, ancak ucuz ve statüsüz işlerde ücretli çalışabiliyoruz.

Cinselliğimiz bizim dışımızda tıp, pornografi, sanat, kitle iletişim araçları, din ve toplum bilimleri tarafından tanımlanıp belirleniyor; bedenimize yabancılaştırılıyoruz.

Doğurma hakkımızı ancak evlilik içinde kullanabiliyoruz. Bir kez evlenince, doğurmama hakkımız yok. Buna karşılık, doğum kontrolünden biz sorumlu tutuluyoruz.

Doğurduğumuz ve büyütme yükünü yalnız çektiğimiz çocuklar da, babalarının sayılıyor.

Cinselliğimiz, evlilikte ve fuhuşta satın alınıyor, evlilik dışında gayrımeşru sayılıyor, evlilik içine hapsolunuyor.

Resmi tarih, bilimler, sanat ve estetik, din, dil, erkekler tarafından, erkekler için, erkeklere göre üretiliyor; bu alanların öznesi olamıyoruz. Bu alanlara kendi adımıza girmemiz engelleniyor.

Kadınların baskı altına alınması, eğitim eksikliği ve geleneksel toplumun kalıntısı gibi gösterilerek, kurtuluş mücadelemiz engelleniyor.

Ve kadınlar üzerindeki egemenlik, aşktan şiddete her türlü yöntemle sürdürülüyor. Bu şiddet dayaktan sarkıntılık, tecavüz ve öldürmeye kadar çeşitli biçimler alıyor.

Bedenimize, emeğimize, kimliğimize el konuyor. Böylece erkekler bizim sırtımızdan yaşıyorlar, bakılıyorlar, besleniyorlar, bilgi ve sermaye biriktiriyorlar, yani toplumun tüm iktidar mekanizmalarını denetliyorlar ve bize tahakküm ediyorlar. Biz feminist kadınlar kaderimizi biçimlendirme hakkımızı kullanarak bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize, geleceğimize, sahip çıkmak istiyoruz.

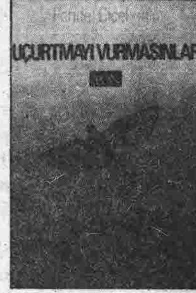
Bütün kadınları, ezilmişliğimizi fark etmeye, ezilmişliğimize karşı tavır almaya, dayanışmaya, örgütlenip çıkarlarımız için mücadele etmeye çağırıyoruz.

KADINLAR, KURTULUŞUMUZ İÇİN ELELE.

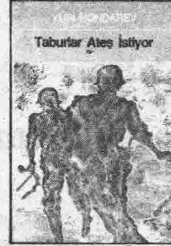
YÖN YAYINCILIK

Yayınlanmış ve yayınlanacak olan kitapları

1. "Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek" **(Şiir)/Adnan Yücel** **Tükendi**
2. "Tersine Dünya" **(Roman)/Orhan Kemal (O.Kemal'in bugüne kadar hiç yayınlanmamış olan ve kadın sorununa, ilişkileri, konumları tersine çeviren romanı)**
3. "Zemheride Baharı Bekler Gibi" **(Öykü)/Nezihe Oruçoğlu**

4. "Uçurtmayı Vurmasınlar" **(Roman)/Feride Çiçekoğlu (Tunç Başaran tarafından filme alınıyor)**
5. "Düşünmenin Tadı Başka" **(Şiir)/Ali Güneş**
6. "Suç Kim?" **(Roman)/İ.A.Herzen**
7. "Oblomovluk Nedir?" **(Eleştiri-İnceleme)/N.A.Dobrolyubov** **Tükendi**
8. "Kara Afrika'da İletişim" **(Araştırma-İnceleme)/Hıfzı Topuz**

9. "Taburlar Ateş İstiyor" **(Roman)/Yuri Bondarev**

10. "Güneş Hergün Doğar" **(Anı)/Şakir Bilgin**
11. "Lumumba: Kara Afrika'da İşkenceyle Öldürülen Başbakan" **(İnceleme)/Hıfzı Topuz**

12. "Hapishanede Büyümek" **(Röportaj)/Oral Çalışlar (Yunus Nadi Yarışması, 1987 Birincilik ödülü)**

13. "Ben de Halimce Bedreddinem" **(Biyografi roman) Radi Fiş**
14. "SBKP 18-19-20. Kongre Raporları" **(Belgesel)/Stalin, Malenkov, Kruşçev** **ÇIKIYOR**
15. "Tunceli Tarihi II" **(İnceleme)/Bilal Aksoy** **ÇIKIYOR**
16. "Alevilik Olayı: Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi" **(İnceleme)/Cemal Şener** **ÇIKIYOR**
17. "Bin Güneşten Daha Parlak" **/Gencay Şaylan** **ÇIKIYOR**

Yön Yayıncılık, Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han 29/30 Cağaloğlu-İstanbul, Tel: 511 79 16

SIMONE SIGNORET

Özlemin Eski Tadı Yok

Çeviren:
Ayşe Kurşunlu Ortaç

Simone Signoret: Sinema oyuncusu, yazar...
Simone Signoret: Ünlü şarkıcı ve sinema oyuncusu Yves Montand'ın eşi.
Bir sinema oyuncusunun alabileceği en büyük ödül olan OSCAR'ı almış.
Elveda Volodia adlı romanı Fransa'da bütün zamanların en çok satan kitaplarından biri.
Özlemin Eski Tadı Yok, Simone Signoret'nin anılarını topladığı bir kitap. Ama sıradan bir anı kitabı değil. İkinci Dünya Savaşının karanlık günlerini yaşayan bir genç kızın anıları; çok ünlü bir sinema oyuncusunun anıları; solcu bir aydının anıları; solcu bir aydın olmanın zorluklarının anıları; ünlü bir eşi olan bir kadının anıları; Kruşçef'den André Malraux'ya, Tito'dan Marilyn Monroe'ya kadar dünya ünlüleriyle ilişkileri olan bir ünlünün anıları...

Pu Yi

Son İmparator

Çeviren:
Leman Çalışkan

Üç yaşında sütannesinin kucağında imparatorluk tahtına oturmak üzere gittiği Yasak Kentte başlayan macera - uzun yıllar süren iç savaş, bu arada cumhuriyetin ilanı ve sonunda kurulan Çin Halk Cumhuriyeti- ve yaşamının kırk yılını yeniden imparator olmak için çırpınmakla geçiren, hatta bu uğurda Japonya'nın elinde kukla bir imparator olmaya rıza gösteren bir insan... Önce Yasak Kentin, sonra Kuzeydoğu Çin'de Japonya'nın onu yerleştirdiği "saray" ın, en sonunda da halk hükümetinin tutukevinin duvarları arkasına hapsolmuş bir insan...
Çin'in son imparatoru Pu Yi için 1945 yılı yaşamının bir dönüm noktasıdır. Önce Sovyetler Birliğin'nde, ardından Çin Halk Cumhuriyeti' nde savaş suçlusu olarak geçirdiği yıllarda o güne kadar doğru bildiği ne varsa hepsini yeniden düşünmek, gözden geçirmek, eleştirmek zorunda kalır.
Hayatının son günlerini adadığı bu otobiyografi onun imparatorluktan bahçevanlığa geçiş sürecini bütün tarihi perspektifi içinde, son derece yalın ve çarpıcı bir dille anlatmaktadır.
Bernardo Bertolucci'nin 9 OSCAR kazanmış filmi öyküsünü bu kitaptan almıştır.